

1 KHANSAHER

AND

SHETH

HINTS

ON THE

STUDY OF GUJARATI

PRICE RE 1-4

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક : ૧૩૮૨૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ હીન્દુ ઓન ધી
૨૨૬૧ ઓફ ગુજરાતી

વિષય મર : ૮૪૧ : જ -

Sanctioned for use in High Schools by the Director
of Public Instruction, Bombay.

HINTS ON THE STUDY OF GUJARATI

BY

R. S. ISHWARLAL PRANLAL KHANSAHEB,
B. A.

AND

TRIBHUVAN JAMNADAS SHETH, B. A., LL. B.

"A competent grammatical knowledge of our own language is the true foundation upon which All literature, properly so called, ought to be raised."—BISHOP LOWTH.

Registered under Act XXV of 1867 and All Rights Reserved.

SEVENTH EDITION—1100 COPIES.

SURAT.

1927

PRICE RE. 1-4.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩૮૨૬

PRINTED BY
VAJERAM MANSINGH AT THE "SURAT CITY" PRINTING
PRESS, NEAR CHOWTA BRIDGE, SURAT,

AND

PUBLISHED BY
BALUBHAI KARSANDAS
OF MESSRS KARSANDAS NARANDAS & SONS,
BOOK-SELLERS & PUBLISHERS, NANAVAT, SURAT.

DEDICATED

(*By Permission*)

To

DIWAN BAHADUR

AMBALAL SAKERLAL DESAI,

M. A., LL. B.

Ex-Chief Justice—

BARODA STATE,

In respectful remembrance and fervent appreciation of his brilliant literary attainments, and the unflagging zeal he evinces for the promotion and cultivation of his mother-tongue, and in grateful recognition of his exemplary affability of disposition and kind courtesies to

THE AUTHORS.

PREFACE TO THE FOURTH EDITION.

This new edition is a reprint of the third. The Authors are glad to note that their book has been recently prescribed as a text book by the Vidyadhikari of the Baroda State for use in all secondary schools in the territory of His Highness the Gaikwar.

Surat,
1st January 1913 }

I. P. KHANSAHEB.
T. J. SHETH.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

There is no denying the fact that many forces are at work at the present day, towards the development and cultivation of Indian Vernaculars. What with our significant contact with Western thought and civilization, what with the happy revival of our ancient Sanskrit Literature, and what with the stimulus to the Literature of our Language by several first rate publications and ably conducted periodicals, the Gujarati Literature is slowly but steadily advancing; and to keep pace with the progress thus made by the literature of a language, its *Grammar* also ought to advance.

As early as 1867 Sir T. C. Hope, in the preface to his handy *Manual of Gujarati Grammar*, deplored the want of "a comprehensive grammatical treatise embracing the history, idioms, dialects, and the entire structure of the language," and expressed a desire that "the want may some day be supplied by a Native of Gujarat." A very long time has since elapsed, and it grieves the authors to note that no attempt of the kind has yet been made.

The authors of the following pages would be sorry to stand suspected of having any proud pretensions to push forward this little work as a fulfilment of the above-mentioned desire. Far from this, their aim is rather to furnish a handy volume comprising within itself all the information necessary for a decent acquaintance with the language. The details of various matters connected with the subject, which at present appear to be scattered over a number of books, are here brought together within a moderate compass, to supply what they believe to be an efficient course of study for High School students and Europeans desirous of gaining an insight into the language.

It will thus appear that these pages are meant to supplement and not to supersede the several works extant on the subject. The reader, therefore, will be looking in a wrong direction for originality if he were to expect it in the following chapters. Originality, in the strict sense of the term, is not the province of a Grammarian. "No grammarian," as one writer remarks, "can of his own authority alter any mode of expression, or assign to a word a signification different from that which has been allotted to it by established usage. He is properly the compiler and systematizer of laws already existing, and not the promulgator of new laws of his own framing. He uses means to facilitate the study of the language to strangers, renders natives more perfect in the knowledge of it, and, at least, gives greater stability, if not permanency, to custom."

Some of the features peculiar to this compilation are as under :—

(a) In Chapter I, a very brief outline of the origin and history of the language has been given.

(b) In the general treatment of the subject of grammar, the latest method, found in recent publications on English Grammar, has been adopted, particularly in discussing separately the three divisions of Etymology, viz., Classification, Inflection, and Derivation.

(c) In the Chapter on Idioms, following the system of Messrs. Rowe and Webb, the authors have tried to show the various idiomatic and figurative uses of certain words and phrases as specimens.

(d) The subject of Analysis is more fully explained than has yet been done in Gujarati.

(e) On the one hand, the controversial points of grammar, such as the dative suffix ઁ, or the vexed question of Gujarati Orthoepy, have been left untouched; while on the other, an opinion has been ventured here and there, as for instance on the Prayogas, the final acceptance or rejection of which rests with the public.

(f) As is now usual in such books, a variety of type has been used, the larger, for the more general and principal rules, the smaller, for anomalous points and minute distinctions, necessary to elucidate the leading rules.

Surat, 20-9-1900.

}

I. P. KHANSAHEB.
T. J. SHETH.

CONTENTS.

CHAPTERS	PAGES
I Historical Sketch	1-10
II Introduction	11-12
III Orthography	13-27
IV Etymology	28-59
V Etymology (<i>Continued</i>)	60-134
VI Etymology (<i>Continued</i>)	135-156
VII Syntax	157-179
VIII Parsing	180-186
IX Punctuation	187-192
X Prosody	193-206
XI Figures of Speech	207-223
XII Proverbs	224-238
XIII Idioms	239-267
XIV Synonyms, Antonyms, Homonyms, Hybrids	268-290
XV Originals in Sanskrit, Persian, Arabic and English	291-301

HINTS

ON

THE STUDY OF GUJARATI.

CHAPTER I.

HISTORICAL SKETCH.

“ગુજરાતી,—આર્યકુલની,—સંસ્કૃતની દીકરી—બણી ઉત્કૃષ્ટ ભાષા-
ઓની સગી ! તેને કોણ કદી અધમ કહે ?”—*The Rev. J. Taylor.*

1. No theory has yet been established as to the origin of language. Some say that it is of *divine origin*, while others regard it as a *production of slow growth*, just like many other social institutions. The latter view, which is the one put forth by the Historical School, seems more reasonable, and will probably maintain its ground.

2. Whatever be the origin of language, this at least seems highly probable that man must have used *one language* by common consent at the early commencement of his social form of life, and this one language of primitive ages must have been the *parent tongue*, from which the various languages of the world now extant must have been derived.*

---

* A comparison of a few words in different languages will clearly establish the fact. For example,

<i>Sansk.</i>	<i>Pers.</i>	<i>Greek.</i>	<i>Latin.</i>	<i>Eng.</i>	<i>Guj.</i>
પિતૃ	pader	pater	pater	father	પિતા or બાપ.
માતૃ	mader	metor	mater	mother	માતા or મા.
ભ્રાતૃ	brather	phratria	frater	brother	બાઈ
નામન	nama	onoma	nomen	name	નામ
દ્વિ	do	duo	duo	two	બે
સપ્તન	haft	hepta	septem	seven	સાત
ઉપરિ	bar	huper	super	above	ઉપર

3. It has also been concluded on comparison of several important languages that there must have been *three principal groups* of languages, derived from the parent tongue. These are (1) The **Turanian**, (2) The **Semitic**, and (3) The **Aryan**. The first includes Chinese, Dravidian, &c. The second comprises Hebrew, Arabic, &c. While the third—known either as the **Indo-European** or the **Aryan Family of Languages**—includes most of the tongues of India and Europe.

4. The Aryans (*i. e.* the noble) are the first known civilized people in history. They lived some 5,000 or 6,000 years back in Central Asia, near the sources of the Jaxartes and the Oxus,* and spoke the Sanskrit Language. Thence they came down to India, and settled on the banks of the Indus. Their tribes multiplying, they proceeded in various directions, conquering the aborigines, driving them further away in many cases, and at times settling among them. The aboriginal tribes dropped their rude tongue to some extent, and took up a large number of words in a corrupt form from the language spoken by the conquering Aryans. The latter also, in order to keep up their social intercourse with the conquered races, spoke their pure language with corruptions, and thus grew up in various parts of the country, the languages known as 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢—**Prakrit** (*i. e.* derived from 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢, the original language—*Sanskrit*).

5. Vararuchi, the oldest *Prakrit* Grammarian, has, in his grammar, given prominence to four languages, *viz.*, (1) the Mahabhashtri, (2) the Sauraseni, (3) the Magadhi, and (4) the Pali-huchi.† These *Prakrit* languages also, in

---

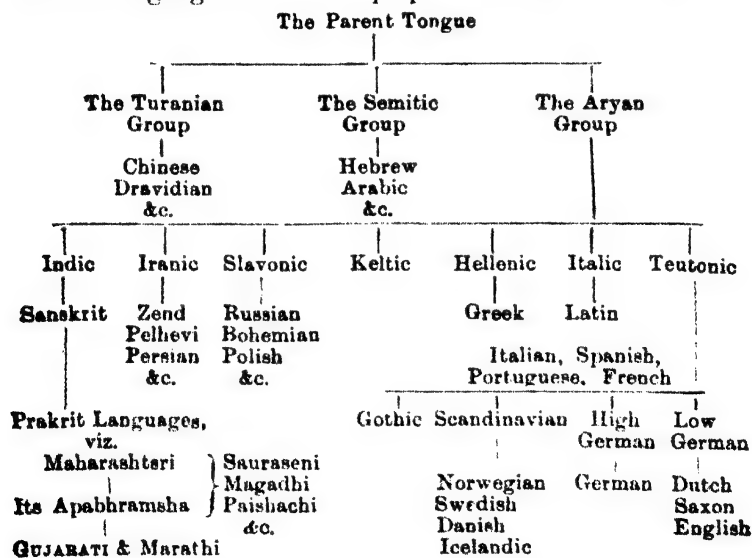
* *Hints on the Study of English* by Messrs. Rowe and Webb, P. 2.

† 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢 — 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢, 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢 𑀧𑁆𑀭𑀸𑀓𑀾𑀢.

their turn, underwent a number of changes and modifications according to time and circumstances during the course of several centuries following, and about 800 years back came to be known as the *Apabhramsha*—अपभ्रंश, or the corrupt languages. The present vernaculars of India are formed from the combination of the Prakrit and the Apabhramsha. **Thus Gujarati is derived from Sanskrit, through the Prakrit Maharashtri and its Apabhramsha.***

6. The following is the **Tabular Analysis** of modern languages with their proper sources:—

*Mr. Beams derives Gujarati from Sauraseni, and Mr. H. H. Dhruva, in his paper on "The Neo-Vernaculars of Western India" read before the VIII International Congress of Orientalists, held at Stockholm and Christiania in 1889, remarks that "Gujarati belongs rather to the Sauraseni than to the Gaudian or the Maharashtri one, because the earliest settlers had more to do with the Sauraseni and neighbouring districts than with the Eastern or South-Eastern."

7. If we look to the language of the 11th or 12th century of the *Samrat Era*, we can hardly understand the language, so different it is from the one in present use. An illustration will not be out of place.

ચન્દન સરિખા સીયલા, જઇસી નમણી કેલી;
પરદુખે ને દુખિકયા, સહિ તે સગ્ગન મેલી.
પડિવનઈ દદુર બલા, પડિવનં પાલંતિ;
મેધ મરંતઇ તે મરઈ, જવંતઇ જવંતિ.
કેઠ કસુંભો કૃપણુધન, એ તીણિ એક સ્વભાવ;
તો રસ મૂકઇ અપણો, ને ગલ દીનઇ પાવ.
અહોતર સુખુદ્ધી, રાવણુ તણુઇ કપાલિ;
એક બુદ્ધિ ન સાંપડી, લંકા બેનણુ કાલિ.—નર્મકેશ.*

8. This language assumed a different form after the Mahommadan conquest, and underwent a great many changes in the course of three or four centuries following. For instance, in a book of the 16th century, we read the following:—

દમદમ વાજઈ ઢોલ અસંખ્ય, બોલઈ મંગળ વાજઈ સંખ;
રેણુ સરણુઈ વાજઈ તૂર, મિલિયા સુભટ ગહગહિયા સૂર.
ઘોડા સરસા ઘોડા બિડઇ, પાયક પાયક સરિસા બિડઇ;
રથ સેતિ રથ જુડઈ અપાર, હચિયારે લાગિ હચિયાર.
ખાંડા ઝલકઈ વિજલી જસા, સુહડાતણા મન તવ હધસા;
તેજ તુરી ન સાલા રહઇ, પરદળ દેખી તે ગહગહઇ.
રૂધિર પૂરિં રથ તાણુયા નઈ, સિર તુલ્ય ધડ ધસમસ ધાઈ;
દોઈ પહર હુયો સંગ્રામ, પાપબુદ્ધિ રાય હાર્યા તામ—નર્મકેશ.†

* શાસ્ત્રી પ્રજ્ઞલાલ કૃત 'ગુજરાતી ભાષાના નિબંધ'માંથી

† ગજસિંહ રાજનો રાસ—(પ્રત ૧૫૫૬ની.)

It is also worth noticing that Narsinh Mehta, the father of Gujarati poetry, also lived during this period—being generally supposed to have flourished in the beginning of the 16th century; still his language is quite different, being more delicate and refined; and it is impossible to find his poems in the old language.

9. Then came the period of renaissance, and the language was admirably wielded during the 17th and 18th centuries by poets of renown like Bhalan, Nakar, Udaya Ratna, Ratno, Vallabh, Akho, Samal and Premanand. By the writings of the last named master of Gujarati poetry—the Shakespeare of Gujarat—the language acquired a status of its own in points of charm and delicacy, which it preserves up to the present date.

Further on in the 19th century, it extended its range in the treatment of the Vedanta by Pritam and Dhiro, of episodes by Kalidas, and of *Shringar* and *Bhakti* by Dayaram.

THE ELEMENTS OF THE GUJARATI LANGUAGE.*

10. Considering the vocabulary of the Gujarati Language, it has been roughly estimated that out of every 100 words of the language, there are 23 pure Sanskrit words, 66 Apabhramsha, and 11 derived from foreign languages.† Thus nearly *nine-tenths* of words are Sanskrit in *origin*, being either pure or corrupt in their *form*.

As to the words of foreign languages, they are principally from *three* sources, *viz. Persian, Arabic, and English*.

* The Gujarati-speaking population has been estimated by Mr. Beams at about 6 millions; while the Rev. G. P. Taylor from his more recent information, puts it down at about 10 or 11 millions.

The extent of the Gujarati-speaking districts is given by Mr. H. H. Dhruva in his paper before alluded to, in the following words:—

“It shakes hands on the south with Marathi, on the east and the north with Hindi, and on the west and the north-west with Sindhi and Panjabi.”

† અસંખ્ય, વર્ગ ૪.

11. Words from Persian and Arabic were, as a matter of fact, introduced into Gujarati during the period of the Mahommadan and Mughal rules over Gujarat. In this connection we are told* that the Hindu religious preceptors had taken the utmost possible care to avoid these innovations, and social punishments were inflicted on those who spoke the mixed language. But the influence of contact with the rulers could not be avoided, and notwithstanding such strict measures, numerous words are now extant in Gujarati, which are either Persian or Arabic in their origin. The following is a short list of such words:—

PERSIAN.

અજમાયશ	આસમાન	દુરબીન	દોસ્તદાર	આબાદ
અફસોસ	સ્વાર	દુરસ્ત	નજીક	આમદાની
અવાજ	દિવાન	દુરમન	આબકારી	આરામ
અસ્તર	દિવાલ	દહેશત	આબરૂ	નમુનો
નસ્તર	નિમકહલાલ	પસંદ	અખતર	નાખુશ
નિમકહરામ	પાદશાહ	અગીચો	નાદાર	નિશાન
પેદાશ	અગર	નાજુક	નોકર	કારીગર
ખરીદ	નાપાક	નશીબ	કુમક	ખાનગી
નાખુદ	કમાન	કુસ્તી	ખાનદાન	નાલાયક
કાગળ	ખબરો	ખુબસુરત	નાસ્તો	કામઢી
અખતર	ખૂબી	ઈન્દો	કારકીર્દી	પોશાક
ખુબચો	ઈરાદો	કારકુન	ફરિયાદ	બંદર
ઉમેદ	કારખાનું	ફાનસ	બંદિખાનું	હસ્તાઈ
કારભાર	બક્ષીસ	બંદોબસ્ત	બરખાસ્ત	ખુરાબો
બાજી	ખુબરખ	બરતરફ	ખુશામત	બાજુ
ખુનિયાત	બરફ	ખુશી	બાબત	બેશક
બરફી	ખુન	બારીક	ચાઈ	બરાબર
ખોરાક	ખિમારી	ચાળ	બહાદુરી	ચરદન

* શાસ્ત્રી પ્રજ્ઞલાલકૃત 'ગુજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ.'

મિજબાની	રંગરેજ	બાગ	ગુજરાત	મેવો
રવેશ	મજુર	ગુમાસ્તો	મેહરબાની	રસ્તો
મક્ત	ગુલબ	જમીન	રાજનામું	મહિને
ચહેરો	જલદી	જમો	માંગી	જખમ
જગીર	જાંઘી	મુખત્યાર	જંગ	જડુ
તકિયા	મેજ	જમાદાર	જમદાની	તવંગર
રમાલ	ચક્ર	શરબત	દરદી	રખર
ચાદર	શરમ	દરબાર	દેશમ	ચાલુક
શાબાશ	દરમ્યાન	રોજગાર	તૈયાર	શાલ
દરવાન	રોશની	દગો	શિકાર	દરિયા
લંગર	દફતર	સેતરંજ	દીલગીરી	લરકર
શમસેર	રોતરંજ	દસ્તાવેજ	શેહેર	સરકાર
સાદું	સીનો	સોદાગર	હોશિયાર	સંગીન
સરદાર	સાફ	સુકન	હજર	સબ
શરનામું	સામાન	સુરમો	હમેશ	સિતાર
સરપાવ	સિપાઈ	સુસ્ત	હવાઈ	સફેદ
સરહદ	સિફારસ	સોગન	હુતર	

ARABIC.

અકલ	ઈન્સાફ	કિસમત	તદખીર	કુરબો
મારફત	અકસીર	ઇતબાર	કુદરત	તફાવત
કુરસદ	માશુક	અખત્યાર	ઇમારત	કેદ
તબિયત	ફોજ	મિજલસ	અખબાર	હમદા
કેફ	તમામ	બાતલ	મિલકત	અત્તર
એબ	હીવત	તરજુમો	બીલકુલ	મુકરર
અદાલત	ઓરત	ખબર	તરેહ	બેલાશક
મુકાબલો	અદાવત	ઓલાદ	ખલેલ	તવારિખ
બાખાર	મુકામ	અનામત	કજબો	ખાસીયત
તસવીર	મકાન	મુદ્દત	અતલશ	કતલ
ખિતાબ	તાબુત	મગદૂર	મુફો	અમલ
કદમ	ખેરાત	તાબેદાર	મજકુર	મુનસફ
અફવા	કદર	ગજબ	તારીખ	મજબુત
મુનીમ	અમીર	કબજો	ગફલત	દલીલ
મંજુર	મુબારક	અલાહેદું	કબર	ગરબ

હવા	મહ	મુરખી	અવેજ	કપૂલ
ગરીબ	દોલત	મનસૂખો	મુલતવી	અસરાફ
કરજ	ગુલામ	નકલ	મિનારો	મુલાકાત
અસલ	કરામત	જકાત	નકશો	મરજ
મુશ્કેલ	અસીલ	કરાર	જરૂર	નગદ
મરામત	મુસાફર	આકીન	કવાયત	જવાહીર
નામોશી	મરાફ	મેહેનત	આખર	કસમ
જામીન	નુકસાન	મસાલ	મેહેલ	આદત
કસરત	જાહેર	ગૂર	મશકરી	મેહેસુલ
આફત	કસુર	જુલમ	ફકીર	મસીદ
મોકુફ	આરાક	કાનુન	તકલીફ	ફજેલી
અસલત	મોજુદ	ઇજા	કાફલો	તકરાર
ફતેહ	મસાલો	મોત	ઇતખાર	દાબલ
તકસીર	ફાજલ	માફી	રિવાજ	ઇતરાજ
ફાયદો	તાજવીજ	ફિકર	મામલત	ફેચત
સવાજમ	વજર	વારસ	સલાહ	હકીમ
હરીફાઈ	હુકમ	લવાહ	વતન	શરત
સવાલ	હુકમત	હવા	હુકો	લેહેજત
વસિલો	શરઆત	સોળત	હજમ	હેવાલ
હેવાન	વકીલ	વસુલ	સખાવત	સોમલ
હજુર	હિકમત	આજીજ	વખત	વાજખી
સફર	હક	હરકત	કિમત	ઇકકાબ
વજન	વાયદો	સળખ	હકીકત	હરાજ
તહિસાબ	એકરાર			

12. After the establishment of the English rule, several words are taken up in the language, either in their pure form or by slight corruptions. Here are a few instances of both the kinds:—

Pure.

અપીલ	પેન	બારીસ્ટર	મીલ	બેન્ક
રેલવે	આફીસ	કોપી	બેલીફ	સેક્રેટરી
પેન્સીલ	સ્ટેશન	ઇથ	કોથ	મિનિટ
કંપની	પોલીસ	એન્જન	કુટ	ટેબલ

ફોન્ટ	કલેક્ટર	માસ્તર	ગાર્ડ	સ્વેટ
નંબર	કોટ	ગવરનર	ફી	બટ

Corrupted.

ઇન્નેર	કીટલી	બાટલી	કબાટ	રાજસ
કપતાન	ઇસ્પતાલ	કોબીજ	રસીદ	પાટલુન
લાનકલાક	કાફી	કલાક	ગેણી	વાસકુટ
ફલાઈન	રપોટ	ટીકિટ	કામેટી	તીનેરી
સટ	ગીલીટ	ફારમ	ફારસીન	કારતુસ
અચારા	બુટામ	પોટીશ	મનવાર	કુલીસ્કેપ

13. Besides these, there are words, though few in number, from the languages of many other nations, being introduced into Gujarati during the period of their short stay in India, or on account of commercial intercourse. For example,

Portuguese :—અરમાર, તુરંગ, બંબો, પાદરી.

Dutch :—પાઉ, પીપ, આંડી.

French :—પલટણ, ફીરંગી.

Chinese :—નાનકીન.

Turkish :—એલચી (an ambassador).

N. B.—On account of similar relations, words from other vernaculars of India are also found in Gujarati. As—

Hindustani—અખારો, અચાનક, અરબંગ, અનાડી, અંધાધુધી, અલગ, આટો, કચેરી, કંચની, કટારી, કટોરો, કવિત, ખોજ, નેર. ચાવલ, દગો, દામ, બરખી, બિહાનું, બિસ્તરો, રસી (a rope), લકડ, લાવણી, હુલ્હડ.

Marathi :—ચિટનિસ, દગડ, મોજણી. પાંણીપત્રક, સ્હોળું, ધડો, ચંણુ, કણુક, લાપશી, લખાડી, ભાત, ભાજ, ચટણી, પેટી.

14. There are a few words in the language, which are called *देश्य*—*Deshya*,* and are supposed to be of *indigenous* growth, being derived from the language spoken

---

* Some use the term *देशज*, but the original and proper one seems to be *देश्य*.

by the conquered aborigines. These are the words beginning generally with a *lingual letter*,* and several *reduplicated* and *onomatopoetic* words. For example,

રોડું, ઝાંખરું, પોચું, ટા'ડું, ટીંબા, ઠીકરું, ડાખળું, ઢેકું, ટચુમચુ, ધાલમેલ, ટચુપચુ, રડારોળ, ઢમઢમ, ખદકુંક ખદકુંક, ભચોભચ.

15. With the introduction of later sciences from the western world, and the progress of civilization in this part of the country, the language has made a novel progress, and a variety of words has been introduced, chiefly from Sanskrit, to express various objects and ideas. E.g.,

સૂક્ષ્મદર્શકચંત્ર	(Microscope)	ભૂસ્તરવિદ્યા	(Geology)
ઉષ્ણતામાપકચંત્ર	(Thermometer)	પ્રાણીવિદ્યા	(Zoology)
રસાયનશાસ્ત્ર	(Chemistry)	અર્થશાસ્ત્ર	(Economy)
કપાલશાસ્ત્ર	(Phrenology)	કૃષિશાસ્ત્ર	(Agriculture)
ગુરત્વાકર્ષણ	(Force of gravity)	કરપણની	(Dactylology)
ગુરત્વમધ્યબિંદુ	(Centre of gravity)	હસ્તલિખિતગ્રંથ	(Manuscript)

16. Thus the Gujarati Language owes its present strength to various sources, for a thorough knowledge of which some acquaintance with the derivatives, prefixes, and suffixes is quite necessary; their treatment is taken up later on, for which the reader is referred to Chapter VI.

---

* નર્મકોષ, ગુજરાતી ભાષા, પાનું ૩૫.

CHAPTER II.

INTRODUCTION.

17. Man is endowed with the faculty of speech by which he is able to communicate his thoughts to others. The *medium* employed to do this is called **ભાષા—Language**.

18. ભાષા is either *spoken* or *written* according as these thoughts and ideas are expressed *orally* by means of articulate sounds, or in *writing* by means of letters or characters.

19. *Letters* or *Characters*—અક્ષર—are *symbols* used in *writing* to represent the various articulate sounds produced by our different *organs of speech*—સ્થાન.

20. These સ્થાન are *five*, viz., ફંત (throat), તાલુ (palate), મૂર્ધા (cerebrum), દંત (teeth), and ઓષ્ઠ (lips).

Letters—અક્ષર—are also denominated વર્ણ (from Sansk. वर्ण to colour or paint), because they give colour or shape to sound.

In any language, it is quite necessary that there ought to be a recognised system of rules and principles, by which the language may be moulded and systematically used, and we may be able to communicate our thoughts to others, and understand theirs very accurately. Thus,

21. That *recognized system* of rules and principles, which teaches us how to speak or write a language with correctness, forms the **Science of Grammar**—વ્યાકરણશાસ્ત્ર.

22. *Grammar* is of *three* kinds—સાધારણ (Universal), સાપેક્ષ (Comparative), and અસાધારણ (Particular).

The *first* treats all those points, and gives all those principles, which are *common* and *applicable* to all languages in *general*.

The *second* reviews the *similitudes* and *dissimilitudes* that are found to exist in *different languages*, originating from one common stock.

The *third* gives the rules and principles generally observed in *one particular language*.

Thus, *the Grammar of the Gujarati Language is A Particular Grammar*.

23. *Language* is made up of *sentences* (વાક્ય), sentences of *words* (શબ્દ), and words of *letters* (અક્ષર).

Grammar, being concerned with the treatment of these *three elements* in particular, is therefore divided into

- (1) *Orthography*—અક્ષર વિન્યાસ;
- (2) *Etymology*—શબ્દ વિન્યાસ; and
- (3) *Syntax*—વાક્ય વિન્યાસ.

Some grammarians add a *fourth* division of *prosody*—પદ્યબંધ or પિચ્છ; and some others further put in a *fifth* division of *Punctuation*—વિરામ ચિહ્ન.

24. *Orthography* treats of the *number, form and sound* of letters, and their *classification*.

Etymology treats of the *classification, inflection, and derivation* of words.

Syntax deals with the proper *arrangement* of words in a sentence.

Prosody treats of the *accent and quantity* of syllables, and the *laws* of versification.

Punctuation explains the method of inserting *various marks* in a written composition in accordance with the *sense*.

CHAPTER III.

ORTHOGRAPHY—અક્ષર વિન્યાસ.

25. *Orthography* treats of the *number, form and sound* of letters, and their *classification*.

26. *Letters* are either *elementary* (મૂળાક્ષર) or *conjunct* (એકાક્ષર).

27. All the letters used in a language, arranged in their customary order, make up the *Alphabet*—મૂળાક્ષર—of that language.

28. The Gujarati alphabet contains *forty-five* letters unlike its original—the Sanskrit alphabet—which contains *forty-six*.

29. The Gujarati alphabet is written in *two* very different characters—*લિપિ*—viz. બાળબોધ (teachable to children) or દેવનાગરી (belonging to the city of gods), and ગુજરાતી or દેશી (country-formed).

30. The letters of the alphabet are classified into *સ્વર*—vowels, and *વ્યંજન*—consonants.

A *vowel* is a letter which can be pronounced by itself fully and perfectly without the aid of any other letters, and without changing the position of the organ of speech. They are *eleven* in Gujarati.

A *consonant* is a letter which cannot be distinctly and properly pronounced without the aid of a vowel.

Hence, the *vowels* are termed by some ancient grammarians *સ્વરાક્ષર*, in order to distinguish them from *consonants*, which are by them called *શરીરાક્ષર*.

There are *thirty-four* consonants in Gujarati.

31. The letters of the Gujarati alphabet are written thus:—

સ્વર—VOWELS.*

Balbodha—अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ए, ऐ, ओ, औ.

Gujarati—અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, એ, ઐ, ઓ, ઔ.

અર્ચન—CONSONANTS*

Balbodha—क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, म, य, र, ल, व, श, ष, स, ह, ळ.

Gujarati—ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, મ, ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ળ.

In the Sanskrit alphabet there are *thirteen* vowels in all, of which ऋ, ॠ are omitted in Gujarati as being never used. अं and अः are not distinct vowels, but mere combinations of अ with अनुस्वार and विसर्ग respectively.

In the same alphabet the number of consonants is *thirty-three*. ण is met with only in the Vedas, and is not at all to be found in later Sanskrit. But it is used in Gujarati. क्ष and ज्ञ are conjunct letters, being compounded of क and ष, and ज and झ respectively.

Of the consonants ऊ and ॡ are very rarely used in Gujarati, while છ and ળ never stand as initials.

---

* Almost all the grammars, that we referred to, speak of vowels as being *sixteen* (putting in ऋ, ॠ, ॡ, अं and अः along with the above list), and of consonants as being *thirty-six* (adding क्ष and ॡ to the above list), and thus, in fact, verifying the well-known line of Akho,

આવનનો સધજો વિસ્તાર (૧૬ સ્વર + ૩૬ અર્ચન).

We also, bowing to convention, had spoken in the same strain in the first edition; but since the second edition we have thought it desirable to waive the convention, and put the subject properly and accurately.

32. The letters of the alphabet are classified according to their *organs of speech* as follows:—

Gutturals (કંઠસ્થાની)—અ, આ, ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ઙઃ (વિસર્ગ)

Palatals (તાલ્લસ્થાની)—ઇ, ઈ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ય, રી.

Linguals (મૂર્દસ્થાની)—જ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ર, ષ, ળ.

Dentals (દંતસ્થાની)—ત, થ, દ, ધ, ન, લ, સ.

Labials (ઓષ્ઠસ્થાની)—ફ, બ, પ, ફ, બ, લ, મ.

Gutturo-palatals (કંઠતાલ્લ-ય)—એ, ઐ.

Gutturo-labials (કંઠોષ્ઠ-ય)—ઓ, ઔ.

Dento-labial (દંતોષ્ઠ-ય)—વ.

33. They are further classified into several divisions in many other ways:—

Vowels are, *firstly*, *short* (ક્ષસ્વ or લઘુ) or *long* (દીર્ઘ or ગુરુ), according to the time required in pronouncing them. A short vowel has *one* માત્રા assigned to it, while a long one has *two*. અ, ઇ, ઉ, and ઋ are *short* vowels, while આ, ઈ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ are *long*.

When a vowel is *prolonged* as in crying, singing, hallooing, etc. it is called *સ્વૃત*, and has *three* માત્રા assigned to it.

They are, *secondly*, either *primary* (મૂલસ્વર) or *derived* (સંધિસ્વર). અ, ઇ, ઉ, and ઋ are the only *primary* vowels. All the rest are *derived* from these. એ, ઐ, ઓ, and ઔ are called *diphthongs*.

They are, *thirdly*, either *similar* or *homogeneous* (સમાન or સવર્ણ or સન્નતીય) or *dissimilar* or *heterogeneous* (અસમાન or અસવર્ણ or વિન્નતીય). Those that are produced by the *same* organ of speech are *homogeneous*, while those produced by *different* organs of speech are *heterogeneous*. અ and આ are *similar*; while અ and ઇ are *dissimilar*.

Fourthly, they are ઉદાર* (acute), અગુદાર (grave) or સ્વરિત (circumflex), according to the nature of the accent laid on them. The high or sharp tone is called ઉદાર, the grave (not elevated or raised tone) is called અગુદાર, while the mixed tone lying between high and low is called સ્વરિત (This is a *vedic* use).

34. Consonants also, like vowels, are variously classified.

Firstly, they are either *mutes* (સ્પર્શ), *semi-vowels* (અર્ધસ્વર), or *sibilants* (હ્રસ્વ).

The *first* 25 consonants from ક to મ are called સ્પર્શક્ષર—*mutes* (lit. that cannot be sounded at all without the aid of a vowel). These *mutes* are further divided into *five* classes of *five* each in order, and each class is named after its *first* letter : thus the classes are કવર્ગ, ચવર્ગ, ટવર્ગ, તવર્ગ, and પવર્ગ.

The *semi-vowels* are ય, ર, લ, વ and ળ. They are also called *semi-consonants* (અર્ધ-ચેતન) or *medials* (અંતઃસ્થ).

The *sibilants* are the remaining four letters—શ, ષ, સ and હ. They are so called for their producing a *hissing sound* when pronounced.

Secondly, they are divided into *soft* (મૃદુ), or *sonant* (ધ્રુવ), or *flat* (સંવાર), and *hard* (દ્ઘોર), or *surd* (અધ્રુવ), or *sharp* (વિવાર). The *first* class is so called because it requires a little pressure on the chest in pronouncing, while the *second* does not. The *first* class includes the last *three* letters of each of the *five* classes of the *mutes*, the *semi-vowels* and હ. The *second* class includes the *remaining* letters of each of the *five* classes, and the *remaining sibilants*.

---

* Cf. उच्चैःश्रुतः, नीचैःश्रुतः, समाहारः स्वरितः ।

N. B.—All the vowels belong to the first class.

Thirdly, they are either *aspirates* (મહાપ્રાણી) or *unaspirates* (અપ્રાણી).

The *aspirates* are those that require a longer breath to pronounce them. They are the second and the fourth letters of each of the five classes, and the *sibilants*.

The *unaspirates* are those that require a shorter breath. They are the first, the third and the fifth letters of each of the five classes, and the *semi-vowels*.

N. B.—The fifth letters ક, ગ, ઘ, જ and ઙ are also called *nasals* (અનુનાસિક), because they are produced by the mouth and the nose simultaneously.

Fourthly, like vowels, they are also *homogeneous* (as ય, ર) or *heterogeneous* (as ઝ, ઞ).

35. The accompanying table (on the other side) gives all the above mentioned details of divisions and classifications very concisely.

SYLLABLES.

VOWEL-SIGNS. (સ્વરચિહ્ન).

36. When no vowel combines with a consonant it is usual to place a slanting stroke (~) called ટલ્ચિહ્ન underneath that consonant. But as it cannot be pronounced without a vowel, generally the vowel અ is combined with it and then this અ is called અનુબંધી—*adherent* or *inherent*.

Thus in Gujarati every vowel, with or without a consonant, forms a *syllable* by itself; for example, ઠાળી is a word of two syllables and સુરત is a word of three syllables.

This being the case, no rules and restrictions are to be observed in Gujarati in breaking up a word into syllables. In fact, laws of syllabification, so rigid in English, are here altogether foreign. દયારીઅ for instance, might be written either દયારી-અ or દયા-રીઅ or દ-યારીઅ.

CLASSIFICATION OF LETTERS.

[illegible]

It must also be noted that, unlike in Sanskrit, in Gujarati the final consonant, if not conjunct, has its inherent vowel silent: we pronounce કલમ for instance, not *kalama*, but *kalam*.

37. When vowels are combined with consonants, they are never written *in full*, but they assume *peculiar forms*, which are shown below:—

Vowels	Forms	Names of these signs	Illustrations
અ	None	Simply the હ્રસ્વિન્દ્ર is removed	પ્ર + અ = પ
આ	।	કાનો (perpendicular stroke)	પ્ર + આ = પા
ઇ	ં	હ્રસ્વ અગ્રજ્ય or પાછ કુંડાળી	પ્ર + ઇ = પિ
ઈ	ી	દીર્ઘ અગ્રજ્ય	પ્ર + ઈ = પી
ઉ	ુ	હ્રસ્વ વરકુંડ	પ્ર + ઉ = પુ
ઊ	ૂ	દીર્ઘ વરકુંડ	પ્ર + ઊ = પૂ
ઋ	ૃ	ઋકાર	પ્ર + ઋ = પ્રૃ
એ	ૈ	એઠ માત્રા	પ્ર + એ = પૈ
ઐ	ૌ	ઐ માત્રા	પ્ર + ઐ = પૌ
ઓ	ૌ	ઠાનો માત્રા	પ્ર + ઓ = પો
ઔ	ૌ	ઠાનો ઐ માત્રા	પ્ર + ઔ = પૌ

38. The consonants with the vowel-signs added on to them form what is called બારાક્ષરી (*twelve-lettered row*) or બારાખડી. With અનુસ્વાર and વિસર્ગ, and no ઋ, the old style counted *twelve* vowels, and hence the name. The new style contains only *eleven* vowels, so it ought now to be called અગિયારાક્ષરી.

Old style:—મ, મા, મિ, મી, મુ, મૂ, મે, મૈ, મો, મૌ, મં, મઃ

New style:—મ, મા, મિ, મી, મુ, મૂ, મૃ, મૈ, મૌ, મૌ.

The combinations of જ with ઈ, ઉ, ઊ and ઋ, and of ર with ઊ are *peculiar*. They are respectively જી, જી, જી, જી, and રૂ, and not જી, જી, જી, જી, and રૂ.

In the case of ર, even when ઈ is to be added on, very rarely it is written, રૂ. *Generally* it is રૂ.

CONSONANT-SIGNS. (વ્યંજન ચિન્હ).

39. When the *inherent* અ of a syllable is dropped, the હલચિન્હ ( ) is written below the letter, as, ભગવદ્ગીતા, ઉદ્ગાથા, ઉત્પાત.

This હલચિન્હ ( ) is also called વ્યંજનચિન્હ or વિરામચિન્હ.

40. The five *nasals* are *generally* not written in full, but a dot is placed over the preceding letter to express them: as, તંત્રી, અનંત, ઉત્કંઠા. This dot is called અનુસ્વાર (from Sansk. અનુ after and સ્વાર sound).

This અનુસ્વાર, as a representative of a nasal, belongs to the સ્થાન of that nasal, which is influenced by the consonant following: e. g.,

અંજ	is	અકુજ	and	અંક	is	અંક—Guttural
પંચ	is	પચ્ચ	and	અંજ	is	અંજ—Palatal
કંટક	is	કવટક	and	કંક	is	કવક—Lingual
દંત	is	દન્ત	and	તંત્ર	is	તન્ત્ર—Dental
કંપની	is	કમ્પની	and	કંભ	is	કમ્ભ—Labial.

*Exception:—*An અનુસાર, followed by a non-mute, i. e., a semi-vowel or a sibilant, does not stand for a corresponding nasal: e. g., ફેર is not ફેર, and સંસાર is not સંસાર.

When coming on the last letter of a word, it does not represent any particular સ્થાન. It then gives merely a flowing nasal sound: as, સારે, ભૂંજે.

41. The two dots (:) placed after a syllable denote an aspirated interjected sound, produced by a discharge of breath. This sign is called વિસર્ગ (from Sansk. वि and सृज् to abandon): as, દુઃખ, અંતઃકરણ.

Conjunct Consonants. (ઐકાક્ષર).

42. Two or more consonants, coming together without any intermediate vowel, are combined together, and with any vowel at the end, form a conjunct consonant-ઐકાક્ષર (from Sanskrit युक्ताक्षर). As in ઉત્તર, ઈશ્વર, સ્પષ્ટ, ક્રિયા.

These conjunct syllables occur generally in pure Sanskrit words; the Prakrit languages, it appears, avoided them as far as possible: thus we have

Gujarati સપ	from Sanskrit सर्प
રાણી	" " રાણી
આહ	" " અષ્ટન

43. There are various ways to write these conjuncts:—

(a) When a letter has a perpendicular stroke, it is dropped in combination with the following letter which keeps its own vowel: as રત, ખ્ય, જ્ઞ, ષ્ય, ન્ય.

(b) When it has not this perpendicular stroke, as in the case of ક, છ, જ, ઝ, ટ, ડ, ઢ, ળ, ર and લ, the combining consonants are placed very close side by side: as કા, જ્ય, ફા, ઢ્ય. Sometimes the હલ્ચિન્હ is used, or

the second is written *below* the first: as, ઉદ્ભવ or ઉદ્ભવ, ઈ or ઈપ.

(c) ર when combined with ચ, ન, ર, લ, વ, is usually written ૨: as પશ્ચિમ, પ્રમ, આવણ, શલાધા, ઈશ્વર.

(d) ર, when it forms the *first* member of a conjunct syllable, is written, as ^૨ (a રેફ) above the *following* consonants: પૂર્વ, કૂર્મ, કર્મ, સર્પ, અર્ચા.

When it is combined with a consonant that has a perpendicular stroke, it assumes the form of an *oblique stroke*, and is written under the *preceding* consonant: as, પ્રાણી, પુત્ર, બાહણ, શ્રાપ.

When combined with a letter having no perpendicular stroke, the sign ^ is generally used: as, છ, ટ, ટેક. Sometimes the oblique stroke is used: as, દરિદ્ર, કંડે, વજ.

(e) Some conjuncts are written in two ways; as, ક or ક, કા or કા, લ or લ, રવ or રવ.

(f) Some are written in Balbodha characters even in Gujarati; as બાહણ, અસલ, આશ્ચર્ય, પદ.

N. B.—In ઢ and ણ all traces of the original combining consonants are lost.

ગુણ and વૃદ્ધિ.

44. While introducing a change in the meaning of a word, the vowel of the word undergoes some *modification*, which is *two-fold*.

The *change* of ઇ or ઈ to એ, of ઉ or ઊ to ઓ, and of ઋ to અર્ is called ગુણ.

The *change* of અ to આ, of ઇ or ઈ to એ, of ઉ or ઊ to ઓ, and of ઋ to આર્ is called વૃદ્ધિ.

For example, વસ્—વાસ; વિશ્—વેશ and વેશ્ય; શુચ્—શોક and શીચ; મૃ—મર and માર.

Euphony (સંધિ).

45. સંધિ (from Sanskrit *સમ* together and *ધા* to place) means the coalescence of two letters coming in immediate contact, into one.

46. In Gujarati, as in Sanskrit, *three*† kinds of euphony have to be treated:—

- (a) The Euphony of Vowels—**સ્વરસંધિ.**
- (b) The Euphony of Consonants—**વ્યંજન સંધિ.**
- (c) The *Visarga* Combination—**વિસર્ગ સંધિ.**

The Euphony of Vowels. (સ્વરસંધિ).

47. The combination of the *final* vowel of a word with the *initial* vowel of the following word forms **સ્વરસંધિ.**

This rule does not apply to all the words in the Gujarati language. We cannot combine દાન + આપવું into દાનાપવું, or કવિ + આન્યા into કવ્યાન્યા. But because in Sanskrit, two vowels can never stand together without combining, the rule is to be carefully observed in the case of words of Sanskrit origin.

48. The rules to be observed are:—

(a) If a simple vowel, short or long, be followed by a similar vowel, short or long, the substitute for both of them is a long vowel. As—

દેવ + આસન = દેવાસન.	રામ + અવતાર = રામાવતાર.
વિદ્યા + અભ્યાસ = વિદ્યાભ્યાસ.	વિદ્યા + આશ્રમ = વિદ્યાશ્રમ.
હરિ + ઈચ્છા = હરીચ્છા	કવિ + ઇન્દ્ર = કવીન્દ્ર.
ગુરુ + ઉપદેશ = ગુરુપદેશ.	બાનુ + ઉદય = બાનુદય.
માતૃ + ઋણ = માતૃણ.	

---

† Here also we have waived the convention, which we had followed in the first edition, of adding a fourth variety called the *અનુસ્વારસંધિ*. (*Vide Sec. 51 post*).

(b) When अ or आ is followed by ઇ, ઈ, ઉ, ઊ or ઋ, the *guna* letter of the latter takes the place of both : as,

ગજ + ઇન્દ્ર = ગજેન્દ્ર

રાજ + ઇન્દ્ર = રાજેન્દ્ર.

મૂર્ખ + ઉપદેશ = મૂર્ખોપદેશ.

શાળા + ઉપયોગી = શાળોપયોગી.

દેવ + ઋષિ = દેવર્ષિ.

મહા + ઋષિ = મહર્ષિ.

(c) When અ or આ is followed by એ or ઐ, and ઓ or ઔ, એ and ઔ are respectively substituted for both : as—

કૃષ્ણ + એકતા = કૃષ્ણેકતા.

દેવ + ઐશ્વર્ય = દેવૈશ્વર્ય.

આત્મા + એકતા = આત્મેકતા.

મહા + ઐશ્વર્ય = મહેશ્વર્ય.

દન્ત + ઓષ્ઠ = દન્તોષ્ઠ (also, દન્તોષ્ઠ) નિન્દા + ઓષ્ઠ = નિન્દોષ્ઠ (નિન્દોષ્ઠ)

બાણ + ઓધ = બાણોધ.

શુદ્ધા + ઓધિ = શુદ્ધોધિ.

પરમ + ઔદાર્ય = પરમૌદાર્ય.

મહા + ઔધિ = મહોધિ.

(d) When ઇ, ઉ and ઋ, short or long, are followed by a dissimilar or heterogeneous vowel, they are respectively changed to ય, વ, and ર. As,

સ્વસ્તિ + અયન = સ્વસ્તયન.

પ્રતિ + ઉત્તર = પ્રત્યુત્તર.

સુ + અચ્ચ = સ્વચ્ચ.

નદી + ઓધ = નદોધ.

હેતુ + આભાસ = હેત્વાભાસ.

ગુર + ઈશ્વર = ગુર્વિશ્વર.

માતૃ + આચાર = માત્રાચાર.

માતૃ + એકતા = માત્રેકતા.

(e) એ, ઐ, ઓ, and ઔ, followed by any vowel, are changed into અય, આય, અવ્ and આવ્ respectively. As—

ને + અન = નયન.

ગા + ઉદર = ગવુદર.

ગૈ + અન = ગાયન.

નો + ઈક = નાવિક.

The Euphony of Consonants (વ્યંજનસંધિ).

49. When the *final* consonant of a word combines with the *initial* consonant of the following word, the coalescence is called વ્યંજનસંધિ.

50. The rules to be observed are:—

(a) If the two consonants coming together are *both hard* or *both soft*, they are joined together without any change: as,

વાક + પતિ = વાકપતિ   સત્ + કર્મ = સત્કર્મ.
 ભગવત્ + પુરાણ = ભગવત્પુરાણ.
 ભગવદ્ + ગીતા = ભગવદ્ગીતા.
 જગદ્ + અરણ્ય = જગદરણ્ય.

(b) If a *hard* consonant be followed by any *soft* consonant or a *vowel*, the *third* letter of the class is substituted for the former, as—

વાક + દાન = વાઘદાન.   સત્ + ઉપદેશ = સદુપદેશ.
 સત્ + આચાર = સહાચાર.   જગત્ + ઈશ = જગદીશ.
 ભગવત્ + ગીતા = ભગવદ્ગીતા.   સત્ + ગુણ = સદ્ગુણ.

(c) If a *dental* be followed by a *palatal*, a *lingual*, or *l*, the dental is assimilated to the following consonant: as:—

સત્ + ચિત્ = સચિત્.   સત્ + ચરિત્ર = સચ્ચરિત્ર.
 તત્ + જન્ય = તજન્ય.   તત્ + દીકા = તદીકા.
 તત્ + લીન = તલ્લીન.   ભગવત્ + લીલા = ભગવલ્લીલા.

(d) When a *final dental* is followed by an *initial* ષ, the dental is changed to ચ, and સ્ to ષ: as,

ઉત્ + શૃંગલ = ઉચ્શૃંગલ.   સત્ + શાશ્વ = સચ્શાશ્વ.
 અધ્ + શેર = અચ્શેર.

(e) If a *final mute* be followed by a *nasal*, the mute is changed to the nasal of its own class: as,

વાક + માત્ર = વાઙ્માત્ર.   ષ્ + માસ = ષ્માસ.
 જગત્ + નાથ = જગન્નાથ.   સત્ + મન = સમન.

This rule is *optional*. The above combinations might also be વાઙ્માત્ર, ષ્માસ, જગદ્નાથ, સદ્મન (*Vide Rule (b) above*).

(f) & coming after any of the *first four letters* of a class is *optionally* changed to the *soft aspirate* (*fourth letter*) of that class: as,

वाङ् + हरि = वाङ्हरि or वाअरि.

षट् + हृदय = षट्हृदय or षट्ठृदय.

51. In Sanskrit म् at the end of a word or a particle, followed by a consonant in general, is changed to अनुस्वार *optionally*, and *necessarily* when it is followed by य, घ, झ, र or ङ.

Similarly, in Gujarati,

(a) Such a म् followed by a *vowel* remains unchanged: as,

सम् + आचार = सभाचार

सम् + उच्यते = समुच्यते.

सम् + ऋद्धि = समृद्धि.

सम् + आधान = सभाधान.

सम् + आरंभ = सभारंभ.

(b) When it is followed by a *mute*, it is *either* changed to the nasal of the class of the mute or to अनुस्वार: e. g.,

सम् + गम = सङ्गम, संगम.

सम् + ज्वन = सम्ज्वन, संज्वन.

सम् + ताप = सन्ताप, संताप.

सम् + भव = सम्भव, संभव.

N. B.—On account of the great difficulty of writing the nasals in full in all places, we find the above generally written as संगम, संज्वन, संताप and संभव.

(c) If it is followed by a semi-vowel or a sibilant, it is necessarily changed to अनुस्वार: e. g.,

सम् + रक्षत् = संरक्षत्.

सम् + यय = संयय.

Similarly, संयुक्त, संसार, संवाद, संहार, संस्रम (Vide Art. 40).

The Visarga Combination. (विसर्गसंधि).

52. The combination of विसर्ग with the following letter is called विसर्गसंधि.

53. The rules to be observed are:—

(a) *Visarga*, followed by क, ખ, પ, ફ, ટ, or ઠ is changed to ષ: as:—

નિ: + કપટ = નિષ્કપટ.

નિ: + ખિત્ત = નિષિત્ત.

નિ: + પાપ = નિષ્પાપ.

નિ: + ફળ = નિષ્ફળ.

નિ: + ટેક = નિષ્ટેક.

N. B.—

નમ: + કાર = નમસ્કાર, not નમકાર; and

તિર: + કાર = તિરસ્કાર, not તિરકાર.

(b) *Visarga*, followed by ચ or છ is changed to શ: as,

નિ: + ચલ = નિશ્ચલ.

નિ: + છલ = નિશ્છલ.

(c) *Visarga*, followed by ત or થ is changed to સ: as,

નિ: + તેજ = નિસ્તેજ.

(d) *Visarga*, followed by રી or સ is *optionally* changed to રી or સ: as,

નિ: + રીંક = નિ:રીંક or નિરરીંક.

દુ: + શાસન = દુ:શાસન or દુરશાસન.

નિ: + સંશય = નિ:સંશય or નિસ્સંશય.

(e) *Visarga*, preceded by અ, and followed by a soft consonant, is changed to ણ, which with the preceding અ becomes ણ: as,

મન: + રથ = મનોરથ

અધ: + ગતિ = અધોગતિ.

રજ: + ગુણ = રજોગુણ

(f) *Visarga*, preceded by any vowel except અ or આ, and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to ર: as, દુ: + આત્મા = દુરાત્મા.

નિ: + ઉત્તર = નિરુત્તર.

નિ: + દોષ = નિર્દોષ

નિ: + જલ = નિર્જલ.

ન્યોતિ: + ધન્દ્ર = ન્યોતિરિન્દ્ર

N. B.—When this ર is followed by ર it is generally *dropped*, and the *preceding* vowel *lengthened*; as,

નિ: + રસ = નિરસ = નીરસ.

CHAPTER IV.

ETYMOLOGY—શબ્દવિન્યાસ.

54. *Etymology* treats of words—શબ્દ, i. e., of the classification, inflection, and derivation of words.

55. *Classification* is the arrangement of words into various different *classes* according to their properties or their importance in the construction of a sentence.

Inflection treats of the alterations the words undergo in order to express various relations and meanings.

Derivation treats of the formation of words, the origin and primary signification of each.

Classification of શબ્દ.

56. A word—શબ્દ—is (a letter or) a combination of letters that is capable of expressing some idea: as, ગા, ગાય, ગાયન, ગાયનશાળા.

A combination of letters that has no meaning is not a શબ્દ; as નયગા or ગાનયગાશા.

Words—શબ્દ—are variously classified in Gujarati.

57. The *first* important division of words is into *eight* classes called the *Parts of Speech*. They are :—

1. નામ	5. ક્રિયાવિશેષણ
2. સર્વનામ	6. શબ્દયોગી or નામયોગી
3. વિશેષણ	7. વાક્યયોગી
4. ક્રિયાપદ	8. કેવળપ્રયોગી

Of these *eight* parts of speech, the *first four* are called *મુખ્યશબ્દ*, as they are of primary importance in the construction of a sentence: while the *last four* are called *સહાયશબ્દ*, these being of secondary importance in a

sentence. Thus નામ, સર્વનામ, વિશેષણ and ક્રિયાપદ are પ્રધાનશબ્દ, while ક્રિયાવિશેષણ, નામયોગી, વાક્યયોગી and કેવળપ્રયોગી are મધ્યમ શબ્દ.*

Again, પ્રધાનશબ્દ or the *principal* parts are divided into વિષયપદ and ક્રિયાપદ according as they denote, in every complete expression of a thought, either the વિષય or *the thing or object of predication*, or the ક્રિયા or *action or state predicated about the વિષય*. Thus નામ, સર્વનામ and વિશેષણ are included in વિષયપદ as distinguished from ક્રિયાપદ.

58. Another division of words is useful in distinguishing આખ્યેય from અવ્યય. આખ્યેય are those parts of speech that admit of *Inflectional variations*, while અવ્યય are the *Indeclinables* or those that are, as a rule, not inflected. નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, and ક્રિયાપદ are આખ્યેય, while ક્રિયાવિશેષણ, નામયોગી, વાક્યયોગી and કેવળપ્રયોગી, are, as a rule, અવ્યય.

58A. One very simple principle divides words into:—

એકાક્ષરી—Monosyllabic,	as—મા, પા, બા,
દ્વ્યક્ષરી—Dissyllabic,	as—માપ, નવ, જગ.
અનેકાક્ષરી—Polysyllabic,	as—માપણી, માપણીદાર.

59. The next important division of words points out whether they are સિદ્ધ or સાધિત.

સિદ્ધશબ્દ—*Primitive words*—are those which are in their simplest forms and cannot be traced to a form more simple in the language. These are, in every language, *few* in comparison to the total amount of its vocabulary. As, પડ, બેઠ, આવ.

---

* These may be well called ગ્રીક્ષશબ્દ.

સાધિતશબ્દ—*Derived words*—are those that are formed by a change in or addition to a **સિદ્ધશબ્દ**, as, પડતલ, જોલનાર, આવહાર.

સિદ્ધશબ્દ are again subdivided into—

ઉપસંગી— particles or affixes;

આશ્રયદાયક—stems.

ઉપસંગી સિદ્ધશબ્દ are not used independently, but simply as *particles* joined either *before* or *after* the roots or elementary forms to vary their signification: as—

ઉપ + કર = gratitude,

અપ + કર = ingratitude,

પ્ર + કર = manner,

આ + કર = shape,

અધિ + કર = authority,

વિ + કર = change of form.

In these examples ઉપ, અપ, પ્ર, આ, અધિ and વિ are all **ઉપસંગી**, while the root કર to which they are affixed, is called **આશ્રયદાયક**.

સાધિતશબ્દ are similary subdivided into—

યૌગિક or **પ્રાત્યયિક**—derivatives proper;

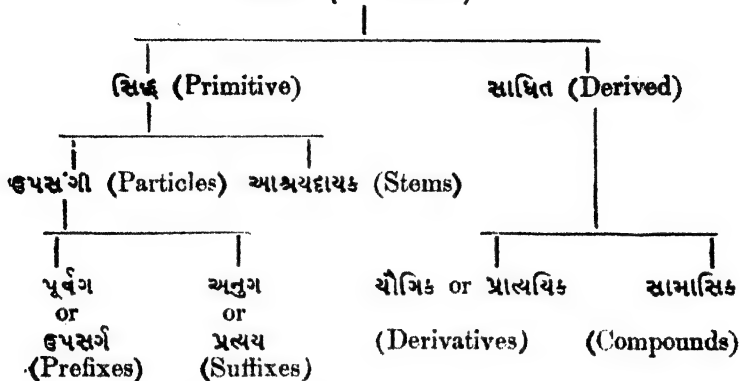
સામાસિક—compounds.

યૌગિકસાધિતશબ્દ are those formed by the addition of particles to stems: કરનાર, આવનાર, પ્રકરણ, અધિકાર.

સામાસિકસાધિતશબ્દ are those formed by the union of two or more primitive words: as ગજ + ઈન્દ્ર = ગજેન્દ્ર, વાક્ + દાન = વાળદાન. (Vide Secs. 256-269).

60. The following Table shows the divisions and subdivisions of words according to the formation:—

શબ્દ (WORDS).

N. B.—પૂર્વગ or ઉપસર્ગ is a particle *placed before* a root to modify its meanings, while અનુગ or પ્રત્યય is a particle *placed after* a root for a similar purpose.

Thus it is clear that in the formation of words, the prefixes and suffixes play an important part. But as they belong rather to the third head of Etymology, *viz. Derivation*, for a list of these prefixes &c., the reader is referred to Chapter VI.

We shall now take up the Parts of Speech severally, first giving their classification only, then treating of their inflection in a separate chapter.

PARTS OF SPEECH.

The Noun (નામ).

61. નામ—A *Noun*—is the *name of* any thing we can perceive by means of our senses or understanding: as, પરમેશ્વર, માણસ, ઝાડ, દોળાવ, વર્ણન, ભલ્લમનસાઈ.

62. *Nouns* are divided into three principal classes:—
 (1) વિશેષનામ—*Proper Nouns*, (2) સામાન્યનામ—*Common Nouns*, and (3) ભાવવાચકનામ—*Abstract Nouns*.

વિશેષનામ is the name peculiar to *one* person or thing as distinguished from all others: as, મુરત, તાપી, નર્મદાસંકર, હુમસ, દશેરા.

સામાન્યનામ is the name given to *all* persons or things of the same class: as, રોહર, નદી, કવિ, ગામ, તહેવાર.

સામાન્યનામ includes સમુદાયવાચકનામ—a *collective noun* and વસ્તુવાચકનામ—a *material noun*.

સમુદાયવાચકનામ is the name of several objects taken as a *single object*: as, લશ્કર, સંઘ, કાફિલો, ટાળું.

વસ્તુવાચકનામ is the name of any *material* or *substance*: as, સોજું, પિત્તળ, પાણી, દુધ, જીવાર, રેશમ.

ભાવવાચકનામ is the name of an *attribute* or *quality* of an object conceived as existing *separately* from the object itself: કળાશ, હોશિયારી, સુંદરતા, રતારા.

વિશેષનામ becomes a સામાન્યનામ—

(a) When it is used for *more* individuals than one: as, આ ફળિયામાં ચાર મનનાં લાલ રહે છે.

(b) When it denotes a species or character *common* to several: as, ઘણા માણસો એમ ખમે છે ત્યારે તેમાંથી એક કોલેજમાં નીકળે છે.

સામાન્યનામ becomes વિશેષનામ when it is used to denote a *single* individual: as, રાજાનું રાજ્ય, ખંભાતનો નવાખ.

સમુદાયવાચકનામ becomes સામાન્યનામ when *several* collections of the same class are spoken of: as, બે લશ્કરો, જુદી જુદી ન્યાતો.

ભાવવાચકનામ—Abstract Nouns—chiefly denote

(a) ગુણ—*quality*, as, ખટારા, ગળપણ, રતારા.

(b) સ્થિતિ—*state* or *condition*, as, જન્મ, મરણ.

(c) વ્યાપાર or ક્રિયા—*action*, as, ચલણ, દોડાદોડ, રમત.

(d) ન્યૂનાધિકતા—*quality* or *degrees*, as, ખોટ, ઘટ, વૃદ્ધિ.

(e) મનોભાવ—*feelings* and *powers of mind*, as, ખુદી, કયા, ખીંક.

The names denoting *diseases, numbers, weights, measures, time, distance* are all સામાન્યનામ; as તાવ, સેકો, લાખ, રોર, તોલો, ગજ, વર્ષ, ધડી, ફોરા, માસ.

Names of the *week-days, months, and holidays* are વિશેષનામ; as, સોમવાર, શુકલપક્ષ, આવણ, રીવાળી.

The Adjective (વિશેષણ).

63. વિશેષણ is a word used to *limit or define the application* of a noun; as, રાતો ઘોડો, અરધો રોર, સહેજે રીસાય.

The *noun* to which the વિશેષણ is prefixed, or which is qualified by the વિશેષણ, is called the વિશેષ્ય. Thus in the examples રાતો ઘોડો and સમય બળવાન છે—રાતો and બળવાન are વિશેષણ, while ઘોડો and સમય are વિશેષ્ય of રાતો and બળવાન respectively.

An adjective may be used as a common noun: as,

મોટા એટલા દર્શને જોયા.

મોટા નાના વધુ મોટામાં, તે નાના સા જોયા.

It may also be used as an *abstract noun*; as, જૂડું ઉચ્છૃં, ભણું કર, ધણું કરે તે ઘોડાને સાર.

64. *Adjectives* are divided into વિકારી and અવિકારી according as they are, or are not, *declinable* for gender, number, and case. (Vide Art. 152).

65. According to their meaning, they are divided into *three principal classes*:—

- (a) ગુણવાચક—*Qualitative or Descriptive.*
- (b) સમુચ્ચયવાચક or બંદધાર્ય—*Quantitative.*
- (c) સંખ્યાવાચક—*Numeral.*

ગુણવાચકવિશેષણ.

66. ગુણવાચક વિશેષણ — *Qualitative Adjectives*—denote *quality or attribute*; as, રાતો, ડાહ્યો, દયાળુ, ધનવાન.

Adjectives formed from *proper nouns*, such as, ચીનાઈ વાસણ, અમદાવાદી ઘોતિયાં, રાંદેરી બોર, ભરૂચી ભાજી, and કુદત વિરોધણ—*Participial* adjectives, such as, હસતો ચહેરો, ફરવાનો વખત, પીધેલું પાણી, are included in the class of ગુણવાચક વિરોધણ.

સમુચ્ચયવાચક—અબ્હુતપાર્થ વિરોધણ.

67. સમુચ્ચયવાચક—*Quantitative*—adjectives denote *how much* of the thing is meant; as, થોડું, બહુ, ઘણું, સંખુ, સધળું, અલ્પ, જરા, ઓછું.

N. B.—These quantitative adjectives are mostly used before abstract nouns and material nouns, as, થોડું પાણી, સધળું રૂપું, અલ્પ બુદ્ધિ, ઘણું દૂધ, જરા નોકીણું.

It may also be borne in mind that it is these quantitative adjectives that are most frequently used as nouns; as થોડું બાલ, ઘણું ભણ, જરા લે, સધળું ગયું.

સંખ્યાવાચક વિરોધણ.

68. સંખ્યાવાચક વિરોધણ are either અમુક સંખ્યાવાચક—*Definite numerals* or અનિશ્ચિત સંખ્યાવાચક—*Indefinite numerals*.

અનિશ્ચિત સંખ્યાવાચક વિરોધણ show number *indefinitely*: જાડા, ઘણા, કેટલાક.

These વિરોધણ (*Indefinite numerals*) are સંખ્યાવાચક when they answer to the question *how many*, and they are અબ્હુતપાર્થ when they answer to the question *how much*.

69. અમુક સંખ્યાવાચક—*Definite numeral*—adjectives are of five kinds :—

- (a) સંખ્યાર્થ or અમુકસંખ્યાર્થ—*Cardinals*.
- (b) ક્રમવાચક or સંખ્યાપૂરક—*Ordinals*.
- (c) અંશસંખ્યાર્થ—*Fractionals*.
- (d) સંખ્યાસંધાર્થ—*Collectives*.
- (e) આવૃત્તિવાચક—*Multiplicatives*.

(a) સંખ્યાર્થ OR અનુકસંખ્યાર્થ—Cardinals.

70. સંખ્યાર્થ વિશેષણ denote an *exact number*; as—એક, બાર, દસ, હજાર, લાખ.

Two cardinals coming together *without any connective* express *indefiniteness*; as, દસબાર છેકરો means about 10 or 12, not $10 + 12 = 22$ boys; આ મકાન પાછળ લાખ બેલાખ થયા હશે. Similarly એક at the end of a cardinal makes it *indefinite* as: પંદરેક (about fifteen); પાંચેક ધડી હું એકલો બેઠો.

The suffix એ gives a number the force of *completeness* or *collectivity*; as, પાંચે (all the five); હોડીમાં પાંચ માણસો હતા તે પાંચે બૂડી ગયા.

હિંગ મરચું ને આમલી, સોપારી ને તેલ,
ને કંઠનો ખપ કરે તો પાંચે વસ્તુ મેલ.

N. B.—The forms for *two* in this case are બેએ, બેક, બન્ને, બેકબે, બન્નેબે.

Sometimes the number is *repeated*, the first taking the suffix એ; as, વીસેવીસ ખૂ બળી ગયાં.

Distributive numerals in Gujarati are formed either by *prefixing* દર or હર to the cardinals, or by *reduplicating* them: as—

દરેક—every one.

દરેરોજ—every day.

હરદમ—every moment.

બપબે—two each, two at a time.

આઠઆઠ—eight each, eight at a time.

કેટલાએકે એકએક દોરડે ચાળીશચાળીશ બકરાં બાંધ્યાં હતાં.

(b) ક્રમવાચક OR સંખ્યાપૂરક OR સંખ્યાનુક્રમ્યાર્થ—

Ordinals.

71. *Ordinals* denote the *serial order* of the objects: as, પાંચમે, બારમે, ચારશેષમે.

As in English the ordinals are formed from cardinals by adding *th* (numbers 1, 2, 3 being exceptions), so in

Gujarati the ordinals are formed by adding **મેા, ગી, મું** to the cardinals (numbers 1, 2, 3, 4, and 6 being exceptions).

The *exceptional* ordinals are **પહેલો, બીજો, ત્રીજો, ચોથો** and **છઠ્ઠો** respectively.

N. B.—The exceptional numbers 1, 2, 3, 4, 6, may take **મેા-ગી-મું** when they are the last digits of higher numbers: as
અસે ને છમે દાખલો કર; નવસે એકમે છોકરો ધનામ લઈ ગયો.

(c) અંશસંખ્યાર્થ—Fractionals.

72. અંશસંખ્યાર્થવિશેષણ denote *parts of unity* or a whole number. They are પા, અડધો-ધી-ધું, પોણા-ણી-ણું, સવા, દોઢ, અ'ડી, સા'ડા, સાડી.

These fractions are expressed by certain signs in Gujarati; as—

પા	meaning	$\frac{1}{4}$	is written	૦૧
અડધો	...	$\frac{1}{2}$	...	૦૧૧
પોણા	...	$\frac{3}{4}$	...	૦૧૧૧
સવા	...	$1\frac{1}{2}$	...	૧૧
દો'ડ	...	$1\frac{3}{4}$	...	૧૧૧
અ'ડી	...	$2\frac{1}{2}$	...	૨૧૧
સા'ડા-ડી	...	$\frac{1}{2}$	...	૧૧

પા, અડધો (અર્ધો), પોણા imply respectively a *fourth part*, a *half*, and *three-quarters* of the quantity or thing indicated by the following noun:—as,

પાશેર, પાભાગ, પાતોલો, અર્ધારિપિયો, અર્ધગાડી, અડધુંદૂધ, પોણાગાઉ, પોણીખાંડી, પોણામણ.

પોણા before a cardinal means *one fourth less* than that number as, પોણાચાર = $4 - \frac{1}{4} = 3\frac{3}{4}$. It is used with numbers 2 to 18, while with 19 to 99, પોણી is substituted, as, પોણાપંદર (14 $\frac{3}{4}$), પોણીવીસ (19 $\frac{3}{4}$).

N. B.—પોણીસો means *one quarter of a hundred less than 100*, i. e. 75; while

પોણીસો means *one quarter less than 100*, i. e. 99½.

સર્વા prefixed to numbers adds a *fourth part of unity* to them; as, સર્વાચાર = $4 + \frac{1}{4} = 4\frac{1}{4}$. સા'ડા and સા'ડી add a *half* to the number, સા'ડા being used with numbers 3 to 18, and સા'ડી with 19 to 100: as,

સા'ડાસાત, સા'ડાચારાડ, સા'ડીબત્રીસ, સા'ડીપંચાશી.

(d) સંખ્યાસંધાર્થ—**Collectives**, and

(e) આવૃત્તિવાચક—**Multiplicatives**.

73. સંખ્યાસંધાર્થ denote a number *collectively*. These are બેઠું, બેડ, ચોક, છકડું, દશકો, ડુંડી, સેકો.

74. આવૃત્તિવાચક denote *how many times* a number is taken. They are formed by adding ગણું to the cardinals. Numbers 1 to 4 have got various multiplicative forms.

એક has એકગણું—એકવડું.

બે has બેગણું—બેવડું—બમણું.

ત્રણ has ત્રણગણું—ત્રમણું—ત્રગણું—ત્રેવડું.

ચાર has ચારગણું—ચોગણું—ચોવડું.

From 5 upwards, the multiplicatives are *regularly* formed by ગણું: દશગણું, પચાસગણું, સોગણું.

The Pronoun (સર્વનામ).

75. સર્વનામ is a word used either *instead of a noun*, or *in relation to a noun*; as હું, તું, તમે, પેલો, કોઈ, ને, કોણ.

સર્વનામ are divided into:—

(I) પુરૂષવાચક—*Personal*,

(II) સ્વવાચક or સ્વાર્થવાચક—*Reflexive*,

(III) દર્શક—*Demonstrative*,

(IV) તત્પદાપેક્ષક or સંબંધી—*Relative*,

(V) પ્રશ્નાર્થ—*Interrogative*,

(VI) અનિશ્ચિત—*Indefinite*.

Of these classes, the first two—પુરૂષવાચક and સ્વવાચક—are called **વિશેષ્ય સર્વનામ**—*Substantive Pronouns*, because these are used *substantively*; while the remaining four are **વિશેષણ સર્વનામ**, as these can be used *adjectively*.

I. પુરૂષવાચક સર્વનામ.

76. *Personal Pronouns* are of three kinds:—

(a) પ્રથમપુરૂષ સર્વનામ—First Personal Pronoun, denoting the *person speaking*.

(b) દ્વિતીયપુરૂષ સર્વનામ—Second Personal Pronoun, denoting the *person spoken to*.

(c) તૃતીયપુરૂષ સર્વનામ—Third Personal Pronoun, denoting the *person spoken of*.

These are:—

1st Per.

Sing.

Plur.

2nd Per.

3rd Per.

હું

તું

તે

અમે, અમેા, આપણું, આપણે.

તમે, તમેા, આપ.

તેઓ.

Of the above, આપણે is called પ્રથમદ્વિતીયસંધાર્ય સર્વનામ when it is used for the *person speaking together with the person spoken to*, as,

વનરાજ યોગરાજને કહે, આજ આપણે સોનીવાડે જઈએ.

સુરી (વાણિયાને) કહે, વાર ચિતા નહીં, આવો હો ? આપણે વનુશાને ખોળવા જઈએ.

It may also be called પ્રથમ પુરૂષ સર્વનામ when it denotes *first person singular*, as it often does in ordinary colloquial speech: as,

આપણાથી (= મહારાથી) તો આ સહન ન થાય.

“હવે બધાં હે, આપણે હવે શું કરવાના હતા” હરી પ્રમાદધન કહ્યો.

હું.

77. પ્રથમપુરૂષ સર્વનામ હું expresses *only the person speaking*: as—જનસમુદાય વિશાળ સિંધુ તેમાં બહુજાડ હું.

અમે, અમે.

78. અમે is used—

(1) to denote the person speaking or writing, including those who are associated with him: as,

કુટુંબીઓએ કહાવ્યું કે એમ કુળને લાજ લગાડશે તો અમે કોઈ લક્ષમાં આવીશું નહીં.

(2) to denote the speaker or writer together with those whom he represents: as,

ગુર્જર કવિ શંકર બારોડે રાજા ભૂવડને કહ્યું—“અમે ગુજરાતના પુત્રો હયાત હોઈશું ત્યાં સુધી અમારી ગુર્જરી માતાનું અપમાન કોઈ કરી શકવાનું નથી. અમારી જન્મભૂમિનું, અમારા સ્વદેશનું અમે રક્ષણ કરીશું.

(3) by persons of high authority, as kings, chiefs, &c.

રાણા મ્હોટે સાદે હસી પડ્યો અને બોલ્યો, “.....અમે તો એક વટવાળા.”

વિષ્ણુદાસ બોલ્યા, “નવીનચંદ્ર ! અમે જેમ રક્ત નથી, તેમ વિરક્ત પણ નથી. અમે તો માત્ર અરક્ત છીએ.”

(4) by editors of newspapers and journals: as,

એ અરજ ઉપર નામદાર મુંબઈ સરકાર ધ્યાન આપી દુઃખી પ્રજાને બરતો ન્યાય આપશે એવી અમે આશા રાખીશું.

આપણે.

79. આપણે is used—

(1) for the speaker or writer together with the person or persons spoken to: as—

વનરાજ ચોગરાજને કહે, આજે આપણે સોનીવાડે જઈએ.

(2) Colloquially for હું: as—

વિદ્યાચતુરભાઈ તો વિદ્વાન છે, આપણે જૂદું શાસ્ત્ર ભણ્યા છીએ.

તું.

80. તું is used—

(a) in addressing persons of *inferior rank*: as, તું કોનો નોકર છે ?

(b) in addressing persons with *familiarity* or *contempt*: as—ભાટ, તારા બોલથી હું કય પામતો નથી. તારા જેવા મેં ઘણાં જોયા છે.

(c) in addressing certain *relatives* with *great love* or *affection*: as, આપુ હજી તું બાળક છે. મહા હેતવાળી દયાળીજી મા તું.

(d) in addressing *God*: as,

અખિલ બ્રહ્માંડના ઈશ દિનનીશ તું ઉરવિષે આ સ્તુતિ ધર અમારી.

N. B.—તમે is also frequently used in this case; as હરિ તમે મન અપરાધ ન લાવો, હરિ તમે અનાથ બંધુ કહાવો, હરિ હું તારી સેવા ચૂકી (પ્રેમાનંદ).

(e) in referring to something *personified*: as,

પૂછ્યું ઉઝા દ્રુમને તારી ગગને ગઈ ડાળ,
તરૂપતિ જો મ્હારીવતી, કહીં દીસે બૂપાળ.

In Gujarati the most usual form in use for the second person singular is તમે and not તું, which is used only in cases mentioned above—તમે taking the place of તું even where no considerations of respect or superiority intervene.

આપ.

81. આપ is used as an *honorific* term for તમે. It is equivalent to the English *your Honour*; and as it shows respect, it is called માનવાચક or માનાર્થ સર્વનામ: as—

શેઠ, આપ તો મોટા માણસ છો.

હે તાત ! તે સજવાતણી આચારી આપે મ્હને.

આપ is sometimes used in the sense of પોતે: as—

ખીજી સર્વ બેઠા પછી આપ બેસે. (આપ=પોતે=તે).

આપ સાફ રહી અવરને સઘ સળવે સાફ;
નહિતો નિર્મળ મનુષ્યનો મહા ગુનો નહિ માફ.

તે AND તેઓ.

82. The third personal pronoun **તે** is used to mark the *person or thing of which we are speaking*. It is more *demonstrative* than *personal*, as its use is similar to that of the demonstrative pronouns **તે, એ, &c.**

તેઓ, besides being the third personal plural, is sometimes used for third person *singular for the sake of courtesy*: as, તમારા મિત્ર મળ્યા, **તેઓ** બહુ મળતાવડા છે.

II. સ્વવાચક OR સ્વાર્થવાચક સર્વનામ.

83. A *Reflexive Pronoun* is a pronoun denoting *self*. It implies that the agent *turns back the action upon himself*. These, in Gujarati, are—

પોતે—દરેક માણસ પોતાને ડાહ્યો ગણે છે.

જાતે—આ નિબંધ તે જાતે લખ્યો ?

પહેલું સુખ તે જાતે નર્પા.

પંડે—પંડે રાજ નિશાળે મોડા આવે.

સોલંકીરાજ પંડે મીરની મદદે દોડી આવ્યો.

મેળે—તમારી મેળે દાખલા કરતા શીખો.

આપ—આપ સમાન બળ નહી.

આપ મુઆ વિના સ્વર્ગે ન જવાય.

આપોઆપ—જીવ્યો તું જે આપોઆપ, તેતો પોપટનોજ પ્રભાવ.

નિજ—નિજ તાંતની આરાયકી નિજ માત મસ્તક છેદિયું.

The reflexive **પોતે** besides being a simple reflexive, is used—

(a) as an *emphatic* pronoun: as, હું **પોતે** જાય તો કામ થાય.

(b) as a *distributive* reflexive when it is doubled: as

બીલડીઓ **પોતપોતાને** ઘેર મધ્યો.

તળાવમાંથી સૌ **પોતપોતાનાં** ખેતરમાં પાણી લે છે.

(c) at times for second person plural **તમે**, and less frequently for third person singular **તે** in *colloquial* or *ironical* language; as,

પોતે ક્યારે પધારશો ? (પોતે=તમે).

પોતે હવણું ઘેર મળશે કે ? (પોતે=તે).

N. B.—**નતે** and **પંડે** are the Instrumental forms of **નત** and **પંડ**, which are still used as nouns; as,

નતપર ભાત ને કામળપર ખીચું.

પટપહેરે નહીં પંડપર, જમીન મલિનમાં જાય,

જો તેને મચ્છર જૂવા, ખાતે ખોતરી ખાય.

Mark also the peculiar use of **મેળે** with its genitive antecedent in sentences where it is rather *expletive* and *implies modesty*: as—

“ત્યારે તમે અહિયાં બેઠાં બેઠાં શું કરશો ?”

“હું બેસીશ મહારી મેળે—ગાઈશ જરા સારંગી લઈને.”

... .. “તમારા જેવું તો કોઈ દીકું નહીં !”

“વારૂ, બહેન, વારૂ. તું જા—જો તહારી મેળે.”

III. દર્શક સર્વનામ.

84. દર્શક સર્વનામ—*Demonstrative Pronouns*—point out the object to which they refer. In Gujarati, they are **આ**, **એ**, **તે**, (**ઓ**લ્યો) **પેલો** and **ફલાણો**.

When reference is intended to several objects, **આ** and **એ** point out the objects *nearer* the speaker, while **તે**, **પેલો**, refer to objects comparatively *distant*. **આ** and **એ** mean *the latter*, while **તે** and **પેલો** mean *the former*.

ફલાણો is equivalent to *such and such*, and is used to denote some *indefinite* person or thing: as—

ધણી ચોપડીઓ જેવામાં આવી, પણ તેમાં ફલાણી ફલાણી નહતી.

ફલાણાએ એ માલ ખરીદ કર્યો, એ હિસાબમાંથી નીકળશે.

These દર્શકસર્વનામ are frequently used as *adjectives* when they are followed by the nouns they qualify: as, **આ** ચોપડી, **પેલો** દસ્તાવેજ, **ફલાણો** દિવસ, **ઓ**લ્યું ખેતર.

IV. તત્પદાપેક્ષક OR સંબંધીનામ.

85. A *Relative Pronoun* is a word which refers to some noun, pronoun, or phrase, mentioned before or after: the noun or phrase, for which the relative pronoun is used, is called **પૂર્વાપરશબ્દ—વાક્ય.**

The single તત્પદાપેક્ષક in Gujarati is જે, which is always followed by the demonstrative તે. This તે is therefore called the *co-relative* તે: as—

જીવ્યો જન તે તે જાણુવો, જેની આશ સહુ કો કરે;
સામલ કહે જીવ્યો તેહ જન, જે સંકટ પરનાં હરે.
જે જાણું તે જાણ, નથી રહેવાનું બેસી.
જે ઉદ્યોગ કરે તે જૂએ ન મરે.

એક ગોળાર્ધનું જાડ બીજા ગોળાર્ધમાં સાં રૂં નથી. જે ગોળાર્ધમાં તે હોય છે તે ગોળાર્ધમાં જેજે ઋતુઓમાં તેની જેજે અવસ્થા થવાની તેતે ઋતુઓમાં તેતે અવસ્થા થાય છે.

The relative જે or the correlative તે may often be *understood*,
as:—

મોટા કેરું છિદ્ર કાઢશે તે દંડારો. (જે અધ્યાહાર)
કરે ચોરી જે ચોર. એક દિન શીશ કટાવે. (તે અધ્યાહાર)
કળ વિકળ જાણે નહીં, દીલથી હોય દાતાર. (જે તે અધ્યાહાર)

જે is used *adjectively* when it is followed by its antecedent: as,
જે નર ચોરી જઈ કરે, સમજ તેમાં સુખ.

The relative જે, and the demonstrative એ, તે often become
જેહ, એહ, તેહ in poetry: as,

પદ્માવતી કહે પ્રેમશું, સાંભળ સહિઅર એહ,
વખાણું તું કરે જેહનું, મુજને દાખવ તેહ.

V. પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ.

86. પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ—*Interrogative Pronouns*—are words used in asking questions. They are કોણ, કયો, કઈ, કયું, શો, શી, શું.

Of these કોણ is used chiefly for persons; ક્યો-ઈ-શું for persons as well as things; and શું for things only; as—

કોણ પૃથ્વીથી પ્રૌઢ, કોણ અણુથી પણ નાનો;

કોણ પવનથી પહેલ, કોણ દેવોથી દાનો ?

તું કોણ—ત્હારો બાપ કોણ—ત્હારી જાત કોણ ? (સ. ચં.)

ક્યો છોકરો મોડો આવ્યો ?

ક્યો પતંગ ઉડાવશે ?

શું ખાધું ? શું ખેલ્યો ? શું રમ્યા ? નામ શું ?

શા સાર માતા મહામહા દુઃખ વેડે છે ?

કોણ and ક્યો differ in their uses as પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ in as much as કોણ simply enquires the name, character or description indefinitely, as, એ કોણ ? તમે મને કોણ ધાર્યો ? કલિદાસ કોણ હતો ? while ક્યો is used to further distinguish certain individual or object from others: as—

કોણ પાસ થયો ? મણિભાઈ. ક્યો મણિભાઈ ? મણિભાઈ દેસાઈ.

Just similar is the difference between શું and કયું: as—
શું જોયું ? દેવલ. કયું દેવલ ? ખ્રિસ્તી દેવલ.

કોણ is used in poetry—

(a) Like શું or કયું: as કહે રામા તું કોણ છે, કોણ તમારી જાત ?

(b) As an adjective: as કોણ કારણ અહીં કામઠું ?

હરિ ગહારે કોણ જનમનાં કરત.

હરો કોણ કરમના ભોગ, કુવરજી કાલારે.

(c) With a distributive force, when it has the sense of either—or: as,

હરે પંખી આકાશ, જુઓ તેનું પણ જોડું;

કોણ હવે કે નીચ, ગધાડું કે કાં ઘોડું. (સામળ)

મસાણની રાખમાં રેળાઈ ગયા કંઈક, કોણ રંકને કોણ રાણારે. (ભોળે)

શું enters into a variety of constructions:—

(a) It is used as an Interjection: as,

શું ! અમણપુરુષનું અને બણેલાનું ચિત્ત સરખુંજ !

- (b) It has often got a *negative force*: as,
કેવો થેલો છે ! એ મહાં દુઃખ શું ટાળશે ?
દુઃખી માણસને નિદ્રા ન આવે એમાં શું આશ્ચર્ય ! ?
- (c) With a *negative force* it often implies *contempt*: as,
તારાથી શું નિપજે એમ છે ?
- (d) It has the force of an *adverb* meaning *why*: as,
એમ શું કરે છે ? એવા બોલ શું બોલો છે ?
બજ્યું ! આમ ચુંટી શું ખયલો છેને ?
- (e) It has got a *distributive force*, meaning *either-or*: as,
શું મોટા શું નાના
કાળ તણા મુખથી નવ કુટે ને પેસે પાતાળ,
ન્યમ આવે ત્યમ ચાલ્યો નયે શું ખડો શું બાળ. (મનોહરદાસ)
- (f) It frequently occurs, in colloquial speech, as a *particle of interrogation* at the end of a sentence; as, કેમ, નય છે શું ?

VI. અનિશ્ચિતસર્વનામ.

87. અનિશ્ચિત સર્વનામ refer to persons or things in an *indefinite* or *vague manner*. They are—

કોઈ—કોઈએક, કોઈ, હરકોઈ.

કંઈ—કંઈએક, કંઈક, હરકંઈ.

કાંઈ—કાંઈએક, કાંઈક, હરકાંઈ.

અન્ય, અવર, અમુક, ફલાણી, કેટલાક.

કોઈ and its derivatives are used generally for *persons*: while કંઈ, કાંઈ, and their derivatives are used for *things*: as,

કોઈ કહે આવ્યો તાવ, કોઈ કહે થયું કોગળિયું;

કોઈ કહે કરડ્યો નાગ, કોઈ કહે કહે વાસી વળિયું.

હું કાંઈ માગતો નથી. એમાં એનું કાંઈ વળે એમ નથી.

હરકોઈ is a *distributive pronoun* when it means *every one*, but is an *indefinite pronoun* when it means *any one*: as—

પવિત્ર પુરોહીની સેવા કરવી એ હરકોઈની ફરજ છે. (Distributive)

આ કામ હરકોઈ કરી શકે એવું છે. (Indefinite)

કાંઈક and કંઈક meaning a little or somewhat are frequently used as quantitative adjectives or adverbs; as,

પ્રાણદાન ને આપીય મુજને તો કાંઈક કરીશ ઉપકાર.

એનું બાલવું કંઈક ખરૂં લાગે છે.

કેઇ as an adjective may refer to things; as,

કેઇ કાળે, કેઇ દિન, કેઇ પણ રીત.

The Verb—ક્રિયાપદ.

88. ક્રિયાપદ, from Sansk. कृ to do, या suffix, and પદ a word, means literally a word that is used to denote some action: but as some verbs like હો, થા, રહેવું, ઉધવું, do not denote any action, but rather existence or state, a verb is generally defined as a word used to express some action or state.

89. The original simplest form of a verb in Gujarati is called its મૂળ or verbal stem: as, કર, પડ, ચાલ, ખા, હે.

In Gujarati most of the verbal stems are themselves derived from Sanskrit roots (ધાતુ): as કર from कृ, પડ from पठ, ચાલ from चल. But a verb need not be traced to its ધાતુ or Sanskrit root to find out the મૂળ—Gujarati stem, as the simplest form used in Gujarati is regarded as the મૂળ or stem of the verb.

90. These original verbal stems are called સિદ્ધ ક્રિયાપદ, while verbs formed from સિદ્ધ are called સાધિત ક્રિયાપદ: as, કરું, કરતો, કરવાનો, કરાવતો form કર; પાડ, પડાવ, પડાવતો, પડવાનો from પડ.

91. ક્રિયાપદ, as is mentioned above, denotes action: the word which stands for the agent or doer of the action indicated by the verb, is called its કર્તા—subject.

92. The word standing for the object towards which the action expressed by the verb is directed, is called its કર્મ—object.

93. Verbs are divided into two general classes, viz., **સકર્મક** (*transitive*) and **અકર્મક** (*intransitive*).

સકર્મક ક્રિયાપદ is that which denotes that the *action* or *feeling* expressed by the verb is *directed towards*, or *passes over to*, some *object*: as: તેણે મને માર્યું. ઇકરો ગુજરાતી બણે છે.

અકર્મક ક્રિયાપદ is that which shows that the *action* or *state terminates* with the agent or કર્તા and *does not pass over* to any object: as, હજી તે બણે છે; ચાર ચોર બેઠા હતા.

ઉભયવર્ણી ક્રિયાપદ are those which are capable of entering into *both* transitive and intransitive constructions: as, બાળક બાલે છે (અકર્મક); તેઓ ફારસી બાલે છે (સકર્મક).

N. B.—A transitive verb used intransitively, expresses the action rather generally; as, હવે આ બહેરો સાંભળે છે. Here the verb means the act of hearing in general.

A verb may at times appear intransitive in a sentence, though it is really transitive in sense, the object being understood: as, બીલડીઓ તો કુમારનું સુંદર સ્વરૂપ જોઈ મોહ પામી હાથમાં લઈ લઈને બચીઓ કરે ને રમાડે. Here, the object તેને, that is કુમારને, is understood.

94. Some intransitive verbs denoting *existence* or સત્તા as well as *transition* or સ્થિતિવિકાર, do not, by themselves, give a complete idea with respect to the કર્તા: these are said to be verbs of *Incomplete Predication*—અપૂર્ણક્રિયાપદ: as, હોલું, બનલું, થલું, નીવડલું.

Thus, in the sentence તે વકીલ થયો, without વકીલ the sentence તે થયો does not convey a complete sense. Hence the word વકીલ, which is used after the verb થલું, completes the sense of the verb થયો. Thus—

The word or words, used to make the predication of the verb complete, are called **ક્રિયાપૂર્ણી**—*complement of the verb*. (Vide Art. 284).

Note—The complement of a verb of incomplete predication may be—

- (a) a noun—તે નવાબ થયો.
- (b) a pronoun—તું કોણુ છે ? હું તે નથી.
- (c) an adjective—સફેદ વસ્ત્ર સ્થામ થાય સ્થામ રંગ સંગમાં.
સેનાધિપતિ શૂરવીર નીવડયો.
- (d) a participle—તું મરવાનો થયો છે. ફળ સડેછું નીકળ્યું.
આગ વધતી દેખાય છે.
- (e) a phrase—એના એકના એક છોકરાનું મૃત્યુ એ બાપડાને
દાઝ્યાપર ડામ લેવું થયું.
- (f) a clause—તેનું પરિણામ એ થયું કે તે મરિદા પડ્યો.
- (g) an adverb—મનમોહન નીચે હશે.
- (h) a noun in the 6th case—અહીં ભેર ચોરનું હવું અને
મઠ શહેના હતા,

95. Transitive verbs are, *in one sense*, verbs of incomplete predication. The word, which is used to complete the sense of a transitive verb, is called the *object* or **કર્મ**. There are some verbs, which though they take one object, *still* require some other word to complete the predication. These verbs taking *two objects* are called **દ્વિકર્મી**. They are either **કારક** or **મદાયક**.

96. **કારક** verbs are those that generally denote the action of *making* either by word, thought or deed. They are equivalent to the English *factitive* verbs. They are બનાવવું, કહેવું, માનવું, નીમવું, લેખવું, ગણવું, ધારવું, ઠેરવવું, &c.

મદાયક verbs generally denote the idea of *giving, offering, serving, &c.* They are આપવું, પીરસવું, અર્પવું &c.

97. Of the two objects taken by some verbs as mentioned above, that object which is *directly* affected by the action of the verb, is called the ઉપસ્થકર્મ—*direct or near* object: while that which is *remotely* affected by the action of the verb, is called the અનુપસ્થકર્મ—*indirect, remote or personal* object. In such cases, અનુપસ્થકર્મ generally represents some *person*: as—અસલના રાજાએ વિદ્વાન બ્રાહ્મણને વર્ણસન આપ્યા. તે હિંદુને હમે પારસી ધાર્યા.

In the above instances વર્ણસન and પારસી are ઉપસ્થકર્મ and બ્રાહ્મણ and હિંદુ are અનુપસ્થકર્મ.

98. When in a sentence the source of the action denoted by the verb is *not known*, or the verb has *no nominative* as its agent, and the place of the nominative can be supplied by the *notion* or ભાવ inherent in the verb, the verb is called ભાવકર્તૃક: as, એને ઘરમાં કોઈ સાથે બનતું નથી, મને મુંબઈમાં ગમે છે, આજે ઘણું ધામે છે, મને આ ક્લમે ફાવતું નથી.

N. B.—Those generally used as ભાવકર્તૃકક્રિયાપદ are:—

બનવું, દુઃખવું, ધામવું, વર્ષવું, ફાવવું, ગોઠવું, રૂચવું, ભાવવું, ગમવું, હળવું, ચાલવું, &c.

These ભાવકર્તૃક verbs are, like the English *impersonal* verbs, always in the *third person, singular number, and neuter gender*.

99. અપૂર્ણક્રિયાપદ or *defective* verbs are those that have not got the full complement of forms to fill up all the moods and tenses. These are, in Gujarati, only *two*—હો and બેઠા.

100. અનિયમિત ક્રિયાપદ or *irregular* verbs are those that do not form their past tense according to the ordinary

rule, *namely* by adding ચી-ચી-યું to the verbal stems: as, આધું from આ, and બેઠો from બેસ.

These *irregular* verbs in Gujarati are :—

બહીવું	જવું	લેવું	બેસવું	નાસવું	સુવું	હોવું
ખાવું	દેવું	પીવું	પેસવું	મરવું	કરવું	દેખવું

Of the above કરવું, મરવું and દેખવું form their past tense in *two* ways, as કીધું or કર્યું, મર્યો or મુઓ, દેખ્યું or દીકું.

The past tense forms of these irregular verbs are respectively બહીધો, ખાધો, ગયા, દીધો, લીધો, પીધો, બેઠો, પેઠો, નાઠો, મુઓ, સુતો, કીધો, હતો, દીઠો.

101. સહાયકારક ક્રિયાપદ* or *auxiliary* verbs are so called because they *help to form the tenses*, or to *modify the sense* of some other verb. The verb so helped by the auxiliary verb, is then called મૂળક્રિયાપદ or the *principal* verb.

The *only* auxiliary verb used in *forming the tenses* is હો and it is hence called કાળદર્શક સહાયકારક ક્રિયાપદ.

Other auxiliary verbs in Gujarati are શકવું, જોઈએ, જવું, રહેવું, પડવું, લેવું, મુકવું, &c., which are chiefly instrumental in the formation of સંયુક્ત ક્રિયાપદ, where these, as વિકારક, variously *modify the sense* of the principal verbs, called વિકૃત ક્રિયાપદ.

102. When *two single verbal forms*, each being a significant word by itself, are so *joined together* that the *second element loses its independent meaning* and *simply modifies the sense of the first element*, the resulting compound is a સંયુક્ત ક્રિયાપદ. As, the root જવું by itself means *to go*;

*The proper term to use in this case is સહાયકારક. But the above term is retained as it is adopted in Gujarati.

when it is joined to the સંબંધકભૂતકૃત (connective past participle) મળી (from મળવું to meet), the resulting compound is a સંયુક્ત ક્રિયાપદ if મળી જવું means to meet completely, or to blend or fuse entirely, as in the sentence મેઘધનુષ્યમાં રંગો ઘણા સરસ મળી જાય છે. (The colours in a rainbow blend beautifully).

Note—These સંયુક્ત ક્રિયાપદ should not be confounded with what are called *quasi-compounds* or *compound verbal phrases* in which the first element invariably is a noun or an adjective; as વિચાર કરવો. પેદા થવું, ગાયન કરવું, પસ્તાવો કરવો, જૂઠું પડવું, &c.

The verbs કરવું and થવું enter mostly into the formation of such compound verbal phrases, and these with nouns or adjectives with their first elements, are sometimes called વિષયપદથી સાધિત ક્રિયાપદ, because a વિષયપદ (*Vide* Art. 47) joins with a verb to form the compound.

N. B.—For a fuller treatment of these *defective, irregular, auxiliary* and *compound* verbs, the reader is referred to the following Chapter on *Inflection*.

The Adverb (ક્રિયાવિશેષણ.)

103. An *adverb* is a word used to modify a verb, an adjective, or another adverb; as, રાત્રે અગાસીમાં બેસીને એક ઘણું સરસ ગાયન તે જાહુજ બેઘડક ગાતો હતો.

A verb usually denotes some action; this action may be performed in a variety of ways; words are, therefore, needed to express the ways, the limits, the conditions of the action denoted by the verb, and these words are called *Adverbs*. An *adverb*, therefore, *primarily adds to the meaning, or limits the conditions of a verb*. It may, however, be used to modify an adjective or another adverb; as, ફક્ત ચાર છોકરા હતા. એક ખરાબ નથી. વધારે દુર જવાની જરૂર નથી. કેવળ નકામું બોલે છે.

It is also said that adverbs sometimes modify *prepositions*: as, મેનની રહેજ ઉપર ટાંગ. તેના ધરની છેક પાસે આગ લાગી. A little reflection will, however, show that these are mostly adverbs only of one class, viz. **ન્યૂનાધિક દર્શક**.

In Gujarati it is not customary to say that an adverb modifies a particular part of speech or word, but it is enough to point out its signification. Hence—

104. Adverbs may be arranged according to their signification as follows:

(a) **કાળવાચક** (showing time):—

અત્યારે, અગાઉ, પ્રથમ, પૂર્વે, પહેલાં, પછીથી, વચગાળે, હવે, હાલ, હમણાં, હજી, હમેશાં, અહોનિશ, સર્વદા, નિરંતર, હોણ, ત્યારે, તત્કાલ, તત્કાળ, તુરત, સદા, રોજ, નિત્યે, એકાંતરે, જાન્યુ, કોઇવાર, વારંવાર, વારંવાર, ધીધી, ધીધી, રોજરોજ.

(b) **સ્થળવાચક** (showing place):—

આમ, એમ, તેમ, ત્યાં, તહીં, અહીં, આણીતરફ, અધવચ, અંદર, અંતરીક્ષ, થડમાં, પાસે, લગભગ, દૂર, આધે, છેડે, પાછળ, વાંસે, ઉચે, નીચે, હેઠે, મધ્યે, ઠેઠ.

(c) **રીતિવાચક** (showing manner):—

અચ્છું, અમથો, એવિંતો, અવશ્ય, જરૂર, ખચિત, ખરે, ખરેખત, નક્કી, એશક, ખસુસ, ધીમે, ધીરે, આસ્તે, ઠીક, ખોટું, ખરું, ભૂલું, ભૂલું, સાચું, ફક્ત, ફક્ત, અમસ્તો, ગમેતેમ, ભેળસેળ.

(d) **સ્થિતિવાચક or ન્યૂનાધિક દર્શક** (showing degree):—

(I) Those denoting **ન્યૂનતા** or *deficiency*, are:—

જરા, જરાક, રહેજ, લેશ, અલ્પ, ઓછું, થોડું, જુન, લગીર, રજ, કિચિત્.

(II) Those denoting **અધિકતા** or *excess*, are:—

અધિક, અદકું, અતિ, અતિરો, બહુ, ઘણું, વધારે, પુષ્કળ.

(III) Those denoting તૃપ્તિ or પૂર્ણતા—*sufficiency or completeness, are:—*

એટલું, બસ, છેક, જરેજર, પૂરેપૂરું, સંપૂર્ણ.

(e) સંખ્યાવાચક or અનુક્રમદર્શક (showing number or order):—

એકવાર, બેવાર, થોડીવાર, એકવડું, બેવડું, પહેલો, છેલ્લો.

(f) સ્વીકારવાચક (showing affirmation):—

હોવે, હા, બલે, હીક, સાહે.

(g) નકારવાચક or નિવેધાર્થ (showing negation):—

ના, નહીં, નો, નવ, મા.

(h) સંશયાર્થદર્શક (showing doubt):—

કદાચ, કદાપિ, કદી, રખે, સોવસા, કોણજાણે.

(i) પ્રશ્નવાચક (used in interrogation):—

કેમ, શામાટે, ક્યારે, ક્યાં, કેટલું, શીદ, કહરીતે.

(j) અનુકરણવાચક (onomatopoetic):—

ધમધમ, ચમચમ, ધબધમ, ધડાધડ, દડદડ, બડબડ, ખડખડ.

105. In Gujarati, many adverbs are formed from the several parts of speech by inflection or composition.

(a) Some are formed from nouns by the *third, fifth, sixth, and seventh* cases: as—

મ્હોડે, ઉતાવળથી, ઝડપથી, ખુશીથી, રાતનો, પહેલાનું, સાંજે, કાલે.

(b) Some are formed from pronouns: as—

જેથી, તેથી, શાથી, આથી, જેમ, તેમ, કેમ, હાં, ત્યાં, ક્યાં.

(c) Some are formed from adjectives: as—

ધીરે, ધીમે, નકામો, બલે, બહુ, સાહે, મોડું.

(d) Some are formed from verbs or participles: as—

ફરીફરીને, રહેતેરહેતે, ચાલતાંચાલતાં, જાણીજાણીને, તાણીતાણીને.

(e) A few combinations of words are used as *adverbial phrases*: as—

રાતદહાડો, આહુઅવળું, ઇશરતિધર, મુખ્યત્વેકરીને, યથાશક્તિ, વણુઅપરાધે, વણુભાગે, ગુસ્સાભેર, મનદબ્ધને, અગડમળગડમ, ધમાધમ, ધણુંકરીને, કહેતાંવારને, ગુપચુપ, ગુસ્સાભેર, ચપદબ્ધને, સૂઝેતેમ.

The Post-Position (નામયોગી or શબ્દયોગી અવ્યય).

106. A *preposition*, or properly speaking a *post-position* in Gujarati, is a word placed after a noun or a noun-equivalent to show in what relation it stands to some other words in a sentence: as, સાંગ સુધી પક્ષી ઝાડ ઉપર બેઠું હતું.

107. According to the relations expressed by the *post-positions*, they may be classified into:—

(a) **સ્થળવાચક** (denoting place) : as,

આગે, અગાડી, અંદર, આસપાસ, ઉપર, કંને, જોડે, નીચે, નજીક, તળે, પડખે, પાછળ, પ્રત્યેક, બહાર, પાસે, પૂરે, મધ્યે, માંહે, વચ્ચેમાં, લગી, વાંસે, સન્મુખ, સમીપ, સહિત, બેગે, સાથે,* સુધી, સોડે, હારે, હેડે.

(b) **કાળવાચક** (denoting time) : as,

અગાઉ, આગળ, કેડે, પછી, પર્યંત, પહેલાં, બાદ, સુધી.

(c) **સાધન or સાહિત્યદર્શક** (denoting agent or instrument) : as,

થકી, મારફતે, રૂએ(રૂઝે), હસ્તક, વતે, વતી, વડે.

* સુ (સું, શું)—a corruption in Gujarati from Sansk. सह (with —સાથે)—is sometimes used in poetry to express the sense of સાથે, જોડે or માં (loc. suffix): as,

કરશું મહી તરવાર, જોર ઝાંઝું દાખવતો.

પ્રભુ રક્ષ હમને પ્રેમસુ એ પ્રાર્થના છે અમતજી.

વહે આંસુ વેગે સુહૃદ ઘરશું જોર મળતાં.

- (d) કારણવાચક (denoting cause); as,
કરીને, કારણે, લીધે.
- (e) નિમિત્તદર્શક (denoting purpose); as,
અર્થે, કાળે, ખાતર, માટે, વાસ્તે, સાર.
- (f) દિશાવાચક (denoting direction): as,
ગમ, તરફ, બણી, મેર, કોર, પાર, આરપાર.
- (g) વ્યતિરેકદર્શક (denoting reference): as,
ઉપરાંત, કમ, પાખે, રહિત, વગર, વિના, સિવાય.
- (h) સંબંધસૂચક (denoting reference): as,
બાબત, વિષે, સંબંધી, હકમાં.
- (i) રીતિદર્શક (denoting manner): as,
ગોઠે, જેવો, તરીકે, તુલ્ય, દાખલ, પેરે, પેઠે, પ્રમાણે, માફક, મુજબ.
- (j) વિનિમયદર્શક (denoting substitution): as,
બદલે, સ્થળે, ઠેકાણે.

108. In English, the preposition has been developed from the adverb, while in Gujarati, the *post-positions* were in their origin nouns of different genders. These, therefore, govern nouns in the sixth case, and require the governed nouns to take either ના, ની or ને.

Those that require ના are—

પર, ઉપર, કરતાં, જેવો, થકી, પાખી, પૈકી, પ્રમાણે, બરાબર, બણી, લગણ, વગર, વિના, વિષે, સંબંધી, સમાન, સરખો, સુદ્ધાં, હકમાં, સિવાય, બેગો.

The following require ની—

અમાઉ, અગાડી, અંદર, આગળ, આરપાર, આસપાસ, કને, જોડે, ગમ, તરફ, તળે, નજીક, નીચે, પછવાડે, પેરે, પાસે, પૂઠે, પહેલાં, પેઠે, બહાર, બાબત, મદ્દે (મધ્યે), માફક, મારફત, મુજબ, વચ્ચે, વાંસે, સંધાતે, સન્મુખ, સમીપ, સામાં, હારે, હસ્તક, હેઠે, સાથે, બેગો.

The following require **ને**, and these with a few exceptions, such as **સાર, ત્યાં, અહીં, લગતો, ફરતો**, generally end in **એ**: as, **માટે, વાસ્તે, લીધે, કાળે, બદલે, કારણે, પડખે, યોગે, લેખે**.

It may, however, be noted that according to the usage of different districts, one and the same post-position may take either **ના** or **ની** as,

તેની ભેગો જમું તો વટલાઉં. છગનના ભેગો આવજો.

ટેબલના ઉપર ચોપડી મૂકો. કાકોરની ઉપર મારી જગ્યા છે.

These genitive suffixes are often *understood*, and sometimes *dropped* altogether: as,

ભોજન પછી હમે બહાર જઇશું. જોર વિના કામ ન થાય.

નાના બાળક પેટે રહે છે શું ? કુંભ ઉપર અક્ષર લખ્યાજ, મુવને અવિચળ હોજો રાજ.

109. A few exceptional post-positions like **કરીને** and **વતી**, when used *after* nouns, while **વણુ, વિના** and **વગર** when used *before* nouns require, the governed nouns to take the *instrumental (third) case* : as,

કળેકરીને કામ કહાડી લીધું. આ કલમેવતી લખાતું નથી.

વણુઅપરાધે. વિનાકારણે. વગરલેવેદેવે.

The Conjunction (ઉભયાન્વયી or વાક્યયોગી અવ્યય).

110. *Conjunctions* are words used to *join together sentences*: they are sometimes used to connect *parts of sentences*, or even *single words*. As,

રાજનીતિમાં બે ભાગ છે—કાયદા બાંધવા અને કાયદા બજાવવા.

અંબાડીવગરનો હાથી અને પાઘડીવગરનું માથું, તેવી શેઠ વગરની દુકાન.

મ્હારામાં ને ત્હારામાં ક્યાં બેઠ છે !

બારી અને બારણાં તૈયાર થયાં છે, અને જડવાનું કામ કાલે રાખ્યું છે.

હરીદાસની ને તેમની વચ્ચે ત્રણચાર ગુમાસ્તા બેઠા હતા.

While a *post-position* shows the relation of one notion to another, a *conjunction* shows principally the relation between two propositions: hence it, for the most part, connects sentences.

111. As *Conjunctions* show the relations existing between the united sentences, they may be classed according to the various relations indicated by them, into—

- (a) *Copulative*—સંગમ્યુચક: as, ને, અને, તથા.
- (b) *Cumulative*—વર્ધક: as, કે, જે, વળી, હવે, બીજું, પછી, પાછું.
- (c) *Alternative*—વિકલ્પમ્યુચક: as, અથવા, વા, અગર, કે, દિવા, ચાતો, કાંતો.
- (d) *Adversative*—વિરુદ્ધાર્થદર્શક: as, પણ, પરંતુ, તોપણ.
- (e) *Causative*—કારણદર્શક: as, કેમકે, કેમજે, કારણકે, કાંકે, એટલામાટે કે, માટે, વાસ્તે, તેથી.
- (f) *Illative*—પરિણામદર્શક: as, એથી, તેથી, એટલામાટે, માટે, તેમાટે, તેથીકરીને.
- (g) *Temporal*—કાળવાચક: as, જ્યારે, ત્યારે.
- (h) *Hypothetical or Conditional*—સંકેતબોધક : as, જો—તો, જોકે—તોપણ, અગરજો—તોપણ, અથવા—તોએ.

Of the above the કાળવાચક and the સંકેતબોધક conjunctions are called *पूर्वापरवाच्ययोगी* or *correlative*, i. e. such as are used in pairs: as, જો કંઈનો ખપ કરે તો પાંચે વસ્તુ મેલ; અગરજો હતા તો ફાગાર, તોપણ બધાએ ના કહી.

They need not always be used in pairs: in a sentence, *one* must be expressed, the *other* may remain understood: as, હું એને મળવા ગયો ત્યારે એ ઘરમાં નહોતો. તમારી મરજી હોય તો હું આ ચોપડી લઈ તમે ગયા છો તોપણ આટલું તો તમને કહેવું પડશે. જ્યારે ફરવા નીસરું..... બહુ નિર્ધન નજરે પડે.

One and the same word may be used as a *conjunction*, an *adverb*, and a *post-position*: as,

પાંચ રૂપિયા તો આપ્યા, **પછી** કેટલા આપું ?—*Conj.*

સુરત **પછી** સચીન આવે છે—*Post-pos.*

હમણાં નહિ; **પછી** આવજો—*Adv.*

The Interjection (કેવળપ્રયોગી અન્યય).

112. An *interjection* is an *exclamatory sound, word or phrase*, prompted by a sudden emotion or feeling of the mind: as, અરરર, અધધધ, ભલે, વાહ, ઓહો, રોગગ્રસ્ત, બાપરે.

An *interjection* has no inflection, and as it is not grammatically connected with words or sentences, it is properly speaking *not a part of speech*.

113. *Interjections* are as *varied* as the different emotions of the human mind, and accordingly they may be roughly classified into:--

(a) Those expressing *joy*: આહા, અહા, હાસ, હાસહાસ.

(b) Those expressing *grief or sorrow*: રે, ઓરે, અરે, હાય, હાયહાય, બાપરે, અરરર, ઓય રે, અરે રામ, શિવશિવ, કિસમત, કમબખી.

(c) Those expressing *aversion, disgust or contempt*: હત, હટ, હડ, છટ, ફટ, ન ન, અં:, છી:, છા, મેર, છારછા, ધુ, ધુપ, બેસબેસ, વારવાર.

(d) Those expressing *approbation or praise*: ધન્ય, ધન્યધન્ય, વાહ, વાહવાહ, શાબાશ, બસ, બરાબર, વાર, ભલે.

(e) Those expressing *wonder*: અહાહા, હોહો, અધધધ, હે, ઓહો, ખરે, વાર, ને, નક્કી, શી વાત.

(f) Those expressing *caution or warning*: ખબરહાર, જોજો, નર્યું, સમાધ.

(g) Those used in *calling* or *calling attention*: એઈ, હે, રે, અહ્યા, અહ્યાઓ, પોઈસ, બાબુ.

(h) Those expressing a *curse*: બરુચું, ભોગ, મોકાણ.

(i) Those used in *saluting*: રામરામ, નમસ્કાર, આવળે, બાઈસાહેબ.

One and the same interjection may be used to express *different* emotions: as,

(1) બાપરે ! શું એનું શરીર ! and

(2) બાપરે ! આ દુઃખ કેમ ખમાય ?

Here, in (1) બાપરે shows *surprise*, in (2) *grief*.

An interjection may sometimes be used as a *noun*: as, તેની ઘણી વાહવાહ થઈ. ખમાખમાના પોકાર થયા

એમને જરૂર મહારા નમસ્કાર કહેલે.

મલિન શરીર નરકે રમતાં મૂંઢ કરે કહું નહિ 'હાય' !

CHAPTER V.

ETYMOLOGY—શબ્દવિન્યાસ (continued).

INFLECTION.

114. *Inflection*, as has been shown in Art. 55, is that part of Etymology which treats of *alterations* the words undergo, in order to express various *relations* and *meanings*.

The Parts of Speech that admit of *inflectional changes* are નામ, સર્વનામ, વિશેષણ and ક્રિયાપદ.

N. B.—A limited number of ક્રિયાવિશેષણ also undergoes inflectional changes. See Art. 242.

Inflection of Nouns.

115. *Nouns* are inflected for જાતિ (*gender*), વચન (*number*), and વિભક્તિ (*case*).

Gender (જાતિ).

116. All things in nature are either *animate* or *inanimate*. Animate or living beings are either of the *male sex* or of the *female sex*, inanimate objects being of *neither sex*. Thus in *nature*, things are divided into *three classes* according as they are of the male sex, (as, રાજા, ઘેડો), or of the female sex (as, રાણી, ઘેડી), or of neither sex (as, ઝાડ, ધર). In *grammar*, these three classes are called *genders*, and are named respectively નરજાતિ (*the masculine gender*), નારીજાતિ (*the feminine gender*), and ના-પતરજાતિ (*the neuter gender*).

117. જાતિ in Gujarati, means *sex* as well as *gender*, but the two meanings should not be confounded together. *Sex* is a *natural distinction*, and applies to *living beings*, while *gender* is a *grammatical distinction*, and applies to

words. Thus we have only *two sexes*—male and female, while *three genders*—masculine, feminine and neuter.

A *fourth gender*, called **સામાન્યજાતિ** (the *common gender*), is sometimes added, when the word can possibly belong to *more than one* of the three genders, or when the gender is *not clearly ascertainable*: as લોકો, માણસો, ટોર.

In Gujarati, as in many other Sanskritic languages, the gender system has been very artificial on account of lifeless objects also having been considered as either males or females. With regard to *animate* objects that have sexual distinction, the rule is simple enough.

118. Names of *males* are of **નરજાતિ**, names of *females* are of **નારીજાતિ**.

But with regard to nouns denoting *inanimate* objects, it is difficult to lay down any rules by which their gender might be ascertained. As a general rule, however,

Words ending in *non-radical* એ, ઈ or ઉ are respectively masculine, feminine or neuter: as, ભારો (ભાર + એ), ટોળી (ટોળ + ઈ), લગડું (લગડ + ઉ).

But the *exceptions* to this general rule are so many that the gender of many nouns can be determined only by conventional usage and constant practice. Hence

119. There are *two kinds* of જાતિ:—

(a) **પ્રાકૃતિક જાતિ**:—Gender based on sexual distinction, or *natural gender*.

(b) **સાકૃતિક જાતિ**:—Gender by mere convention, *conventional or grammatical gender*.

Thus, ડોકરો is masculine, બકરી is feminine; this is **પ્રાકૃતિકજાતિ**: while વેપાર is masculine, વાત is feminine, and ધર is neuter; this is **સાકૃતિકજાતિ**.

120. Some nouns take on the suffixes of the three genders, and are called **त्रिभूतिनामः** as,

બકરો—બકરી—બકરું.
 પાડો—પાડી—પાડું.
 છાકરો—છાકરી—છાકરું.
 ઘોડો—ઘોડી—ઘોડું.
 કૂતરો—કૂતરી—કૂતરું.

When the *neuter* form of animals is used, it refers rather to the object as belonging to the *animal kingdom* than distinguishing any particular sex of it.

121. Some nouns take on the suffixes of two genders only, and are called **દ્વિભૂતિનામः** as,

દાદો—દાદી	મામો—મામી	ઓરડો—ઓરડી
કાકો—કાકી	દીકરો—દીકરી	પાટલો—પાટલી

122. Some nouns belong exclusively to one gender and do not admit of others:—

Masc.—દરવાજો, રસ્તો, ખડિયો, કાચબો, ‡ નોળીઓ ‡

Fem.—રાઈ, મલાઈ, માખી, ‡ દાઢ, અપ્સરા, વેશ્યા.

Neut.—પાંદડું, માથું, નામું, મગતરું, ‡ ખબૂતર, ‡ ખાલું.

123. Again all nouns ending in **ઓ** are not always masculine, nor those in **ઈ** always feminine, nor those in **ઉ** always neuter, as will be seen from the groups given below. But nouns ending in **ઉ** are invariably neuter. **ધઈ** is the only exception, being masculine.

(a) Nouns ending in **અ**:—

Masc.—અવતાર, સંસાર, વિચાર, વેપાર, આનંદ.

---

‡ These nouns (marked ‡), although the animals have their males as well as females, have lost all distinction of natural genders, and are used only in one grammatical gender, whatever be the sex referred to.

Fem.—રાત, વાત, વાડ, સાંઠ, આરા.

Neut.—મન, સુખ, દુઃખ, ધર, ગાયન.

(b) Nouns ending in આ:—

Masc.—રાજા, મહિમા, આત્મા, પિતા, શ્રોતા.

Fem.—આશા, દિશા, માયા, ઇચ્છા, કૃપા.

Neut.—કલકત્તા, આગ્રા, પાદરા, વાંસદા, વ્યારા (towns)

(c) Nouns ending in ઇ:—

Masc.—હાથી, કવિ, ઘોખી, માળી, વાધરી.

Fem.—દોરી, ટેકરી, વાડી, નદી, ગલી.

Neut.—ધી, દહીં, પાણી, ખી, મરી, મોતી, લોહી.

(d) Nouns ending in ઉ:—

Masc.—શત્રુ, દાર, હેતુ, વાયુ, ગુર.

Fem.—વસ્તુ, સાસુ, વહુ, લ, ન્હ.

Neut.—મ્હોડું, માથું, લીંબુ, આંસુ, બર.

(e) Nouns ending in એ:—

Masc.—ભે (ભય), મહે (મેધ).

Fem.—હરે, ગે, વલે, ખે (ધૂળ).

Neut.—તાલે (નશીબ).

(f) Nouns ending in ઓ:—

Masc.—ઘોડો, જોડો, વાડો, ખાડો, ખડિયો.

Fem.—હો, ઘો, ખો, ખો, જો.

Neut.—મ્હો.

124. In Gujarati feminine nouns are formed from the masculine by either using *different words for each gender*, or adding *formative suffixes* એણ, અણ, આણી, ની, છી, ડી, ઇ.

(a) Nouns having *distinct words for the masculine and the feminine*:—

<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>
બળદ	ગાય	પુરૂષ	સ્ત્રી
પાડો	ભેંસ	મરદ	ઝોરત
મેર	દેલ	માટીડો	ખેરી

બાપ	મા	બાચડો	બાચડી
બાઈ	બહેન	નર	માદા, નારી
કુઓ	ફાઈ	વર	કન્યા
પિતા	માતા	ઋષિ	ઋષિપત્ની
સસરા	સાસુ	પતિ	પત્ની
મિત્ર	સખી	ભૂત	હાકલુ
રાબ	રાણી	સાહેબ	મડમ
મવેયો	ગાનારી	કિત્તો-કત્તો	કલમ
સાજો, સા'ડુ સાળી		બાઈ	બાણી-સોબાઈ

(b) Nouns formed by suffixes from the masculine:—

Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
કાળી	કાળણુ, કાળેણુ	ભાગિયો	ભાગિયેણુ
વાદી	વાદેણુ	વાણીઓ	વાણિયેણુ-ચણુ-ચાણી
પટેલ	પટેલેણુ-લણુ-લાણી	પારસી	પારસેણુ-સણુ
વાધ	વાધેણુ-વાધણુ	સોની	સોનારેણુ-રણુ
જેથી	જેથેણુ, જેથણુ	કણુખી	કણુખેણુ-ખણુ
ગોચી	ગોચેણુ-ચણુ	દેસાઈ	દેસાણુ-દેસણુ
ધણી	ધણીઆણી	ગોર	ગોરાણી
રોઠ	રોઠાણી	ઠાકોર	ઠકરાણી (also ઠકરાણી)
ઈન્દ્ર	ઈન્દ્રાણી	રૂદ્ર	રૂદ્રાણી
મહેતર	મહેતરાણી	હાથી	હાથણી
રામ	રાગણી	ચાકર	ચાકરડી
હનમ	હનમડી	દેવ	દેવી
ગોપ	ગોપી	બ્રાહ્મણુ	બ્રાહ્મણી
મુસલમાન	મુસલમાની	વૈષ્ણવ	વૈષ્ણવી
રાક્ષસ	રાક્ષસી	પુત્ર	પુત્રી
મહેતો	મહેતી	દિયર	દેરાણી

Feminines in આ are purely Sanskrit in their origin; as, સુત-સુતા, નાયક-નાયિકા, પંડિત-પંડિતા.

N. B.—Some feminine nouns have their masculines formed from them: as, નણુદ્ર-નણુદ્રો, રાંડ-રંડવો.

125. There are several words in Gujarati, which change their gender with the change in meaning:-

કિલ્લો m. (a wall of a fort)	f. (neck)
ગુણ m. (obligation)	f. (a sack)
ચાલ m. (a custom)	f. (conduct, gait)
કડ f. (a crack)	n. (a faction)
દર m. (rate)	n. (a hole)
ધાતુ m. (a root in grammar)	f. (a metal)
ખાલ m. (a hawk)	f. (a leaf-plate)
વાર m. (a yard)	f. (time)
વાસ m. (a place of residence)	f. (smell)
હાર m. (a garland)	f. (a line, defeat)

N. B.—For further illustrations, *Vide Homonyms*, Chapter XIII. Also note the following:-

ભાત m. (cooked rice)	જીવન m. (life)
f. (variety)	f. (marriage procession).
n. (raw rice)	n. (loss)

126. The arbitrariness of genders is also clear from the fact that *one and the same* word in English can be expressed by words of *three different genders* in Gujarati. For example,

Account—અહેવાલ m., કથા-હકીકત f., વર્તણૂક-વ્યાન n.

Affection—પ્રેમ m., મમતા f., હેતુ n.

Ancestry—વંશ m., પેઢી f., કુળ n.

Battle—સંગ્રામ m., લડાઈ f., યુદ્ધ n.

Beginning—આરંભ m., શરૂઆત f., મંડાણ n.

Body—દેહ m., કાયા f., સરીર n.

Book—ગ્રંથ m., ગોપડી f., પુસ્તક n.

End—Conclusion—અંત—છેડો m., સમાપ્તિ f., ઉવટ n.

Fame—યશ m., આખર—કીર્તિ f., નામ n.

Fear—ધાક *m.*, પહીક *f.*, ભય *n.*

Injury—બગાડ *m.*, હાનિ *f.*, નુકસાન *n.*

Street—મહોલો *m.*, શેરી *f.*, ફળીઉં *n.*

127. The confusion is still made worse by *one and the same word* being used in *different genders* by different writers, and in different parts of the Gujarati-speaking district, even when it retains the *same meaning* throughout. These are the *words of variable gender*, as they are called in grammar. For example,

Masc. or Fem.—ધાક, કાબૂ, તંબાકુ, તપાસ, શોધ,¹ વિધિ, વિલંબ, ટેક,² જંજળ,³ વખત, ચાલ,⁴ ભલીવાર, ઝડુ, ધાત,.....

Masc. or Neut.—પ્રશ્ન, ઉત્તર, મત, પત્ર, યત્ન, ખર્ચ, નાટક, ફારસ, પ્રભાત,⁵ ભય, પ્રજ્વાલ,⁶ પ્રયત્ન,⁷ વૃત્તાંત, લક્ષ, ઉંટ,.....

1. તેણે પિતાની શોધ માંડી, પછે સહુને વાત—દયારામ.
બંને ભાઈએ વનમાં શોધ કર્યા પણ સીતા જડી નહીં—નર્મગદ્ય.
2. એથીજ એણે ક્ષત્રિનો ટેક રાખ્યો છ—નર્મગદ્ય.
ટેક પાતાની તે અંતરથી ન મૂકીએ જો—દયારામ.
3. ભણું થયું ભાંગ્યો જંજળ—દયારામ.
ભણું થયું ભાંગી જંજળ—પ્રેમાનંદ.
4. મંડળી મળવાનો ચાલ પ્રાચીન કાળથી ચાલતો આવેલો નથી—નર્મગદ્ય.
કચ્છ તરફનાં બેરાઓમાં કલા રહી ફટવાની ચાલ નથી—નર્મગદ્ય.
5. વિધ્યાચળનાં સિખરપર અભાત થયો—હિન્દ અને બ્રિટાનિયા.
રાત ગઈ, અભાત થયું—સરત્ચન્દ્ર.
6. કરી પૂજન કીધું પરજ્વાલ કરજોડી કલો તે કામ—દયારામ.
પણી પ્રેમશ્રુ કીધો પરજ્વાલ—દયારામ.
7. ફેટલાક રાત્રીએ ધનુષ કપાડવાનો અયત્ન કર્યો—નર્મગદ્ય.
ધણું અયત્ન કર્યું પણ તે ઝપિ તેહ થકી નવ પડિયો—દયારામ.

Fem. or Neut.—અધરણી, વાળુ, સોપારી, ધડીઆળ, વય, મગદૂર,⁸ સાલ, સહવાર, રડારડ, શીગરામ, જોળખાણુ, કાવ્ય⁹, જનોઈ, કલઈ.

Masc. or Fem. or Neut.—અપુ, દરબાર,¹⁰ જખમ,¹¹ આવરદા, ફરાજ.

128. As for the *Words of Foreign Languages* introduced into Gujarati, no fixed principles exist to regulate their genders. Generally, however, they are used in the *gender to which other synonymous words in the language belong*: as,

Masc.—વખત (કાળ), મિનજ (સ્વભાવ), મિત્ર (દોસ્તદાર).

Fem.—જમીન (ભૂમિ), નિમાજ (પ્રાર્થના), રેલવે (સડક), આખોટ (હોડી), સ્લેટ (પાટી).

Neut.—સ્ટેશન (ટેકાણું), બ્લાસ (ખાણું), જેકેટ (બદન), કબાટ (બંડારિયું).

Note similarly—પાટલન (લેંચો), જોડર (ફુકમ), કાર્ડ (કાગળ), ફલાઈન (બનાત), સ્ટીલ (કલમ), ક્રીટલી (ચઢાદાની), સ્કુલ (નિશાળ), કંપની (મંડળી), ખમીસ (પહેરણ), કવર (પરખીડિયું).

8. કોની મગદૂર છે કે વિનોદીનીને પકડી રાખી શકે—વિરાજમોહન.
એ વર્ષામાં છત્ર વહે સિર, કોણ તણું મગદૂર—સુભાષિતલક્ષરી.
9. કવિતા એટલે બાટાઈ.....તે એની કાવ્યમાં નથી—પ્રાચીનકાવ્યમાળા, ૧.
રૂપિએ પોતાનું કરેલું રામાયણ કાવ્ય તેઓને પાઠે કરાવ્યું—નર્મદા.
10. સાંજના સાતથી આઠ સુધી દરબાર ચરાતો—મુકુલમર્દન.
દિવાનખાનામાં દરબાર ચરી હતી—શિવાજી.
બાદશાહ પુરુષનું દરબાર ને જોગમ સીઓનું દરબાર ચરતી—નર્મદા.
11. માથામાં એક જખમ એવો પડ્યો કે મૂર્છા ખાઈ તે નીચે પડ્યો.
જખમ તો નહીં ન્હાની સૂનીરે—નર્મદા કવિતા.
કારી જખમ એવું તો લાગેલું કે રહીરહીને મટકા ચરી જ આવે—નર્મદા કવિતા.

129. In analogy with the principle of male and female sexes of animate objects, should an inanimate object have a name ending in એ, and an object of the same nature a name ending in ઈ, the *former* is generally the *larger, stronger, coarser* of the two, while the *latter* the *smaller, weaker, finer* : as,

ટેકરી *m.* a hill

રોટલો *m.* rough and
thick bread.

ખીચડો *m.* of very in-
ferior quality.

ટેકરી *f.* a small hill

રોટલી *f.* fine thin bread.

ખીચડી *f.* a delicious food
of rice and pulse.

Note, however,—

વાડો *m.* a yard.

ખાડો *m.* a pit.

દોરી *m.* thread.

ટટો *m.* a berry.

વાડી *f.* a garden.

ખાડી *f.* a creek.

દોરી *f.* string or cord.

ટટી *f.* a melon.

Number (વચન).

130. વચન or *Number* is a *difference in form* which shows whether we are speaking of *one* thing or of *more than one*.

There are *two* numbers in Gujarati: the *Singular* or એકવચન, and the *Plural* or બહુવચન.

When *one* thing is spoken of, the noun is *Singular*.

When *two* or *more* things are spoken of, the noun is *Plural*.

The original form of the noun itself is used in the *singular*, while the *plural* is formed from the *singular* by the addition of the suffix એ.

131. The following are the rules to be generally observed in forming the Plural:—

Rule I—Masculine nouns ending in એ, change એ into અ, and neuter nouns ending in ઉ, change ઉ into ઍ before taking the plural suffix એ, as—

ડોસો—ડોસા+એ=ડોસાએ.

મીડું—મીડાં+એ=મીડાંએ.

Rule II—Nouns ending in અ, આ, ઇ and ઉ take the plural suffix એ, without any change, but this એ does not enter into sandhi—combination with the preceding vowels; as—

ચાકર—ચાકરો

હાથી—હાથીએ

રાજા—રાજાએ

ગુરૂ—ગુરૂએ

Mark how the quiescent અ in nouns ending in અ, is first omitted when taking on the plural suffix. The plural form is ચાકર+એ=ચાકરો, and not ચાકર+એ=ચાકરો. Similarly the plural of રાજા is રાજાએ, and not રાજો.

Mark also that in the above cases the plural suffix is often dispensed with, whenever the idea of plurality is evident from the sense; as, નવ ચાકર, દસ માણસ, બાર ફાનસ, ઘણા છોકરા, એકડા વિનાનાં મીડાં. But masculine nouns ending in non-radical એ, and neuter nouns in ઉ are again exceptions; as, એક છોકરો but બે છોકરા, and not બે છોકરો; એક મીડું but બે મીડાં, and not બે મીડું.

Rule III—Non-masculine nouns ending in એ, and nouns of any gender ending in ઐ or ઔ, as a rule, do not take the suffix એ: as—

Sing.

Plur.

જળો

જળો (not જળોએ)

મ્હો

મ્હો (not મ્હોએ)

ગે	ગે (not ગેઓ)
હરડે	હરડે (not હરડેઓ)
પૈ	પૈ (also પૈઓ)

132. Strictly speaking only common nouns and collective nouns admit of plurality. But proper nouns, material nouns, and even abstract nouns are put in plural, when they are used as common nouns: as, ઇચ્છાંની ગાદીપર આઠ હેનરી થઈ ગયા, પેટીમાં ઘણી જાતનાં અતર હતાં, તેનાં જુઠાણાં આખરે પ્રગટ થયાં.

133. A proper noun, as well as a common noun, singular in form and sense, may take a verb or an adjective in the plural number, for the sake of respect: as, વાસુદેવની બોધ્યા, તે તમારાં માસી થાય.

134. Nouns of foreign origin form their plural by the suffix ઓ : as—

ટિકિટો, ઇન્જિનેરો, ઓળરો, કબરો, પત્રાવળીઓ.

135. The following nouns are usually met with in plural only:—અખોલા, ઓગણા, કાલાવાલા, કેસરિયાં, ખારીઆં, ગદ્યદિયાં, ચાળા, જુહાર, જેઝાપાળ, જે શ્રીકૃષ્ણ, જોળીઆ, તડાકા, તરફડિયાં, દાંતિયા, નમસ્કાર, પછાડા, પારણાં, ફાંફાં, બળીઆ, ભોગ, રામરામ, વધામણાં, વલખાં, વેવલા, સમાચાર, સૈયડ, હાંડાં, હોશકોશ.

136. સામાસિક or compound nouns form their plural by inflecting the second (i. e. the last) element: as, દેવાલયો, ગ્રંથકારો, નાટકશાળાઓ, સ્વદેશહિતેન્દ્રુઓ (Vide Art. 260).

Case (વિભક્તિ).

137. વિભક્તિ—Case is the form or state of a noun or pronoun to express the relation it bears to other words in a sentence.

138. There are *seven* cases in Gujarati, with the following terminations:—

1. પ્રથમા—*Nominative*—no suffix.
2. દ્વિતીયા—*Accusative*—no suffix (sometimes ને).
3. તૃતીયા—*Instrumental*—એ.
4. ચતુર્થી—*Dative*—ને.
5. પંચમી—*Ablative*—થી, થકી.
6. ષષ્ઠી—*Genitive*—નો, ની, નું, ના, નાં.
7. સપ્તમી—*Locative*—માં, એ.

One more, સંબોધન વિભક્તિ or the *Vocative case*, is a particular use of the nominative, and is hence called સંબોધનાર્યે પ્રથમા. It is used in calling or addressing a person: as, રામેશ્વર, હું કાલે આવજે. ઊંકરા, દોડતો જ.

139. કારક shows the relation of a noun (or a pronoun) with the verb: hence those cases which express the different relations of the noun with the verb are called કારક વિભક્તિ. Of the seven cases mentioned above, all *except the sixth* are કારક. The sixth or the genitive, chiefly showing possession or ownership, is equivalent to વિશેષણ, and is therefore called વિશેષણ વિભક્તિ. The following are the relations denoted by the કારક વિભક્તિ:—

પ્રથમા or the *Nominative* shows the relation of કર્તા—*Subject*.

દ્વિતીયા or the *Accusative*.....કર્મ—*Object*.

તૃતીયા or the *Instrumental*...કરણ—*Instrumentality*.

ચતુર્થી or the *Dative*—સંપ્રદાન—*Donation or giving*.

પંચમી or the *Ablative*...અપાદાન—*Ablation or taking away*.

સપ્તમી or the *Locative*...અધિકરણ—*Location or place*.

Declension (૩૫).

140. *Declension* shows the various *forms* a noun (or a pronoun) assumes by means of the case endings.

141. Some nouns undergo a change before taking the case-terminations: *e. g.* the word **હોકરો** is changed into **હોકરા** before taking the termination **ને** or **થી**. This change in the form of a noun, previous to its taking the case-endings, is called **વિભક્તિ કાર્ય**.

These nouns that take **વિભક્તિ કાર્ય** are called **વિકારી નામ**, the rest being called **અવિકારી નામ**, by some grammarians; while others divide nouns into **પહેલા પ્રકારનાં નામ** and **બીજા પ્રકારનાં નામ**, according as they do or do not take **વિભક્તિ કાર્ય**.

142. The following **વિભક્તિ કાર્ય** must be carefully noticed:—

(a) Masculine nouns ending in **ઓ** and neuter nouns ending in **હ**, change **ઓ** and **હ** to **આ**: as,

ઘોડો—ઘોડા + ને = ઘોડાને   પેડું—પેડા + ને = પેડાને.

N. B.—In the case of **તૃતીયા** or the Instrumental, the final **ઓ** and **હ** are sometimes dropped before **એ** is added: as,

ઘોડો—ઘોડ + એ = ઘોડે   છાપરું—છાપર + એ = છાપરે.

(b) Nouns ending in **અ**, drop the final **અ** before taking the Instrumental suffix **એ**: as,

માણસ—માણસ + એ = માણસે (not માણસએ)

ચાકર—ચાકર + એ = ચાકરે (not ચાકરએ)

(c) Nouns other than masculine nouns ending in **ઓ** and neuter nouns ending in **હ**, do not undergo any change: as, **લાડું + થી = લાડુંથી**, **ઘો + એ = ઘોએ**, **મ્હો + ને = મ્હોને**, **વસ્તુ + માં = વસ્તુમાં**.

(d) The Vocative has no case-ending of its own; the nominative commonly does duty for the vocative; but in case of masculine nouns ending in એ, and neuter nouns ending in ઉ, the stem or the crude form must be used to express the vocative: as, ઉઠકરા, આમ આવ. અરે છાપરા ! તેં તે મારી નાખ્યા.

143. The following are the illustrative declensions of nouns of all genders:—

અકારાંત		આકારાંત	
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. વિચાર	વિચારો	આત્મા	આત્માઓ
2. વિચાર	વિચારો	આત્મા	આત્માઓ
3. વિચારે	વિચારોએ	આત્માએ	આત્માઓએ
4. વિચારને	વિચારોને	આત્માને	આત્માઓને
5. વિચારથી	વિચારોથી	આત્માથી	આત્માઓથી
6. વિચારનો	વિચારોનો	આત્માનો	આત્માઓનો
7. વિચારે-રમાં	વિચારોમાં	આત્મામાં	આત્માઓમાં
8. વિચાર	વિચારો	આત્મા	આત્માઓ

N. B.—Fem. and Neut. nouns are similarly declined.

N. B.—Fem. nouns are similarly declined. *Neut.* nouns form their *Abt.* and *Loc. sing.* by changing the final અ to એ before taking on the case suffix. The *Loc.* suffix is also dropped. As, ઠક્કતેથી, વડોદરેથી, આગ્રે, બ્યારે.

ઇકારાંત		ઉકારાંત	
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. હાથી	હાથીઓ	ગુર	ગુરો
2. હાથી	હાથીઓ	ગુર	ગુરો
3. હાથીએ	હાથીઓએ	ગુરોએ	ગુરોઓએ
4. હાથીને	હાથીઓને	ગુરને	ગુરોને

5. હાથીથી	હાથીઓથી	ગુરથી	ગુરઓથી
6. હાથીનો	હાથીઓનો	ગુરનો	ગુરઓનો
7. હાથીમાં	હાથીઓમાં	ગુરમાં	ગુરઓમાં
8. હાથી	હાથીઓ	ગુર	ગુરઓ

N. B.—Fem. and Neut.
nouns are similarly declined.

N. B.—Fem. and Neut.
nouns are similarly declined.

ઉકારાંત

ઓકારાંત

1. માથું	માથાં, માથાંઓ	છાકરો	છાકરા, છાકરાઓ
2. માથું	માથાં, માથાંઓ	છાકરો	છાકરા, છાકરાઓ
3. માથાએ, માથે	માથાંએ, માથાંઓએ	છાકરે-રાએ	છાકરાએ, છાકરાઓએ
4. માથાને	માથાંને, માથાંઓને	છાકરાને	છાકરાને-રાઓને
5. માથાથી	માથાંથી, માથાંઓથી	છાકરાથી	છાકરાથી-રાઓથી
6. માથાનો	માથાંનો, માથાંઓનો	છાકરાનો	છાકરાનો-રાઓનો
7. માથામાં	માથાંમાં, માથાંઓમાં	છાકરામાં	છાકરામાં-રાઓમાં
8. માથા	માથાં, માથાંઓ	છાકરા	છાકરા, છાકરાઓ

N. B.—Fem. and Neut. nouns take the case-suffixes regularly.

Nouns ending in એ and ઐ are also regularly declined by adding case-terminations.

Explanatory Notes on Case-Suffixes.

144.—

I. The *Nominative* or પ્રથમા shows the person or thing about which we are speaking. The several varieties of this case, viz., સંબોધનાર્યે પ્રથમા (*the nominative of address*), ઉદ્દગારાર્યે પ્રથમા (*the nom. exclamatory*), વિધિવાચક પ્રથમા (*the nom. after the verb*), the ફક્તકર્તા (*the nom. absolute*) are explained further on. (*Vide Art. 145*).

II. The *Accusative*, really speaking, has no suffix of its own. In nouns, the first two cases have often the same form. They are both without case-endings, and must be distinguished by their position and use in a sentence. Only a few words denoting animate objects, and pronouns

express the *accusative* by the dative suffix ને. As શામને સાપ કરડયો; શેઠે આકરને બોલાવ્યો; તેણે મને માર્યું; કોણે તમને ઝીડવ્યાં ?

When a transitive verb takes two objects, the અનુપરચકર્મ or the *Indirect object* stands in the *dative* case, while the ઉપરચકર્મ or the *Direct object* is in the *objective* case: as સાહેબે છાનને ઇનામ આપ્યું. Here છાનને is in the *dative* case, while ઇનામ is in the *objective* case.

III. મહારા ધરને છાપરે; ગઈકાલને કામે થકવી નાંખ્યા; મકનદાસને કાકે તમને શું કહ્યું ? In these instances, the suffix ને is not the dative suffix, but the *genitive* suffix changed to ને on account of the સંબંધીનામ being in the *instrumental* or the *locative* case.

IV. The *instrumental* suffix એ should not be confounded with the *adverb* એ (=પણ or સુધ્ધાં): as, આને હું રમવા ગયો ત્યારે મગને ત્યાં હતો. Here મગને = મગન પણ. Again the *instr.* suffix એ shows *instrumentality*, when the *loc.* suffix એ has the sense of the post-positions ઉપર, પાસે, આગળ, તરફ, નીચે.

કુંગરે (કુંગર પણ) નહોતો કે તેની છાયાએ (છાયા નીચે) બેસે.

V. In poetry, the *genitive* is sometimes denoted by તણો-ણી-ણું or કેરો-રી-રું: as,

શાકુન્તલ નાટક તણું પુસ્તક લઈ નિજ હાથ.

ધણી વેળ વિચરું બેલવા આ બોમકેરી વાડીએ.

VI. The *loc.* suffixes are માં (or the old suffix આં) and એ. Of these, માં has the force of the English preposition *in* or *into*, while એ has the sense of *at* or *towards*. As, દુકાને જાઓ તો જોને કે દુકાનમાં કોઈ છે કે નહીં.

VII. The *loc.* is often expressed by મોઝાર in poetry: as,

આ કારાગૃહની મોઝાર યુવતી રૂપવતી આ કાર.

વૃક્ષકેતે તણ બાણ મેલ્યાં ભેટ્યાં હૃદ મોઝાર.

Other forms of માં like માંહિ, માંહે are also often used: as,

સંગ્રામ હવો રણ માંહે.

અર્જુન વિમારો મનમાંહિ.

VIII. One word may take *two* or *more* case-suffixes at a time: as;
 સહેરમાંનાથી બહાર જવાય નહિ; માધવની હાથે હા કહેનારાઓમાંના
 કોઇ આજ એને ઘેર ફરકયાજ નહિ.

IX. Any of the case-suffixes may be omitted in poetry: as,
 તાવ ઓસડ હપવાસ, ગુમડે હામજ દેવા (=તાવનું ઓસડ).
 અન્તર બળતા અગ્નિથી (=અન્તરમાં બળતા).
 શાન્ત વાઈ સમીર આ દિશ જો વહે રવ એ ફરી (=દિશામાં).
 મન મોહ પામ્યો મહિપતિ (=મનમાં).
 તારે સ્થાનકે આવી ચઢયો (=સ્થાનકે).

Significations of Cases.

145.— The Nominative Case.

(a) The agent or કર્તા is placed in this case when the *Prayoga* is કર્તરિ (Art. 233) : as,

ભલાભલા જતા રહ્યા, જઈશું આપણ કલ.

આ પૃથ્વિપતિની રાજ્યછાયામાં ધેનુ વત્સોને ધવરાવતી, માતા
 આજને સુખે લગાવતી, પતિ પ્રમદાને સુખે પ્રમોદતો, પિતા પુત્રોને
 સુખે શીખવતા, તેમ વ્યાપારી વણજ, અને ખેડુત ખેતી સાધતા હતા.

(b) The nominative after the verb or the વિધિવાચક કર્તા, otherwise called the ક્રિયાપૂર્ણિ, is put in the પ્રથમા: as,

એ મહાપુરૂષ થશે. હું આપની પગની રજ છું.

તે સ્નેહમાં લક્ષ્મીજી હતી, સુરૂપમાં રતિ હતી, ડહાપણમાં
 અઈંધતી હતી, અને જ્ઞાનમાં ગાર્ગી હતી.

(c) The object of a verb in passive constructions takes the પ્રથમા : as,

આખો લાડવો સામટો ન ખવાય.

પોરલાં બંધાયાં, કલમો લેવાઈ, ચરમા ડાબલામાં બલાયા.

(d) Words denoting *space, time, measure and degree*, are placed in the પ્રથમા : as

તમાકુનો રોપો દોઢ ગજ ઉંચો થાય છે, તેનાં પાંદડાં હાથહાથ
લાંબાં તથા આઠ દસ આંગળ પહોળાં થાય છે.

આખી રાત જાગ્યો ત્યારે આટલું કામ થયું.

પાંચેક ઘડી હું એકસો આરામ લેવા બેઠો.

(e) A word in the nominative absolute case stands in the પ્રથમા. The case may be termed *કૃદંત કર્તા* or *સતી-પ્રથમા* in Gujarati : as

પ્રહો ફાટતાં લડાઈ શરૂ થઈ.

ચોથે દિવસે વહાણું વાતાં અમે શહેર છોડીને ગયા.

સર્વે કૃત્રિમ વૈભવ નષ્ટ થવા છતાં ઇશ્વરે આપેલી સુંદરતા ગઈ નહતી.

(f) A noun in the vocative case stands in the પ્રથમા : as,

સમજ સમજ મન માનવી, મોતતણું બચ રાખ.

ઓ આશા ! તું કેવી ધુતારી છે !

(g) A noun in *ઉદ્ગારાયે પ્રથમા* (*Nominative Exclamatory*) is also put in this case : as,

ઓ પ્રભુ ! આણું દુઃખ તો દુશ્મનને પણ ન જોઈએ.

ગરીબ બિચારી લલિતા ! એને માથે દુઃખનાં ઝાડ ઉગ્યાં.

146.— The Accusative Case.

(a) The object or કર્મ of a transitive verb takes the દ્વિતીયા, when the *Prayoga* is કર્તરિ (Art. 233): as,

લોભ શું ન કરાવે ? લોભ ચોરી કરાવે, લોભ જગા દેવડાવે,
લોભ વિદ્યાસ ભગાવે, લોભ ખુન કરાવે.

પણ દોરડા, આધા ને આખડીઓને તો ન મનાય.

બાળને ચારણી, ધણિને ધમકાવતી, દુઃખ રંગ કરે કલેશ રહી.

(b) When a transitive verb takes two objects, the *અપરથ* or *direct* object stands in the *દ્વિતીયા*: as,

અસલના ગજાઓ વિદ્વાન બ્રાહ્મણને વર્ણસિન આપતા.

147.— The Instrumental Case.

(a) The agent or *કર્તા* is put in the third case when the *Prayoga* is *કર્મણિ* (Art. 234): as,

લેભે પુત્રે પિતાનો, માતાએ પુત્રનો, સ્ત્રીએ પતિનો અને સસરાએ જમાઇનો ધાત કર્યો છે.

ખાસો ભરી પીઠ નેટલે, પાપટ પાડ્યો તેટલે.

આ બારીનો કાચ કોણે ભાંગ્યો ?

(b) Words denoting *instrumentality* are placed in the *તૃતીયા* : as,

એક હાથે તાળી ન પડે, બળે ન થાય તે કળે થાય.

કુવા ઉપરના કંઠણ ને પાકા કાળા પ્હાણ, દોરડીએ છેદાય છે...

સો ગરણે ગાળીએ ત્યારે એક વાત કરીએ.

(c) The *તૃતીયા* often denotes *cause* : as,

ચીંતાએ સુકાઇને સાલ જેવો બની ગયો છે.

એક કાઢેલી માછલીએ આખો ટાપસો ગંધાય.

વાહ શેઠ ! આજ આપ પધાર્યે શી દુકાન શોભે છે.

(d) It sometimes denotes *price* or *proportion* : as,

હાલમાં ખાંડ ચાર રૂપીએ મળ્યું મળે છે. દૂધ બે આને શેર વેચાય છે.

ટકે શેર બાજી ટકે શેર ખાન.

(e) Words denoting *attendant circumstances* are placed in this case : as,

વખર વજારે વાણિયે ખોઈ રાવણે લંક. તાતે ધાએ બધું થાય.

વશે નહોતું ક્યું તે હવે કવશે ક્યું. એમ કહીને રવે રહેકાટતે.

148 —

The Dative Case.

(a) The *અનુપર્ય કર્મ* or the *indirect* object of a transitive verb takes the dative : as,

રામએ બ્રાહ્મણને દાન આપતા, ને વિદ્વાનને માન આપતા.

રામ કુંવરને, કૃષ્ણ કુંવરને આપ્યા ઉત્તમ ધાટણ,

ઘેલ વહુને છોટજ આપી, ન્હાની વહુને નાટણ.

(b) It is also the case of a noun or a pronoun used with impersonal verbs, and with the verbal forms of હે when the સામાન્ય કૃદંત stands as કર્તા : as,

લીલો રંગ આંખને ગમતો નથી. મહારે આજ ગામ જવું હતું.

મહુને મુંબઈમાં ગમે છે. તમને જે ચોગ્ય લાગે તે કરો.

છોકરાને રમવું હતું પણ શિક્ષકે ના કહી.

(c) The dative is used to denote *possession* with the forms of the verb હો : as,

એક ડોસાને પાંચ દીકરા હતા.

કુતરાને ચાર પગ અને અંરોડ આંગળાં હોય છે.

(d) It denotes *purpose* with the infinitive forms of verbs : as,

તેઓ લઈવાને આવ્યા હતા.

કુંવરને વનમાં મારી નાંખવાને લઈ ગયા.

149.—

The Ablative Case.

(a) The કર્તા or agent takes this case when the verb is in the passive voice : as,

જેનાથી કશું સંભળાતું નથી તેને બહેરો કહે છે.

પરમેશ્વરની નજર કોઈથી ચૂકાવાતી નથી.

આ કામ માણસથી બને એવું નથી.

(b) It denotes *cause* : as,

પોપટ પથુ અભ્યાસથી શીખે બોલતાં બોલ.
હારા એવા શબ્દોથી હું જરા પથુ ડરવાનો નથી.

(c) It denotes *instrumentality* : as,

ઇંગ્રેજ કોપી કલમથી લખવી નહીં.
તમારા નવા ચપ્પુ વડે* આ કલમ સારી ધડારો.
હાથ વતી* વણવાનું કામ બહુ અધરું છે.

(d) It shows *motion or distance from* : as,

પંચાસરથી મુલતાની મહારાજે પોતાનો મુકામ ઉઠાવ્યો.
મુસ્તથી વડોદરા એશી માઇલ છે.
ધરિ યાદ અમદાવાદથી એકાદ વસ્તુ લાવજો.

(e) It points out the *commencement of time* : as,

કાલથી રોજ સ્થવારમાં ફરવા જઈશું.
આજથી એ નોકરીએ રચા. સ્થવારથી વરસાદ પડે છે.

(f) It is used to express *comparison* : as,

ચંદ્રથી નિર્મળ ક્ષમા, ક્રોધ અગ્નિથી તાતો,
દુધથી ઉજવળ મુજશ, અમલ મદિરાથી માતો.

150.— The Genitive Case.

(a) The Genitive case denotes *origin, source or cause* :
as, દીવાનું અજવાળું, સૂર્યનો તડકો, ચંદ્રનો પ્રકાશ.

(b) It denotes *owner or possession* : as,

રાજાનો મહેલ. પ્રજાના લઠ. ચોરનારની ચાર તે જોનારની બે.

(c) It denotes the *material* of which a thing is made;
as, મુખડની પેટી, તુળશીની માળા, સોનાનું કુંડું, રૂપાનો
કદોરો.

હમન મગન તે સોનાનાં તે પારકાં છેલ્લાં ગારાનાં.

* It is suggested that these are in the *Instrumental* case.

- (d) It shows *partition* or *membership*: as,
પગની આંગળી, ફૂલની પાંખડી, બોરનો છળીઓ.
- (e) It is used as the *subjective genitive*: as,
હુદારાનો ત્રાસ, દુકાળનું સંકટ, મરડીનો ભય, દ્રવ્યનો મોહ.
- (f) It marks *apposition*: as,
ચીનનો મૂલક, સહરાનું રણ, સોપારણનું લાકડું, આરસનો પથર.
- (g) It shows *contents*: as,
મુરખ્યાની બરણી, શાહીની સીસી, ઘાસની ગંજ, લાકડાંની વખાર.
- (h) It shows *instrumentality*: as,
હુધનો દાઝેલો છાશ ફૂંકીને પીએ, હાથનાં કર્યા હૈયે વાગે.
- (i) It shows *point of time*: as,
ચારનો રાહ જોઉં છું. સહવારનો ભૂખ્યો છે.
- (j) It shows *duration of time*: as,
તે રાતનો જાગે છે ને દિવસનો ઉઘે છે.
- (k) It shows the *quality* or *peculiarity* of a limb or part of the body: as,
કાનનો કાચો, જીવનો ઉદાર, મગજનો કડક, હૈયાનો ફૂટેલો.
- (l) It shows *relationship*: as, [સૌનો સાથી.
તું કોનો છોકરો? ચોરનો ભાઈ ધંડી ચોર. ગરીબની વહુ
- (m) It shows *caste* or *race*: as,
તે જાતનો આદ્યજી છે, અને ન્યાતનો નાગર ગૃહસ્થ છે.
- (n) It shows *residence*: as,
મુરતનો વતની, મુંબઈના શેઠીઆં, લંકાની લાડી ને ઘોઘાનો વર.
- (o) It denotes *plenty* or a *large collection* or *number*: as, બહાણનાં બહાણ ટુખી ગયાં. ગામનાં ગામ તારાજ થઈ ગયાં. દુકડીની દુકડી યુમ થઈ ગઈ. શાકના કંડીઆના કંડીઆ રોજ મુંબઈ જાય છે.
- (p) It denotes a *change from one state to another*: as,
વાતનું વતેસર, રજનું મજ, જળનાં સ્થળ ને સ્થળનાં જળ.

151.— The Locative Case.

(a) It principally shows *place*: as,

એક મ્યાનમાં બે તરવાર ન સમાય. જૂતનો વાસો પીપળે.
ગલોલ હતી તેના હાથમાં, નાંખી ગાળી સહિયર સાથમાં.
તે વડોદરે ગયો. હું મુંબઈ જઈ છું (=મુંબઈમાં).

(b) It may show *time*: as, [વિપરીત બુદ્ધિ.
દુકાળમાં અધિક માસ, એક ઘડીમાં લાવું નીર, વિનાશ કાળે

(c) It shows *price* or *value*: as,

મહેનત મફતમાં ગઈ. આવું સાફ ધર મહેન થોડામાં મળી ગયું.
હાલમાં એ વસ્તુ પાણીને મૂલ્યે વેચાય છે. આવે તે લાવે જાય.

(d) It denotes *comparison*: as,

માણસ માણસમાં ફેર છે. ધનમાં ધન વિદ્યા ધન, ચોર ચખાર
ન હરિ શકે જેને.

(e) It makes *a reference*: as,

[આપણી કઈ ?

સગપણમાં સાંડું ને જમણમાં લાડું. ઇતિહાસમાં સૌથી સરસ

(f) It shows some *bodily defect*: as,

વર્ણુ ગૌર અને શરીરે પાતળો. આંખે આંધળો અને કાને બહેરો.

Inflection of Adjectives.

With respect to the inflection of વિશેષણ, we have to treat, *firstly*, of વિકારી વિશેષણ—the class of adjectives which undergoes inflectional changes to agree with the gender, number and case of the વિશેષ્ય—the noun qualified by the adjective; and *secondly*, of ગુણના—the comparison of adjectives.

વિકારી વિશેષણ.

152. Gujarati adjectives are divided into two classes. વિકારી (declinable) and અવિકારી (indeclinable).

અવિકારી વિશેષણ are those which are indeclinable for gender, number and case: as,

લાલ રંગ (*m.*), લાલ રેતી (*f.*), લાલ ટુંટું (*n.*).

આળસુ છાકરો (*sing.*), આળસુ છાકરાઓ (*plur.*).

દુટ રાક્ષસ (*nom.*), દુટ રાક્ષસે (*instr.*), દુટ રાક્ષસનો (*gen.*).

Some of these અવિકારી વિશેષણ are:—

લાલ, સ્વચ્છ, શુદ્ધ, દુટ, સાફ,.....

લોભી, પાપી, કપટી, સુખી, દુઃખી.....

એક, બે, ત્રણ,.....દોઢ, અઢી.....

આળસુ, વિશ્વાસુ, જાણસુ.....

દોલતવાન, બળવાન, ધનવાન, બુદ્ધિમાન, કોપાયમાન, ચશવંત, કીર્તિવંત, અક્ષમંદ,.....

વિકારી વિશેષણ are those adjectives that are declinable for gender, number and case; as,

સારો છાકરો (*m.*), સારી છાકરી (*f.*), સારું છાકરું (*n.*).

નકારો માણસ (*sing.*), નકારા માણસો (*plur.*).

પેલો ઘોડો (*nom.*), પેલે ઘોડે (*instr.*), પેલા ઘોડાનો (*gen.*).

N. B.—વિકારી વિશેષણ are those that have as their general termination **ઓ** *m.*, **ઈ** *f.*, and **ઉં** *n.*: all adjectives other than those having the above general endings, are અવિકારી.

153. These વિકારી વિશેષણ, like the વિકારી નામ, change the *mas.* **ઓ** and *neut.* **ઉં** to **આ** in *singular*, and the *neut.* **ઉં** to **આં** in *plural*, before the plural suffix or case-terminations are added on to them: as,

સારો છાકરો *m.*

Sing.

Plur.

1. સારો છાકરો

સારા છાકરા-ઓ

2. સારો છાકરો (સારા છાકરાને)

સારા છાકરા-ઓ (સારા છાકરાને-ઓને)

3. સારા છાકરાઓ, સારે છાકરે

સારા છાકરાઓ-ઓ

4. સારા છાકરાને

સારા છાકરાને-ઓને

5. સારા છાકરાથી	સારા છાકરાથી-ઓથી
6. સારા છાકરાનો	સારા છાકરાનો-ઓનો
7. સારા છાકરામાં	સારા છાકરામાં-ઓમાં

કાળું ઘેટું *n.*

Sing.

Plur.

1. કાળું ઘેટું	કાળાં ઘેટાં-ઓ
2. કાળું ઘેટું (કાળા ઘેટાને)	કાળાં ઘેટાં-ઓ (કાળાં ઘેટાંને-ઓને)
3. કાળા ઘેટાએ, કાળે ઘેટે	કાળાં ઘેટાંએ-ઓએ
4. કાળા ઘેટાને	કાળાં ઘેટાંને-ઓને
5. કાળા ઘેટાથી	કાળાં ઘેટાંથી-ઓથી
6. કાળા ઘેટાનો	કાળાં ઘેટાંનો-ઓનો
7. કાળા ઘેટામાં	કાળાં ઘેટાંમાં-ઓમાં

154. In Gujarati, when the adjective is followed by its વિશેષ્ય or *qualified noun*, the plural and case suffixes are attached *only* to the વિશેષ્ય, and not to the વિશેષણ: as,

સારા છાકરાને and not સારાને છાકરાને.
રાતા ઘોડાઓ and not રાતાઓ ઘોડાઓ.

But in the case of the *instr.* and the *loc.* with એ the વિકારી વિશેષણ is sometimes attracted into એ: as, સારે છાકરે, ઉઘાડે માથે, ધુજતે હાથે, હુદે ફાટતે. કુંભાર ક્કી સાળે હાંદલે નહીં ખાય.

155. But if the adjective is used as a *noun*, it is inflected exactly as a noun: as,

નકારાની માનો ન શિક્ષા નકારી. આંધળાને આરમી, બેહુરાને શંખ. ભાઈ, ચહુડતાનું નશીબ ચહુડતું ને ઉતરતાનું ઉતરતું.

N. B.—Sometimes in poetry, when the adjective, instead of preceding the વિશેષ્ય, follows it, the case suffix is added to the adjective instead of to the noun: as, ગમે ન ગાંઠ એક બે રહે રસી સલંગમાં (=સલંગ રસીમાં).

Comparison of Adjectives (તુલના).

156. તુલના or *Comparison* marks the different

degree of quality, quantity, or number denoted by the adjective.

157. There are *two* degrees of comparison, *viz.*, **અન્યસાપેક્ષક તુલના** or the *Comparative degree*, and **સર્વસાપેક્ષક તુલના** or the *Superlative degree*.

Gujarati adjectives do not undergo any change of form to indicate degrees. The following are the principal ways in which the two degrees are expressed:—

અન્યસાપેક્ષક તુલના.

158. The *Comparative degree* is expressed by putting the noun with which comparison is made, in the *ablative* or 5th case: as, **માથાથી મોટી પાઘડી. મોતથી બૂંટું માગતું. માગવાનું પણ કામ નહીં તેથી બીજારીથી પણ બીજારી.**

Sometimes the નામયોગી કરતાં is substituted in place of the suffix થી, when the noun may *optionally* take the *genitive* in ના (or રા in case of personal pronouns): as, ગામ કરતાં પહેલો—ગામના કરતાં પહેલો, તમારા કરતાં ઉંચો, તે લોકની હાલત આ દેશના મજૂરો કરતાં પણ મારી છે.

Sometimes adverbs such as વધારે, વિશેષ, ઘણું, જરા, ઓછું are placed before the adjective: as,

દુશ્મન કરતાં તેઓ વધારે બળવાન હતા. મારાથી તું ઘણો આગળ છે.

સર્વસાપેક્ષક તુલના.

159. The *Superlative degree* is expressed by words like સૌ, સર્વ, બધા, સઘળા with થી-માં-કરતાં, and the adjective following them: as, **સૌથી સરસ ઉપાય એ છે કે— સૌથી ઉંચી મખમલ ઇટાલીના રેશમની યાય છે. એ કામ સૌ કરતાં સહેલું છે. જુઓ બાઈ આ મોટાં ઝાડ, તેમાં સૌથી ઉંચો તાડ.**

જેમ નદીમાં બાગીરથી, તેમ શાખામાં સર્વથી.

Besides the above, there are *two idiomatic ways* of expressing the superlative degree:—

The first is to *double the adjective*, placing the first in the locative with માં: as, ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ જાડ અમેરિકામાં યાય છે. આ ક્લાસમાં સારામાં સારો છોકરો મળવાલ છે.

The second is to *reduplicate the standard of comparison*, the first taking the Loc. suffix માં: as,

મુખમાં મુખ કુળવન્તી નાર, ધનમાં ધન પેટે પરિવાર.
સૌ દુઃખમાં દુઃખ સંસારમાં, શોક્યસમાન કથું નથી.

Several Sanskrit com. and super. forms are commonly used in Gujarati: as, ઉત્તમ, પ્રિયતમ, શ્રેષ્ઠ, કનિષ્ઠ.

Inflection of Pronouns.

160. The declension of pronouns in Gujarati is very irregular. Though most of them are inflected for *case*, some only are declinable for *number*, while only a few exceptional ones have got variety of form to mark the distinction of *gender*.

With the exception of a few pronouns ending in *masc.* એ, such as Interrogative કયો and શો, and Demonstrative પેલો, એણે and ફલાણે, and the recent use by some of એણી and તેણી, as the *Fem.* forms of એ and તે, pronouns in Gujarati have *no distinction of gender*.

161. *Personal* pronouns have two numbers, and three persons in each number. They are indeclinable for *gender*, and their *gender*, therefore, in each case is ascertained from the sex of the person for whom it stands.

All the pronouns have as a rule *no vocative case*.

162. The declensions of a few pronouns of frequent occurrence in the language are given below:—

હું (1st Person, Masc. or Fem.)

Sing.

Plur.

1. હું	અમે, અમે
2. મને, મુને, મજને, મુજને, હુંને, મારે	અમને, અમેને, અમારે
3. મેં, મારે	અમે, અમેએ, અમારે
4. મને, મુને, મજને, મુજને, મારે	અમને, અમેને, અમારે
5. મજથી, મુજથી, હુંથી, મારાથી	અમથી, અમેથી, અમારાથી
6. મારે, મુજ	અમારે
7. મજમાં, મુજમાં, હુંમાં, મારામાં	અમમાં, અમેમાં, અમારામાં

તું (2nd Person, Masc. or Fem.)

Sing.

Plur.

1. તું	તમે, તમે
2. તને, તુને, તજને, તુજને, તારે	તમને, તમેને, તમારે
3. તેં, તારે	તમે, તમેએ, તમારે
4. તને, તુને, તજને, તુજને, તારે	તમને, તમેને, તમારે
5. તજથી, તુજથી, તુંથી, તારાથી	તમથી, તમેથી, તમારાથી
6. તારે, તુજ	તમારે
7. તજમાં, તુજમાં, તુંમાં, તારામાં	તમમાં, તમેમાં, તમારામાં

તે (3rd Person, Masc. or Fem. or Neut.)

Sing.

Plur.

1. તે	તેઓ
2. તેને	તેઓને, તેમને
3. તેણે	તેઓએ, તેમણે
4. તેને	તેઓને, તેમને
5. તેથી, તેનાથી—થકી	તેઓથી, તેઓનાથી, તેમનાથી—થકી
6. તેનો	તેઓનો, તેમનો
7. તેમાં, તેનામાં	તેઓમાં, તેઓનામાં, તેમનામાં

આપણે—આપ—પાતે (Masc., Fem. or Neut.)

આપણે *Plur.*

આપ *Plur.*

પાતે *Sing.-Plur.*

1. આપણે	આપ	પાતે
2. આપણને	આપને	પાતાને
3. આપણે	આપે	પાતે

4. આપજુને	આપને	પાતાને
5. આપજાથી-યકી	આપથી, આપનાથી	પાતાથી-યકી
6. આપણે	આપનો	પાતાનો
7. આપજામાં	આપનામાં	પાતામાં-નામાં

પાતપાતે

(*masc., fem., neut.*)

Plur.

1. પાતપાતે
2. પાતપાતાને
3. પાતપાતે
4. પાતપાતાને
5. પાતપાતાથી-યકી
6. પાતપાતાનો
7. પાતપાતામાં-નામાં

કાણુ

(*masc., fem., neut.*)

Sing.-Plur.

- કાણુ
કાને, કેને, કાણુને
કાણે, કેણે
કાને, કેને, કાણુને
કનાથી, કનાથી, કાણુથી
કાનો, કેનો, કાણુનો
કાનામાં, કેનામાં, કાણુમાં

	<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Neut.</i>
<i>Sing.</i>	શા	શી	શું
<i>Plur.</i>	શા	શી	શાં

શા (*Masc.*)

Sing.

Plur.

1. શા
2. શા
3. શાણે, શેણે
4. શાને, શેને
5. શાથી, શેથી
6. શાનો, શેનો
7. શામાં, શેમાં, શે

કાઈ (*m, f., n.*)

Sing.-Plur.

	<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Neut.</i>
<i>Sing.</i>	શા	શી	શું
<i>Plur.</i>	શા	શી	શાં

Sing.

1. જે
2. જેને
3. જેણે
4. જેને

Plur.

- જેઓ, જે
જેઓને, જેમને
જેઓણે, જેમણે
જેઓને, જેમને

5. જેથી-થકી, જેનાથી	જેઓથી, જેમનાથી, જેઓનાથી
6. જેનો	જેઓનો, જેમનો
7. જેમાં, જેનામાં	જેઓમાં, જેઓનામાં, જેમનામાં

આ (m., f., n.)

એ (m., f., n.)

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. આ	આ	એ	એ, એઓ, એક
2. આને	આમને	એને	એઓને, એમને, એકને
3. આણે	આમણે	એણે	એઓએ, એમણે, એકએ
4. આને	આમને	એને	એઓને, એમને, એકને
5. આથી, આનાથી	આમનાથી	એથી, એનાથી	એઓથી, એમનાથી, } એકથી, એકનાથી }
6. આનો	આમનો	એનો	એઓનો, એમનો, એકનો
7. આમાં, આનામાં	આમનામાં	એમાં, એનામાં	એઓમાં, એમનામાં, } એકમાં, એકનામાં }

INFLECTION OF VERBS.

163. In Gujarati, verbs are inflected for લેદ (voice), અર્થ (mood), કાળ (tense), જાતિ (gender), વચન (number), and પુરૂષ (person). We shall treat of these and other incidental modifications of verbs in the following order:—

1. લેદ—Voice or Form
2. અર્થ—Mood
3. કૃદંત—Participle
4. કાળ—Tense (simple and compound)
5. અપૂર્ણક્રિયાપદ—Defective Verbs
6. નિવેધાર્થ—Negation
7. સંયુક્તરૂપ—Compound Verbal Forms
8. પ્રયોગ—Verbal Constructions

Voice (લેદ).

164. Voice simply indicates a variation in the form of a verb.

Strictly speaking we have *only two* લેઢ or *Voice*, viz., મૂળલેઢ or the *Active Voice*, and સહલેઢ or શક્યલેઢ or the *Passive Voice*. But according to the phraseology of Gujarati grammarians, ગ્રેરકલેઢ or the *causal form of a verb* and the કર્મકલેઢ or the *transitive form of a verb* are also called ગ્રેરકલેઢ and કર્મકલેઢ respectively. Hence roughly speaking

165. The લેઢ in Gujarati ordinarily enumerated are *four*, viz., (1) મૂળલેઢ, (2) કર્મકલેઢ. (3) ગ્રેરકલેઢ and (4) સહલેઢ.

The *original form* of a verb itself is said to be in મૂળલેઢ: as પડ, ઠર, બળ.

કર્મકલેઢ is the name given to the *transitive form* formed from an original intransitive verb: as, પાડ, ઠાર, બાળ.

ગ્રેરકલેઢ is the name given to the *causal form* of an original transitive or intransitive verb: as, દોડાવ from દોડ, ખવાડ from ખા, રમાડ from રમ.

સહલેઢ is the name given to that form of a verb which shows that *the subject of a verb does not act, but is acted upon*: as, પડાવું from પડ, ખવાવું from ખા, રમાવું from રમ.

166. In Gujarati, સહલેઢ is possible even in the case of an intransitive verb, but it has then generally got the sense of *ability or potentiality*. Hence the passive form of an intransitive verb expressing potentiality is said to be in શક્યલેઢ: as, મારાથી ચલાવું નથી (=ચાલી શકાવું).

Transitive verbs in the passive voice *may* sometimes express potentiality: as, તમારાથી દૂધ પીવાય એટલું પીઓ. (=પી શકાય). નબળા માણસથી કારે ખોરાક ભેરવાતો નથી.

An intransitive verb admits of all the *three* forms, viz.,
કર્મક, પ્રેરક and સહ: as,

	મૂળભેદ	કર્મકભેદ	પ્રેરકભેદ	સહભેદ
1.	તરવું	તારવું	તરાવવું	તરાવું
2.	મરવું	મારવું	મરાવવું	મરાવું
3.	પડવું	પાડવું	પડાવવું	પડાવું

While a transitive verb admits of *two* forms only: as,

	મૂળભેદ	પ્રેરકભેદ	સહભેદ
1.	જેવું	જેવાડવું	જેવાવું
2.	રમવું	રમાડવું	રમાવું
3.	લેવું	લેવાડવું	લેવાવું

A transitive verb takes no કર્મક ભેદ for the evident reason that the કર્મક form is only another name for the transitive form formed from an intransitive verb: as, મર-માર, તર-તાર.

FORMATION.

કર્મકભેદ.

167. કર્મક ભેદ is formed by changing the penultimate અ to આ or sometimes to એ, and ઉ to ઓ: as,

મૂળભેદ	કર્મકભેદ	મૂળભેદ	કર્મકભેદ	મૂળભેદ	કર્મકભેદ
ચર	ચાર	દળ	દાળ	ઉકળ	ઉકાળ
જર	જાર	પડ	પાડ	ઉછર	ઉછાર
કર	કાર	બળ	બાળ	ભળ	ભાળ
તર	તાર	વળ	વાળ	વૂટ	તોડ

N. B.—Verbal stems ending in ટ, change ટ to ડ: as, વૂટ-તોડ, છૂટ-છોડ, ફૂટ-ફોડ.

Many intransitive verbs have no કર્મકભેદ: as ઉધ, ચાલ, યા, આવ, જા, ખેસ, નાસ, ઉડ, રહે.

પ્રેરકભેદ.

168. પ્રેરકભેદ is formed by adding આવ or આડ to the verbal stem; as, પડ-પડાવ, તર-તરાવ, રમ-રમાડ, જમ-જમાડ.

N. B.—When the medial or penultimate vowel is આ, it is first shortened to અ, and then આવ or આડ is added: as, જગ-જગ + આડ = જગાડ, બાળ-બાળ + આવ = બાળાવ, માર-મારવ.

The peculiarity of the suffix આડ is that the verbal stems ending in vowels other than અ, take વ before adding આડ for the sake of euphony: as, જો-જો + વ + આડ = જોવાડ, પી-પી + વ + આડ = પીવાડ, દે-દે + વ + આડ = દેવાડ, સુ-સુ + વ + આડ = સુવાડ, ખા-ખ + વ + આડ = ખવાડ.

This intervening વ is called આગમ વ.

Some verbs take અવ instead of આવ and the medial vowel અ is changed to એ: as, ફર-ફેરવ, ઠર-ઠેરવ, મળ-મેળવ, હળ-હેળવ.

Note that ભેરવ is not the causal form of ભર, but has the મૂળભેદ, its causal form being ભેરવાવ.

Some verbs have *double* પ્રેરક forms or દ્વિત્વપ્રેરક રૂપ: these are formed by first adding આડ and then આવ to the verbal roots: as, ખા—ખવાડ—ખવડાવ.

Some verbs have no પ્રેરક forms: as, જા, આવ, થા, હો.

A verb may be apparently causal in form, but not in sense: as, લગ્ન પ્રસંગે તેણે મહેતાજીને પાઘડી બ'ધાવી (=આપી).

સહભેદ.

169. સહભેદ or the passive voice is formed by adding આ to the roots: as, કર—કરા, લખ—લખા.

Before આ is added, the ultimate or penultimate આ is shortened to અ, and વ is inserted in case of roots ending in આ, ઇ, ઉ, એ, ઓ: as,

મૂળભેદ—કાપ, આપ, દાખ, વાંચ, ખા, પી, સુ, લે, જો.

સહભેદ—કપા, અપા, દખા, વંચા, ખવા, પીવા, સુવા, લેવા, જોવા,

Besides this there are two idiomatic ways used in Gujarati to express the passive voice:—

(a) One is to use the past participle of the verb with the tense forms of જા : as, લખ્યા જાય = લખાય, લખ્યો ન ગયો = ન લખાયો, લખ્યો ન જાશે = ન લખાશે.

N. B.—This form is found chiefly in poetry: it is generally used in the case of transitive verbs, and with negative or interrogative construction; as,

માન નજી મહિપત રહ્યો કાણે મચ્છ વીંધ્યો નવ જાયરે.
કૃષ્ણ તણી જેને વિધાય, કેમ એ ચક્રી હાર્યો જાય.
માફ માંસ શિયાળ ન ખાયરે, કુંવરી રાવતણી,
ગોરી હમે રહ્યું કેમ જાયરે, કુંવરી રાવતણી.

(b) The other method is to use the infinitive form of the verb in the loc. suffix માં followed by the tense form of આવ : as, કહેવામાં આવે છે = કહેવાય છે, ગાવામાં આવ્યું = ગવાયું, ઇનામ વહેંચવામાં આવશે = વહેંચાશે.

Mood (અર્થ).

170. *Mood* is a variation of form in a verb to indicate the manner of expressing the action of the verb : as, હું આવું છું, તું આવજે, તે આવે કે ન આવે, તમે આવશો ?

171. The principal moods in Gujarati are *three* :—

- (a) નિશ્ચયાર્થ or સ્વાર્થ—Indicative,
- (b) આજ્ઞાર્થ—Imperative,
- (c) સંશયાર્થ or સંકેતાર્થ—Subjunctive.

In the line—

ઝીલે તો ઝીલજે જ્ઞાનગંગાવિષે વિષય વૈતરણીમાં શીદ ઝીલે ?
the first ઝીલે is સંશયાર્થ, ઝીલજે is આજ્ઞાર્થ, while the last word ઝીલે is નિશ્ચયાર્થ.

(a) નિશ્ચયાર્થ.

172. નિશ્ચયાર્થ or *Indicative Mood* simply states or indicates the action or asks a question; as,

જુલમી રાજની જડ ઉખડી, નાદિરસરખા પાખ્યા નાશ;
ભારે બીલ તણો બય ઝ્યાં છે ? ઝ્યાં છે કજીઆ ને કંકાસ ?

The mood is called નિશ્ચયાર્થ, as the speaker, in using it, makes the statement as it is, and at the same time shows that the state of things treated by him is independent of his thought about it.

(b) આજ્ઞાર્થ.

173. આજ્ઞાર્થ or *Imperative Mood* principally denotes a command : as,

ઉમર ઝોળંગી ધરમાં આવ, એ એ જથુને ધરમાં લાવ.

As a command can ordinarily be addressed to an individual, the imperative always takes the *second person singular* or *plural* (but *Vide Art. 176*). It may be *present* or *future*.

174. Rules for the formation of the Imperative Mood :—

(a) The original stem of a verb is used to indicate the Imper. of the 2nd person sing. Present tense : as કર, ખા, બેસ, દોડ, લે.

(b) In the 2nd pers. *plural* present tense, ઝો is added to the sing. form : as, કરો, ખાઓ, બેસો, દોડો, લેઓ, or લે.

(c) To indicate *futurity*, sing. જે and plur. જો are added to the present sing. form : as, કરજે—કરજો, ખાજે—ખાજો, બેસજે—બેસજો, દોડજે—દોડજો, લેજે—લેજો.

N. B.—ની or ને is sometimes added colloquially to the above forms. It either shows familiarity, or renders the order or entreaty a little emphatic; as, બની, હકની, બેસોની, આવોની, ખાઓની.

At times, સામાન્ય કૃદંત, or the verbal infinitive itself is used in the Imperative mood: as,

તમારે મારે ત્યાં રોજ આવવું (=આવજો).

ચંદનદાસ, ત્યારે બે વન વચ્ચેના રસ્તાપર ફરવું, અને માણસો આધેથી આવતાં જણાય એટલે સાન કરવી.

175. If negation is to be expressed with the verb, the Imper. is formed by—

(1) વર્તમાન કૃદંત or the pres. participle with negative particles, ના, નહીં, મા &c. As, જતો નહીં, બેસતો ના, ખાતો મા.

(2) the Ind. Future 2nd personal forms with મા, ના, નહીં. As, દોડીશ મા, રમશે ના, આવશે નહીં.

176. There is one form of the Imperative used in prayers, benedictions, &c., which admits of the *second* as well as the *third* person. It is called the *Precative Imperative*. It is formed by adding sing. suffixes એ-ને, and plural suffixes ઓ-ને, to the ordinary form: as,

તને ધડપણ આવજો. મહાર્ સંચિત પુણ્ય નાશ પામે.

બહુ વર્ષ સુધી અચળ એનું રાજ અમ ઉપર હજો.

ધર્મિય પ્રતાપે અમલ જામે દેશ બેટ ધણાનમાં.

Sometimes, though rarely, the 2nd person plural of the Future Ind. is used to express the Imperative: as,

કાલે સભા મળવાની છે તેમાં પધારશો (=પધારજો).

અમારે ત્યાં જીવન પ્રસંગે પધારવા કૃપા કરશો (=કરજો).

THE USES OF THE IMPERATIVE.

177. The Imperative is used to express:—

(a) commands: ઉમર ઓળંગી ધરમાં આવ,

એ બે જણને ધરમાં લાવ.

(b) request: બહુ પાપડી ને સાડી બરફી લક્ષ દબને લાવજો,
વળિ ધર દિશે વરસાદ પહેલાં આપ વહેલા આવજો.

- (c) entreaty : માટે માન-ધેલી, માન-એકવાર માન,
કહું તે સાંભળ.
- (d) prayer : તું આપ નેને. નવિન વધતું તેજ તેના તાજમાં,
સુખમાં સદા વિક્ટોરિયાને રાખ પ્રભુ આ રાજમાં.
- (e) advice : કૃપાળુ બનીને નિશાળો કરાવો,
વળી સર્વના સુખનાં બીજ વાવો.
- (f) blessing : બેટા, સો વરસનો થજે.
નૃપ ! રાજ તમારું અખંડિત રહો.
- (g) curse : જાઓ તમારું કાળું કરો.

N. B.—The Imperative may sometimes imply a condition:
as: છટો મૂક હમણાં દેખાડું કાજળથી મુખ હુએ છે શું? (=છટો મૂકે તો).

(c) સંશયાર્થ.

178. સંશયાર્થ or *Subjunctive Mood* generally expresses a condition, supposition or doubt. It is accordingly often subjoined to some other statement, and introduced by જે, રખે, &c., which may either be expressed or understood : as, ત્હારી સાથે બોલું તો હું બ્રહ્મ થાઉં. જે મરજી પ્રમાણે થતું હોય તો સઘળાએ પાલખીએ બેસીને ફરે. રખે અટકતા, મૂકો આ ગળા ઉપર તરવાર.

લગાર ઝેર દૂધ બાર શેરમાં સમાય તો,
વિકાર તેજ વાર થઈ પીનાર પ્રાણ જાય તો.
કદાપિ કાળીઆ કનેજ ધોરી ધોળીઓ વસે.

179. The Subjunctive mood is used to denote—

(a) Uncertainty or doubt : બહારવટિયાઓનો બેઠ્ઠ થઈ એમ કયું કેમ ન હોય ! ત્હારો બાપ બાગમાં તો ન હોય !

(b) Future conditionality : જે મ્હારો વંશ રહેશે, જે ત્હારી બેનને કુવર સાંપડશે તો તે આપણું વેર ગણશે.

(c) A wish or supposition that something had happened, though in fact it has not happened : દ્રવ્ય છાડ્યું ન હોત તો આ પ્રસંગ ન આવત.

(d) Purpose : સગીર હમરમાં જીવ જોખમમાં ન રહે માટે તે મોસાળ જઈ રહ્યો હતો.

N. B.—In ascertaining the mood, attention must be paid not to the mere form of the verb, but rather to the sense: as, તે છાકશે એ કામ કરે એમાં આશ્ચર્ય જેવું નથી (નિશ્ચયાર્થ). તે છાકશે એ કામ કરે તો સાફ ઈનામ મેળવે (સંશયાર્થ).

Participles (કૃદંત).

180. કૃદંત are derivatives from verbal roots, that do duty as different parts of speech.

The કૃદંત or Participles are excessively used in the construction of a sentence in Gujarati. They are generally used as nouns or adjectives, and are inflected for gender, number and case. Some of these are used as principal verbs, while four of these are instrumental in the formation of compound Tenses.

A કૃદંત resembles a verb in denoting time and action, but differs from it in not affirming anything. In the example લખેલો કાગળ, the કૃદંત લખેલો denotes the action of writing in the past time, but does not affirm or predicate anything about કાગળ.

181. There are seven kinds of કૃદંત in Gujarati. Their names together with the suffixes, by which they are formed from verbal roots, are given below :—

Names	English equivalents	Suffixes
1. સામાન્યકૃદંત	Indefinite Infinitive	વે, વી, હું (sing.) વે, વી, વાં (plur.)
2. કર્તૃવાચકકૃદંત	Agentival Participle	નારો-રી-ં (sing.) નારા-રી-નાં (plur.) નાર (common for all genders and numbers)

૩. વર્તમાનકૃદંત	Present Participle	તા, તી, ડં (sing.) તા, તી, તાં (plur.)
૪. ભૂતકૃદંત	Past Participle	થા, ઇ, યું (sing.) યા, ઇ, યાં (plur.)
૫. વિશેષભૂતકૃદંત	Remote Past Participle	એલો-લી-હું (sing.) એલા-લી-લાં (plur.)
૬. ભવિષ્યકૃદંત	Future Participle	વાનો-ની-નું (sing.) વાના-ની-નાં (plur.)
૭ સંબંધકભૂતકૃદંત	Indeclinable Connective P. P.	ઈ and ઇને

182. Of the above seven participles, the *first two*, viz., સામાન્યકૃદંત and કર્તૃવાચકકૃદંત, are used as *nouns*, and are called કૃદંતનામ : as, બેલા ઉઠવું સાં છે. ગાનાર મોડો આવ્યો. While the *following four* are used as *adjectives*, and are called કૃદંત-વિશેષણ : as, હસતું પક્ષી, લખ્યા લેખ, કરડેલું જમડું, પાંચવાની ટેલ. And the *last*, the સંબંધકભૂતકૃદંત, is used to connect clauses, having several verbs for a common subject. Its use is to make the sentence concise by avoiding the frequent repetition of the full verb : as,

રાજપુત્રી તથા દાસી આનંદિત વદન રાખી, એક ખીજના કર ઝાલી, એક ખીજને કંઈ વાતો પૂછી, એક ખીજના વદન સામે જોઈ, એક ખીજને તાળી દેઈ, નાના બાળકની પેઠે ગત વાત વિસરીનેજ જાણે રમત કરવા લાગ્યાં.

183. The સંબંધક ભૂતકૃદંત has the *same* tense as the verb which follows it : as,

આપડી લઇને આવો=લાવો અને આવો.

જમીને આવુંછું=જમુંછું અને આવુંછું.

લખને નાહો=લીધું અને નાહો.

મારીને મરીશ=મારીશ અને મરીશ.

184. The participles admit of the different Bhedas
as, લખતો—લખાતો—લખાવતો.
વાંચતો—વાંચાતો—વાંચાવતો.

THE USES OF THE PARTICIPLES.

185.— સામાન્ય ક્રિત.

(a) It is, like the *gerund* in English, used as a *noun* and often becomes the subject of verbs હો and પડવું used as principal verbs : as, તમારે હજી પાઠ કરવો હશે. તેને જરૂર પડ્યું. તારે ગાળ ખાવી હોય તો જ.

Mark that the noun or pronoun in the above constructions is in the Dative case (*Vide Art. 148*).

(b) It is used as a *finite verb*, indicating duty, necessity or incumbency : as, વળી કાંઈએ આપણું સારું કયું હોય તેનો પાઠ માનીને પ્રસંગ આવે ત્યારે તેનો બદલો વાળવો.

(c) It is used in forming the compound verbs : as, આવા માંડ, કહેવા લાગ્યો, ઉઠવા ગયો.

186.— કર્તૃવાચક ક્રિત.

(a) It is used as a *noun*, denoting the agent or doer of an action : as, રમનાર (a player), ગાનાર (a singer).

કાળાકેર ગયા કરનાર. એને જીતનાર કોઈ નથી.

(b) It is used with the forms of હો in the sense of the Future participle : as, થનાર હોય તે થયા કરે. હમે આવે તેને મળવા જનાર છીએ. આંખ ફૂટનાર ને ઝોક લાગનાર.

187.— વર્તમાન ક્રિત.

(a) It is used as an *adjective* : as,

હસતું પક્ષી, બોલતો પોપટ, આવતી વડુ ને બેસતો રાજા વખાણીએ તો વખણાય.

(b) It is used as a *finite verb* showing habituality : as, નહાતાં રૈતો, જમતાં રૈતો, જરા કાંઈ થાય કે માને બાઝી પડતો.

(c) It is used in forming compound tenses, ક્લિત્વ વર્તમાન and વર્તમાન ભૂત : as, બેસતો હતો, જતો હોય, ખાતો હોત.

(d) It is used as a *noun* : as, જતાના જનૈયા ને વળતાના માંડવિયા. બોલતાં બોલતાં આંખ મીચી દીધી.

લણતાં પંડિત નીપજે, લખતાં લહિયો થાય,

ચાર ચાર ગાઉ ચાલતાં, લાંબો પંથ કપાય.

Mark that in બોલતાં, લણતાં, લખતાં, ચાલતાં, there is the old Loc. suffix આં. (*Vide* Art. 144.)

(e) It is used in forming negative Imperative : as, જતો નહીં. તેની સાથે લહુડતો નહીં. અહીં આવતો નહીં.

(f) It is used as an *adverb*, when it is often reduplicated : as, તે દોડતો આવ્યો. તે હાંકતો હાંકતો દોડ્યો. રડતો જય તો મુવાની ખખર લાવે. હાથી ડાલતો ડાલતો ચાલે છે.

(g) It is used in forming compound verbs : as, ખાતો થા. મળતો આવજે. બોલતો રહેજે.

N. B.—With આવ the present participle has a meaning akin to the Indeclinable past participle: as;

લેતો આવ = લઇને આવ = લે ને આવ.

કહેતો આવ = કહીને આવ = કહે ને આવ.

Similarly, કહેતો જ = કહીને જ = કહે ને જ.

188.— ભૂત કૃદંત

(a) It is chiefly used as a *finite verb* in the past tense : as, મનમાં પરડયા ને મનમાં રાંડયા. કુવો વંડયો જ્યાં કબૂતર બેઠું, ઘર વંડયું જ્યાં ભકતું પેઠું.

(b) It is used in forming compound verbs : as, ચાટ્યો જ, દોડ્યો જ, રમ્યા કરે છે, જોયા કીધું.

(c) It is used in forming compound tenses—ભૂત વર્તમાન and ક્ષિત્વ ભૂત: as,

ખનાવ્યું છે, ખન્યું હતું, કર્યું નથી, થયું હતું.

(d) It is used as an *adjective* : as,

સંધર્થો સાપ પણ કામનો છે, હાર્યો જુગારી ખમણું રમે.

(e) It may be used as a *noun* : as,

આવ્યું સમાય પણ ગયું ન સમાય. દાઝ્યા પર ડામ.

તમારે કહે (=કહો) હું નહીં આવું. એમ કરે (=કર્યે) શું વળશે ?

હાથના કર્યા હૈયે વાગ્યાં. હવે રડયાથી શો શામ છે ?

189.— વિશેષ ભૂત કૃદંત

(a) It is used as a *finite verb* : as,

જડે તો ઝભે જઈ કહો કે જે જડેલું.

(b) It is used as an *adjective* : as,

ધરણું ધડેલું, પડેલું, ખડેલું.

(c) It is used as a *noun* : as,

ઉપલી કારટે નીચલી કારટે કરેલું રદ કર્યું.

190.— ભવિષ્ય કૃદંત

(a) It is used as a *future Indefinite verb*, where it indicates a high degree of probability: as,

તે આજ કાલ આવવાનો. હવે વરસાદ જરૂર પડવાનો.

તેઓએ જોયું કે હવે રાત પડવાની. ઓ છોકરા, તું પડવાનો.

(b) It is used as an *adjective* : as.

આવવાનું કારણ, મળવાનો દિવસ.

(c) It is used as a *noun* : as,

તમારે આજે નિશ્ચયે જવાનું નથી ?

જૂના કાગળના પણ કાગળ બને છે અને તે ખનાવવાનું તો સહેલું છે.

(d) It is used in forming the present and the past prospective tenses : as, તે આજ મારે ત્યાં આવવાના છે. હું તેમને મળવા જવાનો હતો.

191.—

સંબંધક ભૂતકૃદંત.

(a) This participle is principally used in connecting two clauses, where it shows that the action denoted by it takes place before that denoted by the finite verb: as, તે રોજ જમીને નહાય છે. તમારા પાઠ કરીને રમવા જાને. આટલું કામ પતાવીને હું આવું છું.

(b) It is frequently used in simplifying the construction by avoiding the frequent repetition of the subject and the finite verb: as, બાળક વ્હીલું મ્હોં કરી રોઈ પડ્યો. ઉચો હાથ કરી કંધકે નિશાની કરી.

બુદ્ધિધન મ્હાવત સાથે મીઠાશથી વાતો કરી, લાથીની ખપ્પર પૂછી, પાછો વળ્યો.

બુદ્ધિધન.....નહાઈ ઘોઈ, સંધ્યા પૂજા કરી, દીવાનખાનામાં ફરવા લાગ્યો.

N. B.—In these examples the *subject* of the participles as also of the finite verb is *one and the same*. Sometimes the subject of the participle is quite different from that of the finite verb. In that case, the subject of the participle, *having only a participle for its verb*, is said to be in the *Nominative Absolute case* (*Vide Art. 145*): as, હું આવી પહોંચતાં તે એકદમ રોઈ પડ્યો. સાંજ પડતાં હમે ગામમાં પહોંચ્યા.

(c) It is used in forming compound verbs: as, લખીનાંખ, નાંખીદે, મુઘળ, લાણી રહ્યો, રમી લે.

(d) It often shows *manner*: as, પલાણી પલાણીને નરમ કરવું (by constant wetting). ચોણી ચોણીને ચાંદું કઢવું (by continued rubbing). પતરાંને ટીપી ટીપીને પાતળું કરે છે (by long beating).

N. B.—This participle may sometimes show *cause*: as, તને રડતો જોઈ મને દયા આવે છે (=જોઈ હું તેથી). ત્હાં નામ સાંભળી દુશ્મનો યરથરે છે (=સાંભળે છે તેથી).

It has, in a few rare constructions, the force of *although*: as,

રજપૂત થઇને આમ ડરે છે શું ? (= છે તે છતાં).

બ્રાહ્મણ થઇને આવું ઘોર કર્મ કરતાં લાજતો નથી ?

Tense (કાળ)

192. કાળ or *Tense* shows the time when an action is performed. As the natural divisions of time are three, the present, past, and future, there are in Gujarati three *Primary* or *Simple* tenses, called **શુદ્ધકાળ** :

વર્તમાનકાળ or the Present Indefinite Tense,

ભૂતકાળ or the Past Indefinite Tense,

ભવિષ્યકાળ or the Future Indefinite Tense.

193. In Gujarati the tenses are formed either by inflection or by the help of the auxiliary હો. The *primary* tenses (**શુદ્ધકાળ**) are all formed by inflection, while the *compound* tenses (**મિશ્રકાળ**) are formed by joining the various forms of હો with the several participles.

વર્તમાનકાળ.

194. વર્તમાનકાળ shows that an action is going on at the *present* time : as, હું વાંચું, તું વાંચે. It is formed by adding the following suffixes to the verbal root:—

Sing.	Plur.
1 Pers. છ	છએ, છયે
2 Pers. એ (ય)	ઓ
3 Pers. એ (ય)	એ (ય)

The verbal roots ending in અ or ઐ take the suffix ય instead of એ, and those ending in એ, do not undergo any change in the 2 Sing., and 3rd Sing. and Plur. forms : as, ખાય, ભેય, ખાય, લે, રહે, કહે, સહે.

The above suffixes are common to the Indicative as well as the Subjunctive mood: as,

તે ઇંદ્રને ઈચ્છે નહીં તેા તુજને ક્યાંથી પરજો—Indicative.

રમે હું ત્યાર પહેલી પરજો ત્યારે હું યાજ્ઞ ક્રજેત—Subjunctive

ભૂતકાળ.

195. ભૂતકાળ expresses the action as done or finished in the *past* time : as, તે નિશાળે ગયો. તેણે પાઠ વાંચ્યો.

Verbs in the past tense are inflected for *gender* and *number*, unlike those in the present tense which are inflected for *person* and *number*. The following terminations express past tense, indicative mood:—

<i>Masc.</i>	<i>Fem.</i>	<i>Neut.</i>
યો	ઇ	યું Sing.
યા	ઈ	યાં Plur.

Some verbs do not form their past tense in the regular way, and hence they are called અનિયમિત ક્રિયાપદ—Irregular Verbs (Vide Art. 100).

The subjunctive form of the past tense takes place in all genders and numbers: as,

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
હું-તું-તે વાંચત	અમે-તમે-તેઓ વાંચત

ભવિષ્યકાળ.

196. ભવિષ્યકાળ shows that the action is to take place at some *future* time : as, તે કાલે આપશે. સ્વહાર થશે ત્યારે રાત્રી જાગશે. It is formed by the following suffixes in the Indicative as well as the Subjunctive mood:—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	ઇશ	શું, ઈશું
2 Pers.	શે (ઈશ)	શે
3 Pers.	શે	શે

The passive and causal forms of the above mentioned tenses are formed by adding the above tense-terminations to the passive and causal forms formed from the verbal roots: as,

	Active	Passive	Causal
Pres. (Ind. and Subj.)	વાંચે	વંચાય	વંચાવે
Past (Ind.)	વાંચ્યું	વંચાયું	વંચાવ્યું
Past (Subj.)	વાંચત	વંચાત	વંચાવત
Fut. (Ind. and Subj.)	વાંચશે	વંચારો	વંચાવશે

THE COMPOUND TENSES.

197. **નિશ્ચયકાળ** chiefly denote the *completeness* or *in-completeness* of the action at the time referred to by the Simple Tense.

198. The Compound Tenses are formed with the help of the auxiliary verbs. The *only* auxiliary verb so used in Gujarati is હે. The present, past, or future forms of this auxiliary are added to the various participles to form the compound tenses.

N. B.—There is one *exceptional* compound tense, the **ક્રિત્વ વર્તમાનકાળ**, in which the auxiliary is joined not to the participle, but to the tense form and that only in the Indicative mood: as, **વાંચુ છું, વાંચીએ છીએ**. But this apparent exception may be explained by the fact that the regular forms formed by the auxiliary joined with the participle, as, **વાંચતો છું, વાંચતા છીએ**, &c., though not used by the higher classes, are yet current among the lower ranks of Gujarat proper.

199. Of the seven participles, the સામાન્ય કૃદંત, the સંબંધક ભૂત કૃદંત and the કર્તૃવાચક કૃદંત are never used in forming the compound tenses. The remaining four are joined with the present and past forms of the auxiliary હે to form the following *eight* compound tenses :—

વર્તમાન કૃદંત	{ 1. ક્રિત્વ વર્તમાન—Present Imperfect. 2. વર્તમાન ભૂત—Past Imperfect.	
ભૂત કૃદંત	{ 3. ભૂત વર્તમાન—Present Perfect. 4. ક્રિત્વ ભૂત—Pluperfect.	[Perfect.
વિશેષભૂત કૃદંત	{ 5. વિશેષ ભૂત વર્તમાન—Emphatic Present 6. વિશેષ ક્રિત્વ ભૂત—Emphatic Past Perfect.	
ભવિષ્ય કૃદંત	{ 7. ભવિષ્ય વર્તમાન—Prospective (Intentional) Present. 8. ભવિષ્ય ભૂત—Prospective (Intentional) Past.	

1. ક્રિત્વ વર્તમાનકાળ.

200. ક્રિત્વ વર્તમાનકાળ shows that the action is in *continuance* for some time present or past : as, હું હાલ ભણું છું, તે આજ બાર વરસ થયાં નોકરી કરે છે.

It is formed by joining the present forms of હો to the present tense forms of the principal verb :—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હું વાંચું છું	અમે વાંચીએ છીએ
2 Pers.	તું વાંચે છે	તમે વાંચો છો
3 Pers.	તે વાંચે છે	તેઓ વાંચે છે.

N. B.—In the Subj. mood, the pres. subj. forms of હો are substituted for the above forms of the stem છ, and the principal verb takes its regular forms: as, હું વાંચતો હોઉં, તે લખતો હોય, &c.

2. વર્તમાન ભૂતકાળ.

201. વર્તમાન ભૂતકાળ shows that the action was in *continuance* in time that is past : as, હું વાંચતો હતો.

It is formed by joining the past forms of હો to the વર્તમાન કૃદંત of the principal verb :—

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
Masc.	હું-તું-તે વાંચતો હતો	અમે-તમે-તેઓ વાંચતા હતા.
Fem.	હું-તું-તે વાંચતી હતી.	અમે-તમે-તેઓ વાંચતી હતી.
Neut.	હું-તું-તે વાંચતું હતું	અમે-તમે-તેઓ વાંચતાં હતાં.

N. B.—The past. subj. હોત takes the place of the above forms of હો in the subj. mood: as, હું વાંચતો હોત, તું વાંચતી હોત, તેઓ વાંચતા હોત, &c.

3. ભૂતવર્તમાનકાળ and

4. ક્રિત્વ ભૂતકાળ.

202. ભૂત વર્તમાનકાળ shows that the action had just been completed : as, મેં વાંચ્યું છે. તોફાન ચાંત પડ્યું છે.

ક્રિત્વ ભૂતકાળ shows that the action was completed in time that is past : as, મેં વાંચ્યું હતું. તેણે ધર દીકું હતું.

203. The ભૂત વર્તમાન and the ક્રિત્વ ભૂત are formed by suffixing respectively the present and the past forms of હો to the past participle of the principal verb.

ભૂત વર્તમાનકાળ.

સકર્મક-વાંચવું.

Sing.

Plur.

Masc. મેં-તે-તેણે વાંચ્યા છે

હમે-તમે-તેઓએ વાંચ્યા છે

Fem. મેં-તે-તેણે વાંચી છે.

હમે-તમે-તેઓએ વાંચી છે

Neut. મેં-તે-તેણે વાંચ્યું છે.

હમે-તમે-તેઓએ વાંચ્યાં છે

Note—The subj. mood has હોય instead of છે in the above forms : as, વાંચ્યો હોય, વાંચી હોય, વાંચ્યા હોય.

અકર્મક—પડવું.

Sing.

Plur.

1 Pers. હું પડ્યો-ડી-ડયું છું

હમે પડ્યા-ડી-ડયાં છીએ

2 Pers. તું પડ્યો-ડી-ડયું છે (છું)

તમે પડ્યા-ડી-ડયાં છો

3 Pers. તે પડ્યો-ડી-ડયું છે

તેઓ પડ્યા-ડી-ડયાં છે

Note—The pres. subj. forms are used instead of the Ind. forms in the subj. mood.

ક્રિત્વ ભૂતકાળ.

સકર્મક—વાંચવું.

Sing.

Plur.

Masc.	મેં-તે-તેણે	વાંચ્યો હતો	હમે-તમે-તેઓએ	વાંચ્યા હતા
Fem.	„	વાંચી હતી	„	વાંચી હતી
Neut.	„	વાંચ્યું હતું	„	વાંચ્યાં હતાં

Note—The Subj. mood has હોત in all the genders.

અકર્મક—પડવું.

Masc.	હું-તું-તે	પડ્યો હતો	અમે-તમે-તેઓ	પડ્યા હતા
Fem.	„	પડી હતી	„	પડી હતી
Neut.	„	પડ્યું હતું	„	પડ્યાં હતાં

Note—The Subj. mood takes હોત in the above forms.

N. B.—In the ભૂત વર્તમાન, the verb, if transitive, takes કર્મણિ-પ્રયોગ (or the *objectical* construction); it thus agrees with the *object* in gender and number. The principal verb, therefore, is inflected to agree with the object in gender and number, while the auxiliary છે remains unchanged. But if the verb be intransitive, the construction is કર્તરિ (or *subjectival*) and thus the intransitive principal verb agrees with the *subject* in gender and number, while the auxiliary agrees with it in number and person.

In the ક્રિત્વ ભૂત, the principal verb as well as the auxiliary agree in gender and number with the subject, if the verb is intransitive, and with the object, if it is transitive.

5. વિશેષ ભૂત વર્તમાનકાળ

6. વિશેષ ક્રિત્વ ભૂતકાળ.

204. These forms are similar in meaning to the ભૂત વર્તમાન and the ક્રિત્વભૂત respectively; only the former are a little more *emphatic*. As, મેં વાંચેહું છે. બારણે તારું દીવેહું

૬૭. They are formed by adding respectively the present and past forms of હો to the remote past participle of the principal verb:—

વિશેષ ભૂત વર્તમાનકાળ

સકર્મક—વાંચવું

Sing.

Plur.

Masc.	મે-તે-તેણે	વાંચેલો છે	અમે-તમે-તેઓએ	વાંચેલા છે
Fem.	„	વાંચેલી છે	„	વાંચેલી છે
Neut.	„	વાંચેલું છે	„	વાંચેલાં છે

Note—The subj. mood has હોય instead of છે.

અકર્મક—પડવું

Sing.

Plur.

1 Pers.	હું	પડેલો-લી-લું-છું	અમે	પડેલા-લી-લાં	છીએ
2 Pers.	તું	„ છે (છું)	તમે	„	છા
3 Pers.	તે	„ છે	તેઓ	„	છે

Note—The pres. subj. forms are used instead of the Ind. forms in the subj. mood.

વિશેષ દ્રિત્ય ભૂતકાળ

સકર્મક—વાંચવું

Sing.

Plur.

Masc.	મે-તે-તેણે	વાંચેલો હતો	અમે-તમે-તેઓએ	વાંચેલા હતા
Fem.	„	વાંચેલી હતી	„	વાંચેલી હતી
Neut.	„	વાંચેલું હતું	„	વાંચેલાં હતાં

અકર્મક—પડવું.

Sing.

Plur.

Masc.	હું-તું-તે	પડેલો હતો	અમે-તમે-તેઓ	પડેલા હતા
Fem.	„	પડેલી હતી	„	પડેલી હતી
Neut.	„	પડેલું હતું	„	પડેલાં હતાં

Note—The Subjunctive mood takes હોત in all the genders and numbers in the above forms.

The *N. B.* given at the end of Art. 203 applies to these two tenses also.

7. ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ.

8. ભવિષ્ય ભૂતકાળ.

205. ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ or the *prospective present* indicates the *present* intention to do some *future* act : as, હું જવાનો છું.

ભવિષ્ય ભૂતકાળ or the *prospective past* indicates that the action was to take place *in time that is past*, but it did *not* take place : as, તે આવવાનો હતો પણ આવ્યો નહીં.

206. The ભવિષ્યવર્તમાન and the ભવિષ્યભૂત are formed respectively by suffixing the present and past forms of હો to the ભવિષ્યકૃદંત of the principal verb :—

ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હું વાંચવાનો—ની—નું છે	હમે વાંચવાના—ની—નાં છીએ
2 Pers.	તું „ છે (છું)	તમે „ છો
3 Pers.	તે „ છે	તેઓ „ છે

Note—In the Subjunctive mood the subj. forms હો take the place of the above Indicative forms.

ભવિષ્ય ભૂતકાળ.

	<i>Sing.</i>	
Masc.	હું-તું-તે વાંચવાનો હતો	હમે-તમે-તે „
Fem.	„ વાંચવાની હતી	„ „ હતી
Neut.	„ વાંચવાનું હતું	„ „ હતું

The Subj. mood has હો in all genders and numbers.

N. B.—Besides the eight compound tenses above enumerated, there are four other tenses formed by adding the future form હશે of the auxiliary હો to each of the four participles: as,

વાંચતો-તી-નું &c. હશે.
 વાંચ્યો-ચી-નું &c. હશે
 વાંચેલો-લી-નું &c. હશે
 વાંચવાનો-ની-નું &c. હશે

But as these tenses are subjunctive in sense, they are not generally classed with the principal compound tenses mentioned above.

Defective Verbs (અપૂર્ણ ક્રિયાપદ).

207. અપૂર્ણ ક્રિયાપદ are those that have not got the full complement of forms to fill up all the moods and tenses. (Vide Art. 99).

In Gujarati the only defective verbs are હો and બેઠાં.

208. The verb હો is conjugated in the following forms:—

PRESENT TENSE.

Ind. mood		Subj. mood	
Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
1. હું	હાએ	1. હોઈ	હોઈએ
2. તું (હું)	હા	2. હોય	હો
3. તે	હો	3. હોય	હોય

PAST TENSE

M. હતો	હતા	M.	} —————
F. હતી	હતી	F.	
N. હતું	હતાં	N.	
			હોત or હોતે.

FUTURE TENSE.

1.	હોઈશ-હઈશ	હોઈશું-હઈશું	1.	} The same as Ind. forms
2.	હોશે-હશે	હોશેા-હશેા	2.	
3.	હોશે-હશે	હોશે-હશે	3.	

The only compound tense in which હો is conjugated is the દિવ્ય વર્તમાનકાળ.

	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 Pers.	હોઈ છું	હોઈએ છીએ
2 Pers.	હોય છે	હો છે
3 Pers.	હોય છે	હોય છે

The Imperative forms are હો, હોય, હોજ, હોજો, હોજો.

The સામાન્ય ક્રદંત	„ „	હોવો-વી-વું
The વર્તમાન ક્રદંત	„ „	હોતો-તી-વું, હોતાં (છતાં)
The ભવિષ્ય ક્રદંત	„ „	હોવાનો-ની-વું
The કર્તૃવાચક ક્રદંત	„ „	હોનારો-રી-રું, હોનાર
The સંબંધક ક્રદંત	„ „	હોઈ-હોઈને

209. The *negative* form of છે is નથી = છે + નહીં. This નથી is therefore called the નિષેધ રૂપ of the stem છે.

210. The forms of the verb હો are used in several ways:—

(a) They are chiefly used as auxiliary verbs in forming the compound tenses; as, વાંચું છું, વાંચતો હોઈ, &c.

(b) Some of the common forms like છે, હોતો, &c., are frequently used as intransitive verbs of complete predication in the sense of *to exist* or *to be present* : as, વું છે કે નહીં ? તમે હો ત્યાં મ્હારે કશી ચિંતા નથી.

(c) They are also used as intransitive verbs of incomplete predication : as, સરકાર માબાપ છે. તે રજપૂત હતો. હું પુરુષ હોત તો બતાવી આપત.

(d) They are used to denote possession when the noun or pronoun denoting the possessor is placed in the objective case : as, તેને બે બાઈ ને એક બેન છે. તે રાજ્યમાં ગરીબોને ખાવા અન્ન નહોતું અને પહેરવા વસ્ત્ર નહોતું.

211. The defective નેઈએ is conjugated in the following few forms :—

શુદ્ધકાળ—Simple Tenses.

વર્તમાનકાળ—Pres. Indef.	} Ind. નેધએ
	} Subj. નેધએ
ભૂતકાળ—Past Indef.	} Ind.....
	} Subj. નેધઅત (નેધતે)
ભવિષ્યકાળ—Fut. Indef.	} Ind. નેધશે
	} Subj. નેધશે

મિશ્રકાળ—Compound Tenses.

દ્વિત્વ વર્તમાન—Pres. Imperf.	} Ind. નેધએ છે
	} Subj. નેધવું હોય
વર્તમાન ભૂત—Past Imperf.	} Ind. નેધવું હતું
	} Subj. નેધવું હોત
ભવિષ્ય વર્તમાન—Prosp. Pres.	} Ind. નેધવાનું છે
	} Subj. નેધવાનું હોય
ભવિષ્ય ભૂત—Prosp. Past	} Ind. નેધવાનું હતું
	} Subj. નેધવાનું હોત
વર્તમાન કૃદન્ત—Pres. Part.—નેધતો-તી-વું-તા-તી	

212. નેધએ, a corrupt form of the Sanskrit યુજ્યતે, the passive form of the root યુજ્, is *passive transitive*, and takes the *objectival* construction (કરણે સકર્મક or કર્મણિ પ્રયોગ.) The agent, therefore, used in relation to it, ought to be in the 3rd or 5th case, and the object in the nominative case. But according to usage the agent is either placed in the 3rd case or frequently in the Dative case like that in constructions with impersonal verbs, such as (મને-તમને-તેઓને) લાગે છે, દેખાય છે, લાગે છે, &c.

213. The defective નેધએ is principally used in the two following senses:—

(a) In the sense of *want* or *need*: as,

મારે પાણી નેધએ છે. બાળકને આખો લાડુ નેધતો હતો.
તમને (તમારે) ફેટલા રૂપિયા નેધતા હતા ?

(b) In the sense of *duty, obligation or necessity*: as,
આપણે પ્રથમથીજ સજ્જ રહેવું જોઈએ.

મહારાજે આજ્ઞાથી બાઈનુંએ જરા સાંભળ્યું જોઈએ.

કારભાર કરવો હોય તેનામાં સ્ત્રીના ગુણ પણ હોવા જોઈએ.

છેક આટલે સુધી આવવા દેવું જોઈતું ન હતું.

It has sometimes got the sense of a *strong inference*:
as, આજ તે આવવો જોઈએ. મહારાજે કાગળ તમને કાલે મળવો જોઈએ.

N. B.—Where જોઈએ shows want or need, the *dative* appears to be necessary in case of nouns and third personal pronouns: as,

છોકરાને (not છોકરાએ) લાડુ જોઈએ છે,

તને (not તેણે) વધારે મુદત જોઈએ છે.

But in the case of first or second personal pronouns either
મારે, તારે, &c. or મને, તને, &c. may be used: as,

મારે (or મને) પુરામત જોઈતી નથી. તારે (or તને) કામ જોઈએ છે.

અમારે (or અમને) જરા જોઈએ છે.

Again where જોઈએ has the sense of duty or obligation, either the
instrumental or the *dative* may be used in all persons: as,

મારે (or મને) જવું જોઈએ. તારે (or તને) આવવું જોઈએ.

તેણે (or તેને) ખાવું જોઈતું હતું.

હઘોળી માણસે (or માણસને) વહેલાં હઠવું જોઈએ.

NEGATION (નિવેધાર્થ).

214. The *Negative Particles* in Gujarati are ન, નવ, ના, નહિ (નહીં), મા, and the negative verbal form નથી.

Of these, ન and નવ are always used *before* the verb;

ના, નહિ, મા are used either *before* or *after* the verb:

નવ is used in *poetry only*;

ન, ના, નહિ, મા are used in *prose* as also in *poetry*;

મા is used *only* in the *Imperative* mood.

Examples :—

ન—જૂઠું ન બોલવું અને અપ્રમાણિક કામ ન કરવું
ન સૂએ ચાકર, ન સૂએ ચોર, ન સૂએ ધન ગાજતે મોર.

નવ—તમે કોઈને નવ નમો અનન્ન તમારી કાય.
દૈવતણી તો ગતિ કંઠણુ છે દૈવ દયા નવ આણુ.

ના—સામે જવાય ના આપીએ.

ગણ્યા ના ગાઢ નિઃશ્વાસ, લીધો સંન્યાસ હે બ્રાત.

નહીં—આપણો સ્વાર્થ સાધવા કોઈને તુકસાન કરવું નહીં.
મુજશીશ અવરને નહીં નમે મેં પૂજ્યા શ્રી જગદીશ.

મા—મહારા અંતસમે અલબેક્ષા મુજને મૂકશે મા.

રૂપિ કહે તમે મા રૂપો, મહેને મળ્યું હતું એ બાળ.

215. નથી, the corrupt form of Sansk. न+अस्ति, is equivalent to Gujarati છે+નહિ. It is called the નિવેધ રૂપ of મૂળ-છ, and is used in two ways:—

(i) As a *negative auxiliary verb* in cases where the corresponding positive forms છે, હું, &c. can be used as principal verbs : પરમેશ્વર દયાળુ છે, નિર્દય નથી. હું ક્ષત્રિય હું—વેશ્ય નથી.

(ii) As a *negative auxiliary verb* in those tense-forms in which the auxiliary forms in the conjugation of હો are derivatives of the base છ; as,

<i>Tense</i>	<i>Positive</i>	<i>Negative</i>
દ્વિત્વર્તમાન	છાકરો ખાય છે	ખાતો નથી
ચતુર્ત્વર્તમાન	છાકરાએ ખાધું છે	ખાધું નથી
વિશેષ ભૂ. વ.	છાકરાએ ખાધેલું છે	ખાધેલું નથી
ભવિષ્ય વર્ત.	છાકરો ખાવાનો છે	ખાવાનો નથી

N. B.—In the દ્વિત્વર્તમાન the regular tense-form with the present participle is used in negative forms instead of the present tense-

form: as, *positive* હું ચાહું છું has for its *negative* હું ચાહતો નથી and not હું ચાહું નથી.

Though etymologically નથી is *Ind. 3 pers. sing.*, it has come to be used without any distinction of gender, person or number: as—

હું, તું, તે	}	ધરમાં નથી.
તમે, તેઓ		
હોકરો, હોકરી, હોકરાં		

Conjugation—રૂપાખ્યાન.

216. *Conjugation* means the arrangement of a verb in all its forms according to its tense, mood, voice, gender, number, and person.

217. Conjugation of the *Transitive* verb પીવું :—

મૂળ—પી to drink.

મૂળભેદ—Active Voice.

શુદ્ધકાળ—Simple Tenses.

Present Indefinite

<i>Indicative</i>		<i>Subjunctive</i>	
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. હું પીઉં	અમે પીએ	Same as Indicative.	
2. તું પીએ	તમે પીઓ		
3. તે પીએ	તેઓ પીએ		

Past Indefinite

M.	મેં-તે-તેણે	પીધા	હમે-તમે-તેઓએ	પીધા
F.	„	પીધી	„	પીધી હું-તું-તે
N.	„	પીધું	„	પીધાં હમે-તમે-તેઓ

Future Indefinite

1. હું પીશે	હમે પીશું	Same as Indicative.	
2. તું પીશે	તમે પીશો		
3. તે પીશે	તેઓ પીશે		

Imperative Mood

Present—હું પી, તમે પીઓ.

Future—હું પીએ, તમે પીને.

Imper. Inf. form (વિધ્યર્થ સામાન્ય રૂપ)—(મારે, તારે, તેણે...)
પીવો-વી-વું-વા-વાં.

Participles

Indef.—પીવો-વી-વું-વા-વાં

Agentinal—પીનારો-રી-રું-રા-રાં, પીનાર

Present—પીતો-તી-વું-તા-તાં

Past—પીધો-ધી-ધું-ધા-ધાં

Remote p.—પીધેલો-લી-લું-લા-લાં

Future—પીવાનો-ની-નું-ના-નાં

Ind. p.—પી, પીને

મિશ્રકાળ—Compound Tenses.

Present Imperfect

- હું પીઉ છું અમે પીએ છીએ હું પીતો-તી-વું હોઉ અમે પીતા-તી-તાં હોઇએ
- તું પીએ છે તમે પીઓ છો તું „ હોય તમે „ હો
- તે પીએ છે તેઓ પીએ છે તે „ હોય તેઓ „ હો

Past Imperfect

- M. હું-વું-તે-પીતો હતો અમે-તમે-તેઓ પીતા હતા પીતો } પીતા } હોત
F. „ પીતી હતી „ પીતી હતી પીતી } હોત પીતી } હોત
N. „ પીતું હતું „ પીતાં હતાં પીતું } પીતાં }

Present Perfect

- M. પીધો છે પીધા છે પીધો } પીધા } હોય
F. પીધી છે પીધી છે પીધી } હોય પીધી } હોય
N. પીધું છે પીધાં છે પીધું } પીધાં }

Past Perfect

- M. પીધો હતો પીધા હતા પીધો } પીધા } હોય
F. પીધી હતી પીધી હતી પીધી } હોત પીધી } હોય
N. પીધું હતું પીધાં હતાં પીધું } પીધાં }

Emphatic Pres. Perf.

- M. પીધેલો છે પીધેલા છે પીધેલો } પીધેલો } હોય
F. પીધેલી છે પીધેલી છે પીધેલી } હોય પીધેલી } હોય
N. પીધેલું છે પીધેલાં છે પીધેલું } પીધેલાં }

Emphatic Past Perf.

M. પીઘેલો હતો	પીઘેલા હતા	પીઘેલો	} હોત	પીઘેલા	} હોત
F. પીઘેલી હતી	પીઘેલી હતી	પીઘેલી		પીઘેલી	
N. પીઘેલું હતું	પીઘેલાં હતાં	પીઘેલું		પીઘેલું	

Prospective Present

1. હું પીવાનો-ની-નું-હું	અમે પીવાના-ની-નાં છીએ	} Indicative
2. તું " છ	તમે " છા	
3. તે " છ	તેઓ " છે	
1. હું પીવાનો-ની-નું હોઉ	અમે પીવાના-ની-નાં હોઈએ	} Subj.
2. તું " હોય	તમે " હો	
3. તે " હોય	તેઓ " હોય	

Prospective Past

M. પીવાનો હતો	પીવાના હતા	પીવાનો	} હોત	પીવાના	} હોત
F. પીવાની હતી	પીવાની હતી	પીવાની		પીવાની	
N. પીવાનું હતું	પીવાનાં હતાં	પીવાનું		પીવાનાં	

સહલેહ—Passive Voice.

The passive forms of the root પી are not used in the first and second persons, so only the third personal forms are mentioned below:—

3 Pers. Ind.

<i>Pres.</i>	પીવાય
<i>Past.</i>	પીવાયો-ઈ-યું...
<i>Fut.</i>	પીવાશે

3 Pers. Subj.

<i>Pres.</i>	પીવાય
<i>Past.</i>	પીવાત
<i>Fut.</i>	પીવાશે
<i>Pres. Imperf.</i>	પીવાય છે
<i>Past Imperf.</i>	પીવાતો-તી-તું હતો-તી-તું...
<i>Pres. Perf.</i>	પીવાયો-ઈ-યું છે...
<i>Past Perf.</i>	પીવાયો-ઈ-યું હતો-તી-તું...
<i>Emph. Pr. P.</i>	પીવાએલો-લી-હું છે
<i>Emph. P. P.</i>	પીવાએલો-લી-હું હતો-તી-તું.
<i>Prosp. Pr.</i>	પીવાનો-ની-નું છે
<i>Prosp. Past.</i>	પીવાનો-ની-નું હતો-તી-તું...
<i>Pres. Imperative—Sing.</i>	પીવા, <i>Plur.</i> પીવાઓ
<i>Future Imperat.—Sing.</i>	પીવાને, <i>Plur.</i> પીવાને

*Participles.**Indef.*—પીવાવો-વી-હું.....(not commonly used)*Agentival*—પીવાનારો-રી-ફે....(" ")*Present*—પીવાતો-તી-તું-તા-તાં*Past*—પીવાયો-ધ-યું-યા-યાં*Remote p.*—પીવાયલો-લી-હું-લા-લાં*Future*—પીવાવાનો-ની-જું-ના-નાં*Ind. p.*—પીવાઈ, પીવાઈને*ગ્રેરકલેદ*—*The Causal Form.**મૂળ*—પીવાડ *cause to drink, drench.**મૂળલેદ*—*Active Voice.**શુદ્ધકાળ*—*Simple Tenses.**Present Indefinite*

	<i>Ind.</i>		<i>Subj.</i>
<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1. હું પીવાડું	અમે પીવાડીએ	Same as	
2. તું પીવાડે	તમે પીવાડો	Indicative	
3. તે પીવાડે	તેઓ પીવાડે		

Past Indefinite

M. તેણે પીવાડયા	તેઓએ પીવાડયા	તે પીવાડત	તેઓ પીવાડત
F. „ પીવાડી	„ પીવાડી		
N. „ પીવાડયું	„ પીવાડયાં		

Future Indefinite

1. હું પીવાડીશ	અમે પીવાડીશું		
2. તું પીવાડશે (પીવાડીશ)	તમે પીવાડશે	Same as Indicative	
3. તે પીવાડશે	તેઓ પીવાડશે		

Pres. Imperative—તું પીવાડ, તમે પીવાડો.*Future Imperat.*—તું પીવાડજે, તમે પીવાડજે.*Imperat. Inf. form* (વિધ્યર્થ સામાન્ય રૂપ)—(મારે-તારે-તેણે.....)
પીવાડવો-વી-હું-વા-વાં*Participles**Indef.*—પીવાડવો-વી-હું.....*Agentival*—પીવાડનારો-રી-ફે-....., પીવાડનાર

Present—પીવાડતો-તી-વું.....

Past—પીવાડયો-ડી-ડયું.....

Remote p.—પીવાડેલો-લી-હું.....

Future—પીવાડવાનો-ની-નું.....

Ind. p.—પીવાડી, પીવાડીને

મિશ્રકાળ—Compound Tenses.

Present Imperfect

1. હું પીવાડું છું અમે પીવાડીએ છીએ હું પીવાડતો-તી-વું અમે પીવાડતા-હોઈ તી-તાં હોઈએ
2. તું પીવાડે છે તમે પીવાડો છો તું „ હોય તમે „ હો
3. તે પીવાડે છે તેઓ પીવાડે છે તે „ હોય તેઓ „ હોય

Past Imperfect

M. તે પીવાડતો હતો તેઓ પીવાડતા હતા પીવાડતો	} હોત પીવાડતી } હોત
F. „ પીવાડતી હતી „ પીવાડતી હતી પીવાડતી	
N. „ પીવાડતું હતું „ પીવાડતાં હતાં પીવાડતું	

Present Perfect

M. પીવાડયા છે પીવાડયા છે પીવાડયા	} હોય પીવાડયા } હોય
F. પીવાડી છે પીવાડી છે પીવાડી	
N. પીવાડયું છે પીવાડયાં છે પીવાડયું	

Past Perfect

M. પીવાડયા હતા પીવાડયા હતા પીવાડયા	} હોત પીવાડયા } હોત
F. પીવાડી હતી પીવાડી હતી પીવાડી	
N. પીવાડયું હતું પીવાડયાં હતાં પીવાડયું	

Emphatic Pres. Perf.

M. પીવાડેલા છે પીવાડેલા છે પીવાડેલા	} હોય પીવાડેલા } હોય
F. પીવાડેલી છે પીવાડેલી છે પીવાડેલી	
N. પીવાડેલું છે પીવાડેલાં છે પીવાડેલું	

Emphatic Past Perf.

M. પીવાડેલા હતા પીવાડેલા હતા પીવાડેલા	} હોત પીવાડેલી } હોત
F. પીવાડેલી હતી પીવાડેલી હતી પીવાડેલી	
N. પીવાડેલું હતું પીવાડેલાં હતાં પીવાડેલું	

Prospective Present

1. હું પીવાડવાનો-ની-નું હું અમે પીવાડવાના-ની-નાં છીએ	} Ind.
2. „ „ છે તમે „ છો	
3. તે „ છે તેઓ „ છે	

1. હું	”	હોઈ અમે	”	હોઈએ	} <i>Subj.</i>
2. હ	”	હોય તમે	”	હો	
3. ત	”	હોય તેઓ	”	હોય	

Prospective Past

M.	હું-તું-તે	પીવાડવાનો હતો અમે-તમે-તેઓ	પીવાડવાના હતા	} <i>Ind.</i>
F.	”	પીવાડવાની હતી	” પીવાડવાની હતી	
N.	”	પીવાડવાનું હતું	” પીવાડવાનાં હતાં	
M.	”	પીવાડવાનો હોત	” પીવાડવાનો હોત	} <i>Subj.</i>
F.	”	પીવાડવાની ”	” પીવાડવાની ”	
N.	”	પીવાડવાનું ”	” પીવાડવાનાં ”	

N. B.—Besides પીવાડવું, the root પીવું has another પ્રેરક form, viz. પાવું.

SIGNIFICATIONS OF TENSES.

Present Indefinite.

218. શુદ્ધ વર્તમાનકાળ expresses a state or an act at the present time.

(a) It is the original form of the Present Tense, but દ્વિત્વ વર્તમાન having become more common in colloquial language, the Present Indef. is now found in the sense of the present tense only in poetry, and proverbial expressions: as,

જનમ આપે જનેતા, કરમ ન આપે કાય.

મીઠું બોલે સુખ થકી, પેર પેર કરી પ્રીત;

વિધવિધની વાતો કરી, હરે સર્વનું વિત્ત.

(b) It is used to express some doubt, contingency, or condition in the subjunctive mood: as,

આજે મારે ત્યાં આવો તો પેલી ચોપડી લેતા આવજો.

તું બોલે નહીં ત્યાં સુધી હું કેમ સમજીશું ?

(c) It shows potentiality: as,

આવી સાંકડી ગલીમાં ગાડી નહીં આવે (=આવી શકે).

આવો અધરો દાખલો એ નહીં કરે (=કરી શકે).

(d) In interrogative sentences it asks permission: as,
તેઓ જમવા માંડે ? આ આજુ બંધ કરે ?

જોડા સાથે અંદર આવું, સાહેબ ?

(e) It shows some habitual state or repeated act: as,
ઘેર ઘેર થાય હરિ કિર્તન, એકાદશી વ્રત કરે હરિજન.

એક પટેલને ત્યાં ગાયો, ભેંસો, વાછરડાં ને પાડાં બહુ હતાં. પટેલ તેમનું બહુ જતન કરે, ચારો નીરે, પાણી પાય, રાતે વાઝામાં રાખે, ...નાનું વાછરડું કે પાડું ચાકી જાય તો તેને ઉચકીને ચાલે.

(f) It is used in blessing, praying, abusing and cursing: as, પરમેશ્વર તમને સુખી રાખે.

એનું ખાનું ખરાબ થાય. ત્હારું કાળું થાયરે માથવા !

(g) It shows futurity: as,

તે જાય પછી (=જશે પછી) હું આવીશ.

(h) It is used in the sense of the present Imperative: as, સેવકજન ઉપર દયા રાખીએ ને સાચાં જૂઠાં ન કરીએ.

Present Imperfect.

219. દ્વિત્વ વર્તમાનકાળ generally implies continuity and has the following significations:—

(a) It shows the continuance of an act at the present time: as,

હમે પાક લખીએ છીએ. તમે દાખલો કરો છો ?

(b) It denotes what is always and necessarily true, and hence is used to denote permanent arrangements or laws of nature, habits or customs of living beings, and any thing therein that is consonant, regular or uniform: as,

પ્રયાગ આગળ જમના નદી ગંગાને મળે છે. [ઉંધું છું.

હું આખો દિવસ વાંચું છું, સાંજે ફરવા જાઉં છું, ને રાત્રે નિરાંતે

(c) It indicates near futurity: as,

તમારે ત્યાં રમ્મ ક્યારે પડે છે ? આજથી કે કાલથી ?

આવતે વરસે ગવર્નર બદલાય છે એવું સાંભળ્યું છે (=અદલાશે),

(d) It is used to describe past events as if they were passing before the eyes of the narrator, when it is called the *Historic* or *Graphic Present* :

કારભારીઓ અને અમલદારો.....ફરવા લાગ્યા.....કોઈ વાટ જીએ છે, કોઈ વિચાર કરે છે, કોઈ જોઈ રહે છે, કોઈ કાન માંડે છે, કોઈ.....આરામ ભોગવે છે, કોઈ નવા જીની પૂછે છે.....

N. B.—The *present perfect* (ભૂત વર્તમાન) is also used in a similar sense: as—

ડાહ્યાભાઈ મલમલનું પહેરણું પહેરી માથે ટોપી ધાલી એક કોચ પર બેઠા છે.....હીરાલાલ હસતે વદને અદ્યપ્તર ઉભો છે, વિદ્યાગૌરી એક બાજુએ ચાકળા પર બેઠી છે.....ન્હાની બેન હંસગૌરી નાહી ધોઈને એક પાટલા પર બેઠી છે.....તે ધ્યાનમાં તદ્દપ થઈ ગઈ છે.

Past Indefinite.

220. શુદ્ધ ભૂતકાળ

(a) Denotes a single act in the past time : as,

ગયે મહીને કેટલીક જગ્યાએ ધાડ પડી, અને લૂટ ચાલી.

(b) Shows futurity in the subjunctive mood :

જો બોલ્યા (=બોલશે) તો પસ્તાશે.

જો ગયા (=જશે) તો ફસાશે.

(c) Has sometimes the force of the present or future tense : as,

તમે ધીરજ રાખો-હું હમણાં ચાલ્યો (=ચાલું છું, ચાલીશ).

તમે જીઓની-આ મેં એને પકડ્યો.

(d) Shows habitual act in time past : as,

તેણે જદાવરમાં ધણું ભોગવ્યું.

Future Indefinite.

221. अविभ्यङाण has the following uses :—

(a) It is used to show simple futurity : as,

આ કામમાં રાગને પ્રધાનની સલાહ લેવી પડશે.

(b) With the first person it shows will or intention or determination on the part of the speaker :

હું ત્હારા પગ દાબીશ-ત્હારી સેવા કરીશ-ત્હને પરમેશ્વરની પેઠે પૂજીશ-માતમાતનાં ખાનાં ખવડાવીશ-નવરંગ લૂગડાં પહેરાવીશ અને મોઢાં ધરેણું ધાલીશ.

(c) It is used as a polite way of expression in the Imperative mood (Vide Art. 176) : as,

આજ સભામાં પધારશો (=પધારજો).

Compound Verbal Forms (સંયુક્તક્રિયા).

222. When two simple verbal forms, each being a significant word by itself, are so joined together that the second element loses its independent meaning and simply modifies the meaning of the first element, the resulting compound is called a સંયુક્તક્રિયાપદ : as,

The root જવું by itself means to go : when it is joined to the સંબંધક ભૂતકૃદ or the connective past participle મળી, the compound phrase મળી જવું becomes a સંયુક્તક્રિયાપદ, if જવું loses its own signification of going, and adds a sort of *completive* force to મળી. As, મળી જવું = to meet completely, to fuse, to blend together.

This મળી જવું is not a સંયુક્ત ક્રિયાપદ if it only conveys two different ideas of મળવું and જવું as in તારા સાથે બે કલાક મળી જા (=મળી and then જ).

223. The second or *ancillary* element, as it is called, because it modifies the sense of the first or *principal*

element, is called the *વિકારક* or *modifier*, while the first is called the *વિકૃત* or *modified*.

224. The verbal forms that enter into the composition of these સંયુક્ત ક્રિયાપદ are—

(1) સંબંધક ભૂત કૃદંત	(3) ભૂત કૃદંત
(2) વર્તમાન કૃદંત	(4) સામાન્ય કૃદંત

We shall treat of the *વિકારક* that each of the above four *વિકૃત* takes, and of the distinctive force each *વિકારક* gives to the *વિકૃત* it follows.

225. સંબંધક ભૂત કૃદંત or the *connective past participle* takes the following *વિકારક* verbs :—

જા, ચૂક, રહે, નાંખ, લાખ, કહાડ, લે, દે—*intensify the sense* or show *completeness* of the action denoted by the principal verb : as,

જા—ખેરી જા, ખસી જા, ખોલી જા, વાંચી જા, ઉતરી ગયો...

ચૂક—આવી ચૂક્યો, પહોંચી ચૂક્યો, (વરઘોડો) ઉતરી ચૂક્યો...

રહે—બાળી રહ્યો, કહી રહીશ, (અધા) આવી રહ્યા, વેચી રહ્યા...

નાંખ } —મારી નાંખ, પાડી લાખ, લૂછી નાંખ, કહાડી લાખ...

લાખ } —

કહાડ—લખી કહાડ, જોઈ કહાડ, ધસડી કહાડ...

લે } —ફેંકી દે, નહાઈ લે, છોડી દે, નાંખી દે...

લે }

લે, besides being an intensive element, also shows *complete appropriation* or *possession* : જેથી લે, ભરી લે, (નક્લ) ઉતારી લે, લઈ લીધું, ચારી લેશે.

પડ } denote *abruptness* or *suddenness* : as,

ઉઠ } લઈ પડ્યો, હસી પડ્યો, નમી પડ્યું, રડી ઉઠ્યો, સળગી ઉઠ્યું.

મૂક } show that the action of the principal verb is, in
રાખ } its state of completeness, to be *retained for future*

use : as, બાંધી મૂક, રાખી મૂકેલું છે, આપી મૂક્યું છે, ભરી રાખ, લખી રાખ, લઈ રાખ, મૂકી રાખ, રાખી મૂક.....

શક shows *potentiality* : as, હડી શકયું, બેસી શકાયું, વાંચી શક્યો, પહેાંચી શક્યો.....

226. વર્તમાન કૃદંત or the *present participle* takes the following વિકારક verbs :—

જ denotes *continuity* or *persistence* of action : as, કામ કરતો જાય છે ને બગડતો જાય છે, (હવા) બગડતી જાય છે, (શરીર) સુધરતું ગયું, (તાપ) વધતો જાય છે.

N. B.—The Imperative દેતો જ means *shut as you go* (=દેડને જ, દે ને જ).

રહે forms *continuative* or *frequentative* compounds : as, આવતો રહેજે, મળતો રહેજે, વાંચતા રહો (તો ભૂલો નહીં).

યા forms *inceptives* : as, ખાતો યા, ચાલતો યા, બેસતો યા, લખતો યા, પહેરતો યા.....

આવ shows that the action has been *habitually performed* in *past time* : as, (હિંદુઓ) કરતા આવ્યા તે કરવાના, (એ તો) બડબડતી આવી છે તે (બડબડવાની).....

N. B.—In દોડતો આવ્યો, દોડતો is an *adverb*, showing *manner*.

227. ભૂતકૃદંત or the *past participle* takes the following વિકારક verb :—

કર } denote *continuity* : as, વાંચ્યા કર, ખોલ્યા કીધું, આવ્યા જ } કરજે, જોયા કરીશ.....

જ is also used in expressing *passivity* : as,

રહું ન જાય=ન રહેવાય   માર્યા જવું=મરાવું

કહું ન જાય=ન કહેવાય——(Vide Art. 169).

228. સામાન્ય કૃદંત or the *infinitive* (or *gerund*) takes the following વિકારક verbs :—

જ } show the *commencement* of the action : as, માંડ } કરવા ગયો. બેસવા જતો હતો, પીવા જાય છે, લખવા માંડે, લાગ } ખાવા માંડ, દોડવા લાગ્યો, લ'ડવા લાગ્યો.....

N. B.—(a) જેવો પીવા જાય છે કે પોપટે ચાંચ મારી.

(b) નદીએ જળ પીવા જાય છે.

In (a) પીવા નય છે is a સંયુક્ત ક્રિયાપદ, while in (b) પીવા is a સામાન્ય કૃદંત used as a noun in the dative case, showing purpose.

કર is used to form *desideratives*, which imply the desire to do the action denoted by the principal verb: as, ઉડવા કરે છે, ખેલવા કરે છે, ખેસવા કરતો હતો.....

લાગ, besides being an inceptive element, shows *aid or assistance*: as, ખાવા લાગ, ઉપાડવા લાગ, કરવા લાગીશ.

દે gives a *permissive* force: as, ખેસવા દે, લેવા દે, જવા દે, આવવા દે, રહેવા દીધું, કહેવા દધશ.....

આવ is at times used in forming compounds, and then it shows that the action of the વિકૃત is *nearly finished* or *on the point of being finished*: as, (પાણી) ઉકળવા આવ્યું છે, (ચોખા) ચડવા આવ્યા છે, (રત્ન) પૂરી થવા આવી, (ખોરાક) થઈ રહેવા આવ્યો.....

229. These સંયુક્તક્રિયાપદ should not be confounded with what are called *quasi-compounds* or *compound verbal phrases*, in which the first element, instead of being a કૃદંત, is either a *noun* or an *adjective*, like the English compounds *brow-beat* or *back-bite*: e. g.,

પેદાકરવું, વશકરવું, ઉત્પન્નકરવું, જમકરવું.....

વસુલથવું, માફથવું, શરથવું, પ્રગટથવું.....

ચોરીકરવી, વિચારકરવો, પસ્તાવોકરવો, પોષણકરવું.....

માન્યકરવું, તાબેકરવું, સાર્યકરવું, નાશકરવું.....

નાશપામવું, કમીથવું.....

N. B.—It is clear from the above examples that the *infinitives* કરવું and થવું enter mostly in the formation of these verbal phrases, those with કરવું being *transitive*, and those with થવું being *intransitive*: as, ગાયન શરૂ કરે, લડાઈ શરૂ થઈ.

In પદચ્છેદ or *Parsing* the verbs with કર્યું may be parsed as *single verbs*, and these being transitive, take objects: as,

મહારો ગુન્હો માફ કરો. બંડખોરોને વશ કરવા હતા.

But in the case of those that combine with થયું, the two may be parsed *separately*, the first being taken as an adjective used as the *complement* of a verb: as લડાઈ શકે થઈ. તમારી બૂલ માફ થશે.

In a few phrases, the first element of the compound is a noun and it becomes the *subject* or *object* of the second element, according as the verb is intransitive or transitive: as,

તેણે મરતાં સુધી પોતાની માતાનું રક્ષણ કર્યું.
આજસુધી તમારું રક્ષણ થયું પણ હવે સંભાળજે.

Verbal Constructions (પ્રયોગ).

230. પ્રયોગ or *Verbal Construction* indicates a change in the form of a verb according as it agrees in gender, number and person with the *agent*, the *object* or with the *notion* implied in the verb.

231. The agent or કર્તા, the object or કર્મ, or whatever influences the number, person or gender of a verb is called its ક્રિયાનાથ.

Thus a verb in Gujarati may be singular or plural, in the first second, or third person, and when inflected for gender, either masculine, feminine, or neuter.

232. The ક્રિયાનાથ—the word influencing the gender and number, or person and number of a verb—may be either (a) the *agent* or કર્તા, (b) the *object* or કર્મ, or (c) the *notion* or ભાવ implied in the verb. Hence—

There are *three** પ્રયોગ in Gujarati, viz.—

- (a) કર્તરિ પ્રયોગ
- (b) કર્મણિ પ્રયોગ (or કરણે સકર્મક)
- (c) ભાવે પ્રયોગ (or કરણે અકર્મક)

233. The પ્રયોગ is કર્તરિ when the *agent* or કર્તા is the ક્રિયાનાથ of the verb: in other words, when the verb agrees in gender and number, or in number and person with the agent or કર્તા. The *agent* then stands in the *nominative* case: as,

યોડીવાર થઈ એટલે દીવા સળગ્યો, વડાંખીર વિગેરે સર્વ જતું રહ્યું. રાક્ષસ ગુમ થઈ ગયો.

234. The પ્રયોગ is કર્મણિ when the *object* or કર્મ is the ક્રિયાનાથ of the verb: in other words, when the verb agrees in gender and number with the object or કર્મ. The *agent* or કર્તા stands in the *Instrumental* (તૃતીયા) or the *Ablative* (કરણ્યે પંચમી) case: as,

---

*In the first edition we spoke of *four* પ્રયોગ, the fourth one being ભાવ કર્તરિ પ્રયોગ. In the preface to the first edition we admitted this to be a controversial point and open to discussion. We received several suggestions and hints about it, the gist of all of them being this, that the acceptance of a new thing like this required a good deal of substantiating authority and explanation, and that it would be better to discuss such a point in notes rather than in the body of the text. Following this, we in the second edition, took up in the text only the *three* પ્રયોગ ordinarily mentioned in all such text books. We omitted the fourth પ્રયોગ, not because we finally decided against it, but because we did not succeed in collecting a good many authorities on the point. But now, for want of good substantiating authorities, we think it desirable to omit it altogether. Among the grammars that we came across in preparing this book, the only one that speaks of *four* પ્રયોગ is that of Mr. P. M. Bhatt. The best explanation that can be offered on the point is that given by Mr. Kher in his *Higher Marathi Grammar*.

એકે, બીજાએ અને છેલ્લે સર્વ કામદારોએ કલમે કાને ખોસી, ચરમા કપાળે ચહુડાવ્યાં, પાધ, મુકટ, કે ફેટા હેઠે મુકયા.

પરમેશ્વરની નજર કોઈથી ચૂકવાતી નથી.

235. The પ્રયોગ is **ભાવે** when *neither* the agent nor the object is the ક્રિયાનાથ of the verb, but the *notion* or **ભાવ** implied in the verb is assumed to be the ક્રિયાનાથ : in other words, when the verb *invariably* remains in the *third person, singular, neuter gender*. The agent or કર્તા in this case generally stands in the તૃતીયા or કરણ્યે પંચમી case : as, તારે જવું; મારે ખેસવું; (જેના મનમાં ચિંતાએ વાસ કીધો તેનાથી) નથી ચલાતું, નથી હલાતું, નથી રમાતું, નથી ગવાતું, નથી ઉઠાતું, નથી ખેસાતું; એને ધરમાં કોઈ સાથે ખનતું નથી; મહેને મુંઝાઈમાં ગમે છે; આજે ધણું ધામે છે; મહેને આ કલમે ફાવતું નથી; એને મહારા વિના ચાલતું નથી.

236. It has already been mentioned that in કર્તરિ પ્રયોગ the agent takes the *nominative case* : as,

પ્રાતઃકાળ થયો જટલે, પુષ્પસેન જગ્યો તેટલે.

In the કર્મણિ પ્રયોગ the agent takes the *instrumental* or the *ablative case* : as,

પ્રમદા (એ) આવી પાણવ ગ્રહા, રાજને એમ વચનજ કહ્યાં.

એ તો વાત વદી જે તમે, તે તો કેમ મનાયજ અમે. (સામળ)
ખહેન, મહેન તો તને કદી રોતી જોવાઈ નથી, તે તને આ શું થયું હશે ?

In the ભાવે પ્રયોગ the agent takes the *instrumental* or the *ablative case* : as,

તમે વિના મેં રહું ન જાય. (સામળ)

એવી રીતી ત્રણે ભાઈની, મેં તો નવ રહેવાય. (પ્રેમાનંદ).

As the verb agrees with the object in કર્મણિ પ્રયોગ, and as an intransitive verb cannot take objects, it follows that—

Intransitive verbs may take the કર્તરિ or the ભાવે પ્રયોગ,

Transitive verbs may take the કર્તરિ or the કર્મણિ પ્રયોગ, or conversely,

કર્તરિ પ્રયોગ admits trans. as well as intrans. verbs,

કર્મણિ પ્રયોગ „ „ only,

ભાવે પ્રયોગ „ intrans. only.

237. કર્તરિ પ્રયોગ or the *subjectival* construction is used with the following:—

(a) Intransitive verbs in all tenses and moods: as,
હું નેહ છું, તમે જતા હતા, તે ગએલો, કાણુ જશે, સધળા ગયા.

(b) Transitive verbs in the present and the future indicative and subjunctive moods, and in the past tense subjunctive only: as,

હું પાઠ વાંચું છું—Present Ind.

હું પાઠ વાંચીશ—Future Ind.

હું પાઠ વાંચું—Present Subj.

તમે પાઠ વાંચશો—Future Subj.

તે પાઠ વાંચત—Past Subj.

238. કર્મણિ પ્રયોગ or the *objectival* construction is used with transitive verbs in the following tenses only:—

(a) Past Tense, Indicative.

(b) Remote Past, Ind. and Subj.

(c) Compound Tense Forms from (a) and (b)—i. e.
ભૂતવર્તમાન, દિત્વભૂત, વિશેષભૂતવર્તમાન, વિશેષ દિત્વ ભૂત.

(d) Imperative Infinitive (આજ્ઞાર્થ સામાન્ય રૂપ).

Passive Voice in all tenses.

Examples—

- (a) એણે પાક વાંચ્યા, કોપી લખી, અને કવિતા મ્હોડે કીધી.
 (b) ગઈ કાલે મેં ચોપડી જોયલી. તે પર નામ વાંચેલું,
 અને વળી તેમાંથી એક શ્લોક ઉતારી લીધેલો.
 (c) યુગલનો ધૂપ સળગાવેલો હતો અને શ્રીફળ વધેરેલાં હતાં.
 (d) સારા છોકરાએ વિદ્યા પાછળ શ્રમ લેવો, ગરીબાઈ વેઠવી,
 અને જે સંકટ આવે તે સહન કરવું.
 (e) પોટલાં ખંધાયાં, કલમો લહોવાઈ, ચશ્મા ડાબલામાં ધલાયાં.

239. Exception—The following verbs, though transitive, take the કર્તરિ પ્રયોગ, in the past and remote past tenses: અડ, અડક, જમ, ચૂક, પામ, બોલ, ધાવ, લણ, ભૂલ, ખખડ, મળ, લાવ, વળગ, વફ, વિસર, શીખ, સમજ. As—

હું મારી ફરજ ભૂલ્યો. નળરાજ ધણું દુઃખ પામ્યો.

N. B.—This exception does not apply to the પ્રેરક forms: as, તે નિશાન ચૂક્યો—ત્રીએ ચાતુરીથી નિશાન ચૂકવ્યું.

A few transitive verbs take sometimes કર્તરિ and sometimes કર્મણિપ્રયોગ. These are: કરડ, જીત, ડંસ, ચોચર, વફ, બાખ, સાંખ, રમ, હાર, જણ.

ઉદર મને કરડ્યો—ઉદરે પાધડી કરડી.

ધીમેજ લગાઈ જત્યા—ધીમેજે મોટો દેશ જત્યા.

240. Intransitive Verbs in the passive voice in all tenses, including the imperative infinitive, take the ભાવેપ્રયોગ or Impersonal construction: as,

મારાથી જવારો નહીં—જવાણું નથી—જવાવાણું નથી.....

મારે જવું, તમારે આવવું. મારાથી રીતિવિશ્લેષ વર્તાયું.

GENDER, NUMBER AND PERSON.

(જાતિ—વચન—પુરૂષ)

241. In English the verb agrees with the subject in person and number only. While in Gujarati, it agrees with the ક્રિયાનાય in *number and person* or *gender and number*. Hence in Gujarati પડશે or *parsing*, it is usual to mention the gender, number and person of the verb to be parsed. In Gujarati, while some verbal forms take *general* suffixes, others have got *personal* terminations. For example, પડશે is *masc.*, પડી is *fem.*, and પડ્યું is *neuter*. પડું છું is *first* person, પડો છો is *second* person, and પડે છે is *second* or *third* person. In the case of these, the gender, number and person of the verb are clear enough, but with respect to those that do not indicate them by themselves, the verb is always taken to have the gender, number and person of its ક્રિયાનાય: as,

- (a) છોકરા ! તું પડશે.   (b) છોકરી ! તું પડશે.
 (c) આજ વરસાદ પડશે.   (d) આ તોફાનમાં ધણીંધરો પડશે.
 (e) તમને ધણી અડચણ પડશે.

In (a) પડશે is *2nd per., singular, masculine*,
 „ (b) „ „ „ „ *feminine*,
 „ (c) „ „ *3rd per., „ masculine*,
 „ (d) „ „ „ *plural neuter*,
 „ (e) „ „ „ „ *feminine*.

INFLECTION OF ADVERBS.

242. Adverbs, as a rule are *indeclinable*. Only when the વિકારી or *declinable* adjectives are used as adverbs, they are declined to agree in *gender and number*

with the ક્રિયાનાથ of the verb modified: as, હું મોડો આવ્યો, તું મોડી આવી, તેઓ મોડા આવ્યા, કાણ મોડું આવ્યું ?

243. When the ક્રિયાવિશેષણ modifies an adjective, and if the latter be a વિકારી વિશેષણ, the former agrees with the વિશેષ્ય in gender and number: as ઘણો સારો છેકરો, ઘણી સારી ચોપડી. ઘણું સાફ રમકડું, ઘણાં સારાં ઘરો.

244. Sometimes the present participle is used as an adverb *showing manner*. It also then agrees in gender and number with the verb modified: as, છેકરો ફાડતો ગયો, છેકરી ફાડતી ગઇ, હરણ હાંફતું હાંફતું આવે છે, બિચાફ બાળક બોલતું બોલતું ઉઘી ગયું.

CHAPTER VI.

ETYMOLOGY—शब्दविन्यास (continued).

DERIVATION.

245. *Derivation* is that part of शब्दविन्यास, which, as has already been shown in Art. 55, treats of the *formation of words*, the *origin* and *primary signification* of each. Thus it is mainly concerned with शब्दसाधन (*word-building*) and पदोन्नत (*root-tracing*).

246. शब्दसाधन is the process of forming *new words*, by the use of *prefixes* and *suffixes* from a given *root*. Thus, for example, take the root कृ (to do); to it add the prefix कृ and the *krit* suffix, to form the noun कृपकृ: to this noun add the adjective suffix कृ (=कृ), and the negative prefix अन्, and we arrive at the word अनुपकृ (ungrateful).

247. पदोन्नत is the *contrary* process of arriving at the *root* by *dropping* all prefixes and suffixes, from a given word. Thus, for example, if from the word सदाचार, the prefixes सदा and आ be dropped, and the *krit* suffix अ be removed, we get at the root चृ (to move).

Thus the prefixes and suffixes play an important part in forming सधितशब्द from सिद्धशब्द.

248.—

PREFIXES.

(a) SANSKRIT PREFIXES.

अ privative—अचल, अयाय, अभङ्ग.

अन् privative—अनंत, अनादि, अनुपम.

अलु privative—अलुसमन्त्र, अलुनरुप, अलुपादन.

- અતિ excessive—અતિશય, અત્યુક્તિ, અતિસાર.
 અધિ over, upon—અધિકાર, અધ્યક્ષ, અધિપતિ.
 અનુ after, like—અનુચર, અનુભવ, અનુપ્રાસ.
 અંતર within—અંતઃકરણ, અંતર્યામી, અંતઃપુર.
 અપ contradiction—અપરાધ, અપમાન, અપકીર્તિ.
 અપ bad—અપરાધ, અપકાર, અપભ્રંશ.
 અભિ around—અભ્યાગત, અભિષેક, અભિમાન.
 અવ bad, inferior—અવગુણ, અવદશા, અવલોકન.
 આ towards, up to—આચરણ, આગમન, આવાસ.
 ઉદ્ધ above, superior—ઉત્કંઠા, ઉત્તમ, ઉત્સાહ, ઉત્તેજન.
 ઉપ near, subordinate—ઉપસર્ગ, ઉપગ્રહ, ઉપવન, ઉપકાર.
 કુ or ક bad—કુકર્મ, કપૂત, કદંબુ, કન્નત.
 દુર } badness, } દુર્બળ, દુરાચાર, દુસ્તર, દુર્ગુણ.
 દુસ્ } difficulty }
 ન privative—નકાર, નનાશ, નાસ્તિક.
 નિઃ privative—નિરંકુશ, નિષ્કપટી, નિસ્તેજ.
 નિઃ out—નિર્ગમ, નીસરણી, નિરીક્ષા.
 નિ down, into—નિવાસ, નિષ્પત્તિ, નિકૃતિ, નિમગ્ન.
 પરા contrary—પરાભવ, પરાજય, પરાવર્તન.
 પરા high—પરાક્રમ, પરાકાષ્ઠા.
 પરિ around—પરીક્ષા, પરિભ્રમણ, પર્યટન, પરિક્રમા.
 પરિ excessive—પરિશ્રમ, પરિપૂર્ણ, પરિપક્વ.
 પુનર્ again—પુનર્જન્મ, પુનર્વિવાહ, પુનર્લેખ.
 પ્ર forth—પ્રભવ, પ્રધાન, પ્રચાર.
 પ્ર excessive—પ્રયત્ન, પ્રભુ, પ્રખ્યાતિ, પ્રતાપ.
 પ્રતિ counter—પ્રતિપક્ષી, પ્રતિબિંબ, પ્રત્યુત્તર.
 વિ intensive—વિનાશ, વિજ્ઞાન, વિભાગ, વિખ્યાત.
 વિ absence—વિધવા, વિયોગ, વિસ્મરણ.
 સ્થ with—સહીક, સહજ, સ્થિતિ.
 સ્થ with—સંગમ, સંવાદ, સંસાર.
 સ્થ good—સંસ્કાર, સંસ્કૃત, સમર્પણ.
 સ્થ perfectly—સંરક્ષણ, સંહાર, સંયોગ.
 સ્થ with—સહવાસ, સહગમન, સહવર્તમાન.

સુ or સ good—સુવાસ, સપૂત, સુભાષિત.

સ્વ one's own—સ્વધામ, સ્વાયે, સ્વદેશ.

N. B.—Of these અણ, ક, ન and સ are *Prakrit* Prefixes.

(b) PERSIAN PREFIXES.

કમ less, wanting—કમભર, કમભત, કમઅક્ષલ.

પુશ pleasing—પુશબો, પુશખબર, પુશદીલ.

ખૂબ good, fine—ખૂબસુરત, ખૂબી, ખૂબમન.

દર each, per—દરમાહ, દરરોજ, દરસાલ.

ના privative—નાદાર, નાપાક, નાપસંદ.

નીમ half—નીમહકીમ (a quack), નીમેનીમ.

નેક good, virtuous—નેકનામ, નેકખાહ, નેકઅખત.

પેશ before—પેશકાર, પેશવા, પેશગી.

બદ bad—બદબો, બદસુરત, બદફેલી.

બિન without—બિનહરકત, બિનમનૂરી, બિનમનૂરી.

બે without—બેફિકર, બેશરમ, બેદરકાર.

સર head, chief—સરન્યાયાધીશ, સરસુબા, સરદાર.

(c) ARABIC PREFIXES.

ગેર privative—ગેરહાજર, ગેરવાજબી, ગેરરીત.

લા privative—લાઇલાજ, લાચાર.

249.—

SUFFIXES.

(a) KRIT SUFFIXES.

(i) Those forming *nouns* from *verbs*:—

અણી—માપણી, કાપણી, બાંધણી.

અણું—નમણું, વિંધણું, ફળણું.

અત—અમત, રમત, દેવત.

અતર—વણતર, ચણતર, બણતર.

આઇ—લાડાઈ, ચડાઈ, કરાઈ.

આટ—ગભરાટ, ચળકાટ, બડબડાટ.

આણ—વેચાણ, ખેંચાણ, કાઢાણ.

આપ—મેળાપ.

આમણ—ણી—શિખામણ, પેહેરામણી, પધરામણી.

આરી—પધારી.

આરો—હુટારો. આવ—ઠરાવ, ભરાવ, ચડાવ.

આવટ—બનાવટ, મેળાવટ, સુધરાવટ. ઈ—બોલી, ચોરી, બંધી. ઉ—હતાડ.

ઐથો—ગવેથો. ઐ—ફેરો, ઘેરો. ક—આવક, જવક. કી—ફુલકી. જ—ખાજ.

જુ, અજુ—વણજુ, ફેજુ, કેહેજુ.

જુક—વર્તણૂક, નિમણૂક

ના—રચના. નાર—ખોલનાર, બેસનાર, આવનાર. પો—બળાપો, રંડાપો.

अ—आर, हेन, हीप. अक—कारक, पाणक, उपदेशक, रक्षक.

अन (=अण्)—कारण, बलण, पोषण, नगरण.

अन—वचन, गमन, वेदन, अघन.

आ—चिंता, पीडा, शिक्षा, बिक्षा, रक्षा.

इ—बिष्णु, धृष्ट, निष्ठासु, विश्वासु. ति—शक्ति, गति, भति, यति.

ए (=ता)—माता, पिता, दाता, श्रोता.

(ii) Those forming adjectives from verbs:—

अक—हरीक, धृष्टक, रक्षक. आक—उडाक, वेयाक, यडाक.

अल—दूरेल, रभरेल, दमेल, छटकेल. ईत—रंगित, प्रकाशित, शोभित.

क—कमाक, बाह्यमाक, लाङ्गमाक. कल्लो—मारकल्लो, भोवकल्लो, करडकल्लो.

य—पूज्य, योग्य, भेद्य.

Several Sanskrit roots are used as mere suffixes, the most usually met with being the following:—

कर (कृ)—शंकर, सुभकर, भयंकर, दिवाकर.

ग (गम्)—भग, नग, पूर्वग, अनुग.

च (चर्)—अगोचर, नगचर, वनचर, निशाचर.

ज (जन्)—द्विज, तनुज, पंज, अनुज.

इ (इ)—सुभइ, दुःभइ, नभेइ, नलइ.

धर (धृ)—पयोधर, लूधर, गंगाधर, नलधर.

धि (धा)—समाधि, निधि, पयोधि, ओषधि.

प (पा)—द्विप, भधुप, नृप, पादप.

भर (भृ)—विश्वभर, अलर, सलर, मनोभर.

स्थ (स्था)—गृहस्थ, तटस्थ, मध्यस्थ, स्वस्थ.

ज्ञ (ज्ञा)—कृतज्ञ, सुज्ञ, तत्वज्ञ, सर्वज्ञ.

(b) TADDHITA SUFFIXES.

(i) Those forming nouns from nouns:—

आर्ध—शेकाई, पटेलाई. आर—कुमार, ढोढार, सोनार.

आशे—रंगारो, पूनरो, लडीआरो. ई—साडेणी, सात्री, अधिकारी.

धओ—निशाणीओ, रसियो, सुजीओ. ईढो—न्यातीढो, नतिढो.

धन. (=ध)—त्यागी, योगी, वादी, सुजी.

त्व—पुत्रत्व, दासत्व, नपुंसकत्व. वट—सायवट, नाथुवट.

वटी—नाथुवटी, वडावटी, कंकावटी.

वायो—बाटावायो, गडीवायो, कागवायो.

(ii) Those forming nouns from adjectives :—

આઈ—ગરીબાઈ, મોટાઈ, નબળાઈ. આણુ—ઉંચાણુ, ઉડાણુ, લંબાણુ.
 આશ—ખટાશ, મીઠાશ, ચીકાશ. આળો—કનાળો, શિયાળો.
 કો—કી-ફરાકો, ફાયકો, એકી, બેકી. તા—દુષ્ટતા, દઢતા, મલીનતા.
 ત્વ—મહત્વ, ગુરૂત્વ, જડત્વ. પણુ—મોટપણુ, ઘડપણુ, ડહાપણુ.
 પણું—આંધળાપણું, ધરડાપણું, મોટાપણું. પો—અંધાપો.

(iii) Those forming adjectives from nouns :—

આળ—શરમાળ, વાચાળ, લોહીઆળ.
 આળુ—કૃપાળુ, દયાળુ. આળું—રૂપાળું, ધીઆળું.
 આહ—ખરચાહ, શરમાહ, વગડાહ. આઈ—ચીનાઈ, શિકાઈ, મુગલાઈ.
 ઇ (=ઇન્)—અમદાવાદી, સુરતી, દુઃખી, પાપી, દેશી.
 ઇક—માસિક, અઠવાડિક, વાર્ષિક, લૌકિક. ઇત—દુઃખિત, કલંકિત, શોભિત.
 ઇષ્ટ—ગર્વિષ્ટ, ધર્મિષ્ટ, બલિષ્ટ. ઇન—કુલિન, મલિન.
 ઇલો—રસીલો, હડીલો, કોડીલો. મંત—શ્રીમંત.
 માન—શ્રીમાન, શક્તિમાન. ય—મુખ્ય, સ્તુત્ય, આમ્ય, તાલબ્ય. [શાકવાળો.
 વંત or વાન—ધનવંત, બળવંત, વિદ્યાવાન. વાળો—ખાંડવાળો, ગોળવાળો.
 વી—તેજસ્વી, યશસ્વી, તપસ્વી, મિધાવી.
 વતી—સૌભાગ્યવતી, રૂપવતી, ગુણવતી. [જ્ઞાનમય.
 મણો—લબ્ધમણો, દયામણો, બીહામણો. મય—આનંદમય, તેજમય,
 ધઆળ—રમતીઆળ, ગમતીઆળ. ઓ—વડનગરો, વિસનગરો.
 ગરો—મુંબઇગરો.

(iv) Those forming adverbs from adjectives :—

ત્ર—એકત્ર, સર્વત્ર. ધા—બહુધા, સહસ્રધા, કેટિધા.
 કરીને—ધણું કરીને, મુખ્યત્વેકરીને, બહુકરીને.

(c) SUFFIXES OF FOREIGN ORIGIN.

(i) Substative Suffixes.

અંદાજ—ગોળંદાજ, તીરંદાજ. આ—ચરમા.
 આબાદ—અહમદાબાદ, શાહાબાદ, નશીરાબાદ.
 ઈ—દોસ્તી, ખુબી, બહાદુરી. ઈ ચો—બગીચો, ગાલીચો.
 ખાનું—તોપખાનું, કેદખાનું, કારખાનું, દવાખાનું.
 ગર—જહુગર, કારીગર, ચુડગર, ડબગર. ગી—મંદગી, બંદગી, તાજગી, રવાનગી.
 ગીર—જહાંગીર, આલમગીર. બીરી—ગુલામગીરી, મેહેલગીરી, શાહગીરી.

ચી—મસાલચી, તોપચી, ખનનચી. ઢાન—કલમઢાન, પાનઢાન.

ઢાની—અત્તરઢાની, મચ્છરઢાની, ચાહેઢાની.

દાર—દુકાનદાર, જમાદાર, ફેજદાર. દારી—જમીનદારી, ફેજદારી, અમલદારી.

નામું—હુકમનામું, જહેરનામું, વશિયતનામું. [દાણખાન.

ખંદ—કમરખંદ, પથ્થરખંદ, નાળખંદ, હથિયારખંદ. ખાજ—રંડીખાજ, દગાખાજ.

રેજ—રંઝેરેજ. વાન—ગાડીવાન, અક્કલવાન, બાગવાન.

વારી—ઉમેદવારી, વિગતવારી, તપસીલવારી,

સ્તાન—અરબસ્તાન, કાફરસ્તાન, કબરસ્તાન.

(ii) Adjectival Suffixes.

આવર—જોરાવર. ઇ—ઈરાની, જંગલી, શહેરી. ઇદુ—શરમિંદુ.

ખોર—હરામખોર, દગાખોર, રોખીખોર.

ગાર—જુલમગાર, ગુનેહગાર, મદદગાર. ઢાન—કદરઢાન. [દાનેશખંદ.

ખાન, વાન—મેહેરખાન, દરવાન, પેહેલવાન. મંદ—દોલતમંદ, અક્કલમંદ,

વાર—તારીખવાર, વિગતવાર, તપસીલવાર. સર—વખતસર, અદબસર.

હુ—સદરહુ.

250.—

DERIVATIVES.

(a) SANSKRIT.

અંક to make a sign—અંક, આંકડો, અંકિત, આંકડું, અંકુરા, અંકુર.

અંગ to go—અંગ, અંગીકાર, આંગણું, અંગના, સાષાંગ, સાંગોપાંગ.

અંજ to besmear, to shine—અંજન, આંજણું, નિરંજન, વ્યંજન,

અટ to wander—અટણું, અટવી, અતિથિ. [આંજણી, અંજિ.

અદ to eat—અન્ન, સ્વાદ, સ્વાદિષ્ટ.

અન to breathe—અપાન, આનન, પ્રાણ, સમાન.

અર્ચ to worship—અર્ચન, અર્ચા, અર્ચણું.

અર્જ to earn—ઉપાર્જન, વડિલોપાર્જિત.

અર્થ to ask, request—અર્થ, પ્રાર્થના, પદાર્થ, પરમાર્થ, સમર્થ.

અશ to eat—અશન, પ્રાશન, હુતરાશન.

અસ્ to be—અસ્તિત્વ, આસ્તિક, સત્ય, સત્.

અસ્ to throw—અસ્ત, અસ્ત્ર, સંન્યાસ, સમાસ.

અર્પ to dedicate—અર્પણું, સમર્પણું, આપણું.

આપ્ to obtain—પ્રાપ્ત, પ્રાપ્ય, વ્યાપક, સમાપ્તિ, સમીપ, પામણું.

આસ to sit—આસન, ઉદાસી, ઉપાસક, સિંહાસન.

ઇ (અય) to go—પ્રત્યય, અન્વય, ઉપાય, ઉદય, અવ્યય, ન્યાય, પર્ચાય,
ઉત્તરાયણ, પરાયણ. રસાયન, રામાયણ, પદાયન, અધ્યાય, ઉપાધ્યાય,
અભિપ્રાય, વિપરીત, ગુણાતીત.

ઇક્ષ્ to see—અપેક્ષા, ઉત્પેક્ષા, પરીક્ષા. ઇન્ધ્ to blaze—ઇંધન.

ઇર્ to go—ગ્રેરક, ગ્રેરણા, ગ્રેરવું. ઈશ્ to rule—ઈશ્વર, ગણેશ, નરેશ.

ઇષ્ to wish—ઈચ્છા, ઇષ્ટ, હિતેચ્છુ.

ઉષ્ to burn—ઉષ્ણ, ઉનું, ઉનાળો, ઔષધ.

ઋ to go—અરિ, ઋતુ, ઋણ, ઋષિ.

કચ્ to shine—કંચન, કાંચન, કાચ, કંચુકી.

કથ્ to tell—કથા, કહેવું, કહાણી, કે'ણ, કહેવત. [અનુકં'પા-

કંપ્ to shake, to tremble—કંપારી, કંપાયમાન, ધરતીકંપ, કાંપવું,

કમ્ to love—કામ, કામી, કામિની, કામના, કામણ, કાંતા, કાંતિ.

કલ્ to perceive—કળવું કળા, કેળવણી, અકળ.

કવ્ to compose—કવન. કવિ, કાવ્ય.

કાર્ to shine—આકાશ, પ્રકાશ, અવકાશ.

કૃ to make a noise, to speak—કુંજ, કુરકુરિણી.

ક્રુપ્ to be angry—ક્રોધ, ક્રોધાયમાન.

કુલ્ to connect—કુલ. કુલક, કુલિન, વ્યાકુલ, બેહેબાકળો (વિરહવ્યાકુલ).

કૃ to do—કિંકર, શકર. અહંકાર, અંધકાર, અધિકાર, આકાર, કર્તા, અનુ-
કરણ, પ્રકરણ, સમીકરણ, કરણી, કારણ, અકર્મક, પ્રકૃતિ, કૃતાર્થ, કૃતજ્ઞ,
કૃતજ્ઞ, ઉપકાર, વિકાર. સંસ્કૃત, સ્વીકાર, કરવું, કૃતિ, પ્રાકૃત, કૃદંત,

કૃત્ to cut—કાતર, કરવત. [ભયંકર, કાર્ય, ક્રિયાપદ, કારભાર.

કૃત્ to praise—કીર્તિ. કીર્તન, કીર્તિવાન.

કલુપ્ to fancy—કલ્પના. સંકલ્પ, વિકલ્પ.

કૃષ્ to draw—આર્ષણ, ઉત્કર્ષ, કૃષિ.

કમ્ to move—ક્રમ. અનુક્રમણિકા, પરાક્રમ, પરિક્રમા, ચક્ર, સંક્રાંતિ.

ખંડ્ to break—ખંડ, અખંડ, ખાંડ, ખાંડણી, ખાંડણિયું. ખર્ચ.

ખન to dig—ખાડો. અખાત, ખનિજ, ખાતરિયું, ખાતર, ખાણ, ખણવું,

ખિદ્ to suffer—ખેદ, ખિન્ન, ખીજવું. [હિખેડવું.

ખ્યા to tell—ખ્યાતિ, વખાણ, પ્રખ્યાત, આખ્યાન, સંખ્યા, વ્યાખ્યા, અ-

ગણ્ to count—ગણવું, ગણિત, ગણના, ગણપતિ. [સંખ્ય, સાંખ્ય.

ગદ્ to speak—ગદ્ય, ગદ્યગદિત.

ગમ to go—ગતિ, ગમન, સંગમ, જંગમ, સંગત, ખગ, નિગમ, અભ્યગત, આગતાસ્વાગતા, સુગમ.

ગલ્ to drop—ગલ, ગળું, ગાલ, ગલણું, ગળણું, ઓગળણું, પીગળણું.

ગા to sing—ગાયન, ગીતિ, ગાથા, સંગીત, ગાયત્રી.

ગુલ્ to count—ગુણકાર, ગુણ, સદ્ગુણ.

ગુપ્ to protect—ગુપ્ત, ગુપ્તિ, ગુપચુપ.

ગુહ્ to hide—ગૃહ, ગુહ, ગુફા.

[આગ્રહ, ગ્રહ, અનુગ્રહ.

ગ્રહ્ to take—ગ્રહણ, ધરાક (ગ્રહક), સંગ્રહ, વિગ્રહ, ગૃહ, ગૃહસ્થ, ગૃહિણી,

ગ્રંથ્ to string together—ગ્રંથ, ગાંઠ, ગુંથણું, ગાંઠડી.

ઘટ્ to make—ઘડો, ઘડવું, ઘટિત, ઘટના, ઘટિકા, ઘડી.

ધ્રુ to make a violent sound—ધોર, અધોર, ધોરણું.

ચદ્ to shine—ચંદ્ર, ચંદ્રિકા, ચંદન, ચાંદલો.

ચર to go—અગોચર, જળચર, સચરાચર, સહચરી, આચાર, ઉચ્ચાર,

વિચાર, સંચાર, વ્યભિચાર, સમાચાર, ચરણ, આચરણ, બ્રહ્મચારી,

આશ્ચર્ય. આચાર્ય, ચરિત્ર.

[ચાલણી, ચાલણું, ચળણું.

ચલ્ to move—ચાલ, ચલિત, અચલ, નિશ્ચલ, અવિચળ, ચંચળ, ચલણ,

ચિ to gather—સંચય, પરિચય, સંચિત, ચિતા, સમુચ્ચય.

ચિત્ર to variegate—ચિત્ર, વિચિત્ર, ચિતરણું.

ચ્યુ to fall—ચ્યુત, અચ્યુત, પદચ્યુત, ચૂક.

છદ્ to cover—છત્રી, છાયા, અચ્છાદન, છાનું, છાજ.

[છિદ્ર.

છિદ્ to cut. to divide—છેદવું, છેદ, છિન્ન, ઉચ્છેદન, અવિછિન્ન, સમચ્છેદ.

જન્ to be produced—જન્ય, પૂર્વજ, અંબુજ, પંકજ, તત્ત્વજ, જનની,

જાત, જન, જાતિ, જન્તુ, સહજ, પ્રજા, દિજ, જનક, સજાત.

જિ to conquer—જીતવું, જય, પરાજય, અજિત, જૈન.

જગ્ to be awake—જાગરણ, જાગૃતિ, ઉજાગરો, જાગવું.

જીવ્ to live—સજીવ, જીવન, ચિરંજીવી, આજીવિકા, ઉપજીવિકા, જીવણું.

જૃઃ to grow old—જર્ણ, જૃનું, જરા, અજર્ણ, જર્જર.

જવલ્ to burn—જવાળા, ઝાળ, અજવાળું, ઉજળું, જવાળામુખી, પ્રજ્વલિત.

તન્ to spread—તાણવું, તન, તણુ, તંતુ, સંતાન, સંતતિ, તાણો.

તપ્ to burn—તાપ, તાવ, પ્રશ્વતાપ, પ્રતાપ, સંતાપ, તપ, તપોધન, તપ-

શ્ચર્યા, તપસ, તપસ્વી, તાપણું, તપેણું, તવેથો, તાવડી, તાવી, પસ્તાણું.

તર્ક to conjecture—તર્ક, વિતર્ક, અતર્ક્ય, તર્કદી.

તિજ્ઞ to sharpen—ઉત્તેજન, તીક્ષ્ણ, તેજ, તેજોમય, તેજસ્વી, ઉટકવું.

તુર to go quickly—આતુર, તુરંગ, તુરંગ, ત્વચા, વૃત્ત, તરત.

તુલ્ to weigh—તોલવું, તોલાટ, તોલો, અતુલ્ય, અતોલ.

તૃ to cross over—તરવું, તારવું, અવતાર, ઉત્તર, ઉતારો, તરંગ, દુસ્તર, ઓવારો, આરો, તારક, ઉતાર.

ત્યજ્ to abandon—તજવું, ત્યાગ, પરિત્યાગી.

દમ્ to subdue—દમ, દમન, દમયંતી, દમવું, દંડ.

દય્ to protect—દયા, દયાળુ, દયાવન્ત, દયિતા, નિર્દય.

દા to give—દાન, દાતા, સુખદ, દુઃખદાયક, અપાદાન, સંપ્રદાન, દેવું, દાપું, દત્તક, સંપ્રદાય, નિદાન, ઉદાત્ત.

દિવ્ to shine—દેવ, દેવતા, દિવસ, દિન, દિવાકર, દિવ્ય, દીવો.

દિશ્ to show—ઉપદેશ, ઉદ્દેશ, આદેશ, દિશા, દેશ.

દીપ્ to shine—દીપ, દીવો, દીપવું, દીપ્તિ, પ્રદીપ.

દુષ્ to spoil—દુષ્ટ, દૂષણ, દોષ, પ્રદોષ, વિદૂષક.

દુહ્ to milk—દૂધ, દોહન, દુહિતા, દોહણી, દોહવું.

દૃપ્ to be proud—દર્પ, કંદર્પ. [પ્રદર્શન, સાદર્શ, આદર્શ, અદૃશ્ય.

દ્રશ્ to see—દ્રષ્ટિ, દર્શન, દૃષ્ટાંત, પારદર્શક, દર્શાવવું, દેખવું, અદેખાર્હ,

ધા to hold, to support, to place—વિધાતા, પ્રધાન, સમાધાન, સંધાન, સંધિ, આધિ, સમાધિ, નિધિ, સાવધ, વસુધા, અંતર્ધાન, શતાવધાની, ઉદાણી, રાજધાની, પુરોહિત, વિહિત, સંહિતા.

ધૃ to hold—પથોધર, વસુંધરા, નિરાધાર, ધૈર્ય, સાધારણ, ધારણા, ધરતી, ધર્મ, ધરવું, ધારવું, સુધારો, અધર, ધીરજ.

ધ્યે to meditate—ધ્યાન, સંધ્યા, ધાતા.

નટ્ to dance—નટ, નટી, નટવો, નાટક, નાચ.

[વિનંતિ, નમવું.

નમ્ to salute—નમસ્કાર, પ્રણામ, નમણું, નમેણું, નમ્રતા, પરિણામ, ઉન્નતિ,

નશ્ to be destroyed—નાશ, વિનાશ, નષ્ટ, અવિનાશી.

નદ્ to be glad—આનંદ, નાંદી, અભિનંદન.

ની to lead—નાયક, વિનાયક, નિર્ણય, નયન, નીતિ.

નૃત્ to dance—નૃત્ય, નાચ, નર્તન, નર્તકી, સુનૃત.

પચ્ to cook—પાકવું, પાક, પાચન, પકવાન, પ્રપંચ, પકોડો.

પત્ to fall—પાત, પક્ષપાત. ઉત્પાત, વ્યતિપાત, સન્નિપાત, પત્ર, પતિત, પાંદડું, પાન, પાતક, પડવું.

पथ् to go—पंथ, पंथी, पंथक, पथ्य.

पद् to take a step—पद्धति, संपत्ति, पद, पदार्थ, पदवी, पाद, पादक, संपादन, पगथी, पगथियुं, पगलुं, पगी, प्युत्पत्ति. [पत्नी.]

पा to protect—पाण्डुं, पाणव, गोवाण, पारणुं, नृप, मंडप, पिता, पति,

पा to drink—पीतुं, द्विप, मधुप, अनुपान, पाणी, पात्र.

पुष् to nourish—पोषतुं, पुष्ट, पुष्टि, पुष्कल, पोषण, पुष्प, पोषक.

पू to purify—पवन, पावन, पावक, पुत्र, पवित्र, पुनित.

पूज् to worship—पूजतुं, पूज, पूज्य, पूजरी, पूजराघे.

पूर or पूर to fill—पूर, पुराण, पर्व, पूरण, पूर्ण, पूर्णिमा.

पृ to be diligent—व्यापार, वेपारी, वापरतुं.

प्रच्छ् to ask—पृच्छा, पृच्छक, पूछतुं, प्रश्न, पृष्ट.

प्री to please, to love—प्रिय, प्रितम, पियु, प्रीति, प्रेम, अभिप्राय.

इष् to produce—इण, निष्कण, इणो, इण.

बध् to bind—निबध, संबध, बांधणी, बांधतुं, बधु, बांधव, प्रतिबध.

बुध् to know—बोध, बोधक, बुद्धि, संबोधन, बुद्धुं.

भक्ष् to eat—भक्ष, भक्ष्य, भक्षक, भक्षण.

भज् to worship—भजन, भगत, भगवान, भाग्य, भजतुं.

भञ् to break—भाग, भागाकार, भांजलि, भांजतुं, भंजन, विभक्ति, क्षणभंगुर, भंग, भांजड.

भा to shine—भानु, भास्कर, प्रभात, आभा, प्रभा, भाग्निनी, आभास.

बाष् to speak—बाषा, बाषण, बाष्य, सुबाषित.

बिद् to beg—बिक्षा, बिक्षुक, बीष्, बीषारी.

भिद् to break—भेद, भेदतुं, भेद, भिन्न, भित्ति, बीत.

भी to fear—भय, भयंकर, भीक, भीतुं, भीष्मभणुं, भीम, भीष्म.

भुञ् to eat—भोग, भोजन, भोक्ता, भोग्य, भोज्य, भूष्, उपभोग.

भू to be—भूत, भूमि, भुवन, प्रभु, अनुभव, पराभव, वैभव, भाव, स्वभाव, भोमियो, अहंभुत, निभाव,

भृ to fill, to support—भरतुं, भरती, भरतीर्षि, भरणु, भर्ता, भरत, भार, आभार, विश्वभर, भारो, भार्या.

भ्रम् to wander—भ्रम, भ्रांति, भ्रमण, भ्रमर, भ्रमवुं.

भ्रश् to fall—भ्रंश, अपभ्रंश, भ्रष्ट, पदभ्रष्ट.

भण्ड् to adorn—भंडन, भांडण, भंडप, भांडवो, भंडणी.

भन्त्र् to take secret counsel—भन्त्र, भन्त्री, निभन्त्रण, भन्तरतुं.

મહ to be mad—પ્રમાદ, ઉન્મત્ત, પ્રમદા, મદ, મદન, મદ્ય. [શિક, મનુષ્ય.

મન to think—મનોયત્ન, મનોહર, મનન, સંમતિ, મત, મતિ, મુનિ, માન-

મહ to honour—મહતા, મહાન, મહી, મહેતા, મહિષી, મહિલા.

મા to measure—માપ, સમાન, અનુમાન, ઉપમા, પ્રમાણ, ભૂમિતિ, અનુપમ, સમ, નિર્માણ, પરિમાણ, પ્રમાણિક, વિમાન, માતા, માત્રા, મિતાહાર, નિમિત્ત, નિર્મિત.

માન to honour—માન, અભિમાન, માન્ય, માનિની, માનિતો.

માર્ગ to seek—માર્ગ, મૃગ, મૃગયા.

મિલ્ to meet—મેળાપ, મેળવણી, મળવું, મેળવવું.

મિશ્ર to mix—મિશ્ર, મિશ્રણ, મિશ્રિત.

મુચ્ to abandon—મેક્ષ, મુક્તિ, મુમુક્ષુ, મોચન, વિમોચન.

મુહ્ to be senseless—મોહ, મૂઢ, મૂર્ખ, મોહિની, [હિયો, મારામારી.

મૃ to die—મરવું, માર, મારા, મરકી, અમર, અમૃત, મૃતિકા, મારકણી, મર-

મૃન્ to cleanse—માર્જન, માજવું, સંમાર્જની (સાવરણી).

યજ્ to worship—યજ્ઞ, યાગ, યજ્ઞમાન, યાજ્ઞિક (ભની).

યત્ to strive—યત્ન, પ્રયત્ન, યતિ, જતન.

યમ્ to restrain—યમક, ઉદ્યમ, નિયમ, નિયંતા.

યસ્ to labour—આયાસ, પ્રયાસ, અનાયાસ.

યા to go—જન, પ્રયાણ, ઉદ્ધાન, યાત્રા, આયાત.

યાચ્ to beg—યાચક, યાચના, યાચવું, જાચવું.

યુજ્ to join—યુગ, યુગલ, યોગી, યોગિની, ઉપયોગ, સંયોગ, યોજના, પ્રયોજન, મુક્તિ, સંયુક્ત, યોગ્ય, યુગ્મ, યોજવું, જોડવું.

યુધ્ to fight—યુદ્ધ, આયુધ, દુર્યોધન, ઝઘડો.

રચ્ to arrange—રચવું, રચના, રાચ. [રંજક, રંગવું, રંજન, અનુરાગ.

રંજ્ to colour, to satisfy—રંગ, રાગ, વેરાગી, વૈરાગ્ય, વિરક્ત, રંજની,

રભ્ to begin—સમારંભ, પ્રારંભ. [રમણ, સુરત, રમણી, રમકડું.

રમ્ to play—રમવું, રમત, રમ્ય, રમણીય, રમા, રામા, આરામ, રતિ,

રસ્ to taste—રસ, રસિક, રસના, રસાળ, રસીકું, રસાયન, સરસ, નીરસ,

રહ્ to leave—રહસ્ય, રહિત, રાહ, વિરહ. [ગોરસ.

રક્ષ્ to protect—રક્ષણ, રક્ષા, રાખવું, અંગરખો, પગરખાં, રખેવાળ, રાખ.

રાજ્ to shine—રાજ, રાજ્ય, મહારાજ, ખીરાજવું.

રાધ્ to propitiate—આરાધના, અપરાધ.

રૂઝ to pain—રોગ, નીરાગી, આરોગ્ય.

રૂઝ to cry—રૂઝન, રૂઝતો, રૂઝવું.

રૂઝ to obstruct—રોધ, વિરોધ, વિરૂધ્, અનિરૂધ્, રૂઝવું.

રૂઝ to fashion—રૂપ, બહુરૂપી, કદરૂપું, રૂપક, નિરૂપણ.

રૂઝ to grow—રૂઠ, રૂઠિ, આરૂઠણ, આરૂઠ.

રૂપ to speak—આણપ, પ્રણપ, વિણપ, લવારો, લવવું.

રૂપ to obtain—મુલમ, અલભ્ય, લાભ, લાહાવો, લાહણું.

રૂપ to play—લલિત, લલના, લાલિત્ય, લાલસા, લાલન, લાડ.

રૂપ to sport—હજાસ, વિલાસ, આલસ્ય.

રૂપ to see, to mark—લક્ષણ, વિલક્ષણ, મુલક્ષણ, લક્ષણ, લાક્ષણિક, લક્ષ,

લિપ્ to write—લેખ, લેખણ, લખવું, રેખા. [લક્ષ્ય, લક્ષ્મી.

લિપ્ to apply—લેપ, લેપન, લીપણ, લીપવું, લિપિ.

લી to embrace—આલય, પ્રલય, લય, લીન, લીલા.

લુભ્ to desire—લોભ, લુબ્ધ, લુબ્ધક, લોભિયો.

લોક-લોચ to see—લોક, અલોકિક, અવલોકન, લોચન. [નિર્લચનીય.

વચ્ to speak—વચન, વાદી, સંવાદ, અપવાદ, નિર્વિવાદ, વાદ્ય, વાજિત્ર, વદવું.

વંદ્ to salute—વંદન, વંદના, વંદનીય, અભિવંદન.

વન to sound, to love—વન, વનિતા.

વર્ણ to describe, to colour—વર્ણ, વર્ણન, મુવર્ણ, વર્ણવું.

વસ to dwell, to dress—વાસ, પ્રવાસ, વસ્તી, વાસો, વસુ, વસુધા,

અપવાસ, સહવાસ, વસ્તુ, વાસ્તવિક, વસવું.

વાહ to carry—નિર્વાહ, પ્રવાહ, વિવાહ, વાહન, વાહક, વહીતરું (વૈતરું),

વહેવું, વહાણ, વહેલ, વહાણું, પ્રોહ.

વિચ્ to analyse—વિવેક, વિવેચન.

વિન્ to tremble—વેગ, હલ્લેગ. [વિઘ્માન, નેવેદ.

વિદ્ to knew—વિદ્યા, વિદ્વાન, વેદ, વેદ્ય, નિવેદન, વિદિત, વેદના, વેતા,

વિર to enter, to pervade—આવેશ, પ્રવેશ, વિશ્વ.

વિષ્ to pervade—વિષ્ણુ, વૈષ્ણવ.

વૃ to choose, to cover—વર, વરદાન, સ્વયંવર, પ્રવર, પરિવાર,

આવરણ, વરણ, વીર્ય, વારિ, વરવું.

વૃન્ to abandon—વર્ગ, વર્જિત, અવર્ગીય, વર્જવું. [વર્તુળ.

વૃત્ to be—વાર્તા, વૃત્ત, વૃત્તાંત, પ્રવૃત્ત, વૃત્તિ, આવૃત્તિ, વર્તમાન, વર્તવું,

- વૃધ્ to grow—વર્ધક, વર્ધન, વૃદ્ધ, વૃદ્ધિ, વધવું.
 વૃથ to rain—વૃષ્ટિ, વરસાદ, વર્ષા, અનાવૃષ્ટિ, વરસવું.
 શક્ to be able—શક્તિ, શક્ય, અશક્ત, શક્ય, શકવું.
 શંક to doubt—શંકા, શંકિત, નિઃશંક, સંશય.
 શમ્ to be quiet—શાંતિ, શમવું-સમવું, વિસામો.
 શાસ્ to rule—શાસ્ત્ર, શાસન, શિષ્ય, આશિસ્, દુઃશાસન.
 શિષ્ to qualify—શેષ, વિશેષણ, વિશેષ. ઉચ્છિદ્ર, શિષ્ટ.
 શિક્ષ to teach—શિક્ષા, શિક્ષક, શીખ, શીખવું, શીખવવું.
 શી to lie down—શયન, અતિશય, આશય, શય્યા, સૂવું.
 શ્ય to lament—શોક, અશોક, શોચના, સોચવું.
 શુચ્ to be purified—શુચિ, શૌચ, અશૌચ.
 શુધ્ to find out, to purify—શોધ, શોધક, શુદ્ધ, શોધવું.
 શુભ્ to shine—શુભ, શુભ્ર, શોભા.
 શુષ્ to dry—શોષ, સૂકું, શોષવું, શુષ્ક.
 શ્રમ્ to be fatigued—શ્રમ, આશ્રમ, વિશ્રામ, શ્રમિત, વિશ્રાંતિ.
 શ્રિ to resort to—આશ્રય, આશ્રિત, શરણુ, શ્રેણિ.
 શ્રુ to hear—શ્રવણુ, શ્રાવણુ, શ્રાવક, શ્રોતા, શ્રોત્ર, શ્રુતિ.
 શ્વાસ્ to breathe—શ્વાસ, ઉચ્છવાસ, વિશ્વાસ, નિઃશ્વાસ.
 સદ્ to sit—પ્રસન્ન, પ્રસાદ, આસન, સદન, સભાસદ.
 સન્ to join—સંગ, પ્રસંગ, સંગતિ, આસક્ત, અનુષંગી.
 સહ to bear—સહેવું, સહન, સહસા, ઉત્સાહ, સાહસ, અસહ.
 સાધ્ to accomplish—સાધન, સાધના, સાધવું, સાધ્ય, સાધુ.
 સિચ્ to sprinkle—સિચવું, સેચન, અભિષેક.
 સિષ્ to accomplish—પ્રસિદ્ધ, સિદ્ધિ, નિષેધ, સિદ્ધાંત.
 સિવ્ to sew—સીવવું, સોય, સોઈ, સીવણ. [સૂતક, પ્રસૂતિ.
 સ્ to give birth to—પ્રસવ, સૂત, સૂવાવાડ. સોમ્યાણી, ઉત્સવ, સવિતા.
 સૂચ્ to inform—સૂચના, સૂચવવું, સૂઝ, સૂઝવું.
 સ્ to move—અગ્રેસર, અપ્સરા, સંસાર, સરોવર, સરસ્વતી, અનુસરણુ,
 સંપ્રસારણુ, સરિતા, સરવું, પ્રસરવું, આસરવું, સોંસરં. [સરજવું.
 સૃજ્ to abandon, to create—સર્ગ, વિસર્ગ, વિસર્જન, સૃષ્ટિ, સરજનહાર.
 સેવ્ to serve—સેવક, સેવા, સેવ્ય, સેવવું.
 સ્તંભ્ to oppose—સ્તંભ, સ્તબ્ધ, યંભ, યાંભલો, થોભવું.
 સ્તુ to praise—સ્તુતિ, સ્તવન, સ્તોત્ર, પ્રસ્તાવના.

સ્તૃ to spread—વિસ્તાર, અસ્તર, પથારી, પાથરણું.

સ્થા to stand—સ્થાન, સ્થાપના, સ્થિર, સ્થાવર, અવસ્થા, સ્વસ્થ, આસ્થા, પ્રતિષ્ઠા, નિષ્ઠા, સ્થળ, સ્થાયી, સ્થાપવું, ઉઠાવવું.

સ્પર્ધ્ to rival—સ્પર્ધા, પ્રતિસ્પર્ધિ.

સ્મૃ to remember—સ્મૃતિ, સ્મરણ, વિસરવું, સંભારવું, સમરવું.

હન to kill—હત્યા, ઘાત, આઘાત, ઘાતકી, આપઘાત, વિધ, હણવું, ઉપોદ્ઘાત, વિશ્વાસઘાત, કૃતધ્ન, હાનિ.

હસ to laugh—હસવું, હાસ, હાસ્ય, અદ્દહાસ.

હુ to offer oblation—હવન, આહુતિ, હવ્ય, હુતારાન, હોમવું.

હુ to take away—હરવું. સંહાર, પ્રહાર, વિહાર, વ્યવહાર, આહાર, પ્રતિહાર, ઉદ્ધાર, હર્તા, ઉપહાર, હરણ, અધ્યાહાર.

ક્ષણ to strike—અક્ષત, અક્ષ, અક્ષાંશ, ક્ષણ, ખણવું.

ક્ષમ to forgive—ક્ષમા, ક્ષાંતિ, ખમા, ખમવું.

ક્ષિ to decrease—ક્ષય, ક્ષીણ, અક્ષય, ક્ષેત્ર.

ક્ષિપ્ to throw—ક્ષેપ, આક્ષેપ, વિક્ષેપ, સંક્ષેપ. [જ્ઞાતિ, વિજ્ઞાતિ.

જ્ઞા to know—જ્ઞણવું, અજ્ઞ, કૃતજ્ઞ, જ્ઞાન, આજ્ઞા, અવજ્ઞા, પ્રતિજ્ઞા, સંજ્ઞા.

(b) PERSIAN.

આઝમુદ્ન to examine—અજમાવવું, અજમાયરા, અજમૂદો.

ખૂદ્ન to drink—આખખારો, કળઆખોર, ખોરાક.

ખાખતન્ to play—આતરાખાજ, ઇરાકખાજ, ખાજ, ખાજગર.

આમદ્ન to come—આમદાની, આયન્દે.

આસુદ્ન to rest—આસાએરા.

ગનુદ્ન to slumber—ઉધ, ઉધવું.

અન્દાખ્તન્ to throw—ગોલ્દાજ, તીરંદાજ.

આરમીદ્ન to rest—આરામ

અન્મીદ્ન to finish—સરન્મમ.

અંદીશીદ્ન to think—અદેશો.

અરખાસ્તન્ to rise up—અરખાસ્ત.

અરદાશતન્ to hold up—અરદાસ.

અસ્તન્ to bind—અંદાબસ્ત, બંદી, બંદીવાન, બંદીખાનું.

બખશીદ્ન to bestow—બક્ષિસ, બક્ષી.

બુસીદ્ન to kiss—બોઝી.

બુહદ્ન to smell—બો, બુશબો, બદ્બો.

પસંદીદ્ન to approve—પસંદ, નાપસંદ.

જંગીદ્ન to fight—જંગ, જંગી. ચરીદ્ન to graze—ચરવું, ચાર, ચારો.

ખરીદ્ન to purchase—ખરીદવું, ખરીદ, ખરીદી, ખરીદનાર.

દાદ્ન to give—દાદ.

રફતન્ to go—રફતે રફતે, રવાને, રવાનગી.

સેવાઈન્ to entrust—સપુરત (કરવી).

ફરમુઈન્ to order—ફરમાન, ફરમાસ, ફરમાવું.

ફરીફતન્ to deceive—ફરેબ. કોશીઈન્ to endeavour—કોશિશ, કોશેશ.

માલીઈન્ to rub—મસળવું. આસ્તુઈન્ to spread—અસ્તર.

ખાસ્તન્ to desire—ખાયેશ. રિખ્તન્ to pour—ખુનરેહ, રંબરેહ.

પુશીઈન્ to wear—પોશાક, પોશાકી.

મંજઈન્ to contain—મંજ, મંજફો, મંજ, મુંજશ.

ગુમાસ્તન્ to send—ગુમાસ્તો. દુખ્તન્ to sew—દરહ, જરદોજ.

ગીરફતન્ to hold—ગીર, દીલગીરી. નમુઈન્ to show—નમુનો, ખુશનુમા.

(c) ARABIC.

નાજર to see—નાજર, મંબર, મંબરી. ધફલ to neglect—ઝાફલ.

અશક to wish—આશક, માશક.

જમન to answer—જમીન.

લાયક to befit—લાયક, લાયકી, લાયકાત.

અલમ to teach, to guide—તાલીમ. કરર to establish, to fix—મુકરર.

અરફ to praise—તારીફ. જવજ to see, to find out—તજવીજ.

સફર to go—સફર, મુસાફરી. ખદલ to exchange—ખાબલો.

લકય to meet—મુલાકાત. નસફ to give justice—મુનસફ, ઈનસાફ.

નસખ to write—મુનશી. નવબ to appoint—મુનીમ.

રવદ to wish—મુરાદ, ઇરાદો.

સહય to keep account—મુતસદી (accountant).

લશય to find out—તલાસ. ફવત to change—તફાવત.

મશય to show—તમારો. ખયર to choose—મુખત્યાર, અખત્યાર.

251. Besides this process of forming words by the addition of prefixes (ઉપસર્ગ) and suffixes (પ્રત્યય) to the derivatives (સિદ્ધશબ્દ), there are two other methods, by which innumerable new formations are introduced in the language. They are :—

(a) *Reduplication* or doubling of a simple word : as, ફાલો, ફુલી, ચોપડી બોપડી, ફડફડાટ.

(b) *Combination* of two or more words, i. e., formation of *Compounds* : as, માતાપિતા, રાજમહેલ, પરલોક.

Reduplicated Words (સરૂપ શબ્દ).

252. Simple words are *merely repeated* with various shades of meanings, which are clear enough from the context : as,

પગલે પગલે રસ્તો કાપતો, ખાંચે ખાંચે નિઃશ્વાસ મૂકતો,
ખારીએ ખારીએ દષ્ટિ નાંખતો તે આગળ ચાલ્યો.

આજે કોણ કોણ આવનાર છે તે હું જાણતો નથી.

એને કંઈ આવડતું નથી; કાળાકાળા મંકોડા ને રાતીરાતી ધીમેલ.

તેની તરવાર તેની બાજુએ લટકલટક લટકી રહી હતી.

હું તેને પકડું પકડું એટલામાં તો તે નાડો.

તે રસ્તે વાંચતો વાંચતો અથવા ગાખતો ગાખતો જાય છે.

253. Sometimes a simple word is reduplicated with a little modification, the usual way being to insert **મ** instead of the initial letter, keeping the original vowel : as,

મહારી પાસે કાગળખાગળ નથી. પેન્સિલએન્સિલ છે કે ?

કોઈ પુસ્તકપુસ્તકમાં વાંચ્યું હશે. કોરબોર પહેરવો છે કે નહીં ?

254. Sometimes two words are placed together, the latter of which is added generally by way of alliteration : as,

ખચખટણ, ખચખાણી, ખરીખજુરખાં, ચેરીમેરી, દાણોદુણી, બચ્ચાંકચ્ચાં,
ફકીરફકરે, રડારોળ, રીતભાત, વાતચિત, આસનાવાસના, અડધુપડધુ, અસ-
માનીસુભતાની, આંફણુંફાંફું, આડુંઅવળું, વાંકુંચૂકું, આડુંતેડું, આડોશીપારોશી,
આમણુસામણ, આરણુકારણ, આસડવેસડ, રણુંસણું, છુટકાટ, ચાલચલગત,
જણીખુજને, રડયુંખડયું, ઉથલપાથલ, ઉલટપાલટ.

255. Sometimes words are formed in imitation of various sounds, real or imaginary. These are what are called **અનુકરણવાચક શબ્દ** (onomatopoetic words). For example,

કચકચ, કચડકચડ, ટટટટ, ટટકટકટ, ટટકટક, ખખડાટ, ખડખડ, ખણખણાટ,
ખફખફ, ખળખળ, ખદફકખફક, ગગડાટ, ગડગડાટ, ગણગણાટ, ગણગણાટ.

ગડગડડું, ધમધમ, ચમચમ, ચુંચું, ચડાચડ, હમહમ, છણુછણાટ, ઝણુઝણાટ, ટકટક, તડતડ, તડાતડ, તડતડાટ, ધડાધડ, ઘળાઘળ, ફડાફડ, ફૂમફૂમ, બચબચ, ભગભગ, ભડભડાટ, ભચડભચડ, સડાસડ, ચપચપ (ચૂએ) ને ટપટપ (ટપકે), ફરફરક, બેબે.

કેવા આવે છરરરર આ મેઘ ઉતાવળે રે,
કેવા વાએ સરરરર આ વાયુ મોટા બળે રે.
કુંકુંકુંકું કરે છે પીક કાચેલ દૂડી,
ગુનુનુનુનુ બુંગા ને કપોતો ધુધૂડીં.

Compounds (સમાસ).

256. Those words, which are formed by the combination of two or more distinct words, are called *Composite* or *Compound Words* (સામાસિક સાધિતશબ્દ): as, નાટકશાળા, રાજનગર, ગંગાજળ.

257. The process of combination is called *સમાસ*—*composition*: while the process of *dissolution* or decomposition is called *વિઘટ*.

The સામાસિકશબ્દ in Gujarati are generally words of Sanskrit origin, though not unfrequently we meet with compounds, the combining elements of which are taken purely from Gujarati, e. g., કાશુ ઘાશુ, ખરૂં ખોડું, ભાઈ બેન.

258. The Compounds in Gujarati are of *seven* kinds:—

1. દંદ—*Copulative.*
2. તત્પુરુષ—*Determinative.*
3. કર્મેધારય—*Appositional.*
4. દ્વિગુ—*Numeral Appositional.*
5. અધ્યમપદભોષિ—*Elisional.*
6. અભ્યયથીભાવ—*Adverbial.*
7. બહુવીધિ—*Attributive.*

1. દ્વંદ્વસમાસ.

259. દ્વંદ્વસમાસ—Copulative Compound—is the combination of two or more words in co-ordinate relation, the connective particle ને-અને-તથા-અથવા-કે being omitted. The components may be either nouns, or adjectives, or verbs : as,

(a) સીતારામ, રામલક્ષ્મણ, માળાપ, બાપદીકરો.

(b) નાનામોટો, ખરૂંખોટું, સાફ નરસું, આઠદશ.

(c) ઉઠખેસ, આવળ, ખોલ્યાલ, કહાડપાલ.

260. In this compound, the components are all in the same case, but the case-termination is added only to the last member : as, માળાપથી, માળાપનું, માળાપમાં.

261. Reduplicated words (Vide Art. 254) may also be considered compounds of this class : as, ફાણો ફુણી, પાણીપાણી, ધરબાર, પુસ્તકપુસ્તક.

Strictly speaking, no change can be allowed in the first word of the compound, still in Gujarati, final એ and ઉ are changed to આ (and અ), and the instr. and loc. suffix એ is also added: as, ઓકરાઓકરીને, હાથેપગે, કાનેકોટે, ઉંચાં ઓકરાં.

2. તત્પરસમાસ.

262. A તત્પર (determinative) compound consists of two members the *first* of which determines or qualifies the sense of the *second*. Thus the *second* member is *principal*, the first being either an adjective, a noun, or a noun used as an adjective.

263. The relation between the two members is generally expressed by a case-ending, which is dropped in the process of combination. This variety is called વિભક્તિ

તત્પુરુષ, and there are *six* kinds of it, according as, in dissolution, the first member stands in one or other of the six cases from the Accusative to the Locative.

- (a) દ્વિતીયા તત્પુરુષ—કળાધર, કુંભાર, દિનકર, ભયંકર, સુખદ.
- (b) તૃતીયા તત્પુરુષ—શોકાતુર, મદાંધ, દયારામકૃત, દેવદત્ત, વાઘલુપ્પ.
- (c) ચતુર્થી તત્પુરુષ—રાજકુમારશાળા, ધર્મશાળા, યદુસ્તંભ, ચરણોદક.
- (d) પંચમી તત્પુરુષ—જાતીભટ્ટ, સ્વર્ગપતન, ગર્ભયોગી, સ્થાનકભટ્ટ.
- (e) ષષ્ઠી તત્પુરુષ—પ્રજાપતિ, રાજપુત્ર, કૃષ્ણલીલા, રત્નાકર, વિદ્યાબ્યાસ.
- (f) સપ્તમી તત્પુરુષ—સ્વર્ગવાસ, આકાશગંગા, ખેચર, યુધિષ્ઠિર.

In several cases, the case-suffix is not dropped, and then the compound is called **અણુક તત્પુરુષ**: as, ભયંકર, વિચંબર, ખેચર, મનસિજ, યુધિષ્ઠિર, કર્તરિપ્રયોગ, કર્મણિપ્રયોગ, ભાવેપ્રયોગ. Of course, in these cases, the case-suffixes retained are purely Sanskrit, and not Gujarati.

The *negative* compounds with prefixes અ, ન, અન, અણ, also belong to this class, and are called **નગ્તત્પુરુષ**: as, અનંત, અવિચાર, નપુંસક, અણુબનાવ.

૩. કર્મધારયસમાસ.

૨૬૪. કર્મધારયસમાસ—Appositional Compound—is a variety of તત્પુરુષ, the first member here being an adjective or a noun used as an adjective. Thus the relation between two members is that of વિરોધણ and વિરોધ્ય: as, મોહવારણી (=મોહરૂપી વારણી), પાણુપંકજ (=પંકજના જેવા પાણુ), મુખચંદ્ર, સદ્ગતિ, પીતાંબર, ચંદ્રવદન, ગોરમટી (ગૌર મૃતિકા).

When the first member is a noun, the connective words like જેવું, રૂપી are inserted: as, દેવરૂપ = દેવના જેવું રૂપ.

The compound is very useful in making comparisons: when the standard of comparison (ઉપમાન) is placed first, as is usual, it is called ઉપમાન પૂર્વપદ: as, ચંદ્રમુખ (moon-like face), દેવરૂપ (god-like

beauty), મોહવારણી (infatuation-like wine): when the ઉપમાન is placed afterwards, it is called ઉપમાનોત્તરપદ: as, પાણુપંકજ (hands lotus-like), મુખચંદ્ર (face moon-like).

4. દ્વિગુસમાસ.

265. દ્વિગુસમાસ—*Numeral Compound*—is again a sub-variety of કર્મધારય. In this, the first member is a numeral adjective: as, ત્રિકાળ, ત્રિલોક, ત્રિભુવન, ચતુર્માસ, પાંચરોરી, પંચતત્વ, પટ્કર્મ, ચોપાસ, અઠવાડિયું, નવખંડ.

5. મધ્યમપદલોપી સમાસ.

266. The *Elisional* compound is also a sub-variety of કર્મધારય. In this compound, the relation between the two members can be expressed only by introducing some word or words in the process of dissolution: as, ગોળધાણી (ગોળ સાથે મેળવેલા ધાણી), દહીંવડાં (દહીંમાં આથેલાં વડાં), દહપતકાવ્ય (દહપતરામનું બનાવેલું કાવ્ય), મધમાખી (મધ બનાવનારી માખી), સાકરભાત, આગગાડી, વરાળચંત્ર, ગોળકેરી.

6. અવ્યયીભાવ સમાસ.

267. The *અવ્યયીભાવ* compound is also a mere sub-variety of કર્મધારય, the first member here being an adverb; the whole compound has the force of an adverb: as, યથાશક્તિ, પ્રતિવર્ષ, દરમાસ, અનુરૂપ, પ્રતિક્ષણ, સમક્ષ.

7. બહુવ્રીહિ સમાસ.

268. બહુવ્રીહિ સમાસ—*Attributive Compound*—is that in which both the members are subordinate, and the whole compound refers to some third object with an adjectival force: as, ગભનન (not ગભનું આનન, but ગભના જેવું આનન છે જેનું, i. e., ગણપતિ), ખર્જ પાણિ (ખર્જ છે જેના પાણિમાં), દિગમ્બર (દિશ છે અમ્બર જેનું), છતકામ (છત્તે છે

કામને જેણે), હતરાળ્ય (હરી લીધું છે રાળ્ય જેનું, or જેની પાસેથી), કમલસોયના, ચંદ્રમુખી, મૃગસોયની, સારંગપાણી, એકલપેટા, ચંચળક, દક્ષાનન, દક્ષાત્રીવ.

The following two varieties of this compound are worth noticing:—

(a) સમાનાધિકરણબહુવ્રીહિ, in which the two members, in dissolution, stand in the same case: as ચતુર્ભુજ (ચાર *nom.* છે હાથ *nom.* જેના), પીઠાંબર (પીઠ *nom.* છે અમ્બર *nom.* જેનું).

(b) વ્યધિકરણ બહુવ્રીહિ, in which the two members, in dissolution, stand in different cases: as, શસ્ત્રપાણિ (શસ્ત્ર *nom.* છે હાથમાં *loc.* જેના), દેવજન્મા (દેવથી *abl.* જન્મ *nom.* છે જેનો).

269. The compounds with સહ and સમાન (usually replaced by સ) belong to this class: as, સકોપ, સોદર, સહોદર, સવર્ણ, સવિરમય, સહાય, સહાધ્યાયી.

A compound may be formed by combining together several compounds: as, સકળગુણસંપન્ન (સકળ + ગુણથી + સંપન્ન), સ્વદેશહિતેષુ (સ્વ + દેશનું + હિત + ઇષ્ઠનાર).

DIMINUTIVES.

270. Diminutives are formed, in Gujarati, in the following three ways:—

(a) By changing the final ઓ to ઈ: as, અંગરખો—અંગરખી, ડગલો—ડગલી, ઓટલો—ઓટલી, કાચળો—કાચળી, જોડો—જોડી, ટગલો—ટગલી, દેગડો—દેગડી, પરાણો—પરાણી, પેણો—પેણી, મૂકો—મૂકી, લોટો—લોટી, વાડકો—વાડકી, સીસો—સીસી, આરસો—આરસી, કનકવો—કનકવી (કુચી), લેંધો—લેંધી.

(b) By changing the final ઉ to ઇ: as, પતેલું—પતેલી, લાકડું—લાકડી, પાપડું—પાપડી.

(c) By adding the suffix ડી (or ડું): as, ઘંટ—ઘંટડી (ઘંટા), ચોક—ચોકડી, તળાવ—તળાવડી, પલ્લવ—પલ્લવડી, ગામ—ગામડું.

271. The following irregular forms may be noticed :

કુતરું—કુરકુરીઈ, ખરપો—તવેષો (તો), ડાલ—ડોઈ, ઘોતીઈ or પોતીઈ—
પોતડી or પંચીઈ, નદી—નાણું, પર્વત—ટેકરી, આરણ્ય—આરી, ધડો—
ધડુલી or ધાડવો.

272. Besides these, several suffixes are used to denote either affection, tenderness, or contempt : as,

સાહેલી—સાહેલડી, હેયું—હેડું, બાઈ—બાયડી, ચાંદસો—ચાંદસિયો,
બાલણ—બામણો, હનમ—હનમડો, સોની—સોનકો.

AUGMENTATIVES.

273. Augmentatives are formed in Gujarati by putting a synonymous word (or a new word) along with an *adjective*: as,

કાળુંમીઝ, ઘોળુંમ, ઉજળુંકટક, લીલુંકુંભર, ઠંડુંગાર, લાલચાળ,
કોરૂંકકડણ, કઠણલાકડું, ખાટુંચાંચ, કડવુંજેર, નાણુંચાંચ, રાતુંબીબ,
નવુંનકકોર, ફીકુંચ, વીખુંવીખુંઆગ.

CHAPTER VII.

SYNTAX—વાક્યવિન્યાસ.

274. *Syntax* deals with the proper arrangement of words in a sentence. The principal heads under which *syntax* is generally treated are:—

- (a) અનુક્રમ or *Order*,
- (b) અવયવ or *Concord*,
- (c) અધિકાર or *Government*.

But the rules of *Syntax* are “rendered more simple and intelligible” by what is called the વાક્ય પૃથક્કરણ or *Analysis of Sentences*. We shall, therefore, treat first of *Analysis*, and then of the three heads of *syntax* proper.

Analysis of Sentences.

(વાક્ય પૃથક્કરણ).

275. વાક્ય પૃથક્કરણ is the process of breaking up a વાક્ય into its several parts and showing the relation of these parts to one another.

276. વાક્ય is the expression of a *complete* thought in words.

A વાક્ય is thus distinguished from an ઉપવાક્ય. A વાક્ય is such an arrangement of words as expresses a complete thought: as, રાત્રીએ મને એક ઘોડો આપ્યો. An ઉપવાક્ય is a *subordinate* or *dependent* clause, forming a portion of the sentence, but not, by itself, conveying a complete thought: as, in the sentence, શિયાળાની રતમાં ટાંક પડે છે ત્યારે ખેતરમાં ઘઉં પાકે છે, શિયાળાની રતમાં ટાંક પડે છે ત્યારે is an ઉપવાક્ય. While a શબ્દસમૂહ (*phrase*) modifies some part of a sentence, but does not contain a finite verb: as, in the above વાક્ય, શિયાળાની રતમાં is a શબ્દસમૂહ. Thus, એક વેળા એકું બન્યું ને પેલા ઝાડ તળે એક નળ નાંખી હતી is a વાક્ય, એક વેળા

એવું બન્યું એ is an ઉપવાક્ય (or વાક્યાંશ), and એક વેળા and પેલા કાલ તો are શબ્દસમૂહ.

A વાક્ય may be—

- (1) નિશ્ચયાર્થ—*Assertive or Declarative*: as,
જે ધરનો પરોણો બૂખે મરે.
- (2) નિષેધાર્થ—*Negative*: as, લખ્યા લેખ મીટ નહીં.
- (3) પ્રશ્નાર્થ—*Interrogative*: as, પણ આપ શું કરો ?
- (4) આજ્ઞાર્થ—*Imperative*: as, ચંદ્રકાંત, બાઇને બતાવ.
- (5) સંશયાર્થ—*Dubitative*: as, તહારો ભાઈ બાગમાં તો ન હોય !
- (6) ઉદ્ગારાર્થ—*Exclamatory*: as, કેવો વિપરીત ફેરફાર !
- (7) સંકેતાર્થ—*Conditional*: as, જો વરસાદ પડે તો મુખ થાય.

277. Sentences are of three kinds:—

- (a) સાદું વાક્ય—*Simple Sentence*,
- (b) સંયુક્ત વાક્ય—*Complex Sentence*,
- (c) સાન્વય વાક્ય—*Compound Sentence*.

278. Every sentence consists of two parts:—

- (a) કર્તૃપક્ષ or the *Subject*—that about which we are speaking, and
- (b) ક્રિયાપક્ષ (or વિધાન પક્ષ) or the *Predicate*—that which we say about the subject.

SIMPLE SENTENCE (સાદું વાક્ય).

279. સાદું વાક્ય contains only one subject and one predicate: as, સૂરજ આપણે રોજ જોઈએ છીએ.

A વાક્ય which contains more than one subject or predicate is either સંયુક્ત or સાન્વય: as,

સૂરજ સ્થવારે હશે છે ને સાંજે આયમે છે—સાન્વય વાક્ય.

સૂરજ સ્થવારે હશે છે ત્યારે લાલાશ પર દેખાય છે—સંયુક્ત વાક્ય.

કર્તૃપક્ષ (*SUBJECT*).

280. કર્તૃપક્ષ consists of કર્તા or કર્તૃપદ and the કર્તા વિવર્ધક or the *attributive adjuncts* called also the *enlargement*

of the subject: for example, **in** ત્યાં એક વિશાળ મનોહર બાગ હતો, બાગ is કર્તા (કર્તૃપદ), એક, વિશાળ, and મનોહર are કર્તાવિવર્ધક, and એક વિશાળ મનોહર બાગ is કર્તૃપદ.

The *subject* accordingly be either:—

- (a) સાદો કર્તા—*Simple Subject*, or
- (b) પૂર્ણ or વિવર્ધિત કર્તા—*Enlarged Subject*.

281. A Subject *without* any attributive adjuncts is called **સાદો કર્તા**. It may be—

- (a) નામ—બાળક બહુ હસે છે.
- (b) સર્વનામ—આપણે વારંવાર ભૂલ કરીએ છીએ.
- (c) વિશેષણ—પુણ્યવાન સુખી થાય છે.
- (d) કૃદંતનામ—કહેવું સહેલ છે.
- (e) શબ્દસમૂહ—સત્ય શોધક બનવું (એ) સહેલ નથી.
- (f) ઉપવાક્ય (clause)—ન ધટે ન ધટે પ્રિય પ્રાણપતિ,
હરવી વિષયાર્થ પવિત્ર સતી.

282. When attributive adjuncts are added to the કર્તા to add to its meaning, the કર્તા is said to be **વિવર્ધિત** or *enlarged*. The enlargement of the subject is called **કર્તા વિવર્ધક**.

The subject is enlarged by—

- (a) વિશેષણ—ઉદ્યમી અને પ્રમાણિક માણસ આખરે તરે છે.
- (b) વિશેષણિકશબ્દસમૂહ—સરદારો અને નાયકોમાંના ધણાખરા રણમાં પડ્યા.
- (c) છટ્ટી વિભક્તિનું—નામ—સર્વનામ—શબ્દસમૂહ—

આજકાલના જીવાનીઆ અનુભવને હસી કહાડે છે. તમારો બાઈ હોશિયાર છે. એને સંતાવાનું ઠેકાણું નથી. યુજરાતના રાજના ચૂરવીરપણાનું વૃતાંત ચાલતું હતું.

(d) સમાનાર્થનામ—શબ્દસમૂહ—

છ. સ. ૧૫૩૦ માં બાબરનો પુત્ર હુમાયુ માદો પડ્યો.

સત્ય આખરે જય પામે છે એ વાત ખરી છે.

(e) કૃદંત વિશેષણ—હસતું બાળક સૌને ગમે છે.

(f) વિશેષણિક વાક્ય—જે માણસ કાલે તમને મળવા આવ્યો હતો તે આ રહ્યો.

(g) ઉપલી બે અથવા વધારે રીતિ—એવી ગુર્જરી નીહા-
ળતો કાકુ નામે વટલલીનગરનો કોઈ ધનાઢ્ય વેપારી રાજ્ય-
મંદિરની વાટ પૂછતો હતો.

ક્રિયાપદ (PREDICATE).

283. ક્રિયાપદ is what we say about the કર્તૃપદ. It includes the *whole* of what is stated about the subject. It may either be a *finite verb*, or it must contain one: as,

(a) ઘોડો હજીહજી છે, વરસાદ વરસે છે, ચોર નાસી ગયો.

(b) વાત ખોટી પડી, પેલો છોકરો હોશીઆર છે.

In (a) the predicate consists of simple verbs, while in (b) it contains a finite verb with some other word or words.

When the ક્રિયાપદ does not consist only of a finite [verb, it may take—

(i) ક્રિયાપૂર્ણ—*complement* of the verb,

(ii) કર્મ—*object* or *completion* of the verb.

(i) ક્રિયાપૂર્ણ—(*complement* to a verb).

284. Some intransitive verbs do not, by themselves, express the sense completely: as,

વાત (ખોટી) પડી, તે છોકરો (હોશીઆર) નીવડશે.

Such verbs as હો, થા, બન, ઠાર, નીવડ &c., are verbs of *incomplete predication*, and the word or words used with such verbs

to complete the sense of the predicate, constitute the ક્રિયાપૂર્ણ or *Complement* of the verb. (*Vide* Art. 94).

(ii) કર્મ (*Object*).

285. All transitive verbs are in one sense verbs of incomplete predication in as much as they invariably require કર્મ or *object* to complete the sense. The word used with a transitive verb to complete the sense of the predicate is called કર્મ or *object* (or the *completion of the predicate*): as, પક્ષીએ ફળ કરડ્યું, તે પાઠ વાંચે છે.

The કર્મ or *object* may be represented by all those parts of speech which are used in representing the કર્તા or *subject*, and it is enlarged in as many ways as are used in enlarging the કર્તા. The enlargement of the કર્મ is called કર્મવિવર્ધક.

Some transitive verbs, called દ્વિકર્મીક્રિયાપદ take two objects—the ઉપસ્થકર્મ and the અનુપસ્થકર્મ (*Vide* Art. 95). The ઉપસ્થ or the *direct* object stands in the *accusative* case, while the અનુપસ્થ or *indirect* or *personal* object stands in the *dative* case: as,

મહાવાએ બપોરે કાગળો રાણાને આપ્યા.

Extension of the Predicate (ક્રિયાવૃદ્ધિ).

286. Besides the ક્રિયાપૂર્ણ and the કર્મ, the action expressed by the verb may be expressed or modified by an *adverb* or some word or words having an adverbial force. These generally show *time, place, manner, extent, &c.* The predicate is then said to be *extended*, and the adverbs or adverbial phrases are called ક્રિયાવૃદ્ધિ or *extensions of the predicate*.

The ક્રિયાવૃદ્ધિ may be—

(a) ક્રિયાવિશેષણ—મારણાં ફડાફડ અફળાયાં.

(b) ક્રિયાવિશેષણિક શબ્દસમૂહ—તે વિનાકારણ ખીજવાયો.

(c) ત્રીજી, પાંચમી, સાતમી વિભક્તિનાં નામો અથવા નામયોગી સહિત નામો—તે ક્રમોત્તર મુખ્યો. માણસ વિદ્યાથી વખણાય છે. વાદરો ઝાડપર ચઢી ગયો.

(d) પ્રથમ વિભક્તિનાં નામો (કાળ, સ્થળ, માપદર્શક)—ડોશીએ આખી રાત દબ્યું. આજે અમે દશ ગાઉ ચાલ્યા.

(e) કૃદંત (used adverbially)—રાણો અઢલીને બેઠો. હાથી ડાહલો ડાહલો હાડે છે.

(f) કૃદંત નામ—(નિમિત્તાર્થ—gerundial infinitive)—હમે મિનારો જોવાને નીકળ્યા. તેણે સમે યુધિષ્ઠિર બેઠાં તળાંસવાને ચર્ચું.

(g) સતી પ્રથમા—આગની જૂમ પડતાં દોડાદોડ થઈ રહી.

We have thus seen that every વાક્ય consists of *two* parts—the **કર્તૃપદ** and the **ક્રિયાપદ**. The former must have a **કર્તા**, the latter must have a **ક્રિયાપદ**. Thus the **કર્તા** or *agent* and the **ક્રિયાપદ** are the essential parts of every sentence; while the complementary parts or those of secondary importance in the construction of a sentence are—

(1) કર્તા વિવર્ધક,	(2) કર્મ,	(3) કર્મ વિવર્ધક,
(4) ક્રિયાપૂર્ણી,	(5) ક્રિયાવૃદ્ધિ.	

In analysing a sentence the કર્મવિવર્ધક may be placed in the column of the કર્મ and the ક્રિયાપૂર્ણી in the column of the ક્રિયાપદ.

287. We give below the usual Table and the પૃથક્કરણ of a few sentences.

(a) એક વણ્ણનરાને ત્યાં મોતીઓ નામે પાળેલો હતો.

(b) આજ કાલના જુવાનો સહનશીલતાને દાસત્વ ગણે છે.

(c) આ વાડ પર કેવાં સુંદર ફૂલો આવી રહ્યાં છે !

(d) બરાબર ચાળીશ વર્ષની એક ઉંચી પણ ભરેલા શરીરની સ્ત્રી તેની પાસે બેસી માતાની પેઠેજ તેની સરભરા કરતી હતી.

કર્તાપક્ષ		ક્રિયાપક્ષ		
કર્તાવિવર્ધક	કર્તા	કર્મ-વિવર્ધકસહ	ક્રિયાપદ ક્રિયાપૂર્ણ સહ	ક્રિયાવૃદ્ધિ
(a) મોતીઓ નામે પાળેલો	હતો		હતો	એક વણ્ણનરાને ત્યાં
(b) આજ કાલના	જુવાનો	સહનશીલતાને દાસત્વ	ગણે છે	
(c) કેવાં સુંદર	ફૂલો		આવી રહ્યાં છે	આ ઝાડપર
(d) બરાબર ચાળીશ વર્ષની એક ઉંચી (પણ) ભરેલા શરીરની	સ્ત્રી	તેની સરભરા	કરતી હતી	તેની પાસે બેસી માતાની પેઠેજ

Complex Sentence (સંયુક્ત વાક્ય).

288. સંયુક્ત વાક્ય contains two or more clauses, only one of which is *principal*, while the other or others are *subordinate* : as,

(a) જે ઉપર આપણે રહીએ છીએ તે પૃથ્વી છે.

(b) તમારે ખૂબ યાદ રાખવું કે જૂઠું બોલવું એ મહા પાપ છે.

In (a) there are two clauses—

(i) જે ઉપર આપણે રહીએ છીએ and (ii) તે પૃથ્વી છે.

Of these the (ii) clause is principal or મુખ્યવાક્ય, while the (i) clause is subordinate or ઉપવાક્ય.

In (b) તમારે ખૂબ યાદ રાખવું is a મુખ્યવાક્ય and

ત્યારૂં બાલકું એ મહા પાપ છે is an ઉપવાક્ય.

289. The clause containing the main verb of the whole sentence is called મુખ્યવાક્ય. An ઉપવાક્ય is a subordinate or dependent clause, which forms the component part of some other clause, and in relation to the latter, does the work of a *noun*, an *adjective*, or an *adverb*. These ઉપવાક્ય are accordingly of *three* kinds :—

(a) નામવાક્ય—a *noun* clause,

(b) વિશેષણિક વાક્ય—an *adjectival* clause,

(c) ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય—an *adverbial* clause.

(a) નામવાક્ય.

290. નામ વાક્ય is a clause which does the work and occupies the place of a નામ in relation to some other clause: it may be—

(1) કર્તા—તે માણસ ગરીબ છે (એ) ખુલ્લું છે.

(2) કર્મ—માયા દેખી મુનિવર ચળે (એ) તમે હળવે હળવે જોશો.

(3) સમાનાર્થ (in apposition)—સવલ એ છે કે કેટલા દિવસ આવા કહાડવા? ‘આહિંસા પરમા ધર્મ:’ (એ) વચન સર્વને માન્ય છે.

(b) વિશેષણિક વાક્ય.

291. વિશેષણિક વાક્ય is a clause which does the work and occupies the position of a વિશેષણ to some noun or noun equivalent in some other clause: as, જે મૂર્ખ હોય તે લક્ષ્મીથી મોહ પામે.

A વિશેષણિક વાક્ય is generally introduced by the relative pronoun જે: as, જે કુટુંબમાં વહીવટ વર્ગ સંજોડો તે કુટુંબમાં સર્વ સંજોડું હોય છે.

This જે may often be understood : as, તમે (જે) વાત કહી તે ખોટી પડી, (જેને) મૃત્યુનો ઠર હોય તેને વીર કહેવાય નહીં.

(c) ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય.

292. ક્રિયાવિશેષણિક વાક્ય does the work of an adverb with respect to the verb, adjective or another adverb in some other clause, and like an adverb shows—

(1) Time—ન્યારે નાડી ચાલતી નથી ત્યારે કહીએ જે જીવ ગયો.

(2) Place—ન્યાં ભય ઊઠે ત્યાં સમુદ્ર સૂકે.

થોભ નહીં ન્યાં હોભનો (ત્યાં) શોભા સધળી ભય.

(3) Manner—આંખ ઉપર પ્રકાશ ન આવે એવી રીતે દીવો મૂકો.

(4) Cause—કોઈ સારો વર મળ્યો તેથી તને ભૂલી ગઈ.

(5) Condition—જે દ્રવ્ય છોડ્યું ન હોત તો આ પ્રસંગ ન આવત.

Compound Sentence (સાન્વય વાક્ય).

293. સાન્વય વાક્ય is a sentence of two or more principal clauses joined together by *co-ordinative* conjunctions : as, ધનુ ધણે રોયો ને કાલાવાલા કર્યા પણ રોઠે માન્યું નહીં.

N. B.—*Co-ordinative* conjunctions as opposed to *subordinative* ones, are such as join together clauses *co-ordinate* or *of equal rank* with one another.

In a સંયુક્ત વાક્ય, every clause, besides the principal clause, is a *subordinate* or *dependent* clause, forming a constituent or component part of some other clause, while in a સાન્વય વાક્ય each clause is an *independent* clause, being *co-ordinate* or of equal rank with the other or others.

294. The co-ordinate clauses of a સા.વય વાક્ય are joined together by વાક્યયોગી denoting different relations, the principal of which are—

- (a) સંગદર્શક સંબંધ—*Cumulative* (or *copulative*) relation—(addition),
- (b) વિકલ્પ દર્શક સંબંધ—*Alternative* relation—(alternative or choice),
- (c) વિરોધાર્થ દર્શક સંબંધ—*Adversative* relation—(opposition or contrast),
- (d) કારણ દર્શક or પરિણામ દર્શક સંબંધ—*Illative* relation—(cause or inference).

Illustrations:—

- (a) હું તમને પૈસાની મદદ આપીશ અને તમે મહાને જ્ઞાનની આપજો.
- (b) હું એકલો જાઉં કે તમે સાથે આવો છો ?
- (c) કાચી કેરી ખાટી લાગે પણ પાકી તો ગળી લાગે.
- (d) હું સદા સ્વચ્છ હવામાં રહું છું અને તેથી સારી તંદુરસ્તી ભોગવું છું.

295. Sometimes compound sentences are *contracted* or *shortened* to avoid repetition of the same word, when the co-ordinate clauses may have—

(a) the same દર્શક—તે તેના ઉપર વધી પડયા, ફરી પડયા, બી પડયા.

(b) the same ક્રિયાપદ—તમે શું બણ્યા છો ? દાંધક ઉમેળ અને દાંધક સંસ્કૃત (બાણ્યા છું).

(c) the same દર્મ—તેણે મુશુષ્ણસિંહને બેદા, નિરખ્યા, બોલખ્યા.

(d) the same ક્રિયાવૃદ્ધિ—ઉનાળે હડા જળ જાય, નદી સરોવર જળ સૂકાય.

Such contracted sentences in Gujarati are called સંયુક્ત સાન્વયવાક્ય.

296. The several clauses of a સાન્વયવાક્ય, joined together by the વાક્યયોગી indicating different relations, are called સહગામી or collateral sentences. These વાક્યયોગી are often omitted in poetry, as also in prose : as,

કાપ કલેરા કંકાસને કાપ પાપ પરિતાપ,

કાપ કુમતિ કરણા કરી કાપ કષ્ટ સુખ આપ.

કેટલાએક કંઈ બદાને પગ છૂટા કરવાને બારણે ગયા, કેટલાએક આડા થયા, કેટલાએક કોઈ વાતોડા સરદાર આગળ ટાળું વળી હમા.

297. GENERAL DIRECTIONS

FOR THE ANALYSIS OF SENTENCES.

(i) In analysing a વાક્ય, first examine whether it is સાદું, સંયુક્ત or સાન્વય.

(ii) When the sentence is a simple sentence, first find the subject.

When the construction is કર્તારિ, the agent or કર્તા is the subject or કર્તૃપદ. But in the કર્મણિપ્રયોગ with passive verbs, the object or કર્મ, called સહ કર્તા, is the ક્રિયાનાથ of the verb and is included in the કર્તૃપદ. The agent then, in such sentences, taking the 3rd or the 5th case may be placed with ક્રિયાવૃદ્ધિ or extension of the predicate: as—

સ્વાર્થ જળના માછલાએ પરમાર્થ બુદ્ધિની કદપના ન કરાઈ.

પરમાર્થ બુદ્ધિની કદપના—કર્તૃપદ,

ન કરાઈ—ક્રિયાપદ,

સ્વાર્થ જળના માછલાએ—ક્રિયાવૃદ્ધિ.

Or તારાથી આખો લાડવો ખવાશે ?

આખો લાડવો—કર્તૃપદ, ખવાશે—ક્રિયાપદ, તારાથી—ક્રિયાવૃદ્ધિ.

In sentences where the agent takes the dative case, it may be placed with ક્રિયાવૃત્તિ or may be enclosed in brackets, in the column of the કર્તા.

In sentences with લાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, as આને બહુ ધારે છે, the notion implied in the verb may be placed in brackets as કર્તા.

(iii) All words or phrases qualifying the subject may be set down as કર્તા વિવર્ધક, and placed either with the કર્તા, or in a separate column as વિવર્ધક.

(iv) Next find the finite verb in the sentence and set it down as the ક્રિયાપદ.

(v) If the verb is a verb of incomplete predication (અપૂર્ણ ક્રિયાપદ), find the ક્રિયાપૂર્ણ or complement.

(vi) When the verb is transitive, find out the કર્મે.

(vii) If there are two objects to the verb, state which is ઉપસ્થ or direct, and which અવુપસ્થ or personal.

(viii) Look for any word or words qualifying the કર્મે, and set that down as કર્મેવિવર્ધક either with the કર્મે or in a separate column.

(ix) Lastly pick up what adverbs or adverbial phrases there are showing time, place, manner, cause of the action denoted by the verb, and put these down as ક્રિયાવૃત્તિ.

(x) Interjections and words in the vocative case may be set apart as they are not grammatically connected with the sentence.

(xi) When the sentence is a complex sentence, look for the number of clauses in the sentence, pick out the મુખ્યવૃત્તિ or principal clause, enumerate the several subordinate clauses, state opposite each subordinate clause whether it is a noun clause, an adjective clause, or an adverbial clause, and point out in relation to what word or clause it does duty as a noun, adjective or adverb: and lastly proceed to analyse the principal clause and each of the subordinate clauses separately, as if each were a simple sentence.

(xii) In a compound sentence, the collateral clauses may themselves be either simple or complex. Write down all the સહજામી વાક્યો one below another, state opposite each the relation it bears to some other clause, and then proceed to analyse each separately. If the sentences are contracted or elliptical, supply the omissions and ellipses first, and then analyse the clauses.

298. A few sentences, complex and compound, are analysed in the following table :—

- (a) કાલમ્મસ મૂઓ પણ તેનો જીવ અનેક ખોળિયામાં આજ જીવે છે.
- (b) આપણે દિવસે દિવસે નિર્બળ થતા જઈએ છીએ એ વાત તો બૂના અને નવા મતનાં માણસો એકમતે સ્વીકારે છે.
- (c) બિલાડીઓએ ગભરાઈને પેલા વાંદરાને કરગરી કહ્યું કે ભાઈ, કેમે કરતાં અમારો છૂટકારો કર ને આ જ કાંઈ થોડું ધણું રહ્યું છે તે અમને માણું આપ.
-

વાક્ય	વાક્યની નાદ	કર્તા વિવર્ધક સહ	કર્મ વિવર્ધક સહ	ક્રિયાપદ ક્રિયા-પૂર્ણ સહ	ક્રિયાવર્તિ
(અ) કાલકાળ...હવે છે (i) કાલકાળ થયો.	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય (ii) નું સહઆત્મી વિરુદ્ધીક સંબંધ સાદું વાક્ય	કાલકાળ	થયો	પૂર્ણ	
(ii) (પણ) તેનો હવ... હવે છે	(i) નું સહઆત્મી વિરુદ્ધીક સંબંધ સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	તેનો હવ	હવે છે	અનેક ત્રિવિધામાં આન	
(ક) આપણે...સ્વીકારે છે (i) આપણે...છીએ	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	આપણે	નિર્બંધ થતા જલજો ક્રિયા	દ્વિવચે દિવચે	
(ii) એ વાત સ્વીકારે છે	નામ ક્રિયાવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	એ વાત	સ્વીકારે છે	તો એકમતે	
(ગ) બિલાડીએ...આપ (i) બિલાડીએ...કહ્યું	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	બિલાડીએ	પેલા વાંદરાને આપ...આપ કારો	કહ્યું	અલશબ્દને કરમ- સીતે કેમે કરતાં
(ii) કેમે કરતાં...કર	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	કેમે કરતાં	કર	કર	
(iii) આ ને...રહ્યું છે	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	આ ને...ધણું	રહ્યું છે	આપ	
(iv) તે અમને...આપ	સાન્વયવાક્ય સાદું વાક્ય નામ ક્રિયાવાક્ય (ii) માં 'વાત' નું સમાનાયક	તે અમને, તે	આપ	પાછું	

We shall now take up the three heads of syntax, *viz.*, અનુક્રમ or *Order*, અનવય or *Concord*, and અધિકાર or *Government*.

અનુક્રમ (Order).

299. અનુક્રમ or *Order* shows the relative position of words in the construction of sentences.

300. The regular order of words in a Gujarati sentence is first the કર્તા or subject, then the કર્મ or object, if any, and last the ક્રિયાપદ or verb: as,

પક્ષી ઉડે છે.   ખેડુત જમીન ખેડે છે.

The ક્રિયાપૂર્ણ or complement of an intransitive verb like the object comes before the verb: as,

આપણો દેશ યુજશત કહેવાય છે.   ખખતર ભતભતનાં યાય છે.

301. Adjectives used *attributively* and adjectival phrases, including participles with or without adjuncts, and nouns and pronouns in the *possessive case*, are placed immediately before the noun qualified or explained: as, ઉઘમી માણસ ધણું કામ કરે છે. ધંધે વળગેલો માણસ સુખી હોય છે. દેશદેશના લોકની બોલી જૂદી હોય છે. તમારા ભાઈ ક્યાં ગયા છે? અળતા ધરના પાછલા ભાગના વાડામાં જવાનો એક માર્ગ જડયો.

302. Adjectives used *predicatively* are placed with the predicate, that is, after the subject which they qualify and not before it: as, જગત મોટું છે, અહીં નિશાબો ઘણી છે.

Adjectives used *factitively*, that is, as complements of factitive verbs, also come near the verb: as, મેં તેને હેશિયાર બનાવ્યો.

When an adjective and a noun or pronoun in the genitive case refer to the same વિશેષ્ય, the adjective comes after the genitive noun or pronoun: as, મિહનનું મોટું કાવ્ય, મહારૂં એક ધર, હિંદુસ્તાનનો યુજશતી નકશો.

303. Adverbs modifying the verb always precede the verb : as, ઘેડો ઝડપથી દોડે છે.

When the verb is transitive the adverb may *either* precede or follow the object according to the sense : as, તે કસરત દરરોજ કરે છે. તે દરરોજ કસરત કરે છે.

304. Adverbs and nouns with prepositions or case-suffixes showing time or place are most frequently placed *at the beginning of a sentence* : આજ તો બહુ કઠારો થાય છે. એક દહાડો આપાડ મહીનામાં મગન ને એની મા મેડે એકાં હતી.

305. In Gujarati the order of words remains the same in indicative, imperative, and interrogative sentences : as,

(Ind.) ઊકરો પાઠ વાંચે છે.

(Inter.) ઊકરો પાઠ વાંચે છે?

(Imp.) ઊકરા, પાઠ વાંચજે.

306. Interrogative pronouns used adjectively occupy the same place as adjectives: as; હવે વિલાપમાં શો ફાયદો ?

307. Interrogative particles such as શું, કે, કે શું, કે નહિ, કેની and ની are often placed at the end of પ્રમાર્થ વાક્ય with varying shades of meanings : as,

(a) અમારી સાથે આવો છો કે ? (b) અમારી સાથે આવો છો શું ?

(c) અમારી સાથે આવો છો કે શું ? (d) અમારી સાથે આવો છો કે નહિ ?

(e) અમારી સાથે આવો છો કેની ? (f) અમારી સાથે આવો છો ની ?

Of the above, (a) asks a simple question, (b) and (c) indicate surprise, (d) requires a definite reply, (e) and (f) show familiarity and expect the answer 'yes' which is implied in the question.

308. A subordinate sentence, when used as the object of a verb, follows the principal sentence when introduced by કે or જે, but it comes before the principal sentence if it is followed by the demonstrative એ, તે, એમ or એવું: as, તેની માએ કહ્યું કે તું આજ કડકો લાડુ લેજે. ઉદરે કાલાવાલા કર્યા જે મહારાજ આટલો ગુનહો માફ કરો. તમે તેને મદદ આપી એ બહુ સારું કીધું. એને સારી શીખામણ આપીએ છીએ તે કડવી લાગે છે.

309. Gujarati allows great latitude in arrangement of words, and the order above indicated is often inverted

- (a) in poetry,
- (b) in proverbial expressions,
- (c) in colloquial or ironical speech, and
- (d) for the sake of emphasis.

As : (a) કરેજ કંઈ જે ઘણી (b) વીંધ્યું તે મોતી ને કીધું તે કામ.
ઘટેજ બુદ્ધિ તે તણી. જેનો હોય વગ તેનો પેસે પગ.

(c) કહી દે ખરેખરું, નહીં તો ઉઠાડું છું રાન્યમાતાને.
નણ્યું નણ્યું તારું ડહાપણ.

(d) હજી ના આવ્યા પ્રધાન કે ન દેખાયા રાજ.

અન્વય (Concord).

310. અન્વય or Concord is the agreement of one word with another in gender, number, person, and case. In Gujarati the principal heads of અન્વય are (1) વિશેષણ and its વિશેષ્ય, (2) સર્વનામ and its પૂર્વાપર or antecedent, and (3) ક્રિયાપદ and its ક્રિયાનાય.

વિશેષણ.

311. A વિશેષણ agrees with the વિશેષ્ય or the noun it qualifies in gender, number and case : for example,

જુનો ચાકર, જુની સોપારી (gender),

નવું મકાન, નવાં કપડાં (number),

કાળો ઘોડો, કાળા ઘોડાને (case).

Note.—The adjective as a rule does not take the case-suffixes except in the case of the instrumental and the locative with એ, when the વિકારી વિશેષણ is attracted into એ (See Art. 154): as સારે ઠાકરે, ઉધારે માથે, આડે લાકડે.

In the above rule the adjective includes a genitive noun or pronoun, a participle and a pronoun used adjectively : as, શેઠનો સાજો, તમારી દુકાન, ફરતો કોટ, પેલો દરવાજો.

312. An adjective qualifying the indefinite infinitive, a phrase, or a clause is *neuter singular* : as,

બહુ હસવું સાફ નથી. મિત્રવિના એકલા રહેવું અઘરું લાગ્યું. નિર્બળતા પર વેર લેવું એ ભૂંડું છે.

313. Adjectives do not attributively qualify pronouns: but when they are used predicatively or factitively they agree with the pronouns in *gender* and *number* : as, એક લખે કે હું તારા વિના થેલો થયો છું અને બીજી લખે કે હું તારા વિના માંડી થઈ છું.

314. A *singular masculine noun* used in માનાર્થ બહુવચન requires the qualifying adjective to be *masculine plural*, while the *feminine noun* so used requires the adjective to be *neuter plural* : as, વનરાજ મહારાજ મોટા થયા છે, નવાં રાણી બહુ ભાઈ છે.

An adjective with several nouns.

315. An adjective *attributively* qualifying *several nouns of different genders agrees only with the first* : as, નવો ખડીઓ ને ક્લમ, જૂનું બદન ને અંગરખો : or it may be *repeated* before each of the nouns : as, નવો ખડીઓ ને નવી ક્લમ.

316. When the adjective *predicatively* qualifies several nouns of the same gender it takes the *plural form of that gender*, as; આપુ અને મગન બહાણે. કુંવરી અને તેની સખીઓ આવરી બની ગઈ. મુંબઈ અને કલકત્તા ઘણાં મોટાં શહેર છે.

317. But if the nouns be of *different genders* the adjective is *neuter plural*: as,

એક દહાડો મગન ને એની મા મેરે બેઠાં હતાં.

318. An adjective used with a noun *compounded* of two nouns of *different genders*, is *neuter plural*: as, વખુરાં પડેલાં માદીકરાનો મેળાપ થયો.

319. When several nouns are connected by *કે* or *અથવા*, an adjective used *predicatively* agrees with the noun *nearest* to it. As, પીછોડી કે ધોતિયું નવું હોય તો આપો. ધોતીઈ અથવા પીછોડી નવી હોય તો આપો.

સર્વનામ.

320. A pronoun agrees with its *antecedent* in *number* and *gender*: as, એક લખે છે કે હું તારાવિના થેલો થયો છું અને બીજી લખે કે હું તારાવિના ગાંડી બની છું.

321. The demonstrative *એ* or *તે* may be used

- (a) for a noun, as: ઘર સારું નથી, એ કોનું છે ?
- (b) for the indefinite infinitive, as: કહેવું એ સહેલ છે.
- (c) for a phrase, as: સહવારમાં હોતો ધન્યરત્ન નામ દેવું એ જરૂરનું છે. [રિતે તે જોવાનું છે.
- (d) for a clause, as: કોના તરફથી વાત ફૂટી છે અને કય
- (e) for some person or thing indefinitely, as: એ કોણ સૂવું છે ? એ શું પડયું ?

Note:—The demonstrative *એ* is sometimes used in apposition to a single noun, where it is quite redundant, as: રામરાજી એ એક પંડિત હતો. હાકોર એ એક જાતનું ધામ છે.

322. The correlative *તે* agrees with the relative *જે* in *gender* and *number* though *not in case*, as: (*જે*) *જયું તે જવાનું સર્વ. જે આજસુ છે તેનાથી કાંઈ થવું નથી.*

323. A pronoun used in answer to a question must agree in *case* with the interrogative pronoun, as: *કોણે આંચું ? હું. કોનો નોકર ? આપનો. એ બતાવવાનું કોણે માથે લીધું છે ? ખડાવાએ.*

The Verb and its ક્રિયાનાય.

324. In Gujarati the most important head of concord is the concord of the verb with its ક્રિયાનાય. A verb agrees with its ક્રિયાનાય in *number* and *person*, or in *number* and *gender*, as:

હું પાઠ વાંચું છું, તમે પાઠ વાંચશો.

પોટલાં બંધાયાં, કલમો લેહોવાઈ, ચરમા ડાબલામાં ધલાયાં.

In *ભાવે પ્રયોગ* when the ક્રિયાનાય is the *ભાવ* or notion implied in the verb, the verb is *neuter singular*. As:

મારાથી જવાનું નથી. મારા પેટમાં દુઃખે છે.

એને કાંઈ સાથે હજવું નથી.

325. In Gujarati, in certain tenses the verb agrees with its ક્રિયાનાય in *number* and *person*, while in other tenses, in *number* and *gender*. (See Note to Article 203). Again in some constructions, the *કર્તા* or subject is the ક્રિયાનાય, when in others, the *કર્મ* or object becomes the ક્રિયાનાય. The rules on this have been fully given in the treatment of *Prayogas* or verbal constructions. (See Arts. 233 to 236 and also Art. 241).

326. When a person is spoken of respectfully, the verb is *masculine plural* or *neuter plural*, according as the

ક્રિયાનાથ is masculine or feminine, as : સાધુ છક થઈ અચક.
હયુક ઔક એકિનબરોના મરણથી મહારાણી ધણાં રોકાવુર થયાં.

327. A verb having for its ક્રિયાનાથ a phrase or a clause followed by the appositional એ, તે or એવું is neuter, as : તમે તેને મદદ આપી એ સાફ કીધું. હરામીના બે ભાગ એ ખરું પડ્યું.

328. When a word used as the complement of a verb of incomplete predication, is a noun or noun equivalent, the verb must agree with the *subject* and *not* with the complement, as : અલકકિશોરી ! તું મારી ગુરૂ થઈ. મોહન કાલે દમયંતી જન્મ્યો હતો.

In spite of the above rule, usage clearly shows anomalous constructions in which the complement by its being nearer the verb influences the gender or person of the verb, as :

તે શ્રી ખરેખરે દુઃખનું સ્વરૂપ હતું. (ક. ધે.)

કંદ, મૂળ, ફળ, ફૂલાદિ પણ તેમના નિર્વાહની ચીજો હતી.

329. In addressing a person the verb is in 2nd person, as : હે ઈશ્વર ! મારાં પાપ માફ કર.

When however a word of title of honour is used in place of the second personal pronoun, it is usual to use the verb in the 3rd person, as :

મુકરર કરેલે વખતે હું હાજર થએલો પણ રાવસાહેબ ધરમાં નહોતા.

TWO OR MORE KRIYANATHS.

330. Two or more *kriyanaths* of the same gender and of the *singular* number connected by અને or તથા require the verb to be in the *plural number* of that gender, as : વનરાજ, સુરપાળ, અને રૂપજી દીવાન આજુપતિના ડેરામંદે આવ્યા. (Mas. plu.).

કાલી તથા કાશી પીતપોતાને ઘેર ગઈઓ. (Fem. plu.)

હેસ્ટીંગ્સ અને વૉટરલ્ડ ક્યાં આવ્યાં છે ? (Neu. plu.)

331. But if these *kriyanaths* are of *different* genders, the verb is *neuter plural*, as : બીલો તથા બીલડીઓ ત્રીજો રસ્તો નહોતો. તેઓનામાં પરાક્રમ અને શક્તિ નહોતાં

Note.—Sometimes the verb agrees with the *nearest* or *last mentioned* of such words of different genders joined by અને : as, મેંફેરીંગના લશ્કર પાસે ખોરાક, કપડાં અને દારૂગોળો આવી રહ્યો હતો.

332. When several *kriyanaths* separated by કે, અથવા or વા are of *different* genders, the verb agrees in *gender* and *number* with the one *nearest* to it, as :

ધરમાં શેઠ, શેઠાણી, કે નોકર નહોતો.

333. When however these words are followed by the indefinite pronoun કોઈ or કશું, the verb is *neuter singular*, the words so used being *either* of the *same* gender, or of *different* genders :

(a) મકન, બાણો કે લલ્લુ કોઈ મળ્યું નહીં.

(b) પાધડી, દુપટ્ટો, ટોપી, કે શેલું કશું નહોતું.

Pronouns of different persons as Subjects.

334. When several pronouns of *different* persons joined by અને or તથા are used as subjects, the verb is *plural* in number and agrees in *gender* with the *first* person rather than with the *second* or *third*, and with the *second* rather than with the *third*, as :

હું, તું ને તે જઈશું.

તું ને તે જશો ?

હું ને તું જઈશું.

તું ને તેઓ જશો ?

335. When the pronouns are separated by કે, અથવા or વા the verb agrees in *person* and *number* with the pronoun *nearest* to it, as :

હું કે તું જશે.

તું કે હું જશી.

તું કે તેઓ જશે.

In Gujarati the verb is often omitted

(a) in poetry, as: સુખી હું તેથી કેને શું ?

(b) in proverbial expressions, as: આપ તેવા બેટા ને વડ તેવા ટેટા.

(c) in colloquial, ironical or exclamatory sentences, as: આ તે તમારી લાયકી, આપ કરતાં બેટા સવાઈ ! અહો ભાઈ, આજ ધણે દિવસે તમે ક્યાંથી !

અધિકાર (Government).

336. અધિકાર or Government is the power by which one word requires another to be in a particular case.

The rules of syntax under this head have been given incidentally under

The significations of *Cases* (*Vide* Arts. 145 to 151).

“ “ *Participles* (“ “ 185 to 191).

“ “ *Tenses* (“ “ 218 to 221).

CHAPTER VIII.

PARSING—પદરૂઢિ.

336A. પદરૂઢિ, literally the breaking up of a sentence, means the system of classifying the words of a sentence, according to the Parts of Speech to which they belong, and of showing the relations which they bear to one another in the same sentence.

336B. The following Table roughly indicates the order and variety of points to be mentioned in parsing the different parts of speech:—

નામ	સર્વનામ	વિશેષણ	ક્રિયાપદ	અન્યથ			
				ક્રિયાવિશે- યણ	વાક્યયોગી	નામયોગી	કેવળ- પ્રયોગી
પ્રકાર-વર્ગ ભતિ સંબંધ વિભક્તિ વચન	પ્રકાર અને વિશેષ્ય	વર્ગ મૂળ લેદ અર્થ કાળ ભતિ પુરુષ વચન પ્રયોગ સંબંધ	વર્ગ તથા સંબંધ				.....

336C. A few illustrative sentences are parsed below:—

1. બંગાળાના લોકો ઘણા આગળ વધ્યા છે એમ આપણે સાંભળીએ છીએ. [એકવચન.

α. બંગાળાના—વિશેષનામ, નાન્યતરજતિ, સંબંધાર્થે પછીનું

ઃ. લોકો—સામાન્યનામ, સામાન્યજતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું બહુવચન.

- c. ઘણા—ન્યૂનાધિકદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 d. આગળ—સ્થળદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 e. વધ્યા છે—અકર્મક ક્રિયાપદ, વધ મળ, મળ ભેદ, નિશ્ચયાર્થ, જૂતવર્તમાન કાળ, ત્રીજે પુરૂષ, સામાન્ય જાતિ, બહુવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા લોકો. [એકવચન.
 f. એમ—દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું
 g. આપણે—પ્રથમ દ્વિતીયસંધાર્ય સર્વનામ, સામાન્ય જાતિ, કર્તાર્યે પેહેલીનું બહુવચન.
 h. સાંભળીએ છીએ—સકર્મક ક્રિયાપદ, સાંભળ મળ, મળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાનકાળ, સામાન્ય જાતિ, પેહેલો પુરૂષ, બહુવચન, સકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા આપણે અને કર્મ એમ.

2. આ સમજવાને થોડા ડિંડા ઉતરવાની જરૂર છે.

- a. આ—દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું એક વચન, સમજવા કૃદંતનું કર્મ. [ચતુર્થીનું એકવચન.
 b. સમજવાને—સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, નિમિત્તાર્થે
 c. થોડા—ન્યૂનાધિકદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 d. ડિંડા—સ્થળદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [પદ્મીનું એકવચન.
 e. ઉતરવાની—સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, સંબંધાર્થે
 f. જરૂર—ભાવવાચક નામ, નારી જાતિ, કર્તાર્યે પ્રથમાનું એકવચન.
 g. છે—અકર્મક ક્રિયાપદ, હો મળ, મળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, વર્તમાનકાળ, નારીજાતિ, ત્રીજે પુરૂષ, એકવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા જરૂર.

3. મોઢેથી રામ રામનો ઉચ્ચાર તીણુ સ્વરે કરતી થોડી વાર સંભળાઈ.

- a. મોઢેથી—સામાન્ય નામ, નાન્યતર જાતિ, કરણ્યે તૃતીયા
 b. રામ—વિશેષ નામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પદ્મીનું એકવચન.
 c. રામનો—as above.

- d. ઉચ્ચાર-સામાન્ય નામ, નરજ્ઞતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન.
 e. તીણું-ગુણવાચક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય રવર (તે પ્રમાણે જ્ઞતિ-વચન).

f. રવરે-સામાન્ય નામ, નરજ્ઞતિ, કરણાર્થે તૃતીયાનું એકવચન.

g. કરતી-વર્તમાન કૃદંત.

h. થોડીવાર-કાળદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

i. સંભળાઈ-સકર્મક ક્રિયાપદ, સાંભળ મૂળ, સહભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નારીજ્ઞતિ, ત્રીજો પુરુષ, એક વચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ (also called કરણે સકર્મક), એનો ક્રિયાનાથ તે અધ્યાહાર.

4. પ્રભાત થતાં સૂર્ય દેવની આરાધના કરવા જતા હોય એવી રીતે લક્ષમણ અને લવ જેવા આ બે જણ પૂર્વ દિશા તરફ વળ્યા.

a. પ્રભાત-સામાન્ય નામ, નરજ્ઞતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું એકવચન, થતાં કૃદંતનો કર્તા તેથી કૃદંત કર્તા (Nominative absolute).

b. થતાં-વર્તમાન કૃદંત, એનો કર્તા પ્રભાત.

c. સૂર્યદેવની-વિશેષનામ, નરજ્ઞતિ, સંબંધાર્થે પછીનું એકવચન.

d. આરાધના-ભાવવાચક નામ, નારીજ્ઞતિ, કર્માર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન, કરવા કૃદંતનું કર્મ, [ચતુર્થીનું એકવચન.

e. કરવા (ને)-સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જ્ઞતિ, નિમિત્તાર્થે

f. જતા હોય-અકર્મક ક્રિયાપદ, જા મૂળ, મૂળભેદ, સંશયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાન કાળ, નરજ્ઞતિ, ત્રીજો પુરુષ, બહુવચન, અકર્મક કર્તરિ પ્રયોગ, કર્તા તેઓ અધ્યાહાર.

g. એવી રીતે-રીત બતાવનાર ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

h. લક્ષમણ-વિશેષનામ, નરજ્ઞતિ, સંબંધાર્થે પછીનું એકવચન.

i. અને-ચાક્રયોગી અવ્યય, લક્ષમણ અને લવ એ જામ્દને જોડનાર.

j. લવ-to be parsed as લક્ષમણ.

- k. જેવા—નામયોગી અવ્યય. [વચન.)
 l. આ—દર્શક વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય જણ (તે પ્રમાણે જાતિ-
 m. એ—સંખ્યાવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય જણ (તે પ્રમાણે જાતિ-
 વચન). [વળ્યા ક્રિયાપદનો કર્તા.
 n. જણ—સામાન્યનામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું બહુવચન,
 o. પૂર્વ—ગુણવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય દિશા (તે પ્રમાણે
 જાતિ-વચન).
 p. દિશા—સામાન્યનામ, નારીજાતિ, સંબંધાર્થે પરીનું એકવચન.
 q. તરફ—નામયોગી અવ્યય, દિશા અને વળ્યા એ શબ્દ
 વચ્ચે સંબંધ દેખાડનાર.
 r. વળ્યા—અકર્મક ક્રિયાપદ, વળ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ,
 નરજાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, બહુવચન, અકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ, કર્તા જણ.

5. વળી એ પણ જાણવું જોઈએ કે પવન મળે એટલેજ થયું નહીં પણ તે ચોખ્ખો ને તાજો જોઈએ.

- a. વળી—વાક્યયોગી અવ્યય. [જાણવું કૃદંતનું કર્મ.
 b. એ—દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, કર્તાર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન,
 c. પણ—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 d. જાણવું—સામાન્ય કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, કર્તાર્થે
 પ્રથમાનું એકવચન, જોઈએનો કર્તા.
 e. જોઈએ—અપૂર્ણ ક્રિયાપદ, યુજ્ઞ ધાતુ, સહભેદ, નિશ્ચયાર્થ,
 અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, કર્તારિ
 પ્રયોગ, એનો કર્તા જાણવું.
 f. એટલેજ—ન્યૂનાધિકદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
 g. થયું—અકર્મક ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, થા મૂળ, મૂળભેદ,
 નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન.
 h. ચોખ્ખો—ગુણવાચક વિશેષણ, વિશેષ્ય તે.

૬. ખાધા વિના તો કંટલાએક દહાડા ચાલે પણ પવન વિના એક પણ પછુ ચાલે નહીં. [એકવચન.

- a. ખાધા-ભૂતકૃદંત નામ, નાન્યતર જાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું
- b. વિના-શબ્દયોગી અવ્યય.
- c. તો-ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
- d. ચાલે-અકર્મક ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ, ચાલ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, ભાવે પ્રયોગ, એનો કર્તા એનો ભાવ.
- e. પણ-વિરુદ્ધાર્થદર્શક વાક્યયોગી.
- f. પણ-ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

૭. જે તુમહું માંહેથી મરે, તો તારે ને પોતે તરે.

- a. માંહેથી-સ્થળદર્શક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
- b. તારે-સકર્મક ક્રિયાપદ, તર મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાન કાળ, નાન્યતર જાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, તે કર્તા અધ્યાહાર, કર્તરિ પ્રયોગ.
- c. પોતે-સ્વવાચક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, પ્રથમાનું એકવચન, તરે ક્રિયાપદનો કર્તા.

૮. બત્રિશ વર્ષનું સ્વમ થયું ત્યાં પુરું કર્યું યમદૂતે,

હતી ન હતી કરી દીધ ફૂલવાડી મૂર્ખ પવનની ફૂંકે.

- a. પુરું-ખલ્લહપાર્થ વિશેષણ, એનો વિશેષ્ય તે (સ્વમ) અધ્યાહાર.
- b. કર્યું-સકર્મક ક્રિયાપદ, કર મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નાન્યતરજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ, યમદૂત કર્તા, અને ક્રિયાનાથ અને કર્મ તે (સ્વમ).
- c. હતી-અકર્મક ક્રિયાપદ, હો મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, ભૂતકાળ, નારીજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, એનો કર્તા જે અધ્યાહાર.
- d. ન-નકારવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.

e. હુતી—વર્તમાન કૃદંત, વિશેષણ તરીકે વપરાએલું, એનો વિશેષ્ય તે અધ્યાહાર. (તે પ્રમાણે જાતિ-વચન).

f. કરી દીધી—સંયુક્ત ક્રિયાપદ, કરીદે મૂળ, મૂળબેદ, નિશ્ચયાર્થ, જૂતકાળ, નારીજાતિ, ત્રીજોપુરુષ, એકવચન, સકર્મક કર્મણિ પ્રયોગ.

9. પીલે યંત્રે કાપી, કૃષિક અતિશે શેલડી લલે,
તથાપિ તે પોતે નિજ મધુરતાથી નવ ચલે.

a. પીલે—સકર્મક ક્રિયાપદ, પીલ મૂળ, મૂળબેદ, સંશયાર્થ, અનિયમિત વર્તમાનકાળ, નરજાતિ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન, એનો કર્તા કૃષિક, શેલડી એ કર્મ અને સકર્મક કર્તારિ પ્રયોગ.

b. કાપી—સંબંધક જૂત કૃદંત.

c. લલે—ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [એકવચન.

d. નિજ—સ્વવાચક સર્વનામ, નારીજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું

10. વળી કંઈ જોઈએ જોલ લાડીલા, હું સરખો નહીં આપો.

a. લાડીલા—સામાન્ય નામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પહેલીનું એકવચન. [એકવચન.

b. હું—પહેલો પુરુષ સર્વનામ, નરજાતિ, સંબંધાર્થે પછીનું

c. આપો (= આપનાર) - કર્તૃવાચક કૃદંત નામ, નરજાતિ, કર્તાએ પ્રથમાનું એકવચન, છે અધ્યાહાર ક્રિયાપદનો કર્તા.

11. ધૂર્તલાલ ! તું તો માનવી કાયાવાળો રાક્ષસજ.

a. ધૂર્તલાલ—વિશેષ્ય નામ, નરજાતિ, સંબોધનાર્થે પ્રથમાનું એકવચન.

b. માનવી—ગુણવાચક વિશેષણ. એનો વિશેષ્ય કાયા (તે પ્રમાણે જાતિ-વચન.) [(તે પ્રમાણે જાતિ-વચન.)

c. કાયાવાળો—ગુણવાચક વિશેષણ. એનો વિશેષ્ય રાક્ષસ

d. રાક્ષસ—સામાન્ય નામ, નરજાતિ, વિધિવાચક પ્રથમાનું એકવચન, અધ્યાહાર છે ક્રિયાપદની પછી આવેલો કર્તા.

12. તારે જાતે જવું જોઈએ, એવું કારણ ન છતાં શું કામ ગયો ?

a. કારણ—ભાવવાચક નામ, નાન્યતર જાતિ, હો મૂળનું વર્તમાન કૃદંત છતાં નો કર્તા, તેથી કૃદંત કર્તા.

b. છતાં—વર્તમાન કૃદંત, એનો કર્તા કારણ.

c. શું કામ—પ્રશ્નવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય. [ધટે છે.

13. જે કામનો આરંભ કરવો ઘટે છે તે કામ પૂરું કરવું પણ

a. આરંભ—ભાવવાચક નામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે દ્વિતીયાનું એકવચન, કરવો કૃદંતનું કર્મ. [એકવચન ઘટે છે નો કર્તા.

b. કરવો—સામાન્ય કૃદંત નામ, નરજાતિ, કર્તાર્થે પ્રથમાનું

c. ઘટે છે—અકર્મક ક્રિયાપદ, ઘટ મૂળ, મૂળભેદ, નિશ્ચયાર્થ, દ્વિત્વ વર્તમાન કાળ, નરજાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, કરવો કર્તા, અકર્મક કર્તરિ પ્રયોગ.

CHAPTER XI.

PUNCTUATION—વિરામચિન્હ.

૩૩૭. *Punctuation* explains the method of inserting various marks in a written composition in accordance with the sense. In other words, it corresponds to pauses or variations of tone in speaking, and serves the purpose of making the sense clear to the reader.

૩૩૮. The following are the marks or signs of punctuation generally used in Gujarati :—

- ,—*The Comma*—અડપવિરામ or લઘુવિરામ.
- ;-—*The Semicolon*—અર્ધવિરામ or ગુરૂવિરામ.
- :-—*The Colon*—વૃદ્ધવિરામ.
- .—*The Full Stop or Period*—પૂર્ણવિરામ or અંત્યવિરામ.
- ?—*The Note of Interrogation*—પ્રશ્નચિન્હ.
- !—*The Note of Exclamation*—ઉદ્ગારચિન્હ or આશ્ચર્યચિન્હ.
- —*The Dash*—ગુરૂરેખા.
- —*The Hyphen*—સંયોગચિન્હ.
- ( ) or [ ] —*Brackets*—કૌસ.
- “ ”—*Inverted Commas*—અવતરણ ટાંપ.
- '—*The Note of Elision*—લોપચિન્હ.
- ˘—*A short syllable*—લઘુચિન્હ.
- —*A long syllable*—ગુરૂચિન્હ.
- *—*The Asterisk or Star*—ફૂલ or ફૂલડી.
- †—*The Dagger*—કટારી.
- ‡—*The Double Dagger*—દ્વિકટારી.
- §—*The Section*—સર્પગાંઠ.
- ¶—*The Paragraph*—પદચિન્હ.
- ☞—*The Index*—સૂચકચિન્હ.
- ^—*The Caret*—કાંકપદ.

૩૩૯. A Comma is generally inserted—

(a) Between words or phrases that have the same grammatical connection with the sentence, as :—

વિશ્વાસુ, મેહેનતુ, નિમકહલાલ અને કામેલ પુરુષો પણ વ્હીલા જેવા દેખાવા લાગ્યા. (કુસુમાવલી)

કરજીની ત્યાગશક્તિ, દુર્યોધનની નીતિ, ધર્મનું સત્ય, ભીમનું બળ, કૃષ્ણનો પ્રેમ અને અર્જુનનું શૌર્ય એ સર્વે એના લઘુ દેહમાં અન્યો-અન્યથી અધિકતર સત્તા મેળવવાને યત્ન કરતાં હતાં. (કુસુ.)

N. B.—When such words follow each other in pairs, a comma is inserted between each pair: as,

ધનવાન અને નિર્ધન. જીવાન ને ધરડા, શેઠ અને ચાકર, અમીર અને ફકીર, એ સઘળામાં કંઈ અંતર રહ્યો નહીં. (કરજી ઘેલો).

(b) Before and after vocative cases, as—

અલક બહેન, જવા ધોને એને હવે ! (સરસ્વતીચંદ્ર).

કહે, દેવી, હવે આનું શું કરવું છે ? (સર).

N. B.—When some passion or emotion is to be expressed, a note of exclamation is used after the vocative, as—

ચંદ્રકાંત ! ચંદ્રકાંત ! કાંઈ કહેવાનું નથી. (સર).

(c) Between several simple sentences, joined together by conjunctions : as,

આ બાલિકાએ કંપથી બય બતાવ્યો, અશ્રુ પૂર્ણેક્ષણથી શ્રમ બતાવ્યો, બાહુસ્વસ્તિકથી અર્ધચંદ્ર બતાવ્યું, અને અંગુષ્ઠાભેષથી લલળ બતાવી (કુસુ.).

(d) Before and after phrases or sentences used as adjuncts, to enlarge a preceding noun or pronoun : as—

ડાકોરના ઇન્દુલાલજી મહારાજ, જે એક અવતારી પુરુષ થઈ ગયા કહેવાય છે, તે જે મંદિર માંડી બેઠા હતા, તેને કંઈ ખબર પડી કે દયારામ સાહે કાવ્ય કરે છે. (દયારામ).

કવિ નર્મદાશંકરે, પોતે દયારામની બાની ઉપર આશક હોવાથી, તેને વિશે લખેલ મેળવવામાં ઘણો પ્રયાસ કર્યો હતો. (દયારામ).

(e) Before and after phrases introduced into the body of a sentence : as—

તમારે તો, ગમે તેમ હોય તોપણ, એવી વાત વિસારી દેવી જોઈએ.

(f) Before quotations, when immediately dependent on the verb that introduces them : as—

આ વાત સાંભળીને પાદશાહે પૂછ્યું, “તમે શા ઉપરથી આટલી દેહેશત રાખો છો ?” (કરણ.)

N. B.—A colon is also used in such cases.

340. The *Semicolon* is inserted between two portions of a sentence, each being complete in itself, when the pause is intended to be longer than that meant by a comma : as,

આ તરણુ નરને માથે મહારાજા શ્રી કેસરીસિંહના બન્ને હાથ હતા; તેની પૃષ્ઠે મહારાણી દેવી કામસેનાની પવિત્ર અને બળવાન ઓથ હતી; તેની સામે ધુલીના કોમળ પણુ પરીક્ષક ચક્ષુદ્રય હતાં; અને તેના દેહાત્મા પ્રતિ કુમારી વસંતવિલાસીનીનું સર્વસ્વ હતું; તેથી તે સર્વ પ્રકારે બાબદેવીના માથા ઉપર બેઠો હતો. (કુસુ.)

341. The *Colon* is used after a portion of a sentence complete in itself, when it is conjoined with another portion, connected with it by way of *enumeration, example, consequence, &c.* : as,

જૂની સુરંગ, તેનું રાણાના અંતઃપુરમાં મ્હોં, ઉઘાડી તરવારવાળો રણજીત, પોતાની સત્તા ઓછી થાય છે એવું શકરાય જાણે છે એવી ભોંક ખ્યાતિ, તેના પ્રતિસ્પર્ધી ઉપર રાણો વધારે પ્રીતી દેખાડે છે એવી જનચર્ચા, અને શકરાય ખૂન કરતાં ડરે એવો નથી એ અપવાદઃ આ સર્વ વાર્તા ઉપરથી એકજ અનુમાન થાય એવું હતું. (સર.)

દશરથે રામનો ત્યાગ કર્યો, રામે સીતાનો ત્યાગ કર્યો અને તે છતાં દશરથનું જીવન રામમય રહ્યું અને રામ સીતામય રહ્યાઃ તેમજ પતિવ્રતા કુસુદંતરી મૂર્ખ પતિને મનનો સ્વામિ કરી દેવા મથી તે છતાં સરસ્વતીચંદ્રમય મટી નહીં ! (સર.)

મનની વેદનામાં શરીરની વેદના જણાઈ નહીંઃ ક્ષણવાર ત્યાં ને ત્યાંજ માથું રહ્યું. (સર.)

342. The *Full stop* is used—

(a) At the end of each complete and independent sentence : as,

એક દિવસ પુત્રને સંભારતા સંભારતા લક્ષ્મીનંદન શેઠ સરસ્વતીચંદ્રના વાલકેશ્વરવાળા યંગલામાં ગયા. (સર.)

(b) After abbreviations : as,

તા. ક.—તાજ કલમ.

ઇ. સ.—ઇસ્વી સન.

ઇ. સ. પૂ.—ઇસ્વી સન પૂર્વે

ઇ.—ઇત્યાદિ.

વિ.—વિદ્યમાન.

વિ. ૧૫.—વિશેષ વિનંતિ.

લા. or લી.—લખીતંગ.

ર.—રૂપિયા.

નં.—નંબર or નંગ.

પ્ર.—પ્રશ્ન.

ઉ.—ઉત્તર.

સ.—સવાલ.

જ.—જવાબ.

ડા.—ડાકટર.

રા. સા.—રાવ સાહેબ.

રા. રા.—રાજ્યમાન રાજ્યશ્રી.

રા.—રાજ્યશ્રી.

મુ.—મુકામ.

ટા.—ટૅકાણું.

તા.—તારીખ.

સં.—સંવત.

રા. બા.—રાવ બહાદુર.

બા. બા.—બાન બહાદુર.

બા. સા.—બાન સાહેબ.

ચિ.—ચિરંજીવી.

મી.—મીસ્ટર.

કુ.—કુપની.

343. The *Note of Interrogation* is always used in a sentence after *direct* questions : as,

કેમ સુંદર બાબી, આ શું અર્થિયું? આટલા બધા ધૂળે છે કેમ? (સર)
but not after *indirect* question : as,

એ તો હું ક્યાં જાઉં છું, એ મને પૂછે છે.

344. The *Note of Exclamation* is used after expressions of sudden joy, surprise, terror, wish, benediction, address, &c. : as,

અરરરર ! આ પિતા ! આ બોલે છે શું ! આનો ઉત્તર દેવાની કાંઈ જરૂર નથી ! (સર.)

આપની નિશ્ચિંતતા હવે અમર રહે ! (સર.)

ગાડીવાળો ચમક્યો : “ હું ! ક્યાં ગયા ? ” (સર.)

આ અમારા કોલ ઉપર જગકર્તા ધમ્મર ! તું મોહાર કરજે, તથા હે તેત્રીશ કરોડ દેવતાઓ ! તમે સાક્ષી કરજો. (કરચ્છ.)

N. B.—The mark is repeated when the emotion is very strong, as:—

રાજર્ષિ હરિશ્ચંદ્રના રાજ્યનો નાશ, સુહૃદનો ત્યાગ, ભાર્યા અને તનયનો વિકૃત્ય ! ! ! હે વિધાતા ! તે' આ શું કર્યું ! ! !

The two marks (? !) are often combined when a combined feeling of surprise and question has to be expressed: as,

તમારી આ વર્તણૂક સારી નથી એમ કેમ કહી શકાય ? !

345. The *Dash* is used:—

(a) When there is an abrupt break in a sentence: as,

તમને કહેતાં જમ ઉપડતી નથી, બાકી બધું છું કે તમે બાજુરો ત્યારેજ મ્હને કરાર વળશે ને ત્યારેજ—તમે સમજ્યાંજ છો સ્તો. (સર.)

(b) When some change in thought or construction is to be expressed : as,

વિષયને હું ન્યાહું છું—વિષય મ્હને ન્યાવી શકતા નથી; સંસાર મ્હારો દાસ છે—હું સંસારનો નથી. (સર.)

(c) After an enumeration of particulars to show that what follows is common to all of them : as,

કંઈક ઉપરીઓપર લાંચના અથવા બીજી રીતે કસુર કરવાના આરોપના પ્રસંગ આવેલા; કંઈકને પોતાના કામમાં ગુંચવારા ભરેલા અને આંટીના પ્રભ ઉઠેલા; કંઈક પ્રભ વર્ગના રાગદ્રેષના પાત્ર થયેલા અને તેમનાપર તરકટ ઉઠેલા; કંઈક પોતાના ઉપરી અમલદારોના અભિમાન અથવા દુર્ગુણ અથવા દ્રેષના અભિદાન થયેલા;—એવા એવા સર્વ ઉપરીઓને માન્યતરે સ્વયુદ્ધિથી સવળા માર્ગ બતાવેલા. (સર.)

346. The *Hyphen* is generally used to connect compound words, and in printing when a word is broken up into syllables at the end of a line: as,

સુગુણસિંહના વદન-શશીને શોક-રાહુએ છાયેલો જોતાંજ હર્ષને બદલે તેને શોક થવા લાગ્યો. (કસુ.)

347. *Brackets* are used to enclose a phrase or a sentence, which interrupts another sentence, as:—

રાજ્યે ફેરવતી સલાહ લીધા પછી દેશમાં ફરી બ્યવસ્થા કરવા સારૂ (પોતાની મોજરોખને માટે નહીં) ફેરવ પાસેથી ઘટવું દ્રવ્ય માંગવું. (નર્મગદ્ય).

348. *Inverted Commas* are used when a passage is quoted or reported from an author or another speaker: as,
એની અને કુમુદસુંદરીની પળવાર

“ મળી દેહોદેહ. ” (સર.).

“ અલક બહેન, હું તો તમારો ભાઈ થાઉં હો ! ” એમ બોલી પવિત્ર દષ્ટિથી તેના બાણી જોઈ રહ્યો. (સર.).

Sometimes a single comma is similarly used: as,

સર્વથા ‘મરી ગયા પછીજ મનુષ્ય સુખી છે કે દુઃખી છે એ વાત સમજી શકાય’ એવું ગ્રીસના મહાત્મા સોલનનું કહેવું અનુભવસિદ્ધજ છે. (કસુ.)

349. The *Notes of Elision*, a short syllable and a long syllable are generally used in poetry to show respectively the elision of a letter, a syllable prosodially short and a syllable similarly long: as—

કળા તારૂં વસુ લાવશે વિદેશમાંથી નિધાન,

ભરપૂર હિંદુસ્તાનના રેવાના નિધાન.

350. An *Asterisk*, an *Obelisk*, a *Dagger*, a *Section*, and a *Paragraph*—these marks are used in manuscripts and in printing to refer to some notes in the margin or at the foot of the page.

Two, three or more asterisks together (* * * *), or a long dash (—————), or at times several dots put together (.....) denote some omission.

351. The *Index* corresponds much to the English *N. B.* (*nota bene* = mark well), and draws our attention to a particular point of note.

352. The *Caret* is used to denote some omission when the latter is afterwards inserted: as,

નવ કલાક પછી

દરબારનો હુકમ છે કે રાતના ૫ દરવાજા બંધ રાખવા.

CHAPTER X.

PROSODY—छंदविन्याસ—પિંગળવિચાર.

353. *Prosody* treats of the *Accent* and *Quantity* of syllables, and *Laws* of Versification.

354. *Accent*—અક્ષત—is the stress laid on a syllable while pronouncing it. It is of *three* kinds:—

(a) હ્રસ્વ—acute,

(b) અનુહત—grave, and

(c) સ્વરિત or મિશ્ર—circumflex. (*Vide* Sec. 33).

355. A *syllable* is as much of a word as can be pronounced at once, that is, a vowel with or without one or more consonants.

356. *Quantity* of a syllable is either હ્રસ્વ or લઘુ, દીર્ઘ or ગુરુ, or પ્લુત.

357. A syllable is called હ્રસ્વ or દીર્ઘ according as its vowel is *short* or *long* respectively. A *short* syllable becomes *long* when followed by an અનુસ્વાર or વિસર્ગ. It also becomes *long* when it is followed by a conjunct consonant (જોડાક્ષર) and possesses an acute accent: as, અંગના, અંતઃકરણ, વૃક્ષ.

Also the last syllable of a quarter is either long or short, according to the exigence of the metre, when its natural quantity is short.

358. A *stanza* (કડી or પદ્ય) is a combination of *four* (at times *six*, as in the case of છંદપા and કુંડળિયા) *lines* (દ્વય or ચરણ or પદ or પદ્ય), which are regulated either by the number of *syllables* (અક્ષર) or by the number of *syllabic instants* (માત્રા).

359. One માત્રા is allotted to a *short* syllable, and two to a *long* one in metres regulated by the number of માત્રા. A ષ્ઠા syllable is taken to possess *three* માત્રા.

360. *Metre* (છંદ or ષ્ત) is the name given to the *system* regulating the number and position of syllables and syllabic instants in a line of poetry.

361. The *Cæsural pause* is called યતિ where we are required to stop a little while repeating a line of poetry.

362. Versification in Gujarati is based upon *two* kinds of metres:—

(a) અક્ષરમેળ છંદ—Letter-metres; and

(b) માત્રામેળ છંદ—Syllabic metres.

363. A *short* syllable with *one* માત્રા is marked ~, while a *long* syllable with *two* માત્રા is marked —.

364. For the sake of facility, there are used in Gujarati *eight* syllabic groups, or poetic feet, or ગણ, each consisting of *three* syllables, which can be expressed as follows:—

ત્રગણ ~ — — as યશોદા (Eng. Bacchius)

દ્વગણ — ~ — as રામજી (Amphimacer)

ત્રગણ — — ~ as ગોવિંદ (Anti-bacchius)

ત્રગણ — ~ ~ as બૂધર (Dactylus)

દ્વગણ ~ — ~ as ગણેશ (Amphibrachys)

ત્રગણ ~ ~ — as સવિતા (Anapaestus)

ત્રગણ — — — as અંબાજી (Molossus)

ત્રગણ ~ ~ ~ as કુમુદ (Tribachys).

Similarly લ (~) denotes a *short* syllable, and ગ (—) a *long* one.

These ચરણ with their proper arrangement can be very easily remembered by the following couplet:—

આદિમધ્યાવસાનેષુ ચરતા યાન્તિ લાઘવમ્ ।

મઝસા ગૌરવં યાન્તિ મનૌ તુ ગુરુલાઘવમ્ ॥

The ચગણ, રગણ, and તગણ have respectively a *short* syllable in the beginning, middle, and end; while with a *long* syllable in these places, we have respectively બગણ, જગણ, સગણ. If all the syllables be *long*, it is મગણ, while with all of them *short*, it is નગણ.

365. The usual માત્રામેળ છંદ used in Gujarati are:—

દોહરા, ચોપાઈ, પ્લવંગમ, મહીદીપ, રાળા, છપા, હરિગીત, સવૈયા, ત્રિભંગી, ઝૂલણા, કુંડળિયા, ગીતિ.

366. The usual અક્ષરમેળ રૂપ so used are:—

અનુષ્ટુપ, ઇંદ્રવજ્રા, ઉપેંદ્રવજ્રા, ઉપજતિ, દોષક, શાલિની, સ્લિત, તોટક, દ્રુતવિલંબિત, મોતીદામ, ભુજંગી, વંશસ્થ, વસંતતિલિપ્ત, આમર, માલિની, નારાય, શિખરિણી, મંદાકાંતા, પૃથ્વી, હરિણી, શાર્દૂલવિકીરિત, સ્તગ્ધરા, મનહર, વૈતાલીય, પુષ્પિતામ્રા.

I. માત્રામેળછંદો (Syllabic Metres.)

1. દોહરા.

The first and the third ચરણ contain 13 માત્રા each, while the second and the fourth contain 11 માત્રા each. The *eleventh* માત્રા is *short* in every ચરણ. The accent falls on the first, fifth, and ninth માત્રા. The ચતિ rests on the eighth માત્રા of every ચરણ.

પુસ્તક અર્ધ ઉઘાડું ને અર્ધું મીઝ્યું જણાય,
ધન્દુ કિરણશી અંગુલી માંહીં પરાવી કાંધ—હૃદયવીણા.

2. ચોપાઈ.

Each ચરણ contains 15 માત્રા and ends in either જગણ, તગણ, રગણ or સગણ.

રે ઠગ ! મુજને કાં તું વ્હાય ? નહિ એ જૂદા અનિલ બધાય;
જૂદાં જૂદાં રૂપજ ધરી તું નો તું આવે ફરિ ફરી.—કુસુમભાળા.

3. પ્લવંગમ.

Every ચરણ contains 21 માત્રા with the યતિ resting on the eleventh માત્રા. The *initial* and the *final* letters of each ચરણ are *long*.

ચિત્તે મનુજ વિચાર અધમ તું છે અતિ,
ધારો મતિ નવ સાર કરી નોંચ તેં મતિ;
તેં ભવમાં આ એક જગતમાં જન્મોને
લીધા વેશ અનેક બદન મન બદલીને.—કાવ્યસરિતા.

4. મહીદીપછંદ.

Every ચરણ consists of 22 માત્રા with *one* or *two long* letters in the end. The યતિ rests on the twelfth માત્રા, while the accent falls on the first, seventh, thirteenth and nineteenth માત્રા.

પ્રેમબંધ બન્ધુતણો, વિશ્વજનો બોલે,
બાંધિયો પ્રભુધામથીજ જન્મચક્રી જોડે;
જનનિજાત ભગિની બ્રાતની સમાન આંહિ
મનુજ રચિત બન્ધુતણો પ્રેમ બને નાહિ.—કુ. મા.

5. કાવ્ય or રોળાવૃત્ત.

Every ચરણ consists of 24 માત્રા with *at least one final* letter *long*, and the યતિ rests on the eleventh માત્રા.

પડ્યાં ન ઉડ્યાં બાધ, રાજ મોટાં મોટાંઓ;
આસિરિયા ને મિસર, ગ્રીસને રામ ગયાંઓ !
કહાં હસ્તીનાપૂર, અરે કહું દિલ્લી કહાં છે ?
સિદ્ધપોર પાટણ, અરે તે પૂણા કહાં છે ?—નર્મ કવિતા.

6. છંદા or છંદય છંદ.

Unlike all other metres, this stanza contains six ચરણ. The first four ચરણ are those of રોળાવૃત્ત, and each of

the last two contains 28 मात्रा with the यति resting on the fifteenth मात्रा.

વાધ સાથ લઢનાર, દીઠા તે તો તન રાગી;
જરમાંહે ઝીલંત, ઝાલી ઝાળી થઈ જોગી;
શૂરા શિર સરદાર, કાયર કિંકર થઈ નાઠા;
સદાવ્રત દેનાર, બીખ માગે થઈ માઠા;
જોખનવંતા નરનારીઓ, દીઠાં ડાસા ડાશીઓ;
સામળ કહે ફરતી છાંયડી, જોષ ન જોશે જોષિઓ.

7. હરિગીત છંદઃ

Each ચરણ contains 28 मात्रा with the यति at the fourteenth or the sixteenth मात्रा. The accent is on the third, tenth, seventeenth, and twenty-fourth मात्रा. There must be રગણ at the end of every ચરણ, or at least the final letter ought to be long.

રે ! ક'બે તો બહુ બ'હુ સહુ મેં કા'મ કરા કા'મમાં,
રે ! તોપિ હું જરી રહ્યો સૌ જમ એવા જમમાં;
દિનરાત ક્યાં વહી જાય છે એ ગોષ્ઠ મનમાં ના ઝહી,
પ્રભુ ! સ્હાય કર તું મુજને પડું પાય હું તુજ ફરિફરિ.

N. B.—This is the scheme given by Kavi Dalpatram (*vide* his પિંગળ). Kavi Narmadashankar has introduced a change in *dropping* the first two मात्रા of every ચરણ and necessarily requiring a રગણ at the end (*vide* his પિંગળ પ્રવેશ).

સાંભળી સ્તુતિ આપણીરે બૂલી ખાલી ના ખતા,
સ્વાર્થ સાર લોક દુઝ્યા નૃક ઝાંઝું બોલતા;
નિદે કાઈ આપણે તો લડતું નહિ તે સાંભળી;
પીઠ પાછળ લોક હલકા બૂંદું બોલે તે વળી.—ન. ક.

Mr. Narsinbrao Bholanath has, of late, introduced in his nice little books of poems, what he calls વિષમ હરિગીત. There is nothing new about it. It is merely a combination of the two schemes laid out by the two esteemed poets of Gujarat. In this stanza, the odd ચરણ are Kavi Narmad's, while the even ones are Kavi Dalpatram's.

શાન્તિ શીતળ વરશિને સુખમાં સુવાહું રાત્રિએ
જે નદી, સરવર, અદ્રિ, તરવર દિવસ લપિયાં લેખને;
કુમુદિની કરમાઈ દિવસે થાકીને સૂઈ જતી,
લેને જગાડું કરવડે મૃદુ સ્પર્શ કરીને પ્રેમથી.—કુ. મા.

8. સવૈયા.

સવૈયા is of two kinds:—સવૈયા એકત્રીશા and સવૈયા બત્રીશા. In the first, every ચરણ contains 31 માત્રા, while in the second, every ચરણ contains 32 માત્રા. The યતિ is at the sixteenth માત્રા. In એકત્રીશા the *last two* letters in every ચરણ are long and short respectively, while in બત્રીશા *both* of them are long.

પરદેશીના બૂટ ફટાફટ માથાફટ કરી શીદ ધાર,
શોભા ખોટી તેની સખળી ચાલે પૂરા દિવસ ચાર;
અદ્ય કાળમાં ફાટી જાશે, જાશે લઈ તેને પછી જ્ઞાન,
વેશ તણ પરદેશ તણો આ સજ તારો હે હિંદુસ્થાન.—કા. સ.
અંબુધિતાત અને જનની જળમાત સહોદર લક્ષ્મી બનેલી,
રાજ્ય કરે નભમાં, શિવ-ભાલ કરે ગૃહ, અમૃત કૌરતુલ બેલી;
સેનપતિ રમર નાયકનો, પતિ રોહિણીનો, પ્રિય સર્વ તણો છે,
તો પણ અસ્ત થયો શશિરાજ, અહો! ઉદ્યાસ્ત પ્રભાવ ધણો છે—
ઘેટાતવધ કાવ્ય.

9. ત્રિભંગી.

Every ચરણ contains 32 માત્રા with the યતિ at the tenth, eighteenth and twenty-sixth માત્રા. The accented માત્રા are the third, eleventh, nineteenth and twenty-seventh. The *final* letter of every ચરણ must be long: and if સ્વગણ can be introduced in the end, that is preferable. There are *three medial rhymes* (યતિપ્રાસ) in every ચરણ.

જય જગદાધારા, સૌથી ન્યારા, શું લહું સારા, ગુણ તારા,
જય નીરાકારા, પણ સાકારા, સર્વાકારા, શુભકારા;

જય પાપોહારા, દુઃખ સંહારા, પાપી મારા, ગુણુ મારા,
જય જય ભવ તારા, શત્રુ વિહારા, શુભ અભિધારા, સુખકારા.

10. ગુલણા.

Each ચરણ contains 37 મારા with the યતિ resting on the tenth and the twentieth મારા. The final letter in every ચરણ must be long. The accented મારા are the first, sixth, eleventh, sixteenth, twenty-first, twenty-sixth and thirty-first. It is advisable to have the third મારા short.

સ્નાન કરી નર્મદા નીરમાં ધીર નર એક કૌપીન અંગે ધરીને,
નર્મદે ! નર્મદે ! એમ ઉચ્ચારતો હર્ષથી રામ ઉભાં કરીને;
સંગ નથી કોઇનો નિરપૂહી નિપુણ તે જગત જંગળને શૂન્ય દેખે,
ધન્ય સંન્યાસને, વાસના છોડી જે આશના પાશ તૃણુ તુલ્ય પેખે.—
૨. શા.

11. કુંડળિયા.

Like છપ્પા this stanza also differs from others in containing six ચરણ. The first two ચરણ form a દોહરો, and the last four form a રાગાવૃત્ત. The first hemistich of the third ચરણ must be the same as the fourth hemistich of the preceding દોહરો, and the last words of the stanza must be almost the same as the first.

જેથી સકળનાં મન હરે, મુક્તાદળ મહામૂલ,
તો તેનાં કેવાં હશે, ફળની પેઠે ફૂલ ?
ફળની પેઠે ફૂલ હશે કઇ તકમાં ચાતાં ?
ઝાડ છોડ કે વેલ ? બાગમાં હશે વવાતાં ?
ક્યા દેશમાં થાય ઝાડ પ્રિય મુક્તાદળનાં ?
ઉપજ્યો મને વિચાર, હરે મન જેથી સકળનાં.—રસજ્ઞાન.

12. ગીતિ.

The first and the third quarter contain 12 મારા each, while the second and the fourth 18 each.

હાસ્યનનક નાટકથી, હસી કહ્યાએ અનીતિ મૂખાંધ;
કેળેતિ જોઈ લોકો, તજે કુવડતા બહુજ સરમાધ.—ન. ક.

II. અક્ષરમેત્ર છંદો (Letter Metres).

1. અનુષ્ટુપ.

Each quarter contains 8 letters. In all the four quarters the *fifth* letter is to be *short*, and the *sixth* long: while the *seventh* letter alternately long and short.

“ધાઓ, ધાઓ, અરે નાથ ! ઉગારો અગ્નિ જાળથી;”
લવતી ઝખકી જગી નવોઢા આંસુ ઢાળતી—હ. વી.

2. ઇંદ્રવજ્ર.

— — — — — (5, 6).

ત ત જ ગ ગ

દેખી તને આ રડતી અત્યારે, બાપેજ ઉદ્દેગ મને વધારે !
વહાલી પ્રિયા છોડ મને ઉલ્લાસે ! થા ખૂશ જોથી સુખ સૌ પ્રકારે !—કા. સ.

3. ઉપેંદ્રવજ્ર.

— — — — — (5, 6).

જ ત જ ગ ગ

ઉપેંદ્રવજ્ર differs from ઇંદ્રવજ્ર in having the *first* letter short instead of long.

વસન્ત માંહી કળિ માધવીની, કલા સશીની શરદે નવીની,
દિને દિને ખીલતી તેમ બાળા અપૂર્વ કાન્તિ ધરતી રસાલા—હ. વી.

4. ઉપભતિ.

When quarters of ઇંદ્રવજ્ર and ઉપેંદ્રવજ્ર are mixed up together in one and the same stanza, the metre is called ઉપભતિ. The Cæsural pause is at the fifth letter.

સંગ્રામનો સંનિધકાળ આવે, મને મહા ઉત્સવ તુલ્ય ભાવે;
ફરી ફરીને નહિ લાગ આવે, જો માત ! તારા મનને મનાવે—ઇ. વ.

5. દોષક.

- - - - - (6, 5).

મ મ મ ગ ગ

દેહ અણુ સમ સૂક્ષ્મ ધરે છે, પાસ થતાં પણ બળ્ય દીસે છે,
પાર વિના ઉપકાર થવાને, મંત્ર સમાન વધો ગિર છાને—ઈ. વ.

6. શાલિની.

- - - - - (4, 7).

મ ત ત ગ ગ

ને આઠમે સર્વ આનંદ પામે, ગોપી જેવી કૃષ્ણને શું લડાવે;
મહાલે ઝાઝું સ્વર્ગ પામી શું આજે ! હા હા ! કેવાં મુખ એનાં પ્રકાશે !

7. લલિત.

- - - - - (6, 5).

ન ર ર લ ગ

નરમ દીલથી, ઝાહિ વૃત્તિથી, સમજી વાંચશો, સૂખિયાં થશો;
અનુભવી હશો, શુદ્ધ જાણુશો, વળિ વખાણુશો, પાડ માનશો.—ન. ક.

8. તોટક.

- - - - - (3, 3, 3, 3).

સ સ સ સ

ગિરિરાજ અને ધનરાજ તણો, અહિં ખેલ અલૌકિક આજ બન્યો;—
ગિરિવૃન્દ અહો ! ધનરાજ અહો ! મુજને તમ ખેલ વિષેજ મહો.—હ. વી.

9. કૃતવિલંબિત.

- - - - - (4, 4, 4).

ન મ મ ર

કુદ્દતું નાચતું નાવડું આવતું, અતિ મનોહર સુંદરી લાવતું,
અનુપ ગીત સુધા વરસાવતું, તૃપતિ શાન્તનુને લલચાવતું.—હ. વી.

10. યોતિદામ.

— — — — — (2, 3, 3, 4).

જ જ જ જ

સખી દુઃખ દેહ ધણું મુજનેજ, બની શણગાર સજી ફરીનેજ;
નહીં પતિ પાસ મ્હને સુખકાજ, ધરૂં ક્યમ અંગે રડા નવ સાજ.

11. ભુજંગપ્રયાત.

— — — — — (6, 6).

ય ય ય ય

અહો વૃક્ષ મેવાતણા કેટલા આ ? બહુ ભારથી જૂલી નીચા વળ્યા આ !
જુઓ લીંબુ લીલા પીળા ડાળડાળે થતાં પકવ એ સ્વાદ શું રમ્ય આલે !

12. વંશસ્થ.

— — — — — (5, 7).

જ ત જ ર

ક્ષણે ક્ષણે વેલ સમાન વાધતી, નવા નવા રંગ તરંગ ધારતી—
સુલોચનાની પૂરી હોંસ પાડવા, ગૃહેશ ચાલ્યો ગૃહિણી ભડાવવા.—ઇ. વ.

13. વસંતતિલિકા.

— — — — — (8, 6).

ત મ જ જ ગ ગ

જો બાર કુંભ દિન તે થકિ માંડી આજે
ખાલી કર્યા ફરી ભર્યા અહિં ચંદ્રાને,
હા ! એટલી અવધિમાં સુખદુઃખરંગ
શા આપણે અનુભવ્યા હશિ રોઈ સંગ !—કુ. મા.

14. ચામેર.

— — — — — (7, 8).

ર જ ર જ ર

Each quarter contains 15 letters, and resembles a line in English of *Trochaic Septameter* with one more long syllable at the end.

આગ રેલ ને દુકાળથી ખરાબી થાય છે,
પેટ ના ભરી શકે ગરીબ જીવ જાય છે;
ભૂગડાં વિના ફરે ફરી ન કામ ખેસવા,
ધામ દામ ના મળે, શું હાલ એમના થવા ?

15. માલિની.

~~~~~ (8, 7)

ન ન મ ય ય
શશિસમ મુખ ચાહ ચિત્ત આકર્ષનાઈ,
દિલદુઃખ હરનાઈ શાન્તિથી ખીલનાઈ;
વદનસ્મિત પ્રસારી હાસ્ય દે સુખકારી,
કુતૂહલ નવ ભારી કિંતુ તે હાસ્યકારી.—કા. સ.

16. નારાય.

~~~~~ (8, 8)

જ ર જ ર જ ગ

This is exactly the English Iambic Octameter. It differs from ચામર only in having one short syllable added at the beginning of each quarter.

વળી જુઓ અહીં રૂડાં સુપાદપો અશોકનાં,
દિસે સહુજ કામ એ દૂરે થવા સશોકનાં;
ખિલે ધણાંજ પર્યુ, ને કરે સદા સશોકને
અનિલ કેરી લ્હેસ્થી હરી પીડા અશોક એ.

17. શિખરિણી.

~~~~~ (6, 11)

ય મ ન સ મ લ ગ

સુભદ્રાને રૂડો શશી કર સમો જ્યાં કર અડયો,
યતિ એકયા ચિત્તે—કુમુદવનમાં મોદ પ્રસર્યો,
ખિલ્યાં અંગે, અંગ્યાં નયન, હરખ્યાં રામ શરીરે,
વધા અહ્વાનંદે મગન થઈ નારાયણ હરે!—ર. શા.

18. મંદાકાન્તા.

----- (4, 6, 7).

મ મ ન ત ત ગ ગ
ધામે ધામે સરતિ નિરખા હસની નારી હારી,
વાયુ વાતાં ઉડતું ઉરથી હૃદયિયું અંગધારી,
જાતી પાણી, હસતિ મુખથી, જેમ લૈને રૂપાણી;
ગંગારૂપે ગણિત ગુરુએનુંકો નવોઢા નિહાણી.—૨. સા.

19. પૃથ્વી.

----- (8, 9).

જ સ જ સ ય લ ગ
કુરંગ જળરંગ છે, જળ નહોં, તું જ્ઞાને ધસે !
મરીશ રખડી, કદી ઉઢક પાસ ના આવશે;
તડાગ બ્રમણા ધરે હરિષ્ચ શીદ આવી અરે ?
તહોં ઉઢક બાસ છે, ન તવ તૃપ્ત તૃષ્ણા કરે.—કા. સ.

20. હરિણી.

----- (6, 4, 7).

ન સ મ ર સ લ ગ
અકળ રચના સર્વે બાસે તમારી ત્રણે તણી !
વિધવિધ રીતે લોભાવો છો પ્રસારી કીડા ધણી !
તરણુ વચની ચંદાની સૌ દિસો સખાઓ તમે !
નિકટ સરતાં લાગે મુખ્યા કુમારી નહોં રમે !—કા. સ.

21. શાર્દૂલવિકીરિત.

----- (12, 7).

મ સ જ સ ત ત ગ
હું ક્યાં મંદધી, અંબુધિ તું રસનો આનંદ રૂપે રજો;
હું ક્યાં અગ્નિ, પરગદેવ તુજને સ્વગ્નન રૂપે કહો;
હું ક્યાં મૃદુ વિરહ મોહ મમતા, નિર્ભય તું બૂધતિ;
પામી સ્થાય રસાદિ વર્ણન કરું, દે દેવ તું સન્મતિ.—૨. સા.

22. સ્વધરા.

----- (7,7,7)-

મ ર મ ન ય ય ય

આને તુને ગિરિ હે નયન નિરખતાં આત્મ સાનંદ ભારે !
જૂદી જૂદી રૂપમાં નવિન નવિન તું વેશ વિચિત્ર ધારે,
લીલાં વસ્ત્રો સમે કો અધિક પિત ધરે, એત જૂરાં કદાપિ,
આને ગિરિ ! મને તેં ખચિત હૃદયમાં સુખ સૌ શાન્તિ આપી-કા. સ.

23. મનહર.

In this metre there is no specified system of syllabic feet. It contains 31 letters in each quarter, with the ચતિ at the eighth, sixteenth, and twenty-fourth letters. The *final* letter in each quarter must be *long*. The three *medial rhymes* (ચતિપ્રાસ) increase the charm of the metre.

તપખીર સુંધે જન, જુઓ તેનું કેવું તન,
જભે ધૂળનુંજ વન, બહુ દુઃખકાર છે;
ભૂગડાં સદાય મેલાં, હાલ બહુ દિસે ઘેલા,
નાકમાંથી ચાલે રેલા, ગંધનું અગાર છે;
કદીએ ભૂલાય નહીં, આધી પાછી થાય નહીં,
સદા સાથે રહે સહી, ખાલી ખોટો ભાર છે;
વ્યસનીને વળગી તે, કદી નવ અળગી તે,
સાથ મરતાં લગી તે, એવી ખૂરી નાર છે.

24. વૈતાલીય.

This metre and the following differ from all other metres in having their *odd and even quarters arranged according to two different systems* of syllabic feet. The *first* and the *third* follow one system, while the *second* and the *fourth* follow another.

----- (3, 7).

----- (4, 7).

સ સ જ ગ (odd quarter)

સ મ ર લ ગ (even quarter)

કરમાં કર આંખ આંખમાં, હૃદયે અંતર અંગ અંગમાં;
મનમાં મન મેળવી હવે, કર દીધે પતિ કેમ પાલવે ?—છ. વ.

25. પુષ્પિતાશા.

— — — — — (9, 3).

— — — — — (5, 8).

ન ને ર ય (odd quarter)

ન જ જ ર ગ (even ")

યુવતી જન દુ'વે અમૂલ્ય ગાય, ધર ધર નૌતમ ગાન તાન થાય;
સરર સરર અખંદ રાગ પૂરે, વલય-સતાર ચઢે અપૂર્વ સૂરે—છ. વ.

CHAPTER XI.

FIGURES OF SPEECH—અલંકાર.

367. અલંકાર primarily means *an ornament*. In literary composition અલંકાર is to style what an ornament is to the body. It corresponds to an English *Figure of Speech*, which has been defined as 'A deviation from the plain and ordinary mode of speaking with a view to greater effect'.

368. અલંકાર are either શબ્દાલંકાર—*Figures of Words*, or અર્થાલંકાર—*Figures of Sense*.

શબ્દાલંકાર consists in turning or twisting words from the original meaning, so that *if the words be altered the figure is destroyed*: while,

અર્થાલંકાર consists in the sense and signification of words, so that *if the words be changed by the substitution of synonymous words, the figure is not destroyed*.

The English Figures of speech have been classified on the basis of the three operations of the intellect or understanding that they have reference to: viz., *Similarity* or the feeling of agreement, *Contrast* or the feeling of difference, and *Association*.

369. અલંકાર in Gujarati are reducible on a similar basis to four following groups:—

(1) Figures based on *Similarity*.

(2) Figures based on *Contrast*.

‡(3) Figures based on *Association*.

(4) Figures based on *Arrangement*.

370. The classification of the અલંકાર usually met with in Gujarati Literature may be tabulated under these four groups as under:—

અલંકાર
(based on)

<i>Similarity</i>	<i>Contrast</i>	<i>Association</i>	<i>Arrangement</i>
ઉપમા	વિરોધ	અનલક્ષણા	અનુક્રમ
(a) અનન્વય	વિરોધાભાસ	નલક્ષણા	(a) સમુચ્ચય
(b) ઉપમેયોપમા	અતિશયોક્તિ	ઉપલક્ષણા	(b) સાર
(c) પ્રતીપ	અનસ્તુતિ		(c) કારણમાળા
(d) દૃષ્ટાંત	or		શબ્દાલંકાર
(e) નિદર્શના	અન્યોક્તિ		(a) અંત્યાનુપ્રાસ
(f) વ્યતિરેક	કાકુસ્વર		(b) છેકાનુપ્રાસ
રૂપક	or		(c) યમક
(a) ઉત્પ્રેક્ષા	પૃચ્છા		(d) લાટાનુપ્રાસ
(b) અપ્રસ્તુતપ્રશંસા			(e) ચોક
(c) સજ્જવારોપણ			(f) સિંહાવલોકન
(d) અપરૂપિતિ			(g) શ્લેષ
(e) સમાસોક્તિ			(h) ગૂઢોત્તર
(f) સંબોધન			(i) એકાનેકોત્તર
(g) સ્વપ્ન			(j) અંતર્લાપિકા
			(k) બહિર્લાપિકા

‡ The Figures under this group are really speaking not અલંકાર but mere લક્ષણા. In English they are Figures of Speech, and they have been placed here in Gujarati on account of the great inconvenience of placing them elsewhere. It was suggested to have a separate Chapter on લક્ષણા and to treat the અલંકાર under this group there. But the authors have not deemed it desirable to enlarge the scope of this elementary work.

I. Figures based on Similarity.

ઉપમા—Simile.

271. ઉપમા expresses the resemblance in some particular between two objects of different kinds or species, but having some similarity in the quality to which the reader's attention is particularly directed, the resemblance or similarity being generally expressed by words like જેમ, તેમ, જેવું, તેવું, પ્રમાણે, પેઠે, પેરે, સમ, સરખું, તુલ્ય, જે રીતે, જે માફક, &c. &c.

મૂરખ તું સમજે નહિ, આયુષ્ય ઓછું યાય;

જ્યમ સરોવરની માછલી, સમજે નહિ સલિલ સુકાય-દયા.†

તેના કપાળ ઉપર જે રાતો હિંગળોકનો આંદોલો હતો તે
બરફના મેદાન ઉપર લોહીનાં ટપકા જેવો દેખાતો હતો—(કરણ.)

For a complete ઉપમા, four things are necessary: (1) the object of comparison (ઉપમેય), (2) the standard of comparison (ઉપમાન), (3) the common attribute (સાધારણ ધર્મ), and (4) the word expressing comparison (ઉપમાવાચક શબ્દ). When all these four are expressed, it is પૂર્ણોપમા. As, આ સરોવરનું પાણી અમૃત સરખું મીઠું છે. Here, પાણી is the ઉપમેય, અમૃત is the ઉપમાન, મીઠાઈ is the સાધારણ ધર્મ, and સરખું is the ઉપમાવાચક શબ્દ. But if one or more of the four be unexpressed, the figure is termed હુપ્તોપમા: as,

† In this Chapter the illustrations are chiefly taken from the following :—

દયા.—દયારામ

ગિર.—ગિરધર

નર.—નરસિંહ મહેતા

પ્રેમા.—પ્રેમાનંદ

સામ.—સામળલટ

ધીરો.—ધીરો ભગત

કરણ.—કરણધોલો

ન. મ.—નર્મગધ

ન. ક.—નર્મ કવિતા

અલં. પ્ર.—અલંકાર પ્રવેશ

કુસુ.—કુસુમાવલી

નળા.—નળાખ્યાન

ઓખા.—ઓખાહરણ

સર.—સરસ્વતીચંદ્ર

આંદી જેવી નિબ્ધા, મોતી જેવા કાંત અને મવાળ જેવા
ઝોષથી નીકળતા તેના શબ્દોએ સલા મંડળની સર્વ ઇદ્રિઓને સ્તબ્ધ
અનાવી દીધી.—(ક્રમ.)

Here the સાધારણ ધર્મ is unexpressed in all the three ઉપમા.

અનન્ય—Self-Comparison.

372. When one thing is compared to itself for want
of a better standard of comparison, the figure is અનન્ય.
Here the ઉપમેય itself is the ઉપમાન.

અહો માતાનું હેત ! તેની અપૂર્વતા ! તેની અલૌકિકતા ! તેની નિર્મળતા !
તેની પૂર્ણતા ! તેની દિવ્યતા ! સર્વથા, માતા તે માતાજી છે.—(ક્રમ.)
એવી ખુબસુરતીનો મોહ કાણ અટકાવી શકે ? માણસ તો માણસજ.

ઉપમેયોપમા—Reciprocal Comparison.

373. When two objects are reciprocally compared
with one another, it is ઉપમેયોપમા. The ઉપમાન and the
ઉપમેય of the first comparison become respectively the ઉપમેય
and the ઉપમાન of the second comparison.

બીજા તેવું ફળ ને ફળ તેવું બીજા.—(અલં. પ્ર.)
લક્ષ્મી તેવી બુદ્ધિ અને બુદ્ધિ તેવી લક્ષ્મી.

પ્રતીપ—The Converse.

374. When the common ordinary form of ઉપમા is
inverted, it becomes પ્રતીપ. In this figure, the usual
standard of comparison—ઉપમાન—is made the ઉપમેય, and
the object of comparison—ઉપમેય—is treated as the ઉપમાન.

જેના રૂપ ચક્રી રતિ લાગે, ઉપમા નથી એને કાળે.—(ગિર.)
બીમક સુતાનું વનમુધાકર દેખીને શોભાય.
ચંદ્રમા તો ક્ષીણ પાખી આમમાં સંતાય.—(નળા.)

દૃષ્ટાંત—Exemplification.

375. When two statements bear out a comparison, one of them serving to illustrate the other, it is called દૃષ્ટાંત.

પંડિત આગળ મૂઠ, હંસ આગળ જ્યમ બગ્ગા,
પંડિત આગળ મૂઠ, કોકિલા આગળ કગ્ગા,
પંડિત આગળ મૂઠ, રાય આગળ જ્યમ રાંકા,
પંડિત આગળ મૂઠ, સિંધુ આગળ જ્યમ ટાંકા.—(સામ.)
પ્રીત થવી તો રહેલ છે, નિભાવવી નહીં રહેલ,
પીતાં કેફ પડે મઝા, જેરવતાં મુશ્કેલ. —(ન. ક.)

નિદર્શના—Illustration.

376. When two statements, which obviously seem to have hardly any connection whatsoever between them, imply a comparison, and admit of being very tersely expressed, the figure is નિદર્શના.

નાનપણે ધરધધે ધાયો, વૃદ્ધપણે હરિગુણ ગાય,
ધર લાગ્યું ત્યારે કૂવો ખોદાવે, અગ્નિ એ કેમ હોલાય.—(ધીરો).
પ્રીત કરીને પછી વછોડવું ને દઝાડીને લૂણ લગાડવું એ બરાબર છે.

વ્યતિરેક—Excellence.

377. When the હપમેય is described as possessing some rare excellence, and is thus placed even above the હપમાન, it is વ્યતિરેક.

ઝીનું મુખ કમળ સરખું છે, પણ મધુરવાણી એટલું વિશેષ છે.
અલકતને ફીકા પાડનાર તેના પાદદયજ હતો, કમળને સંકિચ
જેનાર તેની હાથેલીઓજ હતી, પ્રવાળને સાંધો કરનાર તેના
અધરોષ્ટ હતો.—(કુસુ.)

રૂપક—Metaphor

378. When the હપમાન and the હપમેય, on account of their very close resemblance, are taken to be identical, and described as such, the અલંકાર is રૂપક.

આશા ઉડી ખાડ, પહાચી ચાલ ન પૂરી;
હેમ મેર સમ હોય, તોય પણ રહે અધૂરી;
આશા નીર અમાધ, બહુ જન તેમાં બૂડ્યા.—(સામ.)

રનેહસિંધુએ મર્યાદા મૂકી, આ કુલજનરૂપી ધરાને તેના ઉપર
રેલ ચઢાવી તેમાં ડુબાવી.—(કુસુ.)

Many appositional compounds (*Vide* Art. 264) like મુખચંદ્ર, સંસારસાગર, વિરહાગ્નિ, કાયાવાડી, ચરણકમળ, મુખાવિંદ, &c. &c. are examples of રૂપક.

This અલંકાર is also recognised by the introduction of words like રૂપ, રૂપી, બીજો—જી—જી, & *g.*, આશાનરૂપી તમ નાશકર્તા, આ મવેશો તો બીજો તાનસેન છે, આંખોરૂપી વાવડીઓજ ખાલી, &c.

ઉત્પ્રેક્ષા—Poetical Probability.

379. When the identity between the ઉપમાન and the ઉપમેય is simply apprehended as probable, and not taken for granted as in રૂપક, it is ઉત્પ્રેક્ષા. It is generally expressed by words like ધારૂં, લાગે, જાણે, જણાય, લીસે, શું, &c.

શકે સર્વસ લૂટી લીધું નથી, એવે રૂપે ધાયાં જસોમતી.—(પ્રેમા.)
નખમણિગણ ચળકે અતુપ, વિધુ સેવે જાણી ધરી રૂપ.—(ગિર.)
કુરંગમીનની ચપળતા, શું ખંજન જાળે પડિયાં.—(પ્રેમા.)

This ઉત્પ્રેક્ષા is of two kinds:—(1) વસ્તુત્પ્રેક્ષા—where the objects or the common attributes are apprehended as probable; and હેતુત્પ્રેક્ષા—in which the action is attributed to some incongruous motive which is taken to be probable.

The examples given are illustrations of વસ્તુત્પ્રેક્ષા. હેતુત્પ્રેક્ષા is seen in the following passages:—

જટાની શોભાથી અતિશય રારમાઈ શિવ હઠ્યા,
જટાને સકેલી વડ તણ ગિરિએ જઈ રહ્યા.—(ન. ક.)
પાતાળમાં લેઈ પદમણ્ડિને, વસિયા વરણ તે ભૂપ,

સ્વાહાને સાચવવા વનિહએ, ધર્મી અડતાળીશ રૂપ;
ચંદ્ર ને સૂરજ નાહા ફરે છે, રખે વરતી નારી,
નારદજી આગળથી ચેત્યા, માટે રહ્યા બ્રહ્મચારી.—(નળ.)

અપ્રસ્તુતપ્રશંસા—Allegory.

380. When the principal object of description is described by another object, resembling it in all its essential properties and circumstances, the figure is અપ્રસ્તુતપ્રશંસા.† The principal object is not at all mentioned, but is wholly kept out of view, and it is left to the reader to find out the primary object by its resemblance to the secondary object, which is talked of throughout.

The figure is used generally to impart sound moral instructions. It is also called અન્યોક્તિ.

ને કેઈ પ્રેમ અંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના હરમાં હરે.
સિંહજી કેઈ દૂધ હોય તે, સિંહજી સુતને જરે;
કનકપાત્ર પાખે સૌ ધાતુ, ફેડીને નીસરે.—પ્રેમ.
સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણજી હરે;
ક્ષારસિંધુનું માછલું જ્યમ મીઠા જળમાં મરે.—પ્રેમ.—(દયા.)

The poet in so many words means to say that those only, who have natural gifts for particular objects, can appreciate or find taste in them.

An excellent illustration of a beautiful and well-sustained allegory is found in કરણબેલો, pages 100-102, (વળી આ સંસાર એક મોટા વિકટ સાગર છે—એ પ્રમાણેનો સંસાર છે).

સજીવારોપણ—Personification

381. સજીવારોપણ consists in attributing life and mind to inanimate objects, and speaking of them as if they were animate.

---

†This figure is also termed ફકિતરૂપક by some writers, but the term does not seem to convey the whole sense.

સૂર્ય દેવતાને આદરમાન આપવાને પૂર્વ તરફના વાઘનામાં ઇંદરાજાએ ધણા ભભકાદાર રંગના સાથિયા પૂર્યા. તળાવોમાં કમળના ફૂલ ખીલી તેઓએ પોતાના સૂર્ય પિતાને મળવાને પોતાનાં મ્હોડાં પૂર્વ તરફ ફેરવ્યાં. પોતાની પ્રિયાને ખીસેલી જોઈ ભમરાઓ કમળની આસપાસ ફરી ગુંગારું કરવા લાગ્યા.—(કરણ.)

અપહ્રંતિ—Concealment.

382. This figure occurs under different circumstances, of which the following are important:—

(a) When the object under description, *i. e.* the ઉપમેય, is denied, and is described as something else, quite similar to it, *i. e.* the ઉપમાન, it is અપહ્રંતિ.

આ આકાશમંડળ નથી, પણ એક સાગર છે. આ તારાઓ નથી, પણ સાગરના ફીણની હાર છે. (અલં. પ્ર.)

(b) When the object under description is denied with plausible reasons under various characters, it is also અપહ્રંતિ,

કાઈ વિગડિણી કહે છે—આકાશમાં ને ગોળ ચળકતો દેખાય છે તેને ચંદ્ર કહિયે, તો ચંદ્રે ઠંડક કરવી જોઈએ તે નથી કરતો ને ઉલટું વધારે દુઃખ કરે છે માટે તે ચંદ્ર નથી. વાર, વધારે તપાવે છે એમ કહીએ તો તે સૂર્ય કહેવો જોઈએ, પણ રાત છે એટલે સૂર્ય શેનો હોય. માટે એ સૂર્ય પણ નથી—ને ચંદ્ર પણ નથી. એ તો સમુદ્રમાંથી નીકળેલો વડવાગ્નિ આકાશમાં જઈને રહ્યો છે.—(અલં. પ્ર.)

(c) When two persons are talking together about some private object, and suspecting that some unconcerned person has heard the conversation, the object under description is denied by the superimposition of the character of some other similar object, the figure is અપહ્રંતિ.

શીત રતે તે વગર ન ચાલે, મુજ અગે લપટાઇ મ્હાલે;
પિયુ કરતાં અદકા છે વ્હાલો, કાં સખી પ્રીતમ ના ચોક્કાળો.—

The last is also called ઉકાપકૃતિ. [(અં. પ્ર.)]

સમાસોક્તિ—A Speech of Brevity.

૩૮૩. When the description of the object in hand also indirectly applies to something else, which is not the subject of description, the figure is **સમાસોક્તિ**. Thus in this figure, the indirect object of description is suggested by the direct one, and it, therefore, differs from અપ્રસ્તુતપ્રશંસા, where the direct object is suggested by the description of the indirect object.

જો નદી નિરમળી નીલ અંબર સજી ગંભિરાઇ ધરી બ્હાર નેટે;
ચોરીથી દોડતી વાટ ટુંકી શોધતી સંગ સખી લેઇ સિંધુસું ભેટે.—(નં.ક.)

The description of the *river* indirectly applies also to a *woman of loose character*.

સંબોધન—Apostrophe.

૩૮૪. When some absent person or thing, or a lifeless object personified is made the subject of an address, the figure is called **સંબોધન**.

વખત, તું કેટલો કીનાખોર ને કેવો ધાતકી છે ? અરેરે..... !
ખીલેલા કમળ સરખું તે કિણનું મેદાન, આરસ જેવા ઓપતા તે ઓવારા,
માણિકના ચોક જેવી તે મુગલી સરાહ ને નંગમાળ જેવું તે નાણાવટ, ચાંદ
જેવું તે ચીડું, રસે રાતો કસુંબા જેવો તે રહિયા સોનીનો ચક્રો, આમદાદના
રંગ જેવી તે અરદાનપુરી ભાગળ ને ગોકુળ જેવું તે ગોપીપદે આં આં ઉડી
ગયાં ? ! અરે ઓ પ્યારી સુરત, હવે તો અમારે નશીબે તારાં ખંડિયેર
ઉપર પડતાં તીત તડકાના અદ્ધર તરતા તેજને ઉદ્ધસીન મ્હોડે બેઠાં
બેઠાં બેયા કરવાનુંજ રહ્યું છે ! અફસોસ !—(ન. ગ.)

૨૧૩—Vision.

385. *સ્વપ્ન* is not exactly the English figure *Vision*, but is a species of *Apostrophe*, in which the poet breaks off in the middle of his narrative, and makes the object of his narration take up the thread and continue it.

જોઈ સ્વરૂપ સુધડતા શ્રીકૃષ્ણની, મોહ પામ્યું સહુરે;
આ તો વર છે શ્રી રૂકિમણી જોગ, જોડું શાભે બહુ રે—(દયા.)
કો અધસસ્તા કો પૂરા, એમ સૈન્ય કીધું ચક્રચારા;
તે રણ બયાનક બાસે, બળ દેખીને ઓખા હલાસે.
મેં તો આવડું નહોતું જાણ્યું, ચિત્રલેહાએ રતનજ આણ્યું;
શોણિતસ્પર્શ થયો છે દીલે, નાથ રણરૂઢિરમાં ઝીલે.—(ત્રિમા.)

II. Figures based on Contrast.

વિરોધ—Antithesis.

386. When two objects or sentiments, which are opposed to one another, are contrasted together, the figure is called *વિરોધ*. It consists in describing things together, though in the nature of things, they ought not so to exist.

એને રોપ કવચ બખતર, તમારે અંગે પીતાંબર;
એ મહોન્મત્ત બહુ બળિયા, તમે સકોમળ પાતળિયા.—(ઓખા)
આ સમયે આ પુરીમાં.....પ્રતિષ્ઠા ધૂતકારની હતી,
માન અભિસારિકાઓનાં હતાં, જોર ચોરનું હતું, ચલણ માલણનું
હતું, મઠ શકના હતા, લજન વ્યસનનું હતું, અને વજન દુર્જનનું
હતું—(કુસુ.)

વિરોધાભાસ—Epigram.

387. *વિરોધાભાસ* is, as its very name implies, a more semblance of *વિરોધ*. There appears simply an

inconsistency, but it disappears when the sense is properly understood. The figure expresses a real sequence under an apparent contradiction so as to create an agreeable surprise.

સુણી હરખ પામ્યા રાજન, વળી શોકાતુર થયું મન;
રામરૂપ જોઈ થયું મુખ, પણ સંભારી પામ્યા દુઃખ—(ગિર).

જે સુશીલ પુરૂષ છે, જેને પોતાનું પારકું નથી, તેને અગ્નિ જળ રૂપ, વિષ અમૃત જેવું, સમુદ્ર નદીનાળાં સરખો, અને સાપ માળા સરખો થાય છે.—(અલં. પ્ર.)

અતિશયોક્તિ—Hyperbole.

388. અતિશયોક્તિ consists in representing things much greater or much smaller than they really are.

બ્રહ્માજીની સૃષ્ટિમાં કેા ન મળે જાતકરૂપ;
નળને દાને દારિદ્ર છેલ્યાં, બિશુક કીધા ભૂપ.—(નળા.)
મ્હોટાં વનોમાં ધૂળકોટ થાય, પંખી પશુઓ ધસડાઈ જાય;
સમુદ્ર મોજાં ગગને મ્હડાવે.....(ન. ક.)

વ્યાજસ્તુતિ—Irony.

389. વ્યાજસ્તુતિ expresses the contrary of what is really meant, there being generally something in the tone or manner to show what is really meant. A satire may be disguised in the form of a compliment, or a compliment in the form of a satire.

ડા'પણમાં તુજ નહીં મણા, માણે મ્હોટી મોજ,
વાહવા ભાઈ વાહવા તને, અળળા મારે રોજ.—(અલં. પ્ર.)
ઓ પ્રભુ, કેવો તહારો અવિચાર કે પાપીઓને પણ મોક્ષ આપે છે.

કાકુરેવર or પૂછા—Interrogation.

390. પૂછા is a figure in which the speaker adopts the form of interrogation, not to express a doubt, but in general, confidently to assert the reverse of what is asked.

ને કિન્નર જક્ષ ને રાક્ષસો, દેવ ગાંધર્વ ને દાનવી,
મધવાદિક પણ મોતે મરે, કોણ માત્રમાં માનવી ?—(સામળ)
તેના દુઃખ આગળ યુધિષ્ઠિર, તહાં દુઃખ કોણ માત્ર ? (નળા.)

III. Figures based on Association.

અનહુદ્ધક્ષણ—જહુદ્ધક્ષણ—Metonymy.

391. When the principal evident sense of a word is restricted, and we are required to understand some other meaning of it, closely allied to the principal one, the figure is called હક્ષણ. For example, in સુરત પણ્ લહેરી ચહેર છે, we are to understand by સુરત, the *people* of સુરત, and not the *city* itself.

392. This હક્ષણ has two chief important divisions :

(a) When we understand some other sense closely allied to the principal one, even when the latter resides in the sentence, it is called અનહુદ્ધક્ષણ.*

તે ગામ લૂટાયું ત્યારે પચ્ચીશ કામડી હતી (=કામડીવાળા બીલો).

આજ ખેતરમાં કેટલી દાતરડી હતી ? (=દાતરડીવાળા મજૂરો).

(b) When we completely disregard the principal sense, and only apprehend some other closely allied to the principal, it is called જહુદ્ધક્ષણ.†

* This is what is in Sanskrit called અનહરત્વર્થ or ઉપાદાન હક્ષણ.

† This is called હક્ષણ હક્ષણ in Sanskrit.

ગાણું તે હિંદુસ્તાનીજ (=ભાષાનું and not દેશનું).

ગંગા પરનાં ઝુંપડાં (=the bank of the river and not its watery course).

393. This *metonymy* also occurs in these cases:—

(a) When the *cause* is put for the *effect* : as,

ચૈતર વૈશાખમાં સૂર્યનાં કિરણ બહુ સખત હોય છે.

(b) When the *effect* is put for the *cause* : as,

તેને હવે પગિયાં આવ્યાં છે.

(c) When the *container* is put for the thing *contained* :

as, મેં આજ બે લોટા પીધા.

(d) When a *quality* is put for the *possessor* of that

quality : as, ઓ મીઠી ખુબસુરતી, તું મ્હારી સામે જરા નો.

(e) When the *author* is put for the *works* : as,

હાલમાં હું પ્રેમાનંદ અને સામળ વાંચું છું.

(f) When the *epithets* are *transferred* : as,

તેણે જખરો ધા કર્યો. તેણે પોતાની ખુની આંખ મ્હારી તરફ કાઢી. તેણે પોતાની ધુજતી તરવારે પણ એક ધા કર્યો.

ઉપલક્ષણ—Synecdoche.

394. ઉપલક્ષણ is also a species of લક્ષણ, in which a *part* is put for the *whole*, an *individual* for the *class*, the *class* for the *individual*, or the *particular* for the *general*. તેને કકડો કહાડતાં પણ આવડતો નથી. હાલમાં એ તો એક રાગ કરણ છે. આદ્યજની જાત બહુ લોભી હોય છે. હમે તમારે લૂણ ખાધું છે તે શું ભૂલી જઈશું ?

IV. Figures based on Arrangement.

અનુક્રમ—Climax.

395. અનુક્રમ rises by regular steps from one circumstance to another in such a way that each succeed-

ing expression becomes stronger and stronger than the preceding one.

કુમુદસુદરીમાં ઈશ્વરે કુલીનતા વાવી હતી, માઆપે ઉછેરી હતી વિદ્યાએ કૃણકૂલવાળી કરી હતી.—(સર.)

396. The following are the *three* species of અનુક્રમ:

(a) When several *states* or *actions* are possible at one and the same time, it is called સમુચ્ચય : as,

તાં મોટું નશીબ કે આવી સ્ત્રી તને મળી—એક તો પૈસાદાર વળી ઉચ્ચ કુળની, વળી રૂપે રંભા સરખી, વળી લણ્ણદી, વળી ડાહી, અને વળી રસિક. —(અલં. પ્ર.)

તે સમયે માત્ર પુદ્ધિન એકલો જાગતો હતો, જોતો હતો, સાંભળતો હતો, વિચારતો હતો અને નવા ખેલ રચતો હતો. (સર.)

(b) When the *sense* rises in succession, it is called સાર : as,

કડવું ઝેર, વધારે કડવી હિતકારક શિક્ષા, સૌથી કડવી દુર્જનવાણી

(c) When there is a *succession* of *causes* and *effect* it is called કારણમાલા : as,

લોભથી ક્રોધ થયો, ક્રોધથી વિવેક ગયો, તેથી મોહ વધ્યો, અને અંતે સ્ત્રીહત્યામાં સર્વ પર્યવસિત થયાં.—(કુસુ.)

Figures of Words (શબ્દાલંકાર).

397. Gujarati poetry has always been composed in *rhyming* verses. Unlike its mother language Sanskrit *blank* verse is altogether foreign to it, though only of late some writers have tried to introduce it with doubtful success. Consequently, Gujarati poetry has a good deal to depend for its charm and beauty and attractiveness upon an excellent *arrangement* of syllables with *consonance* or similarity of sound in them, thus producing a few *figures of words* as regards *rhymes*

These figures are chiefly the following:—

398. અંત્યાનુપ્રાસ—Terminal Rhyme—the resemblance of sound in the last syllable or syllables of two successive quarters : as,

ધીમે ધીમે સરતિ નિરખી હંસની નારી હારી,
વાયુ વાતાં ઉડતું ઉરથી દ્વેરિયું અંગ ધારી.

This is also called **પ્રાસાનુપ્રાસ**. The essentials of this figure are that the final vowel-sounds should be similar, the consonants following the vowels must be the same, and the consonants preceding them must be different; as, ખાન-પાન, માર-ધાર, રાખો-ભાખો. There might be *double* rhymes, as, રાખો-ભાખો, ચાખો-કાખો; or *triple* rhymes, as, કરમે-ચરમે, મારક-તારક. All these heighten the beauty of the verse.

Like the *middle rhyme* in English, there is in Gujarati what is called **પાદપ્રાસ** or **ચતિપ્રાસ**—a consonance of sounds in the middle of a ચરણ : as,

સહુ કાળ માપે વિણુ માપે, શુદ્ધ આપે માપને;
તવ શાણી વાણી જગ પ્રમાણી ને વખાણી જગ જને ।
તપખીર સુધે જન, જૂઓ તેનું કેવું તન,
જાણે ધૂળનુંજ વન, બહુ દુઃખકાર છે.

399. છેકાનુપ્રાસ—ઝડ—Sectional Rhyme—the recurrence of similar sounds or rhyming words in one and the same ચરણ : as,

તારી છે પોતાની તેની ચારી તે ન ધારી ચિત્ત,
ચારી તે વિચારી પરભારી કરી નારીની.

400. ચમક or ઝમક—the recurrence of the same word in a ચરણ or a couplet : as,

ઊનું પાણી નાહતાં પીતાંજ ઊનું દૂધને,
ઊની ચાહ ઊની કાફી ઊનું ખાવું ભોજને.—(ન. ક.)

આ કળી જો અને કેવી, આજ ત્રીરજની પ્રિયા: [તા. ૧૨-૩-૬૬)
આકળી જો અને કેવી, આજની રજની પ્રિયા.—(યુજરાતી—

401. લાટાનુપ્રાસ-ટૂંચનુપ્રાસ-વર્ણસંગાધ—Initial Rhyme
or *Alliteration proper*—the repetition of the same initial letter
in several words coming in close succession : as,

વિદ્યા વિનોદ વિભુ વલ્લભતા વધારો,
વેશ્યા વિશ્વાસ વિખંવાદ વૃથા વિસારો;
વેગે વળી વિકલ વૈર વિકાર વાળો,
વીરે વૃત્તે વિનયથી વધવા વિચારો—(સુ. લ.)

402. ચોક—When two ચરણ have પ્રાદપાસ as well as
અંત્યાનુપ્રાસ, they form a ચોક—*Quatrain* : as,

સિંહણુ ભૂખથી જો મરે, તોય ધાસ નવ ખાય;
પતિવ્રતા મરે મરે, પર પાસે નવ જાય—(ન. ક.)

403. સિંહાવલોકન (Looking backward of a lion)—When
the last syllables of a ચરણ are repeated in the beginning of
the next following ચરણ by way of ચમક : as,

જોતી તૂટે હું રોજે રસિક મધુરી રે આજ કાં તું ઉદાસી,
દાસી કાધી ધણીએ નવી વહુ તણી રે બારી હું છું નિરાસી;
રાસી બેની નહોં તું સરસ રૂપ ગુણે બેઠી કાઠ પનાતી;
નાતી ખોટી હું ખોટી સજની લાઇ લિયે સાંજે જો દિવ્ય જોતિ—(ન. ક.)

Besides these figures of words with respect to rhymes,
there are many other figures of words, the usual and
important of which are—

404. રૂપેય—*Pun or Paronomasia*—playing upon one
and the same word in its different senses : as,

હવે હડી ચાહું શિખરિણી તજીને ધરભણી.—(કા. સ.)
સ્તવું હાલ પસ્તાઈ હું રંક પાપી,
મહાસુખ ને જ્ઞાન્તિ દે કળ કાપી—(કા. સ.)

405. જૂઠાંતર—જોડ્યાંતર—ચિત્ર—When the answer is found in the very same syllables that form the question: as,

રસના સ્વાદ પામીને વર્તે છે કોણુ ગર્વથી ?

માનવી સર્વ જીવોમાં જાત શી શ્રેષ્ઠ સર્વથી ?

કામના કલેશ પામ્યાનું મૂળ શું વિશ્વમાં હશે ?

અંગના સંગથી કોણુ રાજી હૃદયમાં થશે ?—(ગુજરાતી, તા. ૫-૨-૯૯.)

406. એકાનેકાંતર—Where simply one answer gives solutions of many questions : as,

પાન સડે, ઘોડા અડે, બિઘા બિસર જાય,

ચૂસે પર રોટી જલે, ચેલા કવન ઉપાય ?—ઉત્તર—બિનફીરે.

407. અંતર્લાપિકા and બહિર્લાપિકા or બાહ્યલાપિકા—When in a poem the letters have been so arranged that they yield something altogether of a different sense from the subject treated, either by taking letters at the beginning or in the middle : as,

સરવ દાનમાં શ્રેષ્ઠ,

રસ વિજ્ઞાસ સુખદાઇ,

માન થકી નહીં ગર્વ,

થિર બહુ સંકટમાં,

ઉરમાં સંતોષી સદા તે,

સાસ તે માન પામે ધાણું.

નરનું ભૂપણુ હોએ,

રમત શી સુંદર સોએ;

મણિ મોઘું બહુ સાચું,

દાનું કામ નવ કાચું;

શંકા નહીં કંઈ જનરે,

કર વિદ્યામાં મનરે.—(ન. ક.)

Here we have સર માથિહ સાસ by બહિર્લાપિકા, and નરમદાશંકર by અંતર્લાપિકા.

N. B.—When the two figures are thus combined together in one and the same poem, the figure is often called બાહ્યંતર્લાપિકા.

CHAPTER XII.

PROVERBS—કહેવતો.

408.—

‡ અકરમીનો દડીઓ કાણો—When sorrows come, they come not single spies, but in battalions. [never thrives.

અટાક (ઠગાઈ) નો માલ બટાક (વટાવ) માં જાય—Cheating play

‡ અણી ચૂક્યો સો વરસ જીવે—Threatened folks live long.

અતિશય લોભ તે પાપનું મૂળ—Avarice is the root of all evils. Much wants more, and loses all.

અધૂરો ધડો છલકાય—Empty vessels make most sound.

‡ અમલ તેનું પુણ્ય, રાંધનારને ધૂમાડો—It is the master, and not the steward who becomes generous at his master's expense, that deserves the blessings of the poor. [sold.

‡ અર્થ સર્પા પછી વેદ વેરી—When the cow is old, she is soon

‡ અધારાની ખાધી બે—Ignorance augments our evils. [gray.

‡ અધારી રાત્રે મગ કાળા—When candles are out, all cats are

‡ આખો લાડવો સામટો ન ખવાય—Rome was not built in a day.

‡ આમ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવા જવું—To shut the stable-door when the steed is stolen.

આજનું કામ કાલ પર ન રાખવું—Delay is dangerous. Procrastination is the thief of time. [the cup and the lip.

‡ આડી રાત તેની કરવી શી વાત—There's many a slip betwixt

‡ આડે લાકડે આડો બહેર—Desperate cuts have desperate cures.

આદર્શ અધુરા રહે, હર કરે સો હોય—Man proposes, God disposes.

‡ આપકી લાપટી પરાઈકી કુશકી—Every one thinks his shilling worth thirteen pence.

આપ ભલા તો જમ ભલા—Good mind, good find.

‡ આપ મુએ પીછે હુળ ગઈ દુનિયા—Death's day is doomsday.

‡ આપ મુવા વિના સ્વર્ગે ન જવાય—Crosses are ladders that lead to heaven.

---

‡ Those marked thus (‡) have already been asked, some time or other, in the University Examinations.

‡આપ સમાન બળ નહીં ને મેઘ સમાન જળ નહીં—Commit not to another what you can better do yourself. Every tub must stand on its own bottom.

‡આપીને ફરી માગે, તેની અક્ષ નય આગે—Give a thing, and take it again, and you shall ride in hell's wain.

‡આભ ફટિ ત્યાં ફીંગડું કેમ દેવાય ?—No fence against a flail. Against God's wrath, no castle is thunderproof.

‡આમણુની પુંજ દામણુમાં—Come with the wind and go with the water. What is got in the county is lost in the hundred.

‡આવતી વહુ ને બેસતો રાત્ર, વખાણીએ તો વખણાય—Give a dog an ill name, and you may as well hang him.

‡આવે ઘોડાને વેગે, નય કીડીને વેગે—Mischiefs come by the pound and go by the ounce.

‡આવે તે ભાવે નય—Light come, light go. Ill gotten, ill spent.

‡આંખ ને કાન વચ્ચે ચાર આંગળનો ફેર છે—All that we hear is not true. [take an ell.

આંગળી આપતાં પહોંચાને વળગે—Give him an inch, and he will

‡આંગળીથી નખ વેગળા એટલા વેગળા—Heterogeneous natures never agree.

આંધળાને આરશી બહેરાને શંખ—Do not throw pearls before swine.

‡આંધળામાં કાણીયો રાત્ર—A figure among ciphers. A heron is a king among crows. [of cheese.

‡આંધળો કહે ભીંત ને બહેરો કહે મસીદ—I talk of chalk, and you

‡આંખુ લેતાં નંખુ નય—All grasp, all lose.

‡ઈદ પછી રોત્ર—After Christmas comes Lent.

‡ઉકરડો વધતાં વાર ન લાગે—Ill weeds grow apace.

‡ઉછાળી ટાંટીએ ન ભાંગે—Look before you leap.

‡ગામમાં એરડો પ્રધાન—A figure among ciphers. Every cock is proud on his own dung-hill. [haste, worst speed.

‡હતાવળા સો બહાવરા, ધીરા સો ગંભીર—Haste makes waste. Most

‡હતાવળે આંખા ન પાકે—Rome was not built in a day. [choosers.

‡કધાર આપ ને ખરું નેખ—Beggars and borrowers should be no

‡ફલટો ચાર કાટવાલને ફાંડે—Roguary supplants justice.
ઉધ ન જીએ સાથરો, ભૂખ ન જીએ સાખરો—Hunger is the best sauce,
and fatigue is the best pillow.

‡ઉઠને શિંગડાં નોંધને નથી આખ્યા—Cursed cows have short horns.
ઉદરનો જીવ જીવ ને બીલાડીને હસવું થાય—One man's meat is another's
poison. [infects the whole flock.

‡એક કોહેલી માછલીએ આખો ટોપલો ગંધાય—One scabbed sheep
એકડા વિનાનાં સો મીડાં—With all abundance, one essential thing
is wanting. [reproaches.

એક નન્નો સો દુઃખને હણે—One refusal prevents a hundred
એક નૂર આદમી, એર દશ નૂર કપડાં—Fine feathers make fine birds.

‡એકને પાપે વહાણુ ડુબે—All might perish for the sake of one Jonah.

એક પંથ એર દો કાજ—To kill two birds with one stone.

‡એક આનમં બે તત્ત્વાર ન સમાય—Friends may meet, but moun-
tains never greet.

એક હાણુ ને બીજું હસવું—One man's meat is another's poison.

એક હાથે તાળી ન પડે—It requires two to quarrel. It makes two
to make a bargain. [two in the bush.

ઓડીમાંનું હારે ને મુઠીમાંનું જીતે—A bird in the hand is worth

કણના મણુ થાય—Many a mickle make a muckle.

કયા સાંભળી કૂટયા કાન, તોય ન આળ્યું બદલાન—You may end him
but you will not mend him.

‡કમ્બો જોર ગુસ્સા બહોત—A little pot is soon hot.

‡કરણી તેવી પાર ઉતરણી—As you sow, so shall you reap.

કહેવું સહેલું છે, કરવું કઠણુ છે—Easier said than done.

કાકા મામા ગાવાના ને ગાંઠે હોય તે ખાવાના—With provisions in
store, we have friends by score. [uneasy.

‡કાજજી દુખશે કયું તો કે સારા ગાંઠકી ફીકર—A Paul Pry is ever
કામ કર્યું તેણે કામણુ કર્યું—Business is the salt of life.

કાલની વાત કાલ સાથે—To-morrow will take care of itself.

કાળા અક્ષરને કુટી મારે એવા છે—You may as well expect a cat
to read. [are not thieves that dogs bark at.

કાળા એટલા ચૂતના સાળા નહીં—All that glitters is not gold. All

‡કાળા કાળા મંદોડા ને રાતી રાતી થીમેલ—It is all Greek and Latin to me. I can make nothing out of it.

‡કાળા ગયા ને ઘોળા આવ્યા—He is gray before he is good.

‡કીડી ઉપર કટક—He made a mountain on a mole.

‡કીડીને કણ ને હાથીને મણ—In the ant's house, a little dew makes a great deluge.

‡કીડી સંચરે ને તીતર ખાય—One sows, another reaps.

‡કુમળી ડાળ જેમ વાળીએ તેમ વળે—A green wound is soon healed.

‡કૂતરાની પુંછડી વાંકી ને વાંકીજ—You may as well try to make a stone go right.

‡કૂવાને મ્હેરિ ઢાંકણું છે, કંઈ જગતને મ્હેરિ છે ?—Do as you like, you cannot curb men's tongues. [on the plate.

‡કૂવામાં હશે તેા હવાડામાં આવશે—What is in the pot, will come

‡કેડમાં છેકરે ને ગામમાં ઢંઢેરે—The butcher looked for his knife, when he had it in his mouth.

‡કોઘ દહાડો હસવું ને કોઘ દહાડો રડવું—Those who smile on Saturdays, weep on Sundays. [steal an ox.

‡કોડી ચોર તે પાળી ચોર—He that will steal an egg, will also

‡કોડી હરામ, બચકા હલાલ—To stumble at a straw, and leap over a block.

‡કોઠે કોઠે નવી બુદ્ધિ—Many men, many minds.

‡કંઈ નેવના પાણી મોભે ચઢે ?—Can a physical impossibility be believed as a reality ?

‡કંકરે કંકરે પાળ બંધાય, ડીપે ડીપે સસેવર બસાય—Constant dropping wears away stones, and little strokes fell great oaks.

‡કુંભાર કદી સાજે હાંલે ન ખાય—Who is worse shod than the shoemaker's wife ? [with a mighty prince ?

‡કયાં રાજ ભોજ ને કયાં ગાંગો તેલી—Can a pauper be compared
અપ તેનો છાછ નહીં—Necessity has no law. All is fine that is fit. [swine.

‡ખાખરની ખીલોડી ચાકરનો સ્વાદ શું બણે ?—Throw not pearls before

‡ખાડો ખાદે તે પડે—Evil to him who evil thinks. Harm watch, harm catch. The biter bit. Caught in one's own trap.

‡આંડણીમાં માથું ત્યાં ધબકારાથી ખીલું શું ?—In for a penny, in for a pound.

ખાના પીના ખેરસલા, ધિંગાણું બહોતેરાં—Great boast, small roast.

‡ખાનાર પીનારને ખોદા આપનાર—Spend and God will send.

ખારા પાણીની માછલી મીઠા પાણીમાં ન જીવે—Sad souls are slain in merry company.

ખાલી ચણે વાગે ઘણા—Empty vessels make most sound. [water.

ખાવું તેણું ખોદવું નહિ—Caste no dirt in the well that gives you

ખાળે ડુધા ને દરવાજા મોકળા—Penny wise and pound foolish.

‡ખોદવો ડુંગર ને કાઢવો હાટર—Much ado about nothing. Much cry and little wool. Much bruit, little fruit. Great pains, little gains. A mountain in labour.

‡ખોદે હાટર ને ભોગવે ભોરીંગ—Foxes never dig their own burrows.

ગઈ તિથિ જોયીએ ન વાંચે—Done is done, it cannot be undone.

Let bygones be bygones. [ungrateful man.

ગદ્દને ખાયા ખેત, નહીં પુણ્ય કે પાપ—Kindness is lost upon an

‡ગરજ બિચારી આપડી : ગરજે ગધેડાને આપ કહેવો પડે—Necessity has no law. What cannot be cured must be endured.

‡ગરજ સરી ને વૈદ્ય વેરી—Hell is paved with good intentions. A fig to the doctor, when cured.

ગરમી ગરમીને મારે—Like cures like. Diamonds cut diamonds.

ગાજ્યા મેઘ વરસે નહીં—Barking dogs seldom bite.

‡ગામ ત્યાં ઢેડવારો હોયજા—Roses have their thorns. Every medal has its reverse.

‡ગામમાં પેસવાનાં સાંસા ને પટેલને ઘેર હનાં પાણી—Beggars and borrowers should be no choosers.

ગાયને દોહીને ગદ્દને પાડું—To rob Peter to pay Paul.

‡ગાજ નાંખે એટલું ગજ્યું થાય—Plenty makes dainty.

ગંજીને કુતરો ખાય નહીં ને ખાવા દે નહીં—The dog in the manger.

‡ઘણે ખેતમાં ને બેટા પેટમાં—To count the chickens before they are hatched. [head.

‡ધરડી ઘોડી ને લાલ લગ્ન—He has a colt's tooth yet in his old

‡ધરના ઊકરા ધંડી ચાટે ને હપાધ્યાયને આટો—Charity begins at home.

ધરનો વાધ બહાર બકરી—Argus at home, but a mole abroad.

‡ધરમાં હાંલ્યાં લટે ને બહાર તો લાલજ મનિયાર—He robs his belly to provide for his back.

‡ધર વેચીને તીર્થ કરવું—To deal fool's dole.

‡ધાંચીનો બળદ રો ગાહ ચાલે પણ ઘેરનો ઘેર—Like a mill-horse that goes much, but performs no journey. [gets.

‡ધી ક્યાં ઢોળાયું તો કે ખીચડીમાં—It is not lost what a friend

‡ધી ગયું પણ ધીનું માપ ના ગયું—Slander always leaves a slur.

‡ધેર ઘેર માટીના ચૂલા—No family without feud. Every one has his hobby-horse. [drops of blood.

ચમડી વટે પણ દમડી ન છટે—His money comes from him like ચહટે તે પડે ને ભણે તે બૂલે—A man is liable to err.

‡ચાકરી કરે તે ભાખરી પામે—Fortune favours the strong. No pains, no gains. No sweat, no sweet. [clean.

ચાર દહાડાનું ચાંદરણું ને ઘોર અંધારી રાત—A new broom sweeps

ચાર મળે ચોટલા તો ભાગે ચોટલા—Too many cooks spoil the broth.

‡ચિતા કરતાં ચિંતા કઠણુ—Anxiety is worse than death.

ચૂલા પર ચહડીને ન બેસાય—If you have too many irons in the fire, some of them will burn. [the fire.

ચૂલામાંથી નીકળી હોલામાં પડવું—Out of the frying-pan into

‡ચોરનારની ચાર ને જોનારની બે—The wolf eats of what is counted.

ચોરને પોટલે ધૂળની ધૂળ—Virtue is its own reward. Virtue will shine at last. Frost and fraud both end in foul.

ચોરનો ભાઈ ધંડીચોર—Set a thief to catch a thief.

ચોરીની ચોરી ને સહામે સિરજોરી—Roguary supplants justice.

‡ચોરીનાં હાંલ્યાં સીકે ન ચઢે—Ill gotten goods seldom prosper.

ચોરીનો માલ ચરાળે જાય ને પાપી હાથ ધસતા જાય—Ill got, ill spent. Evil got, evil spent. [his own geese swans.

જગન મગન તો સોનાનાં, ને પારકાં ઊકરાં ગારાનાં—Every one thinks

‡જાણના દેવ ને વાલની આંખ—Like saint, like offering.

જાણનો કીડો ધીમાં મરે—Sad souls are slain in merry company.

જઠા ધરે જગદીશ મળે તો વડલા વડું પામે—It is not the cowl that makes the friar. [roast.

‡જર ચાહે સો કર—Money makes the mare go. Riches rule the
જર દેખીને મુનીવર ચળે—A bribe in the lap blinds one's eyes.

જળે તેનો પાડો, ને ઉઘે તેની પાડી—A sleeping cat catches no mice.
જનમાં કોઈ જાણે નહીં ને વરનો બાપ હું. પીવા પુમડું પાણી નહીં ને માંડે
નામ દરિયાવખાં—He has neither house nor family and the
gentleman is called a housekeeper.

જે જેમ ધાયા તે તેમ પાયા—Every one to his liking.

જેણે મુકી લાજ તેને નાનું સરખું રાજ—He that has no shame has
no conscience. [jaundiced eye.

જેની આંખમાં કમળો હોય તે કમળો દેખે—All looks yellow to the
‡જેની ધંટીએ બેસીએ તેનાં ગીત ગાઈએ—It is an ill guest, who never
drinks to his host. [given it must be fulfilled.

‡જે મ્હોડે પાન ચાવ્યાં તે મ્હોડે કાચલા કેમ ચવાય ?—If a promise be
‡જેવાં લાઇનાં મોસાળાં તેવા બેનનાં ગીત—Like for like, and Nan
for Nicholas. Tit for tat.

‡જ્યાં મળી રોટી ત્યાં પડ્યા આળોટી—Wasps haunt the honey pot.
Wheresoever we live well, that is our country.

ઝાઝા મળે ને ખાવા ટળે—Everybody's business is nobody's
business. [than a great deal with anxiety.

ઘડા લોહીનો સૂકો રોટલો સારો—Better is a little with ease
‡ઠીકરી ઘડાને ફેરે—A small leak will sink a large ship.

‡ઠોઠ નિશાળીયાને વતરણું ધણું—A bad workman quarrels with
his tools. [than precept.

‡ડાહી સાસરે ન જાય ને ગાંડીને શિખામણુ દે—Example is better
‡ડાહો દીકરો દેશાવર ભોગવે, ડાહી વહુ ચૂલામાં પેસે—All lay the
load on the willing horse.

‡ડુંગરા દુરથી રળીઆમણુ, પાસે જાય તો બિહામણુ—It is distance
that lends enchantment to the view. [a low foundation.

‡દમદોલ માંહે પેલ—Great cry, little wool. A large building,

‡તરત દાન ને મહા પુણ્ય—A bird in the hand is worth two in
the bush. He giveth twice that giveth in a trice.

તાજે ધાએ બધું થાય—A green wound is soon healed.

‡તેજને ટકોરો, ગધેડાંને ડીકાં—A word to the wise is sufficient. A
nod for a wise man, a rod for a fool.

તેના ટાંટીઆ તેનાજ ગળામાં—He is caught in his own trap.

‡થોડા બોહુ ને થાંભલા કોડ—Beware of a silent dog and still water.
Still waters run deep. [and fraud both end in foul.

‡દગા કીસીકા સગા નહીં—Cheating play never thrives. Frost

દમડી દમડી કરતાં રૂપિયો થાય—Many a mickle make a muckle.

દયા ડાકણને ખાય—Mercy but murders pardoning those that kill.

‡દરિયામાં રહેવું ને મગર સાથે રૂશણી—It is hard to live in Rome
and quarrel with the Pope.

‡દાઝ્યા પર ડામ ને પઝ્યા પર પાડું—Salt to a sore. To a fallen
tree all go with their hatchet. [lasting memory.

દાટ્યા બૂલે પણ લખ્યા ન બૂલે—Setting down in writing is a

‡દામ કરે કામ ઓર બીબી કરે સલામ—Money makes the mare go.

દાવ આવે ત્યારે સોકડી મારીએ—Strike the iron while it is hot.

ડુકાળમાં અધિક માસ—Woe to the vanquished.

‡દૂધનો દાઝેલો છારા ફૂંકી ફૂંકીને પીએ—A burnt child dreads the fire.

‡દૂધ પાઇને સાપ હછરવો—Clouds that the sun builds up darken
him. [little worth.

‡દેખનેમેં દયુ ઓર ચલનેમેં સિવરાખ—An imposing exterior, but

‡દેખવું નહીં ને દાઝવું નહીં—Out of sight, out of mind. Unseen,
unrued.

‡દેશ તેવો વેશ—In Rome do as the Romans do.

‡દોરડી બળે પણ આમળો ન બચ—What is bred in the bone, will
never come out of the flesh. [thrive.

‡ધણી બિનાનાં દોર સૂનાં—The master's eye makes the horse

‡ધરમની ગાયને દાંત કેવા જોવા ?—Look not a gift horse in the
mouth. [no moss.

ઘાબીનો ફતરો નહીં ધરનો ને નહીં ઘાટનો—A rolling stone gathers

ઘાણું એટલું દૂધ નહીં—All that glitters is not gold.

‡નદી પછવાડે ઓવારા છે—Every sore hath its salve. Every gap
hath its bush. [wife.]

નખળો માટી જૈયરપર શરો—A coward husband is a hero to his
ન બોલ્યામાં નવ ગુણુ—Silence is golden. Silence is the best virtue.

‡નરેણી તે નખળ કાપે—A fog cannot be dispelled by a fan.

‡નવરો બેઠો નખોદ ધાલે—An idle man tempts the devil. Doing
nothing is doing ill. An idle brain is devil's workshop.

‡નવી નારંગી નવ દહાડા—A new broom sweeps clean.

‡નશીથ ચાર ડગલાં આગળનું આગળ—The more I try, the farther
I am off. [nothing. Better late than never.]

‡નહીં મામા કરતાં કહેણા મામા સારા—Something is better than
નાગો નહાય શું અને નીચોવે શું ?—Beggars can never be bankrupts.

‡નાચવું ન હોય ત્યારે આંગણું વાકું—Unskilful workmen quarrel with
their tools. [than a foolish friend.]

નાદાનકી દોસ્તી ચોર જીવકા જન—Better to have a wise enemy

‡નામ મોટા ને દર્શન ખોટા—An imposing exterior, but little worth.

‡નામીચો ચોર માર્યો જાય—Once a thief, always a thief.

નાજનાં ગાડાં કંઈ નાજમાંજ અટક્યા રહે છે ?—If you do not do it,
somebody else will do it. [lay load on the willing horse.]

‡નીચી ખોરડીને સૌ જૂરે—Every one is a pilot in a calm sea. All

‡નીવડે વખાણુ—The proof of the pudding is in the eating.

‡પગ જોઈને પાથરણું તાણુ—Cut your coat according to your cloth.

‡પગ્યા તો નમસ્કાર વળ્યા—To make a virtue of necessity. [him.]

પથર પર પાણી—You will end him, but you will not mend

પહેલું સુખ તે જાતે નર્ચા—Health is wealth.

‡પહેલે દહાડે પરાણી, બીજે દહાડે પઈ, ત્રીજે દહાડે રહે તેની અક્ષલ ગઈ—

Fresh fish and newcome guests smell when they are three
days old.

‡પાઘડી પહેરે માટીડો ન થાય—All hoods make not monks.

‡પાડાની લડાઈમાં ઝડપો ક્ષય—The poor do penance for the follies
of their superiors. Great fishes eat up the small.

ખાણી પહેલાં પાળ બાંધવી—Prevention is better than cure.

ખાણી વલોવી માખણ ન પામીએ—You cannot have blood out of a stone. [well breaks at last.

‡પાપનો ઘડો કુટયા વિના રહે નહીં—A pitcher that often goes to the paradi આશ સદા નિરાશ—Commit not to another what you can better do yourself.

‡પારકે પૈસે દીવાળી—Cocks make free of horses' corn.

‡પાળેલો કુતરો પગ ચાટે—A full fed horse kicks his own master.

‡પીછાડીમાં પાંચશેરી ધાલીને મારે તે ખોટો—Beware of a silent dog and still water. [his followers.

‡પીરનો મહિમા મુનવર વધારે—The leader's glory is magnified by

‡પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી જણાય—Coming events cast their shadows before. The child is father to the man. Childhood shows the man.

પેટને પૂરાં નહીં ને ઝોટીંગને વડાં—Charity begins at home.

‡પોતાની માને કેઈ ડાકણ ન કહે—Every cook praises his own broth. Nobody calls himself a rogue.

પોત પોતાનાં ગીત સૌ ગાય—Every one blows his own trumpet.

‡પોથીમાંનાં રીંગણાં—It is easy preaching to the fasting with a full belly. [God.

પંચ કહે તે પરમેશ્વર—The voice of the people is the voice of પાંચ આંગળે પહેંચો સબઘો—Union is strength.

‡પાંચ સાતકી લકડી ઓર એકકા બેજ—Many hands make light work.

માંચે આંગળીઓ કાંઈ સરખી હોતી નથી—Black sheep in every flock.

પ્રાણ ને પ્રકૃતિ સાથે જાય—Though you drive out nature with a stick, yet she will return. What is bred in the bone will never come out of the flesh.

‡ફરે તે ચરે બાંધ્યા ભૂખે મરે—The hand of the diligent maketh rich, but the soul of the sluggard hath nothing.

ફૂલ નહીં ને ફૂલની પાંખડી—Something is better than nothing.

બકરું કાઢતાં ઉટ પેસે—All grasp, all lose.

‡બળવું ધર ભાડે ન લેવું—Do not buy a pig in a poke.

બળે ન થાય તે કળે થાય—Knowledge is power.

‡આપ જેવા બેટા ને વડ જેવા ટેટા—Kith after kind. Like father, like son. As is the tree, so is the fruit.

‡બે આંખની શરમ—Out of sight, out of mind.

‡બે ઘરનો પરાણો ભૂબે મરે—Between two stools you come to the ground. No man can serve two masters.

‡બેની લડાઈમાં ત્રીજો ખાઈ નય—When two dogs strive for a bone the third runs away with it.

‡બેસીએ જોઈ તો હડારે નહીં ફાઈ—Sit in your place and none will make you rise. [smoke without fire.

‡બે હાથ વગર કંઈ તાળી પડે ?—It requires two to quarrel. No

‡બોલો તેના બોર વેચાય—A dumb man never gets land. A close mouth catches no flies. [perfect.

‡બહુતાં પંડિત નીપજે, લખતાં લહિયો થાય—Practice makes a man
‡બધ્યો ભૂલે ને તારો ડૂબે—Good swimmers are oftenest drowned.

Homer sometimes nods.

‡બરતીમાં બરતું—To carry coals to Newcastle. To carry owls to Athens. To carry spices to India.

‡બરમ બારી ને ખીસ્સા ખાલી—Great show and empty pockets. Great boast, little roast. [man.

‡બાગ્યશાળીને ભૂત રજે—Every thing comes of itself to a fortunate

‡ભાંગી હાંફી કંઈ ચૂલે ચઢે કે ?—A cracked bell will never sound well. An empty bag can never stand upright.

‡ભેંસ આગળ બાગવત—Cast not pearls before swine. Waste not your lungs in convincing fools.

‡ભેંસ પહેલા ખુંટો—To reckon without one's host.

‡ભેંસ બાગોળે ને ઘેર ઝડાકા—Sell not the bear's skin before you have caught him. [was born.

‡ભોંયના પગ્યા કંઈ ભોંય રહેવાના ?—No man lives so poor as he

‡મન ચંગા તો કથરાઈમે ચંગા—It is not the owl that makes the friar. A clear conscience is the best divinity.

‡મન હોય તો માળવે જવાય—Where there is a will, there is a way. Nothing is impossible to a willing mind.

મફતના મરી કંઈ તીખાં લાગે ?—The wholesome meat is at another's cost.

મફતનું ખાવું ને મસીદે સૂવું—He is as free as the wind.

મરજી પ્રમાણે થવું હોય તો સઘળાએ પાલખીએ બેસીને ફરે—If wishes were horses, beggars would ride.

મરતાને સૌ મારે—If a man once fall, all will tread upon him.

માખ્યા વગર માએ ન પીરસે—A close mouth catches no flies.

માથા કરતાં મણીકો બારે—His head is too big for his body.

માથું આપે તે મિત્ર—A friend in need is a friend indeed.

માથે પડી વિશ્વદેવા—Necessity is the mother of invention.

મારે તેની તરવાર—Might is right. [pride remains.

મીઠા માંદા પણ ટંગડી હચી—His prosperity is fled, but his भीष्टનો પણ માટી—Revere your superiors.

મુઆ નહીં ને ભૂત થયા—It is all one and the same thing.

મુખમેં રામ, બગલમેં છરી, ભગત બયે પણ દાનત બરી—God in his tongue, and devil in his heart.

મોટા એટલા દર્શને ખોટા—The finest shoe often hurts the foot.

મોરના ઇડાં કંઈ ચીતરવાં પડે ?—Good wine needs no bush.

A good face needs no paint.

મ્હો ભેધને દીલું કરવું—Fortune goes by favour.

મ્હોમાં આવેલો કોળીઓ પાછો જાય—There's many a slip betwixt the cup and the lip.

રજનું ગજ ને વાતનું વતેસર—To make a mountain of a molehill.

રાઇના પાડ રાતે વહી ગયા—Every rogue is at length outrogued.

રડતો જાય તે મુવાની ખબર લાવે—A crow was never the bearer of good news. [that which pleaseth.

રાજને ગમતી રાણી ને છાણું વીણતી આણી—Fair is not fair, but રાતે વહેલા જે સુઈ, વહેલા ઉઠે વીર; } Early to bed, and early બળબુદ્ધિ ધન બહુ વધે, સુખમાં રહે શરીર. } to rise, makes a man healthy, wealthy, and wise. [of grief.

રંગના તે ચૂટકા, કુંડા ન હોય—Excessive merriment is the mother

રાંધે કોઈ ને જમે કોઈ—God cures and the doctor takes the fee.

લક્ષ્મી ચાંદલો કરવા આવે ત્યારે મ્હો ઘોવા ન જવું—Make hay while the sun shines. When the pig is proffered, hold up the poke.

He who will not, when he may;
When he will, he shall have nay.

ફલાખ્યા લેખ મીટે નહીં—There is no flying against fate. [of it.

ફલાગે તો તીર નહીં તો તુફા—I will either make a bolt, or a shaft

લીલા વનના સૂડા ધણા—Friends are plenty when the purse is full.

લુહારવાડે સોય વેચવા નવું—To carry coals to Newcastle.

ફિને ગઈ પૂત એર ખોઈ આઈ ખસમ—All grasp, all lose. Many go for wool, and come home shorn. The camel going to seek horns lost his ears.

ફવખતનાં ગીત વખતે ગવાય—Yule (Christmas) is good on Yule eve.

ફવખાણી ખીચડી દાંતે વળગી—A full fed horse kicks his own master.

ફવરને કાણુ વખાણુ તો વરની મા—Every man thinks his own geese swans. The raven thinks her young ones the fairest.

વર મરો કે કન્યા મરો, ઝોરનું તરભાણું ભરો—Plough or not plough, you must pay your rent.

ફવહેલો તે પહેલો—First come, first served. [road to learning.

ફવળી કોઈ માના પેટમાંથી શીખી નીકળે છે?—There is no royal

વાડ વગર વેલો ન ચડે—No flying without wings. [have ears.

વાડ સાંભળે, વાડનો કાંટો સાંભળે: વા વાત લઈ નય—The very walls

ફવાણીઆ સાંચે પળી પળી ને રામ લડાવે કુપ્યા—Ever spare, ever bare.

વાવે તેવું લણુ—As you sow, so shall you reap.

વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ—Pride goeth before destruction.

વૈદનો વેરી વૈદ—Two of a trade seldom agree. [sharp spur.

ફવાંકી આંગળી વિના ધી ન નીકળે—A restive horse must have a

ફવાંદરાના હાથમાં નિસરણી આપવી—To hold a candle to the devil.

ફશીરા સાડે શ્રાવક થવું—To adopt new views for loaves and fishes.

ફશળિનું વિધન કાંટે ગયું—A stumble prevented a fall. [come.

ફશેઠ આવ્યા તો કે નાંખો વખારે—A constant guest is never wel-

શેઠ ગયા કે ચાકરોને મઝા—When cats are away mice are at play.

શેઠના સાળા સૌ થવા નય—A full purse never lacks friends.

Every one is kin to the rich.

શેરને માથે સવા શેર—Measure for measure.

સરું સોનું અને પ્રીત પિત્તળ—Blood is thicker than water.

સઘળામાં માથું મારે તે બધામાંથી રહે—Jack of all trades is master of none. [crow's cursing.

સતી શ્રાપ દે નહીં ને શંખણીનો લાગે નહીં—Cattle do not die by smothering. Every thing is good in its season.

‡સમુદ્રમાં તરીને ખાખોચિયામાં ફબવું—To swallow a whole ox and be choked with the tail. [sails.

સમે વરતે સાવધાન—As the wind blows, so you may set your saraḥ (શ્રાદ્ધ) સાર કે બાપ બતાવ—Do not beat about the bush, come to the point at once.

‡સવાયાની ડોસી ને ઢથુ મુડામણ—The loss exceeds the gain.

‡સાચને ન આવે આંચ—A clear conscience can bear any trouble.

સાઠી ને બુદ્ધિ નાઠી—Old age is a second childhood.

‡સાત સોયાણીએ વેતર વંદે—Too many cooks spoil the broth.

સાત સધે ને તેર વૂટે—The more I try, the farther I am off.

‡સાસ ત્યાં લગી આશ—While there is life, there is hope.

સુખના સાથી, દુઃખના વેરી—Prosperity gains friends, and adversity tries them.

‡સુખે સોની દુઃખે રામ—In prosperity gold, in adversity God.

સુડી વચ્ચેનું સોપારી—Between the hammer and the forge.

‡સુતારનું ચિત્ત બાવળીએ—A cat always dreams of mice.

સૂતેલા સિંહને જગાડવો નહીં—Let sleeping dogs lie.

સો ગરણે ગાળીએ ત્યારે એક વાત ફરીએ—Think twice before you act once. [you will bring on the scholar.

સોટી વાગે ચમ ચમ, વિદ્યા આવે ધમ ધમ—Lay on the rod and

સોડ પ્રમાણે સાથરો—Cut your coat according to your cloth.

‡સો દહાડા સાસુના તો એક દહાડો વહુનો—Every man has his own turn. Every dog has his day. [hundred of the fox.

‡સોનીના સો ને હુહારનો એક—One shift of the cat is worth a

સોનું નેધએ કસી ને માણસ નેધએ વસી—Judge not of men or things at first sight. [company he keeps.

સોખતે અસર ને તુખમે તાસીર—A man is known by the

‡સોમણ તેલે અંધારું—It is dark under the lamp.

‡સોમવતી અમાસ ને શુક્રવાર—The greek Kalends.. Two Sundays
never come together.

‡સૌ પોતપોતાનાં ગીત ગાય—Every cook praises his own broth.
સંઘર્થો સાપ પણ કામનો છે—Keep a thing for seven years, and
you will find a use for it.

‡સાંભળીએ જનનું, કરીએ મનનું—Hear all, but follow thine own
counsels. Give every one thine ear, but few thy voice.

‡સુંકને ગાંગડે ગાંધી ન થવાય—One swallow does not make the
spring. [horse.

‡હરખાને ઠેકાણે પરખો ના પરણાવતા—Put the saddle on the right
હરામનો માલ પચે નહીં—Cheating play never thrives.

‡હાય ચાટિ કંઈ પેટ ન ભરાય—A fog cannot be dispelled by a fan.
‡હાથનાં ક્યો હંથે વાગે—Evil to him who evil thinks. As you
sow, so shall you reap. [bush.

હાથમાં આંચું તે ખરું—A bird in the hand is worth two in the
હાથે કરીને પેટમાં પાળી ન મારો—Let not your tongue cut your
throat.

‡હિરમતે મરદા તો મદદે ખુદા—Heaven helps those who help
themselves. Fortune favours the brave.

‡હિયું બાળવા કરતાં હાય બાળવા સારા—Commit not to another what
you can better do yourself. It is better to do a thing
ourselves than entrust it to others.

‡હિંચે તેણે હોડે—As we think, so we speak.

CHAPTER XIII.

IDIOMS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS.

In Gujarati, as in any other language, one and the same word enters into so many idiomatic constructions, the usual idioms are so numerous, and the colloquial expressions in everyday use are so many, that it is greatly inconvenient—nay, almost impossible—to treat the subject in a way to exhaust it. We shall, in this chapter, try to point out merely the important parts, leaving aside the minor details, and shall skrike out a course of treatment of our own on a basis similar to that of English idioms.

409.— Idiomatic Uses of Nouns.

એકડો.

એકડો આપવો—to consent to a proposition by appending one's signature to it.

એકડો કરવો—to write down one's signature.

એકડો કાઢી નાંખવો—to disregard (a man): મહારો એણે એકડોજ કાઢી નાંખ્યો.

એકડો લેવો—to get signatures of other persons.

એકડા વિનાનાં સો મીઠાં ખોટાં—(used metaphorically).

આંખ.

આંખ આવવી—મહડી આવવી—દુઃખવા આવવી—to suffer from

આંખ કહાડવી—to look angrily at a man. [eyesore.

આંખ તરવી—on account of intoxication or fever.

આંખ ફરકવી—winking of the eye (that of the *right* eye being considered auspicious to males, while that of the *left* eye to females).

આંખ ફરવી—on account of anger.

આંખ ફેરવવી—to be angry; to look angrily.

આંખ ચોરાવવી—to cheat or deceive some one.

આંખ મારવી—to make some signs; to ogle.

આંખે આવવું—આંખમાં આવવું—to be jealous of a thing.

આંખ ચોરાવીને જતા રહેવું—to pass off secretly—without being at all noticed.

આસન.

આસન પાડવાં—to draw columns on a paper.

આસન આપવું—to provide with a seat.

આસન માંડવું—to arrange for one's seat.

આસન મૂકવું—ચાંદાં વગેરે ઉપર માખી અધાર મૂકે છે જેમાંથી જીવડાં ઉત્પન્ન થાય છે તે.

કંઠ.

કંઠે પ્રાણુ આવ્યા—was on the point of death (also metaphorically: એને પાંચ રૂપિયા આપતાં તો કંઠે પ્રાણુ આવ્યા, પણ શું કરે ?

કંઠ ફૂટવો—ઘાંટી ફૂટવી (જીવાની આવતાં). [આપવા પડ્યા).

—પક્ષી (પોપટ જેવા) ને કાંઠેલો આવવો.

કંઠ બંધ થવો—not to be able to breathe freely.

કંદ.

એ માણસનું કંદ પોષાય એમ નથી—His external appearance does not command respect.

તમે તમારા કંદમાં રહો તો સારું—Better if you preserve your own self-respect.

કપાળ.

કપાળ ફૂટવું—to beat the forehead.

—to trouble one's self a great deal: એને કંઈ સમજ તો પડતી નથી, તમે એની સાથે ક્યાં સુધી કપાળ ફૂટશો ?

કપાળ ફૂટ્યું—તે પડી ગયો અને તેનું કપાળ ફૂટ્યું (was fractured).—ઘર ફૂટ્યું તેનું કપાળ ફૂટ્યું. (The house in which there are always family quarrels, is in a very miserable condition).

કમર.

કમર કસવી—to gird up one's loins.

કમર ભાંગી જવી—to be thoroughly disappointed.

કમરનો ભાંગેલો—who cannot sit upright.

કમરમાં જોર રાખવું—not to be discouraged.

કમરનો ઢીલો—wanting in courage; coward.

કલમ.

કલમ કરવી—ઘડવી—to prepare a writing-pen by mending a reed.

કલમ રોપવી—ઝાડની ડાળી કાપી ભોંયમાં રોપી દેવી. [powerful.

એની કલમ સડુંજ સાખીત—his composition is very

એની કલમ કંઈ જૂદીજ છે—he has a peculiar way of painting or writing.

(કોઈની) કલમ કાપવી—to disregard a man or to set him aside in such a way that he feels it sorely.

કાટલું.

કાટલાં કરવાં—to make one lose something. જાણીતા વેપારીના હાથમાં અજાણ્યાના કાટલાં થયાં વિના રહેજ નહિ.

કાટલું કહાડવું—to do away with; to destroy (a person).

કાન.

કેટલો વખત થયાં ધરતો વીમો ઉતરાવવાનું એને કહીએ છીએ, પણ એના કાંઈ કાન ઉઘડતા નથી—(he does not mind it).

કાન ઉઘાડવા—to give intimation.

કાન પર હાથ મ્હેલવા—to wash one's hands clear of a matter, to show perfect ignorance about it.

કાને હાથ મુકવા-દેવા-રાખવા } to refuse to listen to a man;
કાનેથી કાઢી નાંખવું } to disregard what he says.

કાન ફૂંકવા—to instruct (properly or improperly.)

કાન ફૂંકવા -ભરવા-ભંભેરવા—to poison one's ears.

કાન ફૂટી જવા—to be deaf or pretend to be deaf.

કાન પકડાવવા—to point out another's mistake; to surpass.

કાન પકડવાની વાત—an event which teaches us some lesson.

કાન દેવા-માડવા—to hear attentively. [little deaf.

કાનનું કાચું—who cannot hear everything distinctly, a
—easily led astray by believing every thing; [ness.
credulous.

કાન ફફડાવીને ઉઠવું—to get up and shake off all sleepi-

કાને પડવું—to hear something.

કાનોકાન—personally: મેં એ વાત કાનોકાન સાંભળી છે.

આંખ આડા કાન કરવા—to disregard or evade the point;
to connive at it.

કામ.

કામમાં કામ—કામ મળતું કામ કરી લેવું—to kill two birds
with one stone. [able.

કામ લાગવું—to be of some use; to be useful or service-

કામે લાગવું—to begin work.

કામ કહાડી લેવું—to effect one's purpose very artfully.

કાળજી.

કાળજી હું થયું—was perfectly satisfied.

કાળજી બળી ગયું—was very much grieved.

કાળજી કટકી ગયું—ખસી ગયું—(he) is gone mad.

કાળજીનું નયું—very careful; cautious; in proper senses.

કાળજીની કેર—dear to one as one's own life.

કૂચો.

એણે એ વિષયનો કૂચો કરી નાંખ્યો છે—he has mastered the subject thoroughly well.

એ વાતનોજ કૂચો કરશે કે બીજી કરશે ?—will you be always speaking of the same thing or be giving us something new

કૂચો કરવો—to speak ill of; to slander. [now ?

ખખર.

ખખર કહાડવી—to inquire; to get some information.

ખખર લેવી—to inquire after one's health.

—to severely reprimand.

ખખર રાખવી—to keep one's self informed of what happens; to look after.

ખખર આપવી—કરવી—to give information.

ખખર લાવવી—to bring some new information.

ગમ.

પેલી ગમ બેસો—sit on that side.

મહેને કંઈ એમાં ગમ પડતી નથી—I can make out nothing of it; I cannot understand it.

તે ગમ ખાઈ ગયો અને સામે જવાબ આપ્યો નહીં—bore it calmly and quietly—passively.

ધર.

ધર ભાંગ્યું—on account of constant family quarrels.

—on account of the death of some chief member in a family.

—to bear a great amount of loss: ખાઈ, તહારો તો ઘાડવો ભાંગ્યો પણ માંડે તો આખું ધર ભાંગ્યું.

ધર મારવું—to steal; to rob.

[ધાત્વું છે.

ધર કરવું—ધાલવું—to be firmly rooted; એનામાં રોગે ધર

ધર માંડવું—to begin worldly life.

ધર ચલાવવું—to manage the affairs of the household.

ધર ખેસવું—to be in a declining condition.

—on account of all the members dying out, and thus the whole family coming to an end.

ધર ફેડવું—to bribe some member of the household to effect one's purpose.

ધર ફૂટે ધર જાય—disunion in the family is the root of all evil—brings about the fall and ruin.

ધર ફેડવું—ફડવું—to break into a house for stealing.

ધરવાળો—an epithet for a husband.

ધરવાળી—an epithet for a wife.

ધરનો સુખી—who can maintain himself and his family without any difficulty; who is never pinched for the necessities of life.

ધાર.

સોની ધાર ધડે છે—the goldsmith is preparing some ornament. [of ?

કેમ, ખેડા ખેડા શું ધાર ધડો છો?—what have you been thinking

ઉભો રહે, હું તારો ધાર ધડું છું—I mean to punish you severely.

છ જણે મળી અભિમન્યુનો ધાર ધડી નાંખ્યો—killed him.

સાતેક હરામખોરોએ મળી તેનો ધાર ધડી નાંખ્યો—robbed him.

ધાણ.

ભજીઆનો ધાણ—the quantity fried every time.

આગિતો ધસારો થવાથી લશ્કરનો ધાણ નીકળી ગયો—many persons were killed. [by his arrival.

એ આવ્યો ને બધો ધાણ બગડ્યો—the whole thing was spoiled

હાતી.

વેપારમાં હાતીની જરૂર છે—bold and enterprising spirit.
હાતી કઠાડી ચાલવું—to walk straight and upright with vigour and courage; to walk with a bold front.

હાતી ફટવી (શોકમાં)—to beat one's breast (in grief).

હાતી ફાટી જવી—to be extremely grieved and embarrassed by sudden and unexpected calamity.

હાતી ભરાઈ આવવી—to be on the point of weeping.

હાતી તોડવી—હાતી તોડ કામ કરવું—to work very hard.

હાતી ઠોકીને કહેવું—to assert something with confidence.

હાતી પર હાથ મૂકવો—to console; to condole.

હાતી પર બેસવું—એ તો મ્હારી હાતી પર બેઠો છે; કંઈ રળતો કમાતો નથી અને ધરતું ખાઈને ખોડું કરે છે.

હાતી બાળવી—to be jealous; to feel pity for.

હાતીએ ધરવું—to press to one's bosom through affection.

હાતી ઉંચી આવવી—to be perfectly delighted—satisfied.

હાતી ચલાવવી—to undertake (to do a thing) boldly.

હાતીવાળું—courageous; enterprising.

જીભ.

તેની જીભ ધણી લાંબી છે—he speaks out anything without considering the consequences. [likes.

તેની જીભ સખણી રહેતી નથી—he speaks out anything he

તે જીભનો છૂટો છે—he uses abusive language very much.

જીભને કાંઈ હાડકું નથી—there is no bone in our tongue, so it can be bent in any direction we like, i. e. it may speak out good things as well as bad things.

જીભ હલાવવી—to say a word: માત્ર જીભ હલાવે તો કામ થાય.

જીવ.

એ વાતમા કંઈ ઝાઝો જીવ જણાતો નથી—use or importance.

તેનામાં હવે જીવ નથી કે ત્હારા સામા થાય—strength, power.

હાલમાં તે જરા જીવવાળો ગણાય છે—rich, well-to-do.

તેને માટે મ્હારો જીવ અડધો અડધો થઇ જાય છે—too eager and anxious to see him.

જીવ આપવો—to sacrifice one's self; to commit suicide.

ત્હારે માટે તે જીવ આપવા તૈયાર છે—he is ready to undertake anything for your sake.

ત્હારે માટે તે જીવ તોડ્યા કરે છે—he is very anxious to see you.

જીવ ઉડી જવો—to lose heart; to have no hopes; to be embarrassed.

જીવ ખાઇ જવો—to trouble one every now and then.

જીવ લઇ નાસવું—to run for life.

એવું કામ કરવાને મ્હારો જીવ ચાલતો નથી—I am not inclined or have no courage to do such deeds.

જીવ ઠેકાણે ન હોવો—ન રહેવો—to be perplexed.

જીવ તાળવે ટંગાઇ રહેવો—to be in a state of great anxiety.

જીવ હેડે બેસવે—to be free from anxiety and care.

જીવ ફરવો—to feel giddiness.

એની પાસે કંઈક જીવ થયો છે—he has laid by some wealth.

એ ગયો ત્યારનો મારા જીવ ઉઘ્યો થતો—રહેતો હતો—I felt much anxiety for him. [thing.

(કાઇના) જીવ પર બેસવું—to depend on others for every-

જીવ ટુંકો થયો—became less liberal than before.

હમ.

હમ લેવો—ખાવો—to take some rest.

હમ લેવો—to tease and trouble: એ તો મ્હારો હમ લેશે.

હમ મારવો—to wait a little.

[ગુન્હો કચુલ કર્યો.]

હમ દેવો—to take to task : પોલીસે ખુબ હમ દીધો ત્યારે

હહાડો.

હાલ એનો હહાડો સિકંદર છે—his star is in ascendance.

એના હહાડા વાંકા છે—(the converse of the above.)

એનો દાદો મરી ગયો તેનો હહાડો પાણી ક્યારે થવાનો છે ?—Feasts and caste dinners to be given after the demise of a person.

નાક.

નાક જવું—કપાવું—to lose one's honour and respect.

નાક કાપવું—to insult and dishonour a person by acting in such a way that he feels it bitterly.

નાક નીચું થવું—to be humbled or humiliated.

શું નાક લઇને મહારી સાથે બોલતો હશે ?—with what face ? does he not feel ashamed ?

પગ.

પગ આવવા—to learn to walk.

પગ થવા—to disappear suddenly.

પગ ઉકાવવા—to walk quickly.

પેટમાં પગ હોવા—to be very cunning.

પાધડી.

પાધડી બંધાવવી (કાઠની પાસે)—to have a turban folded for putting it on.

પાધડી બંધાવવી (કાઠને)—to honour him. [opinions.]

પાધડી ફેરવી બાંધવી—to be insolvent; to change one's

પાણી.

પાણી ભરાઇ જવા—ધણી સોજા આવવા ને મરવાની તૈયારીમાં હોવું.

પાણી ભરાવવું—મદ ઉતારવો; હરાવવું.

પાણી જવું—ટેક અથવા આપર જવી.

[power.

પાણી જોઈ લેવું—to see or measure one's strength or

પાણી ઠાંટવું—to cool down.

પાણી મૂકવું—to swear not to do a certain thing.

પાણી ફરી વળવું—the whole thing coming to nothing,
all the trouble being lost.

પાણી ફેરવવું—કર્યું કરાવ્યું ધૂળ મેળવવું : આપની લાખ રૂપીઆની
દોલત ઉપર એ દિકરાએ પાણી ફેરવ્યું.

પાણી લાગવા—to incur some disease on account of the
waters of a certain place not suiting one's constitution
and health.

પાણી પાણી થઈ જવું—to perspire much owing to hard
work; to submit mildly being severely rebuked.

પાણી છૂટવું—સારું સારું ખાવાની વાતોથી મહારા મહોમાં પાણી છૂટે છે.

પાણીથી પાતળું કરવું—to take a man to task so severely
that he is unable to say a word in return.

લોહીનું પાણી કરવું } to exert one's self too much with-
લોહી પાણી એક કરવાં } out much caring for the effect.

ઉડા પાણીમાં પેસવું—to undertake to do some hard work.

પાણીને મૂલે—at a very small price; for a trifle.

પાપ.

એના પેટમાં પાપ છે—કપટ.

[incurs some sin.

છાને તે મહારી નિંદા કરતો, મહારું પાપ ધોવાય છે—he himself

પાપ ગયું—good that he is gone—dead.

પેટ.

પેટ ચોળીને શૂળ ઉપજાવવી—મણી જોઈને હાથે કરીને દુઃખ ઢોરી લેવું.

પેટમાં પેસી નીકળવું—to know one's secrets.

પેટમાં રાખવું—to keep a thing secret.

ઝનુ પેટ મોઢું છે—he keeps secrets to himself—does not give them out.

પેટમાં શેગ હોવો—મનમાં કપટ રાખી વાત કરવી.

પેટ બરવું—to maintain one's self.

હું પૈસા ખરચું છું તેમાં ત્હારા પેટમાં કેમ દુખે છે?—why are you troubled by it? why can you not bear it calmly?

પેટ ચ્હડવું—on account of indigestion.

પેટ આળવું—not to feed one's self properly.

પેટ તણાવું—on account of eating very much (more than the usual quantity.)

પેટને બાંધું આપવું—to eat something to keep one's self free from starvation—to keep body and soul together.

પેટનું છોકરું—one's own child.

પેટ પૂર—sufficient for one's self.

પેટ ખોલી વાત કરવી—to speak out frankly and freely.

પેટમાં બરાવું—to flatter one to gauge his mind.

હંડે પેટે—without any anxiety or concern. [a miser.]

પેટે પાટા બાંધવા—to fast; not to eat (generally said of

મન

મન થવું—કરવું—to desire or wish for (something).

મન માનવું—to be satisfied so as to give one's consent.

મન મનાવવું—to gratify one so as to gain his consent.

મન ખાડું કરવું—to make one sorry.

મન ચોળવું—to be sorry.

મનમાં આવવું—to take into one's head.

મન વાળવું—કંઈક બાબત મનમાંથી કાઢી નાંખી તેને માટે દીલ-ગીર ન થયા કરતાં માંતિથી નિરાંત વાળવી—સંતોષી રહેવું.

મન ઉઠવું—not to like (lit).

મન જોડું—to gauge one's mind; to feel one's pulse.

મન પર લેવું—to pay due attention (to a subject).

મન ઉચ્ચ થવું—to be sorry; to have the tie of affection

भेदा भननुं—liberal; charitable. [severed.

માર્થું.

भाथुं भारवुं—to interfere in some affair (without any proper reason). [cost of one's head.]

भायुं आपतुं—to undertake to do a thing even at the

भायुं क्षयतुं—to put to disgrace—break the trust.

भायुः द्व्यङ्गु—*to oppose; to stand in opposition.*

માથું ઝીકવું-પટકવું-ફેડવું—to take trouble to no purpose;
to cudgel one's brains to no avail.

માથું પાકી જવું—to be very much troubled or annoyed.

माथुं इरुं—to feel one's self giddy.

भायुं ईरव्वं—to get enraged or angry.

भायुं भांगतुं—to surpass in rivalry.

भायुः पाह् नव—*to trouble one by some nonsense chatter.*

માથું નીકળી પડવું | to suffer from a very strong .

માથાના કકડા થઈ જવા } head-ache.

आथानो क्रेल—self-willed; obstinate.

भाथे नांभत्रं—to make one responsible for.

भाथे २६३वत्—*to obey; to submit to.*

—to spoil (a child) by overfondling.

માથે રહી બેસવું—to disobey and disregard.

માથે પડવું—to be responsible or answerable for.

भायेथी उतारी नांभवं—to be free from all responsibility.

માથે હાથ મૂકવો—to bless (one).

મહોડું.

- મહોડું ઉતરી જવું—to be all white and pale.
 મહોડું આવવું—to have some inflammation in the mouth.
 મહોડું આપવું—to say something in reply; to care for.
 મહોડું હલાવવું—to speak something; to chew something.
 મહોડું બંધ કરવું—to stop speaking any further.
 મહોડું કાળું કરવું—to suffer disgrace.
 મહોડું લાલ થવું—to win honour and fame.
 મહોડું કરવું—to learn by heart.
 મહોડાપર—in one's presence; not behind one's back.
 મહોડું મલકાવવું—to smile a little; to laugh in one's
 મહોડું મ્હડાવવું—to look angry or displeased. [sleeves.
 મહોડું મ્હડાવવું—to overfondle (a child).
 મહોડું ચાંપવું— } to bribe one so as to stop all his
 મહોડું બરવું-દાખવું } further complaints.
 મહોડું બમડવું—to desire to eat.
 મહોડું વાળવું—to weep aloud covering the face.

લોહી.

- લોહી પડવું—to emit blood through any of the bodily
 લોહી આવવું—to gain new blood in the body. [organs.
 મીઠા લોહીનું માણસ—whom we all like to associate with;
 sociable.

લોહીનું તરસ્યું—blood-thirsty; revengeful; vindictive.

હાડકું.

- હાડકાંના બાંજેલો-આખો—said of an extremely idle and
 lazy man, who never does anything.
 હાડકાંના ખરો—diligent, and not tired of work.
 હાડકાં વાળવાં—to work; to exercise one's self.

હાથ.

એ મહારા હાથની-ધરની વાત નથી—it is not in my *power*.

મહારે હાથે એ કામ ન થાય—I would never do it *personally*.

એ કામમાં મહારો હાથ નથી—I have no *hand* in the matter;

I have nothing to do with it.

[*favour*.

તેના મહારા ઉપર ચારે હાથ છે—I am very much under his

હાથ પકડવો-ઝાલવો—to lend assistance; to take the hand in marriage : નગર લોક સૌ દેખતાં ઝાલીશ જમણો હાથ.

હાથ ધાલવો—to interfere (in some affair). [*signature*.

હાથ કાપી આપવા—to bind one's self by giving one's

હાથ કરવો—to deal a blow; to defeat.

હાથ ખાવો—to be defeated or vanquished in a struggle.

હાથ દેખાડવો—to display one's strength to an adversary.

હાથ દાખવો—to bribe (one).

હાથ ચલાવવો—to beat; to work quickly.

હાથ ઉપાડવો—to raise up one's hand in order to beat.

હાથ ચાલવા—to beat with one's hand.

હાથ પમ બાંગી જવા—to be so thoroughly disappointed as not to be able to do anything further.

હાથ પર લેવું—to win over (a person) to one's own side.

હાથ ચળવળવા—in order to beat or with a desire to beat.

હાથ આવવું—to find what was lost.

હાથ ઉઠાવવો—to give up one's claims.

હાથ ઉપર રાખવો—to keep up one's supremacy.

હાથ ફેરવી જવું—to steal away (something).

હાથ મારવો—to obtain something by theft or robbery or any such dishonest means.

આવવું.

ઝડને ફૂલ આવ્યાં—brought forth.

આ વખત પાકડી ઠીક ને આવી—not well-folded.

ધર પડવા આવ્યું છે—ready to fall.

એને ડગલો બરાબર આવતો નથી—does not suit-fit him well.

અવાળુ આવ્યા છે—inflammation of the gums.

મ્હો આવ્યું છે—અતિશય શારીરિક ગરમીને લીધે.

આંખ આવી છે—suffering from eye-sore.

આવી રહ્યું—પહોંચવું—to come up quickly—in time.

આવી ચૂકવું—રહેવું—to be exhausted: to come to an end.

આવી જવું—to come to pay a very short passing visit.

આવી પડવું—to come all of a sudden.

આવી બનવું—to be on the point of death or destruction.

ઉઘાડવું.

વરસાદ ઉઘડ્યો છે—વરસાદે ઉઘાડ આપ્યો છે—It has ceased
બારણું ઉઘડ્યું—opened. [to rain.

હવે મારું નસીબ ઉઘડશે એમ લાગે છે—will be happy.

હીડી જવું.

પાંજરામાંથી પોપટ હીડી ગયો—flew away.

તેના ચહેરાનો રંગ હીડી ગયો—became or turned pale.

તે તો તમને બધાને લઈ હીડી જાય એવો છે—so cunning as to
impose upon all of you without detection.

તેનો પગાર જોતજોતામાં હીડી જાય છે—is spent away.

તડકામાં સાળુનો રંગ હીડી ગયો—the colour faded away.

હિતરવું.

અનાજનો ભાવ કંઈ હિતરશે ખરો—will fall or decline.

લડાઈમાં ઉતરવું—to enter the lists.

નદી ઉતરવી—to cross a river.

તેનું મોઢું ઉતરી ગયું—became or turned pale.

છાશ ઉતરી ગઈ—વાસી રહેવાથી બગડી ગઈ.

એ તો વાત કરવામાં ઉતરી પડે છે—gets angry and quarrels.

ઉતારી પાડવું—to run down or slander a man.

એના વાળ બહુ ઉતરી જાય છે—fall off.

ઉતરાવવું.

મહારે એની નકલ ઉતરાવવી છે. કોઈ માણસ બતાવશે ?

કુંભાર પાસે આજે દસ નવા ઘડા ઉતરાવવા છે.

કોઈ સ્ત્રી રાંડે તેને વાળ ઉતરાવવા પડે છે.

આ સ્ત્રીથી બેઠું હચકાતું નથી, એને જરા તે ઉતરાવશે ?

એને તો કંઈ આઠું હોય એમ લાગે છે. કોઈને બતાવી દાણાખાણા ઉતરાવો તો ઠીક.

ઉપડવું.

હું રેશન આગળ પહોંચ્યો ને ટ્રેન ઉપડી—started.

આ મરકીમાં તેનું તો આખું ઘર ઉપડી ગયું—all the members of the family died.

આ વખતના છાપામાં અક્ષર બરાબર ઉપડ્યા નથી—not properly printed; are a little faint for want of proper pressure.

વાત કરતાં કરતાં તે તો ખૂબ ઉપડ્યો—went on speaking with full freedom—without any check.

ઉભું કરવું

આ કામ કોણે ઉભું કર્યું ?— who started it ? with whom did it originate ?

છોકરાને માસ્તરે પાટલી પર ઉભો કર્યો—made him stand.

પેલાની સ્થાના તેના લાયક કોઈન જડયો ત્યારે બધાએ મળીને મ્હને ઉભો કર્યો—persuaded, entreated, requested or asked me to confront him, to meet him boldly face to face.

ખખડાવવું.

હવે જાણ્યું ત્હાં ઉઠાપણ; રીતસર નાણાં ખખડાવી દે, નહીં તો ફજેત થશે—pay off the sum due.

સારી રીતે ખખડાવ્યો ત્યારે બધી વાત કબૂલ કરી—taken to task.

ખખરવું.

આને આંખમાં ઓસડ ખખરે છે—gives pain.

રસ્તે ગજવામાંથી રૂપિયો નીકળી પડ્યો ને શોધતાં કંઈ જડયો નહીં તે મ્હને બહુ ખખરે છે—I am pained to the heart to think of it.
કારી સગાનું મરણ મનુષ્યને બહુ ખખરે છે.

ખપવું.

હાલ વિલાયતી માલ બહુ ખપે છે—is much sold.

બધી પૂરી ખપી ગઈ—used up.

હાડાઈમાં હમારાં બધાં માણસો ખપી ગયાં ત્યારે અમે કેસરીયાં કર્યા—were killed or destroyed.

લુચ્ચાની સાથે લુચ્ચામાં ખપે—is considered or thought.

હિંદુઓને માંસ દાર નહીં ખપે—cannot use these things.

ખાવું.

લાંચ ખાવી—to take or receive bribes.

તે તો જરાજરામાં ખાવા દોડે છે—gets angry and becomes peevish and quarrels.

તે મ્હારા સો રૂપિયા આઈ ગયો છે—does not pay the sum due.

એ તો મ્હાંજ ખાવા બેઠો છે—though he has no right to it.

એ કેસ તો એના હજારો રૂપિયા આઈ ગયો—the suit cost him &c.

હવા ખાવા જવું—to go out for an airing or a change of

કસમ ખાવા—to take an oath; to swear. [climate.

એણે છોકરીના પાંચ હજાર ખાવા લીધા.

તડકો ખાવો—to be exposed to heat. [of life.

એણે ટાલ તડકો બહુ ખાધા છે—has seen all the vicissitudes

ગળવું.

છાપરં બરાબર ચાળેલું ન હોવાથી ધરમાં બહુ ગળે છે—water trickles through the tiles on account of heavy rains.

આજ મહારી આંખ બહુ ગળે છે—water comes out from them.

કરી હવે ગળવા માંડી છે—આંખો હોણ બહુ વહેલો ગયો.

દૂધમાં ખાંડ બરાબર ગળી નથી—ઓગળી નથી.

આજે દાળ બરાબર ગળી નથી—સારી ચડીને એક રસ થઈ નથી.

તે શરીરે બહુ ગળાઈ ગયો—is much emaciated.

હજી સોતું બરાબર ગળ્યું નથી—has not melted.

તે વાતજ તે ગળી ગયો—did not speak about it at all.

ઢહડવું.

ઢહડતું વ્યાજ—compound interest.

ઢહડતો દિવસ—days of prosperity and plenty.

દિવસ ધણો ઢહડ્યો છે, હવે ઉડ—it is very late in the morning.

આજે એને ભાંગ ઢહડી હોય એમ લાગે છે—influenced by the drug.

મહાદેવને તે રોજ સો બીલ ઢહડાવે છે—worships the god with one hundred leaves.

આજે મહારી આંખ ઢહડી આવી છે—suffering from eyesore.

તમે છોકરાને બહુ ઢહડાવ્યો—ઢહડાવી મૂક્યો છે—overfondled him, spoiled him by overfondling.

બમર ઢહડાવવા—to knit the eye-brows in anger.

ચાલવું.

એના હાથ બહુ ચાલે છે—beats one now and then.

એનું મ્હોં બહુ ચાલે છે—abuses every one freely.

કાંઈનું મ્હોં ચાલે તો કાંઈના હાથ ચાલે. [something.

એનું મ્હોં આખો દિવસ ચાલતું ને ચાલતું—always eating.

પડવું.

એ લડાઈમાં ઘણા યોદ્ધાઓ પડ્યા—died on the battlefield.

આ ચોપડી મને આઠ આઠ આને પડી—cost me 8 annas each.

ગળે પડવું—to charge some one without any ground.

ગળું પડવું—to suffer from depression of the palate.

આડું-વાંકું પડવું—to take something amiss.

પાકવું.

હાણ અનાજ બહુજ પાક્યું છે. તમારો આંખો પાક્યો કે નહીં ?

બધી કેરી સામટી પાકી ગઈ. તેનું ગોડ આજે દશ દિવસે પાક્યું.

એમાં ત્હાં કાંઈ પાક્યું ?—did you get anything by it ?

હવે એ વાત બંધ કરો, મ્હાં તો માથું પાકી ગયું—I am very much troubled by it.

સૌ થાકશે ત્યારે પાકશે—will submit. [discounting it.

હુંડી પાકવાની તારીખ કય છે તે તમે જાણો છો ?—the day for

બેસવું.

કેમ, દાખલો બેસે છે કે નહીં ?—can you solve the example ?

એનું તમને શું બેઠું ?—what did it cost you ?

હવે ચોમાસું બેઠું—now it has properly begun.

હજી ચિત્ર કામમાં એનો હાથ બેઠો નથી—not yet a steady hand in drawing.

આજ ભાત બેઠો લાગે છે—તાપ વધારે લાગવાથી બળી જઇ તપેલી સાથે મ્હોંટી ગયો હોય એમ લાગે છે.

હાણના વેપારમાં ઘણા વેપારીઓ બેઠા—became insolvent.

મહારી જાણમાં એ જ્ઞાતિમાં વીસ ધર બેઠાં—became extinct.
પૈસા આપી દે નહીં તો તારે બારણે બેસીશ—will force you
to pay.

ધર બેસવું—to be without occupation.

ચોમાસામાં ઘણાં ધર બેસી જાય છે—the foundations give way.

ઘણી મુદતે સોનાનો ભાવ જરૂર બેઠો—the price fell a little.

ભરવું.

મહારી ચોપડી ફાડી તેના પૈસા ભરી આપ. હું એ ભરી લીધા
વિના રહેવાનો નથી.

સમજાને—વિચારીને ડગલું ભરવું—કંઈ કામ કરવું.

તમે બહુ અનાજ ભરી મૂકો છો—store up.

આજે ત્રણ છોકરાંને વાડી ભરી હતી—માથે ફૂલ ગૂંથવાં.

મારવું.

એણે અંધારામાં ચાર તીરો માર્યા—discharged.

એ વૈદને પારો મારતાં ઠીક આવડે છે.

કંઈ ઘાડ મારી કે ?—have you succeeded ? have you
been able to do anything ?

હજી એને હાથ મારતાં તો આવડતું નથી—in swimming.

સદાનંદ વેપારમાં ઘણા માર્યા ગયા—became ruined [bow.

તોપ મારવી—to tell exaggerated stories, to draw the long

જખ મારવી—to be extremely sorry for one's fault.

મૂકવું.

મમરો મૂકવો—રંજક મૂકવી—to say something to make
others quarrel among themselves.

એ વાતને મીડ મૂકો—put it aside.

[it.

મેં તો એ વાતનું પાણી મૂક્યું છે—taken an oath never to do

રહેવું.

આ સઘળો સામાન પેટીમાં રહેવાનો નથી—the box cannot
hold &c.

માથું હુઃખતું રહેશે તો હું આવીશ. મહારા બધા સાંધા રહી ગયા છે.
 રહી રહીને એને રડવું આવે છે—at intervals. [surplus.
 રહ્યું સહ્યું—what remains after use; the remainder or
 લાગવું.

એનું ઘર લાગ્યું ત્યારે હું વડોદરે હતો—caught fire.
 એ કામમાં મને બહુજ પૈસા લાગ્યા—cost me much.
 હાથ લાગવું—to find.

એ તાળાને કોઈ પણ કુંચી લાગતી નથી.
 તે નોકરી એ લાગ્યો છે, હવે ટેકાણે પડશે—has taken up service.
 એમાં ત્હને કેમ એટલું બધું લાગી જાય છે ?—why do you
 take it to heart so very seriously ?

વાળવું.

મ્હોં વાળવું—to lament over a loss with the face covered.
 ગમે તેમ મન વાળવાનુંજ તો—to take comfort.
 મૂઠ મારતાં તો બધા જાણે છે પણ વાળતાં બધાંને આવડતું નથી.
 તમારે શરીર વાળવું જોઈએ—make it strong and healthy.
 એણે બાપનું ભારે કરજ વાળ્યું—discharged or paid off.
 આજે પગ વાળવાનો વખત મળ્યો નથી—to take some rest.

411.— Idiomatic Uses of Adjectives.

આડું.

આડું અવળું સમજાવવું—જૂ હું સાચું કહેવું.
 આડું ફાટવું—to take some cross road all of a sudden.
 આડે આવવું—to come in one's way. [prescribed days.
 આડે દહાડે—any day except the holidays and other
 એના તોફાનથી તો આડો આંક.
 એને તો જરાજરામાં આડું પડે છે } takes every thing amiss
 એતો જરાજરામાં આડું પાડે છે } and gets peevish.
 એને તો આડું હોય એમ લાગે છે—મૂત, ડાકણ, વગેરેથી થતી ધ્મ્મ.

કઠણ.

પથર બહુ કઠણ હોય છે. તે રોગમાંથી બચવો કઠણ છે.
 આ કામ બહુ કઠણ છે. હવે વખત બહુ કઠણ આગ્યો છે.
 આ વાક્યનો અર્થ બહુ કઠણ છે. તેણે મહેન બહુ કઠણ શખેદો કર્યા.
 તે કઠણ છાતીનો આદમી છે.

N. B.—The shades of meaning in all these sentences can be easily perceived.

કાળું.

કાળા અક્ષરને ફૂટી મારે એવો છે—he is wholly illiterate.
 કાળા પાણીએ જવું—to be transported to the Andamans.
 કાળું કરવું—to go away; to do some bad actions.
 કાળું મ્હેં—a term of reproach.
 કાળું ધોળું કરવું—to use means fair and foul.

412.—

Miscellaneous Phrases.

હળી નીકળવું—to bear fruit : એની મહેનત હળી નીકળી.

દીલ ભરાવું—to be attacked with fever.

દીલે ભરાવું—to be fat and robust.

શરીરે વળવું—to be strong and healthy.

અંગ મરડવું-આળસ ખાવું—(on account of want of rest.)

મ્હેં તેને ખૂબ હઘરો લીધો—took him severely to task.

એ તો છાણમાં તરવાર મારે એવો છે—he talks of high things,
 but is never able to accomplish anything.

ખાધો લાડવો ?—did you gain anything ? (always, ironical).

હધી પુતળીનો માણસ—one who cannot discern objects properly.

આઈમાં કરી જવું } not to pay one's debts; to rob
 પચાવી પડવું-ખાઈ જવું } others of their dues.

એકી જવું—to go out to make water.

બેકી જવું—to go out to answer the call of nature. }

N. B.—These two expressions are used generally by young pupils in common village-schools.

દિશાએ જવું-જંગલ જવું-કળશીએ જવું-બેકી જવું—these terms are generally used by villagers.

આઘો બાળવો—to speak out some secret.

આણું આણું
આછે પાટલે બેસવું } to be dissatisfied and take every thing ill.

લંબાવવું-આડા પડવું—to lie down for a short nap; to take rest by stretching one's self on the bed. [to be ill].

ઘોડા જેવો તો છે—he is all right (said of a person who pretends આજે શું શાક બનાવ્યું ? બારશાક—i. e. no vegetable.

ઝારસિયા જેવું કપાળ—blank; without any ચાંદ્યો or તિલક.

નામ બોળવું—to disgrace one's family.

તેનું નામ બાળ—don't mention him before me.

જીવ તલપાપડ થઈ જવો—to be extremely impatient.

જીવ તળે ઉપર થઈ જવો—to be extremely impatient; to be furious with rage.

બહુ ડાહ્યો તે બહુ ખરડાય—too much cunning overreaches itself.

પારકું ધર કૃષ્ણાપેણ—to be generous with another's property.

ઈન, મીન ને સારે દીન—a phrase signifying *very few*.

અખાડા (આંખ આડા કાન) કરવા—to connive at.

ઘર કહે કે બાંધી જે અને લગન કહે કે માંડી જે—building of houses and marrying of children are great wasters of money.

ચઢે તે પડે—every rise has its fall; he that soars high, falls

ચણાના ઝાડ પરથી ફૂંદવું—to make empty boasts. [farthest.

ચાવીને ચીકણું કરવું-ચાવીને ફરો કરવો—to talk of the same thing over and over again without any purpose.

ચંડાળ ચોકડી—a crew of rogues; a set of knaves.

જાત પર જવું—to fall upon one's innate nature.

જેના પેટમાં દુઃખે તે વેદને ઘેર જાય—he who is sick will seek the physician; he who suffers, loudly may complain.

બાંધી મુઠી લાખની, ઉઘાડી ત્યારે રાખની—silence is prudence.

એક ધાના બે કકડા કરવા—to cut the matter short.

એક કહેશે કતારગામ ત્યારે બીજે કહેશે ઉધના—they are always opposed in their views (Katargam and Udhana being villages near Surat, in opposite directions).

જે ગોળીનો ચડવો—one who blows hot and cold with the same mouth.

ધાનાર ત્યાં પાનાર નહીં ને પાનાર ત્યાં ધાનાર નહીં—none is completely happy; fortune seldom comes with two hands full.

ધોળે દહારે—in broad daylight.

દો'ડ ડાહ્યો: અતિ ડાહ્યો—over wise; three wise by two.

દ્રાવિડી પ્રાણાયામ—a circuitous mode of speaking.

ધડીએ ધુંટ ભરાય છે—every moment is important (for the person is sure to die very shortly).

મંગળવાર કરવા—to observe a particular vow on Tuesdays.

કલ્લ કરાવવી—to get one's self shaved.

શું કાંદો કહાડયો—what have you gained? (ironical).

કજ્જાનું કાળખૂત (cobbler's last)—source of all the quarrel.

એને કૂતરાની ઉંઘ છે—sleeps as lightly as a dog.

કુન્દીપાક-કોપરાપાક-ગોળપાપડી
આપવો (વી)-જમાડવો (વી) } to beat one severely.

કંડી બાંધવી-ચેલો મુંડવો—to persuade one to follow suit.

ખરેખરો કન્યારાશી છે—perfectly coward or effeminate.

કમ્પી ખાવી—to be angry and peevish.

એની આંખમાં બહુ કમળો છે—he is extremely jealous.

એની આંખમાં બહુ મરચાં ભભરાય છે—he cannot bear to see other people's happiness.

કોહું નહીં આપવું—not to mind or listen to what one says.

કોરે કાગળે મતુ—signature on a blank paper (ironical).

કંઈ ખરચી પાણી થયાં-મર્યાં કે?—received any tip? [some time.

ખાટલો ભોગવવો-ખાટલો પડવું—to fall ill and continue to be so for

લહાણું ખાનું ખરાબ થાય !—may evil befall you ! (used in cursing).

ખાતર જમા કરી આપવી—to satisfy one's desires in such a way that he may never wish it again. [fool.

ગધેડાનો પાછલો પગ (ને બિલાડીનો આગલો પગ)—said of a great

ગધેડા ઉપર અંબાડી—a good thing in a bad place; a combination of two incompatible things. [by; both are equal.

ગધેડાનું મોં ફૂટે ચાટયું—no one gains or loses anything there—

ધ્યાનમાં તે ખતમાં—our wishes are father to our thoughts.

સંઘતાં આબડે નહીં ત્યારે લાકડાં લીલાં—a bad workman quarrels with his tools.

નામ મોટાં ને લક્ષણ ખોટાં—great braggarts, little doers. [pity.
પહેલી રાતનું મરે તેને ક્યાં સુધી રહે—constant complaints never get
પીઠપર પગ મૂકીએ પણ કાઠના પેટપર પગ ન મૂકીએ—whip one's
back, do not whip (or cut) one's belly.

બારમેા ચંદ્રમા ને છઠ્ઠો રાહુ—dire enmity, diametrical opposition.
ખોલે તે કરે શું ને ગાળે તે વરસે શું—barking dogs seldom bite.
હસવાનું ખસવું થઈ જાય—what begins in play may end in a fray.
રાત થોડી ને વેશ ઘણા—much work, little time.

લંકામાં સોનું તે આપણે શું કામનું—why talk of Utopia? [saddle.
મજ્યું તો મીર નહીં તો ફકીર—either win the horse or lose the
વેચાતી લડાઈ લેવી—draw upon one's self unnecessary troubles.
પાડાને દુઃખે પખાલીને ડામ દેવો—to persecute one for the fault of
સત્તા આગળ શાણપણ નકામું—might is right. [another.

રમશાન વેરાખ્ય—
a momentary remorse, depression of spirits,
indifference to world and its concerns.

હાજર સો હજીર—first come, first served. [in life.

સીને ચડતી પડતી હોય છે—every man has ups and downs
ગાળે મરે તેને વિખે ન મારવો—never draw your dirk, when
a dunt will do. [will bear any trouble.

સાચ ને કહી ન લાગે આંચ—
a lie has no legs; a clear conscience
મુખ દુઃખનો ભેડો—every tide has its ebb.

લીલું ઝાડ ભેમ વાળીએ તેમ વળે—bend the twig, bend the tree.
મનમાં પરચ્યા ને મનમાં રાંડ્યા—under my cloak, I will kill
the king.

માણસ ભેઠને વાત કરવી—cleave the log according to the grain.

મુઆ પછી સી વખાણે—a good thing, when lost, is valued most.

મુઆ નહીં ને ભૂત થયા: ડોશી મોઘ ને પોશી આવી, બેરા બેનાં બે—
it amounts to the same thing.

રામનું રાજ્ય—a very happy kingdom (as that of Rama).

રામબાણ દવા—a very efficacious medicine (as sure of
effect as the arrow discharged by Rama).

હીલી ઘોડી—ભાંગ પીવાથી આવતી ખુમારી.

(કાઠના) પૈસા ધાલવા—never to pay the debt.

વેચીને ચણા કરવા—to be a spendthrift, and use every thing extravagantly. [anger].

નહી આવે તો ન, પડ ચૂલામાં—ખાડામાં—get you gone (said in બહારથી ચોક પૂર્યા કરવા—to be very sweet and wise in speaking outwardly. [against it or over it].

ચોકડી મૂકવી—to cancel a thing (by placing the mark x દરેક માણસ કિસબ ચોર તો ખરોજ—cunning and crafty in his own art.

ચોર્યાશીનો ફેરો—transmigration of the soul through 84 lacs of births; hence metaphorically, a very hard, laborious, and intricate work. [84 castes.

ચોર્યાશી નમાડવી—to give a dinner to the Brahmins of all the છકડ ખાવી—to be cheated; to suffer some loss.

છકો પંને રમવો—to play a deceitful game.

છપ્પન વખારી (ને ભારે કુચી)—a busybody.

છાંટકું—છાંટ મારવી—to be idly gossiping, [you.

મ્હને તો ત્હારા છાંટા લાગ્યા—નડયા—I suffered loss on account of (કાઠને) માથે છાણું થાપવાં—not to obey; to disobey (him) on account of being overfondled in young age.

મૂરખનું નામું ભીંતિ—a white wall is the fool's paper.

રંગમાં ભંગ—play ends in a fray.

રહે તો આપથી ને નય તો સગા બાપથી—it is in vain to watch a really bad woman. [with the powerful.

લાંબા સાથે ટુકો નય, મરે નહીં તો માંદો થાય—strive not to vie બેઠેલા પોપડો ન ઉખેડવો—do not rip up old sores.

બસતા ફતરને રોટલીનો કકડો—stop the mouth of a barking dog with a sop; a sop to Cerberus. [honey-comb.

ભર્યા પેટ પર ખાંડ પછુ ખારી—the full stomach loathes the ધૂળ ધાણી ને વા પાણી—reduction to dust, wreck and ruin.

નાક કદા તો કદા પછુ ધી તો ચદા—an uninvited guest is like a straw.

નાગાને ફલે બાવળીઆ તો કે છાંયડો થયો—a fool has no shame.
સરજ સામે ધૂળ નાંખીએ તો આંખમાં પડે—he that blows in the
dust fills his own eyes.

ફળતાને તણખલાનો આશરો—a drowning man catches at a straw.
ઢેડ ઢેખડે રાજ—poor folks are glad of pottage.

ધણીને સુઝે ઢાંકણીમાં, પાડોસીને સુઝે આરસીમાં—a gamester sees
always more than a mere looker on.

ધરમ કરતાં કરમ નડે—save a rogue from the gallows, and
he will rob you the next night.

મંગલમાં મંગળ, વસ્તીમાં કડાકા—a festival in a forest.

ભેના દહાડા પાધરા તેના વેરી આંધળા—the better the day, the
better the deed.

ભેનું કામ ભે કરે—every man to his trade. [tread.

કુંભાર કરતાં ગધેડાં ડાહ્યા—fools rush in where angels fear to
છેડો ફાડી આપવો—to divorce. [all his unwillingness.

જાજમારીને કામ કરવું પડ્યું—he had to do it notwithstanding
બુલાબ આપવો—સારી પેટે ગભરાવવો—ધમકાવવો.

સારી પેટે ધૂળ ઝાટકવી—to take severely to task.

ટકાના ત્રણ શેર—said of a man, who is of no great impor-
tance or for whom nobody cares.

એના પેટમાં પગ-ટાંટીઆ છે—he is cunning.

એની ડાગળી ચરકી છે—he is gone mad.

ડાળા ફેરવીને વાત કરવી—to talk angrily.

તેને હવે સ્વર્ગ બે આંગળ બાકી—દૂર-છે—he is too much elated
with his good fortune or success.

હાથે ઠોકી આપવો—to settle a contract.

હોળીનું નાળિયેર—a cat's paw.

કુળમાં એ એક દીવો નીકળ્યો-હકયો છે—he is the only man of
importance and respect in the whole family. (When spoken
ironically, the phrase means quite the reverse, and is
applicable to a person who is a disgrace to the family).

હીલો ફુકાળ—on account of excessive rain.

સૂકો ફુકાળ—for want of rain; on account of drought.

નવનું સા'ડી તેર કરું—વેતરું } to be too wise in interfering and
વિવાહનું વર્ષી કરું } then to spoil the whole thing.

નાગો વરસાદ—rain in the bright sunshine or moonlight.

(કોઈ માણસને) નીચવવો—to wring out money from him.

ઠા'ડો પથ્થર—said of a man who is very slow in action;
a slow-coach.

વચમાં પથરો નાંખવો—to throw obstacles in the way.

એણે ત્હને ખરાબ માલ પધરાવ્યો છે—deceitfully, without in
any way allowing you to know it to be so.

ખરેખરો સાડા ત્રણ છે } he is wanting in common
સાડી ત્રણ પાંસળી છે } sense; somewhat foolish.
સાડા ત્રણ પાયા છે }
એનામાં એક પાયા ઓછા છે } [gether; like draws the like.

જેસેકું મીલા તૈસા, તૈસેકું મીલા તાઈ—birds of a feather flock to-

એક મગની બે ફાડ—children of the same parents.

અગત્ય ઋષિના વાયદા—false promises.

તેના વિના જરા પાટલો ફરવાનો નથી—can't do without him.

પાણિયારાના મુનશી } to talk of big things in the house
ઘરનો વાઘ, બહાર બકરી } but be able to do nothing abroad.

એના પેટમાં પાળી છે—he is vindictive, revengeful.

પેચ રમવો—to play a deceitful game.

છાડાં ફાડવાં—to reprimand strongly, to beat severely.

કોઈ માણસને ફેડવો—to learn all the secrets from him,
generally by bribing him [always in contempt].

મારી બહા- બહારાત બહો—I know nothing about it (said

બંબેરીને બૂત કરું—to poison one's ears very much.

એ તો ત્હારા મનને બાજી મૂળા જ તો—of no use and importance.

કેમ આ કહું છું તે ઘાસ કાપું છું કે?—why don't you listen to me?
do you mean to say it is all useless?

મનજમાં પવન બહુ ભરાયો છે—મિનજ ઘણો વધી ગયો છે.

પુખાંબી આપવી—(ironically) punish a little.

ઘોરચો મારવો-જીતવો } to perform some difficult task.
ઘોર મારવો-માડ મારવી }

હેંધા મેંહું—who does not speak out frankly; cunning.

હેયું બરાધ આવડું—to be very much affected and moved almost to tears.

વાધને નેઈને તેના તો હાંબજ ગગડી ગયા—he was very much terrified and lost all presence of mind.

લાકડે માકડું વળગાડડું—to bring about a union of two things or persons, not quite suitable or pleasing.

લાકડું ધાલડું—to put in one's claim without a show of reason.

એ કાંઈ લાડુ આવડું કામ નથી—it is no easy task.

લીલા વિસ્તારવી-કરવી—to die (generally used of ધર્મેપરેશકો)

વટાણા વાવી જવા
પોખારા ગણી જવા
અગિયારા ગણી જવા } fly away secretly no one knows where.

તેણે જરા સારૂ મ્હને હજાર વાનાં કર્યા—rebuked me very much.

હાથ-સદો-શિકાર મારવો—to steal or rob; to get by dishonest

સ્વધામ પહોંચી જવું—to die. [means.

એની દાદ બહુ સળકે છે-સારૂં સારૂં આવડું બહુ મન થાય છે.

હજી તો સોળે સોકટી કાચી છે } it is merely a beginning; why
પાસેરામાં પ્હેલી પૂણી } are you in a hurry about it?

અઠ્ઠા બંધ કરવા—to stop a man from arguing further; shut up these points in the game of backgammon (સોકટાં બાજ); to eat too much, so much so that the man cannot even breathe freely.

નહીં વાપરો તો અચાણું કરજો—preserve it for ever (ironical).

કાગડું બેસડું ને તાડડું પડડું—by a mere coincidence; quite unexpectedly or accidentally. [twice before you act once.

ભરડું સો ગજ પણ તસુ ન ફાડડું—look before you leap; think

લખાણું તે વંચાણું—what is writ, is read. [a spade.

ચોખ્ખે ચોખ્ખી વાત કરવી—not to be afraid to call a spade.

CHAPTER XIV.

I. SYNONYMS.

413. *Synonyms* — સમાનાર્થદર્શકશબ્દ — પર્યાય — are “words having a shade of difference, yet with a sufficient resemblance of meaning to make them liable to be confounded together.” We give a few very common pairs or groups of such words below.

1. રિવાજ and રેવ—રિવાજ refers to what is done by the majority: રેવ respects that which is done by individuals; while રિવાજ points out the act, રેવ refers to the doer of the act. પડી રેવ તે તો દેખે કેમ ટાળી. તે ન્યાતમાં નાતરાનો રિવાજ નથી. દેશ દેશના રિવાજો જૂદા છે. બાળકોને નાનપણથી સારી રેવ પાડવી જોઈએ.

2. ઇચ્છા and મરજી—ઇચ્છા is a gentle and calm desire for an object; while મરજી is an occasional wish or whim. ઇચ્છા is more reasonable, while મરજી may often be wanton and leads to unreasonable acts. એ અમલદારના વખતમાં સૌ પોતપોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તતા. માન પ્રતિષ્ઠા સારૂં સર્વને સ્વાભાવિક ઇચ્છા હોય છે.

3. ઉનું and ગરમ—ઉનું shows hot by fire; ગરમ indicates natural property of things. ગરમ may be used for ઉનું, but ઉનું is not used in the sense of ગરમ; બળતો પહાડ ફાટે છે ત્યારે ઉની રાખ નીકળે છે. આક્રિકા એ ગરમ દેશ છે.

4. ઉંઘણુસી and ઉંઘદો—ઉંઘણુસી is one who over-sleeps habitually; ઉંઘદો is one who is overpowered by sleep at the time we are speaking; ઉંઘણુસી માણસ ધણું ખરું સુસ્ત અને ઉઘાસ રહે છે. ઉંઘદું બાળક બારે લાગે છે.

5. થાડું and ઓછું—થાડું is little, while ઓછું means less and indicates comparison or diminution. થાડું is opposed to ધણું, ઓછું is opposed to વધું: થાડું પાણી લાવ; મારા ગયાથી આપના ઘરમાં હું શિવાય કાંઈ ચીજ ઓછી થઈ લાગે તે અંદકાન્ત આપશે.

6. ઉપકાર and આભાર—આભાર is the feeling of gratitude for some obligation received; ઉપકાર is the bestowing of a favour on a person; ઉપકાર is active, while આભાર is passive; આભાર માનવો but ઉપકાર કરવો. તેણે એના ઉપર ધણા ઉપકાર કીધા છે તેથી તે તેનો આભાર માને છે.

7. નાનું and ઝીણું—નાનું is small, while ઝીણું is fine or minute; વેનિસ શહેર નાના નાના દોહસો બેટપર આવેલું છે. એક ટીપાં પાણીમાં એક કરોડ ઝીણાં પોરાં માલમ પડે છે.

8. જનવર, પશુ, હેવાન and ઢોર—જનવર is any object having life. પશુ is a beast, either wild or domesticated; હેવાન is a beast and implies absence of reason. ઢોર comprises all kinds of cattle that have horns.

9. ઘટવું and ખુટવું—ઘટવું is to diminish or grow less, and is opposed to વધવું; ખુટવું is to run short or fall short of the necessary quantity or number. ઘટવું may be used in the sense of 'ખુટવું', but 'ખુટવું' is not used in the sense of ઘટવું: ઇર્ષ્યાથી ખુદ્ધિ ઘટે છે. કાલ કરતાં આજ છોકરાની સંખ્યા ઘટી. રોઈ રોઈ રાત્રી આંખડી ખુટ્યું આંસુનું નીર.

10. વાર્તા and વાત—વાર્તા is an account or narration of some historical or imaginary subject; વાત is used in the above sense of વાર્તા, as also in the sense of a short speech or statement, event or even rumour. મેના પોપટની

વાર્તા, ઇશિવતી એક ઐતિહાસિક વાર્તા. તે બોલી ઉઠ્યો હા, રે હા, ખરી વાત ! પાંચડી કેમ થઈ તે વાત સાંભળી ઇશિરલાલ બહુ ખુશ થયો.

11. ચાલ and વર્તણુક--ચાલ is conduct--the general tenor of a man's actions influenced by habits and morals; વર્તણુક is behaviour and is connected with the circumstances of a particular occasion : મગનલાલ સારી ચાલના આદમી છે. તે તારા નાના ભાઇ તરફ જે વર્તણુક બતાવી તે સ્તુતિપાત્ર છે.

12. વિચાર and તરંગ--વિચાર is a thought, more or less founded on reason : તરંગ is a humour or caprice, a feeling or impulse of the moment; વિચાર is also used in the sense of opinion; આજ કાલના જુવાનો પોતાનાજ તરંગ પ્રભાણે ચાલવાની સ્વતંત્રતા શોધે છે. શું, પરમેશ્વર વગર વિચારે છોડીએને જન્મ આપતો હશે ! પિતાની તેના પર પ્રીતિ નથી એ વિચારે તેને ગાંડો બનાવી મુક્યો.

13. છેડો and અંત--both these words imply the last parts of a thing. અંત implies a notion of termination (final destruction); છેડો refers to the extremity of a thing. કાળે કરીને સધળી વસ્તુનો અંત આવે છે. ધરતીના છેડા સુધી વસંતને બોલો.

14. નીચું and ઠીંગણું--નીચું is low as opposed to high; ઠીંગણું is that which does not grow sufficiently tall. નીચું ઘર, નીચી બારી, ઠીંગણા માણસ.

15. પગલું and ડગલું--ડગલું is a footstep or the space between two steps of the foot; while પગલું is a foot-print or the impression left by the foot. જુનાગઢમાં નરસિંહ મહેતાનાં પગલાં છે. નશીબ ચાર ડગલાં આગળનું આગળ.

16. **આળ** and **તહોમત**—both these words refer to the assertion of guilt in a person; but **આળ** is not so formal as **તહોમત**. **તહોમત** is used for crimes, **આળ** for slight breaches of moral conduct. મહેતાજીએ કહ્યું, લે તું ખરા પડ્યો, તારે માથેથી આળ ઉતર્યું.

છળે કે કળે છેતરી ને છુપાવે, ઘટે લાજ ને લોકમાં આળ આવે.
કોટું તેના ઉપર ખૂનનું તહોમત મૂક્યું છે.

17. **ફેરવવું** and **બદલવું-ફેરવવું** is to make a partial change, **બદલવું** is to make a complete change. **ફેરવવું** is to alter, **બદલવું** marks substitution of one thing for another. વાક્યરચના થોડી થોડી ફેરવશો તો એ ધ્યાન સારી ગણાશે. આવતા માસમાં હમે મઘન બદલીશું.

18. **ફાયદો** and **નફો-નફો** is specific, **ફાયદો** is generic. **નફો** is profit or gain accruing from something laid out, as, in trade: while **ફાયદો** is any advantage that was not ours before. કામ વહેંચી લઇને કરવાથી ફાયદો થાય છે. વેપારમાં કોઈ વાર ખોટ નય ને કોઈવાર નફો થાય.

19. **દેવલ**, **મંદિર**, **દેહું-દેવલ** is a Christian place of worship; **મંદિર** is any place dedicated to a God, particularly the temple of the Vaishnavas. **દેહું** is a temple dedicated chiefly to the God Mahadeva. શીરંગીનું દેવલ, દારકાનાથનું મંદિર, વાલુકેશ્વરનું દેહું, માતાનું દેહું.

20. **જોવું** and **નિરખવું-જોવું** is generic, **નિરખવું** is specific. **જોવું** is to see, but **નિરખવું** is to observe minutely and attentively. આજ્ઞા હોય તો સ્પર્શ કરીને જોઉં કે જીવતું છે કે શય છે. રાજાએ રાણી નિરખીયાં, બેડ નજીકે હરખીયાં.

21. **જોવું** and **દેખવું-જોવું** refers to the person seeing, **દેખવું** to the object seen; **દેખવું** is to see with the eye;

જોવું is to see with an effort of the mind. When we want to draw the attention of another, we say, **જુઓ ! જુઓ !** આ શું છે ? આખ દેખે છે, માણસ જુએ છે. મેં બારી તરફ જોયું પણ કોઇને દીઠું નહીં. એતો એવા લઠ્ઠુ બન્યાં છે કે આપણે અરધા કલાક જોઇશું તો એ નહીં દેખે. (સર)

22. **કહેવું** and **બોલવું**—**કહેવું** is to say; **બોલવું** is to speak; the former refers to the thing said, the latter to the person speaking; તે માણસે કહ્યું is an incomplete sentence unless the thing said is mentioned, while તે માણસ બોલ્યો expresses a complete thought. તેનાથી થોડી વાર બોલાયું નહીં. પંથી કહે સાંભળ રે સતી એમાં ઝાઝું અચરજ નથી.

23. **વાંક** and **ગુન્હા-વાંક** is every fault or deviation from one's duty; while **ગુન્હો** is more serious and expresses an offence against laws human and divine. બાયડી વાંઝણી રહે એમાં તેનો કાંઈ વાંક નથી. આ રાજ્યમાં ગુન્હાઓ નહાના અને થોડા હતા.

24. **વાંઠો** and **કુંવારો**—both these words indicate a state opposed to matrimony; the first is used for adults and men of mature age who are not married, or have become widowers; the second refers to such young persons only who have not yet married; the first implies censure. **કુંવારો** કોડે મરે ને પરણ્યો પીડાએ મરે.

25. **લડાઈ** and **વઢવાડ-લડાઈ** has a wider signification than **વઢવાડ**, which simply denotes a quarrel in words with or without blows, while **લડાઈ** may include a regular engagement between armed soldiers. એક છોકરાને માટે એ બાયડીઓને વઢવાડ થઈ. ટ્રાન્સવાલની લડાઈ.

26. ક્રોધ and ક્રોધ—ક્રોધ is anger or sudden excitement of displeasure, not so serious as ક્રોધ, which is generally used for the displeasure of God or other supernatural beings. ક્રોધ is often followed by punishment or injury. આ સંસારમાં ચતાં જે અયોગ્ય આચરણુ તેમાંના નીમે ભાગે ક્રોધથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. મહા ક્રોધ થયો તે કળિ કાળમાં જો.

27. આખું and અધું—આખું is entire—that which is not divided or cut; અધું is that from which nothing has been taken; આખું excludes the idea of division, અધું that of subtraction : પડેલા ધરનો અધો સામાન જડયો પણ ધણો ખરો આખો નથી.

28. ભાર and બોજો—ભાર is a natural property of things; બોજો respects the power or capacity of the person on whom it is imposed. ભાર is used in the sense of બોજો, but બોજો is not used in the sense of ભાર : ગુસ્તાકર્ષણને લીધે બધી વસ્તુ ભારે લાગે છે. ઘોડો મોટી મોટી ફલંગો મારે છે ને બોજોએ વહે છે. કોણુ કારણુ અહું કામઠું શીદ વેદારે ભાર (બોજો).

29. કરવું and બનાવવું—કરવું is used with abstract ideas, બનાવવું with concrete things: as, બહું કરવું but પેટી બનાવવી. સાચુ બનાવવાનું કારખાનું.

30. ભિક્ષુક and ભિખારી—ભિખારી is a beggar and indicates extreme poverty, while ભિક્ષુક is often used in the sense of a person who honorably lives upon customary charity or presents. ભિખારીનાં ટોળે ટોળાં; જેઓ ભિક્ષાવૃત્તિ કરવા લાગ્યા તેઓ ભિક્ષુક કહેવાયા.

31. માણસ, પુરૂષ and મરદ—માણસ is any rational being, from મન to think, and may include a woman; પુરૂષ is a

male and excludes women; while **મરદ** is a male having the capability or proper attributes worthy of a man: **પરમેશ્વરે માણસને અક્ષત્ર આપેલી છે. પુરૂષ જે કહી શકતો ન હતો તે સ્ત્રીએ કહ્યું. એ કામ કાચરનાં નહીં, મરદનાં છે.**

32. **તળે** and **નીચે**—**તળે** means under or underneath; **નીચે** implies on a lower level; **તળે** rather implies contact, while **નીચે** does not; these words are often used interchangeably: **પથ્થર તળે હાથ આવ્યો તે કળેથી કહાડવો. ટબલ ખુરશીના પ્રમાણમાં જરા નીચે છે.**

33. **હથિયાર** and **ઝાઝર**—the tools of an artisan are called **ઝાઝર**, the weapons of a soldier are called **હથિયાર**. **એ પોઠની જોડે હથિયારવાળા ધણા આદમી રાખવા પડે છે. સુતારને તેના ઝાઝર વિના જરા ચાલે નહીં.**

34. **ગીત** and **ગરબો**—**ગીત** is generic, **ગરબો** is specific: every **ગરબો** is a **ગીત**, but every **ગીત** is not a **ગરબો**. A **ગરબો** is a **ગીત sung by women moving in a circle and clapping their hands**. **આવો છોકરાં, હું તમને વરસાદનું ગીત ગાતાં શીખવું. સ્ત્રીઓએ ગરબો શરૂ કર્યો પણ કાંઈ મઝા આવી નહીં.**

35. **પુનર્લગ્ન** and **નાતરૂં**—**પુનર્લગ્ન** is the remarriage of a widow. **નાતરૂં** is a second marriage by a man or woman whose first wife or husband is dead or divorced. **પુનર્લગ્ન** expresses a remarriage in those castes in which the second marriage of a woman in the lifetime of her husband, is prohibited: તેણે કહ્યું, ‘સતીને એકજ પતિ હોય, સતી નાતરૂં ન કરે’. ભૂવલ મ્દે, ‘નાતરૂં ના થાય પણ પુનર્વિવાહ (પુનર્લગ્ન) કરાય.

36. **ચાંચા**, **લાત** and **ડાંગર**—**ચાંચા** is rice divested of husk; **લાત** is cooked rice and also rice with husk : **ડાંગર**

is only rice in husk. બળે વધાર લાતમાં લગાર ને લવિંગનો. જુવાર બ્યાં હગર શેર શેર લાત ને બળે, મળે ન મૂલ લાતનું જુવાર નેટું મળે. ઉભીમાં તે ઉપને ધઉ ડાંગર જવ હોય.

37. અટકવું and થાલવું—અટકવું is simply to stop suddenly from motion, થાલવું is to stop for a definite period or purpose: ધડીઆળ અટકી ગઇ. હું અડધો કલાક થાલ્યો.

38. રમા and રામા—રમા, it appears, is used more in the sense of a wife or a mistress than in that of a young charming woman, which is particularly the sense of રામા. રમા is also a proper noun meaning the Goddess of wealth, Lakshmi. કહે રામા તું કોણ છે ?

39. કૃતજ્ઞ and કૃતઘ્ન—these two words are not synonymous but are often confounded together. કૃતજ્ઞ, from Sanskrit જ્ઞા to know, means one who knows what is done to or for him. While કૃતઘ્ન, from હન to kill, is one who kills or forgets what is done to or for him.

40. રાતું and રતુમકું—રાતું is red, while રતુમકું is slightly red or reddish. Compare પીળું yellow, and પીળચટું yellowish.

41. વિવાહ and લગ્ન—વિવાહ is betrothal or a preliminary contract of marriage, often voidable; while લગ્ન is the ceremony of marriage itself. લગ્ન and વિવાહ are also used to denote the celebration of the marriage ceremony, which, among the Hindus, often lasts for a number of days.

સુદ્ધિધનનો વિવાહ એના જેવાજ કુટુંબની કન્યા સાથે થયો હતો. તે અસાધ્ય જાણુનો હતો કે આર્યદેશનું લગ્ન કરાર નથી, તે તો લગ્નમાં નકારી પાપડીઓ ફટાણું ગાય છે. [એકય છે.

42. સ્ત્રી, પત્ની and વહુ—સ્ત્રી is any woman, married, unmarried, or widowed. પત્ની is a dignified word for a married woman who is faithful and dutiful to her husband; while વહુ is a bride, or a young wife, or sometimes a daughter-in-law. સ્ત્રીના જીવ એટલે ધડી ધડી અકળાઈ જાય તેા ખરેખર. વર હીણકમાઉ પરતંત્ર હોય તેથી વહુને પણ દુઃખ અમરુંજ પડે છે. ક્રોધે પતિ પત્નીના વ્યવહાર છોડાવ્યા.

43. ટોળું-ટોળી-મંડળ-મંડળી-ઝુંડ-ટુકડી—ટોળું is any crowd of men, beasts or birds, as, રાક્ષસનું ટોળું, ઘેટાનું ટોળું. ટોળી is a number of persons united together for some objects, as, જંગલમાં એક ચોરની ટોળી વસતી હતી; મંડળ denotes a very large collection or class of people or things, as, જન-મંડળ, વિદ્વાન મંડળ; મંડળી is a limited association of a few persons acting with certain fixed rules and restrictions, as, આર્યવિદ્યોત્તેજક મંડળી; ઝુંડ is used to denote a crowd of ascetics; ખાવાનું ઝુંડ; while ટુકડી is a regiment.

44. ક્રૂર and નિર્દય-ક્રૂરતા is an innate disposition to be cruel, while નિર્દયતા is an occasional absence of ordinary mercy common to men.

વાધ એ ક્રૂર પ્રાણી છે. તારા માતાપિતા તરફ નિર્દય ના થા.

45. ભણવું and શીખવું—ભણવું is used with sciences or abstract knowledge, as, વિદ્યા ભણ્યો. શીખવું has a very wide signification. It is used in the above sense and also in the particular sense of acquiring arts, as, છબી પાડતાં શીખવું. ભણવું again is used to denote studying of a subject by reading or reciting, as, ભણતાં પંડિત નીપજે. માણસ ભણી તમારા ધર્મ શીખો.

46. અશક્ય and અસંભવિત—અશક્ય is impracticable, while અસંભવિત is improbable. આવો માણસ આવું નીચ કામ કરે એ અસંભવિત છે. એક કલાકમાં ચાળીસ માઈલ ચાલવું એ અશક્ય છે.

47. ઓથો and પડછાયો—ઓથો is the shade caused by the intercepting of light by some object, while પડછાયો is the full figure of a body that cuts off light. સાબર પોતાનો પડછાયો પાણીમાં પડેલો જોઈને ધણું રાજ થયું. એ ઝાડના ઓથામાં ઉભો હતો.

48. બળવું and સળગવું—બળવું is the process of burning, while સળગવું is initial burning. ફેરોસીન તેલ ઝટ સળગે છે. બળતો પહાડ ફાટે છે ત્યારે ઉની રાખ નીકળે છે.

49. ધોતીડં and પંચીડં—ધોતીડં is a larger garment than a પંચીડં, which is generally 5 cubits in length; hence the name.

II. ANTONYMS.

414. *Antonyms*—વિરુદ્ધાર્થક શબ્દ—are words having opposite meanings. The opposite meanings may be expressed either by different words, or by negative prefixes, or by a change of prefixes.

415. The following is a short list of these :—

અગમ્યુદ્ધિ	Fore-sighted	પશ્ચિમ યુદ્ધિ	Not fore-sighted
અધોબિન્દુ	Nadir	શિરોબિન્દુ	Zenith
અન્તર્ગોળ	Concave	બાહ્યગોળ	Convex
અન્તર્ભાષિકા	(Vide Chap. XI)	બહિર્ભાષિકા-બાહ્યભાષિકા	
અન્તરંગ	Intimate	અહિરંગ	Not intimate
આધાત	Action	પ્રત્યાધાત	Reaction

આરંભ	Beginning
આયાત	Import
આલોક	This world
આરોહી	Rising
આસ્તિક	Pious
આશિષ	Blessing
ઉત્કર્ષ	Rise
ઉત્કૃષ્ટ	Risen
ઉત્તરાયણ	Winter solstice
ઉપકાર	Gratitude
અંહિક	Of this world
કૃતજ્ઞ	Grateful
તેજ	Rise (in price)
ધરાળ	(ગાડીના આગલા ભાગ પર વધારે ભાર)
નિમકહલાલ	Faithful [eye]
નિમેષ	Closing of the
નિરાશા	Despair
પરોક્ષ	In absence
પુખ્ત	Mature
પૂર્વ	Former
પ્રાચીન	Ancient
ભરતી	Flowtide
મરઠાની	Manly
લોભી	Ambitious
શિખર	Summit
શુક્લપક્ષ	Bright half
શ્રીમંત	Rich

સમાપ્તિ-અંત	End
નિકાસ	Export
પરલોક	Next world
અવરોહી	Falling
નાસ્તિક	Impious
શ્રાપ	Curse
અપત્ત	Fall
અપકૃષ્ટ	Fallen
દક્ષિણાયન	Summer solstice
અપકાર	Ingratitude
આમુષ્મિક	Of the next world
કૃતંન	Ungrateful
મન્દી	Fall (in price)
ઉલ્લાળ	(પાછલા ભાગ પર વધારે ભાર)
નિમકહરામ	Faithless
ઉન્મેષ	Opening of the
આશા	Hope [eye]
પ્રત્યક્ષ	In presence
છાકરવાદ	Childish
પર-ઉત્તર	Latter
અર્વાચીન	Modern
એટ	Ebbtide
જનની	Effeminate
સંતોષી	Contented
તળેટી	Bottom
કૃષ્ણપક્ષ	Dark half
નિર્ધન	Poor

સમ	Equal	વિષમ	Unequal
સદ્ગુણ	Virtue	દુર્ગુણ	Vice
સ્થાવર	Immoveable	જંગમ	Moveable
સ્વતંત્ર	Independent	પરતંત્ર	Dependent
સ્વાધીન	Independent	પરાધીન	Dependent
સ્વીકારણું	Accept	ત્યાગણું	Reject
ફળદ્રુપ	Fertile	ઉજ્જડ	Barren
હૃદ્ય	Deep	છાછરું	Shallow
તનદુરસ્તી	Health	માદગી	Sickness
વખાણુ	Praise	નિંદા	Censure
જંગલી	Wild	પાળેલું	Domesticated
કબુલત	Confession	ઈનકાર	Denial
સંયોગ	Union	વિયોગ	Separation
મૂળ (નદીનું)	Source	મુખ	Mouth
તાજુ	Fresh	વાસ્તી	Not fresh
વિજય	Victory	પરાજય	Defeat
પ્રવૃત્તિ	Activity	નિવૃત્તિ	Repose

III. HOMONYMS.

416. *Homonyms*—**બિનાર્થશબ્દો**—are words which are spelt and pronounced *alike*, but *differ* in meaning and application.

417. The following are those that are usually met with in the Gujarati literature:—

અંશ m.—a portion: એનામાં દયાનો અંશ નથી—**કોથ** portion of a circle; a degree (અક્ષાંશ, રેખાંશ)—the numerator in a fraction (the denominator being called **હેતુ**).

અંક *m.*—a sign; a mark—a digit—lap—an act in a drama (a scene being called પ્રવેશ).

f.—embrace: અંક ભરી અલબેલેજ—દયારામ.

અડવું *v.*—to touch : બારણામાં માંડે માયું અડે છે—to begin work earnestly (અડી જવું).

adj.—bare; open : અડવા પગ, અડવી કોટ.

અડાવવું *v.*—તેણે પંદર લાડુ અડાવ્યા (=ખાધા). તેણે તો કંઈ આવીજ વાત અડાવી (=ગપમારી). આજે મહેં તેને ખૂબ અડાવ્યો છે (=ધમકાવ્યો). આ ક્યાંનું ક્યાં અડાવી દીધું (=ગોઠવી દીધું).

અદા *f.*—ફરજ અદા કરવી (=બજવવી). દેવું અદા કરવું (=વાળવું, આપી દેવું). રામજીની અદા (=ચાળા, નખરાં).

અંતર *m., n.*—distance interval. *n.*—heart.

અમલ *m.*—ચારનો અમલ થયો હશે (સમય, વખત). એને રાજ બે પેસાનો અમલ જોઈએ છે (કેફ). એના અમલમાં સૌ સુખી હતા (સત્તા).

અર્થ *m.*—meaning—object or motive—substance or moral—money (અર્થશાસ્ત્ર—political economy).

આંક (અંક) *m.*—numbers—1, 2, 3, 4, &c.—mathematical tables; memory tables—price or value (આંક પાડવો = કિંમત કહેવી)—estimate.

(અક્ષ) *m.*—ગાડીનો આંક; ધરી.

આંટી *f.*—પગની આંટી મારવી. મનમાં આંટી રાખવી. સુતરના અથવા રેશમના દોરાની અથવા હનની આંટી (લટી).

ઉઠાવ *m.*—easy and rapid sale, એ માલનો ઉઠાવ હાલ બહુ છે. —growth; ઊંકરી ઉમરે નાની છે, પણ ઉઠાવ લારે છે.

ઉત્તર *m., n.*—an answer. *f.*—the northern direction.

એકનું એક—one and the same : એ તો બહુ એકનું એક—the only (child); તેનો એકનો એક ઊંકરો મરણ પામ્યો.

એકકો *m.*—the ace in cards—a carriage with one horse or bullock. *adj.*—very clever: એવા કામમાં એ એકકો ગણાય છે.

કકડડું *adj.*—boiling: કકડડું તેલ—very strong: કકડડો તાપ, કકડડો અંગરખો.

કર *m.*—a hand—a tax—ધર્મ સંબંધી અથવા જ્ઞાતિનો અથવા એવો કોઈ પ્રકારનો લાગે—દાણુ (duty)—*Imp. 2. Sing. of કરવું*—(*Suffix*)=કરનાર—સુખકર, દુઃખકર—(*Marathi*)=રહેનાર—પુણ્ણકર, કાલટકર, હર્ષીકર.

કરમ (કૃમિ) *m.*—abdominal worms.

(કર્મ) *n.*—fate or destiny.

કર્ક *m.*—a crab. *f.*—the zodiacal sign of Cancer.

કસ *m.*—આ જમીનમાં કંઈ કસ રહ્યો નથી.

f.—અંગરખાની કસ તુટી ગઈ છે.

કળ *f.*—બળનું કામ નથી કળનું કામ છે. પેટીની કળ બગડી છે. કળ ફેરવો કે સંચો ચાલતો થશે. મહેને કળ મ્હડી ગઈ છે. એ તો બહુ બલો છે, એનામાં વધારે કળ નથી. ન્યારે પેટ ભરીને ખાધું ત્યારે એને કળ વળી. માત્રા (in poetry).

કાકડી *f.*—cucumber. ચીથરાંની (દિવતા સળગાવવાને).

કાકડો *m.*—ચીથરાંની મ્હોટી કાકડી. ગળામાંનો કાકડો.

કાંટો *m.*—a thorn—a balance—a hand of a watch—a fork (છરી કાંટો)—a spur—a hindrance: મનમાંથી એ વાતનો કાંટો કહાડી નાંખો—an ornament for the nose put on by women (a nose-pin)—the bite of a horse—the angling hook.

કાગદી *m.*—a dealer in papers.

adj.—thin: કાગદી હાલની કેરી, કાગદી એલચી.

કાચું *adj.*—કાચું ફળ (not ripe)—કાચું અનાજ (not cooked)—કાચો ભાત, કાચી દાળ (not properly cooked)—કાચો માણસ (not well-experienced)—કાચો મેળ, કાચી નોંધ (of a

merchant-કાચા ગાદ (a little shorter)—કાચો રંગ (not fast)-
કાચો વિચાર (not firm or settled or final)—કાચો નિશાળિયો (a
novice)—કાચું ગુમડું (પાકપર ન આવેલું એવું)—કાચું કામ (incom-
plete-અધૂરું)—કાચા હૈયાનો માણસ (very soft-hearted).

કાટ *m.*—rust: સોનાને કાટ ચડતો નથી—hindrance: વચમાં
આ એક કાટ છે કેની ?—materials of a building: આ ઘરનો કાટ
વેચાય છે.

કાઠી *f.*—વેપારની કાઠી (a factory)—દાણા ભરવાની કાઠી
(a granary)—દીવાળીના તહેવારોમાં ફેડવાની કાઠી—કાઠનું ઝાડ.

કાલ *m.*—promise: છા ચૂનાનો કરો ચણવા સાર.

કહોલું *n.*—શિયાળણું (a jackal)—શેરડી પીલવાનું.

ખંડ *m.*—division—room or apartment (in a house)—a
continent—a chapter—એક જાતનું રેશમી કસબી કપડું.

ખાતર *n.*—manure—આજે રાત્રે ત્રણ જગ્યાએ ખાતર પડયાં.

(Arabic) *f.*—મ્હારે તમારી ખાતર આ બધું કરવું પડે છે.

ખીલ *m.*—મ્હોંપર થાય છે તે (measles)—આંખમાં રતાય ચઢી
આવે છે તે—ધંટીનો (ખીલમાઢી).

ખાળો *m.*—ઝોઝોને પહેરવાનો ખાળો—ફનો ખાળો (દીવેટમા કામમાં
આવે છે તે)—ઘરનો ખાળો (એની પાસે ચાર ખાળા ઘર છે)—કેરી ખાળો
(season)—ધંટીનો ખાળો—દોરડાનો ખાળો (ફાંસો)—વટાવ; ફેર (the
difference between the price at which one consents to
buy, and the price at which another consents to sell. This
difference is taken by the broker).

ગોટો *m.*—ફૂલનો ગોટો (કલગી)—ધૂમાડાના ગોટા (clouds
of smoke)—નાળિયેરનો ગોટો—આ કામમાં કંઈ ગોટો વળ્યા છે
(=મડબડ થઈ છે).

ઘાટ *m.*—the bathing *ghat* of a river—shape or form—
the eastern and the western *ghats* (પાટના માણસો સરીરે

મજબુત હોય છે)—a plan: એ ઘાટ ઠીક છે—a kind of silken cloth used by women.

ઘોડી *f.*—a mare—a frame for placing the board used in schools—crutches used by the lame—pegs for clothes—bishop (in chess)—તંબુરાના તારની ઘોડી-હોડીમાં દીવા કરવા સારું ચઢવાની ઘોડી. [wires.]

ઘોર *m.*—સારંગી બરાબર ઘોર આપતી નથી (tune of the *f.*—દરવાજા બહાર ઘણી ઘોર જોવામાં આવે છે (tombs).

adj.—ઘોર વનમાં તેઓ આવી પહોંચ્યા (terrible).

ચલણ *n.*—એનું ધરમાં જરાપણ ચલણ નથી (influence)—ઈશ્વર આગળ આપણું કંઈ ચલણ છે ? (power, strength)—મુંબઈમાં નોટનું ચલણ બહુ છે (currency).

ચોકડી *f.*—a collection of four: ચંડાળ ચોકડી—a sign (X)—diamonds in cards—નાનો ચોક—ખાળ.

ઝાડ *n.*—a tree—of lamps (to be suspended from the ceiling, or to be placed on the ground)—a geneological table—આતશબાજીમાં ફેડવાનું ઝાડ.

ઝન *m.*—a son. *n.*—body; attention.

તાર *m.*—a wire (of any metal)—a telegraph.

તાલ *m.*—આજે રમવાનો કંઈ તાલ આવ્યો નહીં (=મજા, હેજત)—ગાવામાં એને તાલ આપતાં જરા આવડતી નથી—એને માથે તાલ પડી છે (baldness).

તાવ *m.*—fever—a single sheet of paper—શું રુછને તાવ દે છે ? (twists and fashions) [—an arrow.

તીર (Sanskrit) *n.*—bank of a river &c. (Persian) *n.*

તોડ *m.*—મહારા પગમાં બહુ તોડ થાય છે (pain)—ફૂલ ના તોડ (do not pluck)—એનો હવે કંઈ તોડ કાઢો તો ઠીક (=નીકાલ).

હંડ *m.*—a staff (of a king, an ascetic &c.)—fine—the portion of the hand from the shoulders to the elbow—ચાર હાથનો એક હંડ (a measure)—તે રોજ બસે હંડ કહાડે—પીલે છે (in physical exercise).

દર *m.*—rate, ભાડાનો દર શું છે ?

n.—a hollow or cavity under the ground (ઉદરનું દર).

adj.—every; દર વરસે બાર લાખની ખંડણી અપાય છે.

નાકું *n.*—the eye of a needle—the end of a street or lane—નાકું ચૂકવડું : to pay the custom—duty—નાકું ઘેરીને બેસડું : to sit at the place where several roads branch off in various directions.

નાથ *m.*—a master; a lord.

f.—બળદની નાથ મળ્યુત નથી.

નામ *n.*—a name of a person or an object : તેનું નામ સરસ્વતીચંદ્ર હજું—a *noun* in grammar—fame : કવિ નર્મદે તો ખરેખર દુનિયામાં નામ મેળવ્યું છે.

નાભ *m.*—the umbilical cord.

f.—of a shoe—a narrow pathway; નાભ એટલી સાંકડી હતી કે બે ગાડી ભાગ્યેજ જઈ શકે.

નિશાન *n.*—a banner or a standard or a flag—an aim—a sign; a mark.

પડદો *m.*—બાજ અથવા દડિયાનો પડદો—નાટકના પડદા—થોડા વખતને માટે કામચલાઉ આંતરો—પડદો—ગાડીનો પડદો—સિતાર—સારંગીના પડદા—કાનનો પડદો—તમને મ્હારો પડદો હોય તો હું અહીંઆથી ચાલ્યો નહીં.

પત્ર *m., n.*—an epistle; a letter. *n.*—a leaf.

પદ *n.*—terms in a proportion in mathematics—પદવી : થોડો વખત થયાં એ રાજ્યમાં વજર પદ પામ્યો છે—કક્કાનાં પદ—

દયારામનાં પહેલાં વાંચવામાં બહુ મજા પડે છે-કડી-શ્લોકનો ચોથો ભાગ; એક લીટી-મુઆની પાછળ પદ આપવું.

પાક *m.*—cooked food—the crop a field—production; ઘરમાં માકડનો પાક બહુ છે—some કેફી eatable: માનમ પાક—શિયાળામાં ખાવાને બનાવેલી વસાણાવાળી વસ્તુ તે પાક-કેરી પાકમાં બાલની-ગોડ પાકપર ચડયું છે.

પાકું *adj.*—ripe (as opposed to કાચું)—એનું કામ પાકું છે (=ચોકસ)—પાકા અક્ષર (=કરેલા, સારા)—પાકી ઉમર (mature age; maturity)—પાકો માણસ (well-experienced)—પાકો રંગ (fast colour)—પાકો ફૂલો (ફરતો અંદરથી ચણી લીધેલા).

પાટલી *f.*—a bench to sit upon—an ornament for hands—the box of the carriage-પગની પાટલી-ઘાટીઆની પાટલી.

પાનું *m.*—a page of a book—a blade of a knife—a kind of gem-મ્હારે વળી એની સાથે કયાં પાનું પડયું ? (=સંબંધ).

પાર *m.*—an end—a ford—a bank.

પાળી *f.*—a blade of knife—a fixed turn: હબમતની પાળી-ચોકની આસપાસ પાળી હોય તે સાંઝ.

પેડો *m.*—a kind of sweetment-પરાળ; ઘાસ: પ્રતાપ હંમેશાં પેડા પર સૂતો.

ફેર *m.*—a difference—a screw—giddiness: મ્હને આજ બહુ ફેર આવે છે.

ભરવું *v.*—to fill—to pay: તમે કર ભર્યો?—to measure: ગજ ભરે પણ તરુ ફરે એવો નથી—to embroider: એને ભરતાં સાંઝ આવડે છે—to promise to pay; to subscribe: ટીપમાં રકમ ભરવી.

ભાર *m.*—a burden: ભાર ખેંચનારાં પ્રાણી—a weight: એમાં કેટલોક ભાર છે?—indigestion: પેટમાં ભાર થયો લાગે છે—respect: એનો ઘરમાં કોઈ ભાર રાખવું નથી—obligation: તમારો મ્હારા પર બહુ ભાર થયો છે.

ભારે *adj.*—weighty; heavy—dull and indisposed : આને શરીર જરા ભારે લાગે છે—very dear or costly—difficult : આ દાખલો બહુ ભારે જણાય છે.

ભાત *m.*—cooked rice : આને ભાત સારો થયો છે.

f.—a kind, sort, variety : આ ટોપીમાં ઘણી ભાત છે. સહુ બેનામાં તે ભાત પાડતી.

n.—rice with husks (raw) : નૂનું ભાત સારું ગણાય છે.

ભાવ *m.*—affection : અમારા પર ભાવ રાખો—rate : હાલ કળદારનો ભાવ શું ચાલે છે ? in rhetoric—ભાવ, વિભાવ, અનુભાવ.

મૂઠ *f.*—મૂઠી (a fist)—તરવારની મૂઠ—મૂઠ મારવી (in magical science)—ગીઠીદંડા (મોઠદાંડીઆ)માં મૂઠ દાવ.

મૂળ *n.*—the root of a tree—the source of a river—the derivation of a word—the cause : એ કણ્યાનું મૂળ શું ?—beginning : મૂળથીજ મેં ના કહી હતી—one of the constellations (મૂળ નક્ષત્ર).

રંગ *m.*—પાઘડીનો રંગ સારો નથી (colour)—આને બરાબર રંગ આવ્યો (મઝા પડી)—આને તે રંગમાં જણાય છે (લહેરમાં, કેદમાં)—તેના ઘડીઘડીના રંગ નૂદા છે (whims, ideas)—આખરે જવાનો વખત આવ્યો હતો, પણ એણે રંગ રાખ્યો (આખરે, શોભા)—રંગ છે તહને ? (Bravo ! શાબાશ !).

રસ *m.*—મૂઠને રસ થયો છે (cold)—કેરીનો રસ (juice)—ધાતુનો રસ (liquid)—પડરસ સ્વાદ (tastes)—એમાં કંઈ રસ પડતો નથી (=લહેજત, મઝા)—નવરસ—શૃંગારાદિ—મારે પગે રસ હતયો છે.

રામ *m.*—Balaram, brother of Krishna—Ramchandra, son of Dasharath—Parashurama—strength : એનામાં કંઈ રામ નથી—life; soul : થોડા વખતમાં એના રામ રખી ગયા (died)—interest per cent. (દોકડા). [curt).

રોકડું *adj.*—રોકડા પૈસા (cash)—રોકડો જવાબ (ready and

વગ *m.*—influence : એને મોટા સાથે વગ છે.

f.—room : અહીં તમારી વગ થાય એમ નથી.

વટાવવું *v.*—to have a change : નોટ વટાવવી—to pass by and leave far behind : હમે તે વડ વટાવી ધણે દૂર ગયા ત્યારે વરસાદ પડયો.

વણવું *v.*—to weave (cloth)—ફેલ વણવાં (to collect)—ચોખા વણવા—રોટલી વણવી—દોરડું વણવું—to select what is good.

વાટ *f.*—a path : વાટે જતાં વટવું નહીં—the tire of a wheel—to wait (વાટ જોવી)—દીવેટ (wick)—મસાલાવાળી વધારેલી ઊશ—Imp. 2 Sing. of વાટવું.

વારો *m.*—turn : મ્હારો વારો આવશે ત્યારે જોઈ લઈશ—closing of shops : આજે વારા છે—હજમતનો વારો—પાળી.

વિધિ *m.*—બ્રહ્મા—(the Creator)—fate or destiny.

m., f.—mode or manner—rites or ceremonies—Imperative form in grammar.

વિષમ *adj.*—odd, not even (એકી)—not equal, unequal—not quite even or flat.

સોઈ *m.*—a tailor. *f.*—preparation; arrangements.

હાર *m.*—a garland of flowers—a necklace of gold.

f.—a line : લાંબી હારમાં બધા ગોઠવાયા—defeat : એ લશ્કરે સજડ હાર ખાધી.

બાણ *m.*—Banasura. *m.*—an arrow—ખેતરોની હદ સાચવવા મટોડાના અથવા પથ્થરના કરેલા મ્હોટા ઢગલા.

છડો *adj.*—alone : છડો હું હતો ઊકરો ઉક છોટો. *m.*—a necklace of pearls.

N. B.—*Paronyms* are words similar in sound, but differing in spelling and meaning. Such words cannot be found in Gujarati, for in it every letter and syllable have their own.

distinct sounds in pronunciation, and thus there can never be two words of different spellings, having the same or similar pronunciation.

418. In Gujarati, there are words that are similar in *spelling*, but which differ in *sound* and *meaning*. The difference in sound again is of two kinds:—

- (a) The vowel-sound is a little *broadier*, or
- (b) There is the addition of an *aspirate*.

419. The following are a few illustrations of the first kind.

કેરાં—a genitive suffix

કેરાં-એક જાતનું અથાણું

કેરી—a genitive suffix

કેરી—a mango

ખાળ-તપાસ

ખાળ-ટોરને ખાવાનો

ખાળો-તપાસ કરો

ખાળો-lap

ગાળ-round

ગાળ-treacle

ચોપડી—past tense of ચોપડવું

ચોપડી—a book

ચોપડો-imper. 2 plu.

ચોપડો-વેપારીનો હિસાબનો

ચોળી—a bodice of women

ચોળી—a kind of vegetable

છાડ—a plant

છાડ-સૂકાઈ ગયેલો ગર્ભ

ટોળી—a band or company •

ટોળી-ગમત કરનારો; મજાક કરનારો

ઓસરવું-કતરી જવું (રેલનાં પાણી)

ઓસરવું-સકોચાવું

કોડી—a granary

કોડી-કોંકનું ઝાડ

ડોળ-દાળમાંના; વહાણનાં (masts)

ડોળ-ચહેરો, આકૃતિ.

મોર—a peacock

મોર-આંખા ઉપરનાં ફૂલ

મોળ-Imper 2 sing. of મોળવું.

મોળ-ફીક (મ્હોંમાં આવે છે તે)

રોપ-નાનો છાડવો; રોપો

રોપ-બડાઈ; મોટાઈ

કોણ—an angle

કોણ—who?

સોળ—sixteen

સોળ-શરીરે મારના પડે છે તે

420. The following are a few examples of the second kind:—

આવું—I come	કડા-એક જાતનું ભાત,
આવું-such	કડાનાં ફૂલ.
કરો-taxes; do	ક'ડા (કડા)-તેલ વગેરે ઉકાળવાનો
ક'રો-a wall	મોટો પેણો.
કોડ-desires	એડ-એડી
કો'ડ (કોડ)-a cowpen; leprosy	એ'ડ-a prison; confinement
ચડવું-to be cooked well	કોડીઉં-દીવો બાળવાનું
ચ'ડવું-to ascend	કો'ડીઉં-દોર બાંધવાનું નાનું ઘર;
કડી-a ring; a line in poetry	કો'ડના રોગવાળું (માણસ)
ક'ડી (કડી)-છાશની	છા-don't care
પરોણી-બળદ હાંકવાને વપરાતી	છા'-ક'રો ચણવાને વપરાય છે તે
આરવાળી લાંબી લાકડી	મારો-an assassin
પ'રોણી-a guest	મા'રો-my; mine
મોરી-a gutter	તારો-a star
મો'રી-a net of cotton used to muzzle animals	તા'રો-thy; thine
સવાર-a horseman	માફ-I beat
સ'વાર-morning	મા'ફ-my; mine
તાફે-from the verb તારવું	મારી-beat
તા'ફે-thy; thine	મા'રી-my; mine
	તારી-past tense from તારવું
	તા'રી-thy; thine

N. B.—The following words in Gujarati are usually pronounced with an *aspirate*, though it is never written. (Of late, the system of expressing this *aspirate* has been introduced in several cases):—

અ'મે, આ'વું (such), હ'નાબો, હ'નું, હ'લકું, એ'સી, એ'ડમી, એ'રણ, એ'વું, ક'ડા, ક'ડાયું, ક'યું, ક'રાંજવું, ક'રો, ક'લેહું, ક'લઈ, કા'નો, કા'નુડો, કુ'વાડી-ડો, કુ'વું, કો'ણી, ખુ'વાર, ખો', ખો'વું, ખો'સવું, ચો'ડું, ચ'ડલડવું, ચી'ડ, ચી'ડવવું, ચૂ'લો, ચે'ન, ચો'ટ, ચો'ટી, છ'નું, છા'જ, છા'જવું, છા'યા, છા'રી, છા'રે, છે'ડવું, છે'રવું, ટા'યલું, ટે'લ, ટે'લિયો, ડા'મ, ડે'લું, ડો'વી નાખવું, તા'રે, તે'લું, થ'ડ, દ'રાજ, દા'ઉમ, દા'યકો, ન'રેણી, ના'નું, ના'સવું, નો'તરે, પ'રેણો, પા'લિયારે, પિ'યો, પે'ડી, પો'ચ, પો'ચો, પો'વા, ફ'રેકાળ, ફ'રેડી, ફ'ળિયું, બ'નેવી, બા'ય, બા'રવટિયો, બા'રોટ, બી'ક, બે'ન, બો'ણી, મા'મેરે, મો'ડું, મો'સમ, હુ'વાર, લે'ચી, લે'ણું, વ'રીયાળી, વે'ત, વે'ડમી, વે'વણ, વે'વાઈ, વે'તરે, સ'વાર, સા'મે, સિ'રોઈ, સો'વાસેણ.

IV. HYBRIDS.

421. Hybrids — દ્વિભાષિક શબ્દો — are words, the constituent parts of which are derived from two different languages. There are many words of this nature in Gujarati, the following being a few instances in point:—

- અણકિસખી—અન (Sanskrit) + કિસખી (Pers.)
 અધગજ—અધ (S) + ગજ (P.)
 અનહદ—અન (S.) + હદ (Arabic)
 અમનચમન—અમન (A.) + ચમન (P.)
 અલમસ્ત—અલ (A.) + મસ્ત (P.)
 આખરસાલ—આખર (A.) + સાલ (P.)
 આગખોટ—આગ (S. or P.) + ખોટ (Eng.)
 આપઅખત્યાર—આપ (S) + અખત્યાર (A.)
 આપખુદી—આપ (S.) + ખુદી (P. from ખુદ self)
 એકતરફી—એક (S.) + તરફી (A.)
 અપશુકન—અપ (S.) + શુકન (P.)
 લાચાર—લા (A.) + ચાર (P.)
 નામંજુર—ના (P.) + મંજુર (A.)
 જહોજલાલી—જહ (P.) + જલાલી (A.)
 ગુલાબજળ—ગુલાબ (P.) + જળ (S.)

CHAPTER XV.

*

*

*

In this Chapter, which may be taken as merely a supplement to the Chapter on Derivation (*Vide* Chap. VI), we propose to give a list of Gujarati words with their originals in either Sanskrit, Persian, Arabic, or English, simply for the facility of easy reference. In several cases for the facility of readers, the words are traced to their etymological roots.

422.

Originals in Sanskrit.

Gujarati	Sanskrit	Gujarati	Sanskrit
અકરંતિયું	અતિક્રાંત	અતીત	અતિથિ
અકળ	અકલિત	અધાપો	અધત્વ
અકળામણુ	આકુલતા	અધ્યારૂ	અધ્વર્યુ
અખાડ	આષાઢ	અપાસરો	ઉપાશ્રય
અખાત્રીજ	અક્ષયતૃતીયા	અફીણુ	અહિફેન
અગચિયો	અગસ્તિ	અબરખ	અબ્રખ
અગરખતી	અગરવર્તી	અમયું	મિથ્યા
અગિયારસ	એકાદશી	અમાસ	અમાવાસ્યા
અગિયારી	અગ્ન્યાગાર	અળતો	અલકતક
અધરણી	અગૃહિણી	આંગળી	અંગુલી
અધરૂં	અગ્રાહ	આંતરડું	અંત
અંગરખો	અંગરક્ષક	આંખો	આંખ
અંગુઠો	અંગુષ્ઠ	આંસુ	અશ્રુ
અચરત	આશ્ચર્ય	આંકડો	અંક
ઓચિંતું	અચિન્ત્ય	આખું	અક્ષત
અજવાળું	હ્રજવલન	આહું	અગ્રાહ
અજબયું	અજ્ઞાત	આજ	અર્ધ
અટારી	અટ્ટાલિકા	આદુ	આર્દ્રક
અઠવાડિયું	અષ્ટવાર	આશરો	આશ્રય

અડકુંટ	આસ્ફાલન
અડધો	અર્ધ
અણકોટ	અન્નકૂટ
ઉછંગ	ઉત્સંગ
ઉજમ	ઉદ્યમ
ઉળણી	ઔછાની
ઉકરડો	ઉત્કર (ક)
ઉદરાવો	ઉદ્દેગ
ઉધરસ	ઉર્ધ્વરસ
ઉનાળો	ઉપજુકાળ
ઉમરડો	ઉદુમ્બર
ઉઠાણી	ઉર્ધ્વધાની
એઠવાડ	ઉચ્છિષ્ઠ
એલચી	એલા
એચ્છવ	ઉત્સવ
એટલો	આસ્થલ
એરમાધ	અપરમાતૃક
એસક	ઓષધ
એળ	આવલી
ઉટ	ઉષ્ણ
અંતરભી	અંતર્યામિ
કાખ	કક્ષ
કાચળો	કચ્છપ
કટાણું	કષાયિત
કંસારો	કાંસ્થકાર
કાંટો	કુણ્ટક
કપડું	કર્પટ
કપાસ	કર્પાસ
કમરખ	કર્મરંગ
કાકડી	કર્કટી
કાજળ	કાજલ
કામળો	કમ્બલ
કરમ	કૃમિ

આગળી (latch)	અગંધી
આસો	આશ્વિન
આસોપાલવ	અશોક
કાતર	કર્તરી
કાદવ	કર્દમ
કાખરૂં	કર્ણુર
કિરમળ	કૃમિજ
કુખડું	કુખજ
કોચળો	કોષલ
કોદરા	કોદ્રવ
કોળિયો	કવલ
કહોળું	કુધ્માંડ
ક્યારડો	કેદાર
કુંભાર	કુંભકાર
કાનખનૂરો	કણ્ણખનૂર
કપડવણજ	કર્પટવાણિન્ય
કંકોતરી	કુંકુમપત્રિકા
ખનૂર	ખનનૂર
ખાંધ	સ્કન્ધ
ખીલો	ક્રીલ
ખૂણો	કોણ
ખેતર	ક્ષેત્ર
ખેતી	કૃષિ
ખઈ	ક્ષય
ખેતરપાળ	ક્ષેત્રપાળ
ખરમ	ધર્મ
ગાંઠ	અન્ય
ગીધ	ગૃધ
ગેર	ગૈરિક
ગોખરૂ	ગોક્ષુર
ગોખલો	ગવાક્ષક
ગોરચંદન	ગોરોચના
ગોસાંધ	ગોસ્વામિ

કરવત	કરપત્ર
ગોવાળણી	ગોપાલિની
ખઉં	ગોધૂમ
ધર	ગૃહ
ધરાક	ગ્રાહક
ધામ	ધર્મ
ધી	ધૃત
ધેબર	ધૃતવ
ધરણ	ગ્રહણ
ચ'પો	ચમ્પક
ચમ્મર	ચામર
ચવેણું	ચર્વાણું
ચિતારો	ચિત્રકાર
ચોરસ	ચતુરસ
ચોમાસું	ચતુર્માસ
ચૌદશ	ચતુર્દશી
ચમાર	ચર્મકાર
ચાક	ચક્ર
જનમેાતરી	જન્મપત્રિકા
જમાઈ	જમાતૃ
જલ્દંદર	જલોદર
જળો	જલકા
જળરમાન	જલવહયમાન
જુગાર	દ્યૂતકાર
જૂ	યૂકા
જેઠીમધ	મધુચષ્ટિકા
જગન	યજ્ઞ
જનોઈ	યજ્ઞોપવીત
જાની	યાજ્ઞિક
જજમાન	યજમાન
જામની	યામિની
પરબ	પ્રપા
પરમિયો	પ્રમેહ

ગોવાળિયો	ગોપાલ
જેગણી	ચોગિની
ઝાળ	જ્વાલા
તરસ	તૃષા
તેરસ	ત્રયોદશી
ત્રવાદી	ત્રિવેદી
દડિયો	દ્રોણ
દરાજ	દંડુ
દિયેર	દેવર
દરો	દૂર્વા
દીવી	દીપિકા
દીવો	દીપ
દીવાળી	દીપાવલી
દીવેલ	દીપતૈલ
દીવેટ	દીપવર્તી
દેહેરૂં	દેવગૃહ
દેવળ	દેવાલય
દેવે	દિવેદી
ધૂતારો	ધૂર્ત
ધોતિજી	ધૌત્ર
નચીન	નિશ્ચિન્ત
નાળિયેર	નારિકેલ
માંજર	માર્ગર
નિસરણી	નિઃશ્રેણી
નિસાસો	નિઃશ્વાસ
નોતરૂં	નિમન્ત્રણ
પડવો	પ્રતિપદ્-દી
પતિજ	પ્રતીતિ
પતવાળી	પત્રાવલી
પરતો	પ્રતાપ
પરનાળ	પ્રણાલિકા
બાદરવો	બાદ્રપદ
બાલો	બલ્લ

પરવાણું	પ્રવાલ	ભિતર	અભ્યન્તર
પરસેવો	પ્રસ્વેદ	ભીખ	ભિક્ષા
પ'રોણી	પ્રધૂર્ણ	ભીખાર	ભિક્ષુક
પલંગ	પર્યંક	ભોનઈ	ભ્રાતૃભયા
પસ્તાનું	પ્રસ્થાન	ભીખારી	ભિક્ષાહારી
પાંગળું	પંગ્મ	ભીંત	ભિત્તિ
પા	પાદ	ભોમિયો	ભૌમિક
પા'નો	પ્રસ્તવ	મગરમરત	મહોન્મત
પાપડ	પર્પટ	મજ્જ	મંજ્જા
પાવડી	પાહુકા	મરનઈ	મર્યાદા
પીમળ	પરિમલ	મસાણુ	સ્મશાન
પુનેમ	પૂર્ણિમા	માગસર	માર્ગશીર્ષ
પૂનરાધે	પૂનરાધ્ય	માંજર	મંજરી
પરોધ	પુરોહિત	માખી	મક્ષિકા
પહેરણુ	પરિધાન	માંકડું	મર્કટ
પસ્તાવો	પશ્ચાત્તાપ	માંડવો	મંડપ
પરખિડિયું	પરિવેષ્ટક	માણસ	મનુષ્ય
પાડોસી	પ્રતિવાસી	મ્હાયરં	માતૃગૃહ
પારખ	પરીક્ષક	માણસુ	માલિની
પિત્રાઈ	પૈત્રિક	મુક્કી	મુષ્ટિ
પ્યાડું	પદાતિ	મોતી	મૌક્તિકા
પાસું	પાશ્વ	મોર	મયૂર
ફરસી	પરશુ	માટી	મૃત્તિકા
ફરાળ	ફલાહાર	માદળિયું	મર્દલક
ફાગણુ	ફાલ્ગુન	રંગારો	રંગકાર
બળદ	બલિવદ	રતનજોત	રતનજ્યોત
બારસ	દાદશી	રકુચકર	રિપુચક
ભત્રીજો	ભ્રાતૃજ	રાન	અરણ્ય
ભભૂતિ	વિભૂતિ	રીંછ	ઋક્ષ
હીમરો	નિરખ	સળેખમ	શ્લેષમ
વકરો	વિક્રય	સાંકળ	શૃંગલા
વણજ	વાણિજ્ય	સરાધ	શ્રાધ્ધ
વાંઝણી	વન્ધ્યા	સાવડું	સપત્નીક

વાંસળી	વંશી
વાડી	વાટિકા
વાદળ	વાવૂલ
વિજ્ઞા	વ્યજન
વિસામો	વિશ્રામ
વિસારો	વિસ્મરણ
વિંછી	વૃશ્ચિક
વેલો	વલ્લી
વેપાર	વ્યાપાર
વેહેવાર	વ્યવહાર
વખાણુ	વ્યાખ્યાન
વાંકું	વક્ર
વસતું	વિષમ
ચાકેર	ચાર્કરી
શિયાળ	શૃંગાલ
શિયાળો	શીતકાલ
સેજ	શય્યા
સસરો	શ્વસુર
સખણું	સુલક્ષણ
શણગાર	શૃંગાર
સધામ	સ્વધામ
સનેપાત	સન્નિપાત
સંધિવા	સંધિવાત
સાવરણી	સંમાર્ગની
સરખું	સદૃશ
સરાણુ	શાણુ
સલકડી	શલાકા
હાદાર	હોદકાર
જેહેબાકળો	ભયવ્યાકુલ
	or વિરહવ્યાકુલ
છાંડું	છિદ્ર
ખરતી	ખરિત્રી

સાસુ	શ્વશ્રુ
સાહુડી	શલ્લકી
સાળો	શ્યાલક
સાળી	શ્યાલિકા
સિંધવ	સૈન્ધવ
સુખડ	શ્રીખંડ
સુતાર	સૂતધાર
સૂપડું	શૂર્પ
સહેલું	સુલભ
સઘ	સૂચિક
સોઘઆણી	સાવિકા
સોક	સપત્ની
સોનું	સુવણ
સોચ	સૂચિ
સગડી	શકટી
સસલું	શશક
સંધરો	સંગ્રહ
સપરમેા	સુપર્વ
હથેલી	હસ્તતલ
હરડે	હરીતકી
હમણા	અધુના
હવારો	આહાવ
હળદર	હરિદ્રા
હોળી	હોલિકા
ચાણુ	સ્થાન
ફાંસો	પાશ
પિયર	પિતૃગૃહ
ખંધકોશ	ખર્ષકોષ
લખેસરી	લક્ષ્મી
વેવાઈ	વૈવાહિક
લકડખોદ	કાષ્ટકુદ
રખ(ખે)વાળ	રક્ષપાલ

423.—

Originals in Persian.

- આબખોરો—આબખુરે from આબ water, and ખુરદન to drink
 અસ્તર—આસ્તર from આસ્તુદન to spread
 અજમાયશ—અજમાએશ from આજમુદન to try
 આબરૂ—from આબ water, and રૂ face
 કમબખત—કમબખત from કમ less, and બખત fortune
 કાર્કીર્દી—કારકર્દેગી from કાર work, and કર્દેગી that which is done
 કારકૂન—from કાર work, and કરદન to do
 કારખાનું—from કાર work, and ખાને house
 કારભાર—કારોબાર from કાર business, and બાર entering
 ખાએશ—ખાહશ from ખાસ્તન to desire
 ખાનગી—from ખાને house
 ખુદા—from ખુદ self, and આમદન to come
 ખુનરેજ—from ખુન blood, and રીખતન to pour
 ખુબસુરત—from ખુબ beautiful, and સુરત face
 ખુમચો—ખૂમચેહ ખુરશી—કુરશી
 ખુશબો—ખુશબુ from ખુશ pleasant, and બુ smell
 ગાલીચો—from ગાલેહ household furniture, and ચે diminutive
 ગુંબશ—ગુંબયેશ from ગંજન to be contained
 ગુલાબ—from ગુલ rose, and આબ water
 ચરમા—from ચરમ an eye જનાકારી—જનાકારી from જન a woman
 જનવર—from જન soul, and વર possessing
 જરદોજ—ઝરદુજ from ઝર gold, and દુખતન to sew
 જહાંપનાહ—જહાનપનાહ from જહાન world, and પનાહ shelter
 તનદુરસ્તી—from તન body, and દુરસ્તી state of being good
 તવાંજર—તવાંજર from તવાન power, and ગર having
 દગલબાજ—દઘલબાજ from દઘલ fraud, and બાખતન to play
 દરમાયો—દરમાહ from દર every, and માહ a month
 દલગીરી—દિલગીરી from દિલ heart, and ગીરફતન to seize
 દસ્તાવેજ—દસ્તઆવીજ from દસ્ત hand
 દસ્કત—દસ્ખત—દસ્તખત from દસ્ત hand, and તખ writing
 દિવાનું—દીવાનેહ—from દીવ demon, and આનેહ like
 દુરખીન—from દુર distant, and દીદન to see

- દુરમન—from દુશ evil, and મનીદન to think
 નાખુદા—નાવખુદા from નાવ a boat, and ખુદા master
 લાચાર—from લા without, and ચારેહ remedy
 નાખુદ—from ના not, and ખુદન to exist
 નિમકહરામ—from નમક salt, and હરામ unlawful
 પરી—from પર wings
 પાદશાહ—from પાદ throne, and શાહ master
 પાયળમે—પાયળમે from પાય foot, and નમે garment
 પેશાબ—પેશાબ from પેશ before, and આબ water
 પેગંબર—પેઘમ્બર-પેઘામ્બર—from પેઘામ a message, and ખુદન
 ફરમાશ—ફરમાયશ—from ફરમુદન to order [to carry
 બગીચો—બાધીચેહ—a diminutive from બાધ a garden
 બબર—from બાઝ back, and આવરદન to bring
 બબરચી—બાવરચી બરતરફ—from બર on, and તરફ side
 બાજ—ઝી—from બાખતન to play બાબુબન્દ—બાબુબન્દ
 બુનિયાત—બુનિયાદ બેશક—from બિ without, and શક doubt
 બિસ્તી—બિહીસ્તી
 મજૂર—મજહૂર—from મુઝદ wages, and વર having
 મલમ—મરહમ મુકદુ—મુરદેહ from મુરદન to die
 મેલો—મીવેહ મેલન (socks)—મુઝેહ મેલન (waves)—મેલ
 મોરચો—મૂરચેહ [cut short.
 મુખતેસર—મુખતસિર passive participle from એખતે સાર કદન to
 રંગરેજ—રંગરેઝ from રંગ colours, and રીખતન to pour
 રબઈ—રઝાઈ રન્ધો—રન્દેહ રબડ—from ર face, and બ to
 રમાલ—from ર face, and માલીદન to rub [thou
 રોજનામું—રોઝનામેહ શાબાશ—from શાદ happy, and બાશ be
 સીસો—શીશેહ સતાર—સિતાર from સેહ three, and તાર wire, string
 સરકાર—from સર head, and કાર affairs
 સરકો—સિરકેહ સરનમ—from સર head, and અન્નમ end
 સરનામું—સરનામે from સર head, and નામેહ writing
 સરપાવ—સરાપા from સર head, and પા foot
 સાલગીરી—સાલગીરેહ from સાલ year, and ગીરેહ a knot
 સુરવાલ—સીરવાલ સોગન—સોગન

હરદમ—from હર every, and દમ moment

હુકમનામુ—હુકમનામેહ from હુકમ order, and નામેહ writing

હોશિયારી—હુશિયારી from હુશ wisdom, and ચારી friendship

સખજી—સમેજરાહત from સંગ a stone, and જરાહત a wound

અબાડી—અબારી ઓભર—ઓઝાર

કરારદાદ—from કરાર an agreement, and દાદન to give

જુસ્સો—જેશ from જેશીદન to boil

તેભબ—તેઝહાબ from તેઝ strong, and આબ water

નાદાન—from ના not, and દાન knowing, from દાનેસ્તન to know

મુબારકબાદી—from મુબારક happy, and બાદ mayest thou be

મોજ—મજેહ મોજે—મૌજે રકાબી—રિકાબી સાલસ—સલીસ

સાત્રીત—શાગીદ

હરામખુદું—હરામઝાદેહ—from હરામ unlawful, and ઝાદેહ born

424.—

Originals in Arabic.

અખત્યાર—ઈખતિઆર

અખબાર—plural of ખબર

અદાલત—from અદલ justice

અદાવત—from અદુ an enemy

અફવા—અફવાહ—plural of ફુહ mouth

અનામત—અમાનત—from અમન safety

અલાહિદું—અલાહીદેહ

અશરાફ—plural of શરીફ noble

આશક—આશિક—from ઈશક love

એહશાન—from હસન to do good હેવાલ—એહવાલ—plural of હાલ

ઓરત—ઓરત—from ઔર naked

ઓલાદ—plural of વલદ a son

કજીયો—કઝીયેહ

કબજો—કબજેહ—from કબ્જ taking

કબુલાત—કબુલીયત

કવાયત—કવાએદ—plural of કાયદેહ

કિરમજ—કિરમિઝ કુદરત—from કદર power

કેદ—કેદફ

કેર—કેહર

કોલકરાર—કોલવકરાર

ખાસિયત—from ખાસ peculiar

ખેરસદ્દા—from ખેર good, happy, and સુલેહ peace

ખેરાત—plural of ખેરત

ખફલત—ખફલત—from ખફલ

જમાત—જમાઅત—from જમેઅ collecting

[negligence

જમેયો—જબિયેહ

જવાહીર—plural of જોહર (ઝવેર)

જામીન—ઝામીન from ઝમન being surety for another

- પડ્યો—ઝીલેઅ   જુમ્મો—ઝિમ્મેહ
- તકલીદી—તકલીદી from તકલીદ imitation
- તકાદો, તકાદો—તકાહ from કુહા to demand
- તપસીલ—તફસીલ from ફસલ to divide   તબેલો—તવીલેહ
- તરજુમો—તરજુમેહ   તવારીખ—plural of તારીખ
- તસવીર—from સુરત face   તાબુઅ—તાઅબુઅ from અબઅ wonder
- તાલુકો—તાઅલુકેહ from અલક depending
- દોલત—from દોલત from દોલ fortune   નકશો—નકશેહ
- નજો—નજલેહ from નજલ to descend
- નાઝર—નાઝર from નઝર sight   ફકીર—from ફુક poverty
- ફતી—ફઝીહત   ફાજલ—ફઝિલ from ફઝલ bounty
- ફારગતી—ફારેખતી from ફારેખ released, and ખત a letter
- ફરજે—ફરજેહ
- ખીલકુલ—from ખી without, અલ the, and કુલ total
- ખેલાશક—from ખી, લા without, and શક doubt.
- ખગદ્દર—મકદ્દર from કદર power   મબક—મઝાહ, મઝાહત
- ખજલ—મઝિલ   મનસુખો—મનસુખેહ from નસખ erecting
- ખરામત—મરખત   મશાલ—મશઅલ from શેઅલે a flame
- ખરકરી—મસ્ખરગી from સખરીએ jest   મસલત—મસલહત
- ખાતખર—ખેઅતખર   ખાફક—ખુવાફીક from વફક to agree
- ખામલત—ખુઆમલત from અમલ action
- ખારફત—ખુઆરિફત from ખુઆરિફ from અરફ to know
- ખાશુક—ખાઅશુક from ઇશક love   મુકરદ્દમો—મુકદ્દમેહ
- ખેજલસ—મજલસ from જલસ to sit   મુકાદ્દમ—મુકદ્દમ
- ખુનસિફ—ખુનસિફ from નિસ્ફ half
- ખુબારક—from ખરકત blessing   મુરખી—from રખ supporter
- ખુલાકાત—from લકા appearance
- ખેહેસલ—મહસૂલ past participle from હાસીલ કરદન to acquire
- ખોહોરમ—ખોહોરમ from હરામ unlawful
- ખબન—રમખાન from રમઝ fasting
- ખવાજમ—લવાઝિમ plural of લાઝેમત from લાઝિમ necessary
- ખસિયતનામું—ખસિયતનામેહ from વસિયત a last will, and નામેહ
a written document

વસીલો—વસીલેહ વાયહો—વાયહેહ from વચ્ચે promising
 શરાબ—from શરબ to drink [in general
 સરિયામ—શારેઅઆમ from શારેઅ a high way, and આમ people
 સાચુ—સાચુન સીકન્દર—ઈસ્કન્દર હકીગત—હકીક્ત from હક truth
 હકુમત—from હુકમ command હમાલ—હમ્માલ from હમલ to carry
 હરામખોર—હરામખુર from હરામ unlawful, and ખુર from ખુરદન
 હલવો—હલવા from હલ્વ being sweet [to eat
 હવાલો—હવાલેહ હાંસલ—હાસિલ from હસલ to acquire
 હોદ્દો—ઓહદેહ ઇલકાબ—અલકાબ plural of લકબ to style
 આજમ—આઝિમ from અઝમ great
 આજી—આજી from આજી weak
 એકરાર—ઈકરાર from કરાર agreement
 ઇન્તેઝર—ઇન્તિઝાર from નઝર sight ઉરફે—ઉર્ફ from અર્ફ known
 તુકમરીયાં—તુખમે રૈહાંત from તુખમ seed પોલાદ—કુલાદ
 આલીનહ—from આલી high, and નહ dignity
 અખતરો—ઇખ્તરા from ખરેઅ splitting, analysing

425.—

Originals in English.

Gujarati	English	Gujarati	English
આડર	order	કલાક	clock
આલરેટ	all right	કાંપ	camp
આલખેલ	all well	ટિકીટ	ticket
ઈન્જેર	engineer	રોન	round
ઇસ્પિટાલ	hospital	હુકમદાર	who comes there
કપતાન	captain	કાફી	coffee
કમિટી	committee	કરાંટી	quarantine
નનેવારી	January	પલેગ	plague
ફેબરવારી	February	સુપરીટંટ	superintendent
મારચ	March	કોબીજ	cabbage
કારતુસ	cartridge	કોર્ટ	court
કીટલી	kettle	ગલાસ	glass
કોપરબ્રાસ	copper-brass	ગાજ	gauze

ଅରମର	German silver	ଗେଣୁ	guinea
ଦୀନେରୀ	treasury	ଗବ'ଡର	governor
ଦୀନେର	treasurer	ଘଟାକା	potato
ଘାଟକୀ	bottle	ଶାନକକାକ	lawn cloth
ମାମ	madam	ସିସେଟ	slate
ମନବାର	man-of-war	ଶା'ସରୀ	lawyery
ଫାରମ	form	ବାସକ୍ଷୁଟ	waistcoat
ରେପୋଟ	report	ସେଟ	set
ରେସିପ୍ଟ	receipt	ଜାକେଟ	jacket
ସେଟଲ	settle	ପାଟଶୁନ	pantaloen
ଟାମରେସ	tramway	ଗାର୍ଡ	garter
ବାନୀସ	varnish	ଫାସିନ	fashion
ବୁଟାମ	button	ଫ୍ଲାଣେଲ	flannel
କପାଟ	cupboard	ରଜେସ	Roger's
ଫୁଲିସକେପ	foolscap	ବ୍ରୁମ-ବ୍ରୁମ	Brougham
ପାନେଲ	panel	ପୋଡିସ	poultice
ଗିଲ୍ଡ	gilt	ବର୍ନୁସ	burnouse
ସିଲ୍କ	silk	ଏଞ୍ଜିନ	engine
ହଣ୍ଡରେଡ	hundredweight	ନାଟପେଡ	not paid

FINIS.

OPINIONS.

.....It promises to be *a useful addition* to the existing text-books.

AMBALAL SAKERLAL,

M. A., LL. B.

.....It will prove *a very useful and instructive guide to students*, for whom it is specially intended. The general reader will also find it very useful.....*I strongly recommend the book for use in our High schools.* Looking to the arrangement of the subject-matter, the lucidity of the exposition, and the simplicity of language, the book is bound to be a success.

DAMUBHAI DAHYABHAI MEHTA,

M. A., B. SC., LL. B.

.....An *excellent grammar* of the Gujarati Language in English *for the use of the students as well as the general public*.....*It supplies a want long felt of a Gujarati Grammar by one whose mother-tongue is Gujarati.*

JAMIETRAM NANABHAI,

B. A., LL. B.

.....*Very useful to students reading Gujarati for their examinations.....*The students would find in your book much that is required for their purposes. Your book, I need hardly say, is deserving of every success.

MARKAND NANDSHANKER MEHTA,

B. A., LL. B.

.....In a moderate compass *it will supply a real want.* Your arrangement of the book and classification of subjects is excellent, the treatment thereof clear, concise and complete. I wish it a great success.

CHUNILAL MANEKLAL GANDHI,

B. A. LL. B.

SAHITYA RATNA
OR
GEMS OF GUJARATI LITERATURE

By

I. P. KHANSAHEB, B. A.

AND

NARHARILAL TRIMBAKLAL
M. A., LL. B.

Price Re. 1-8-0

Can be had from

Karsondas Narandas & Sons,

Book-sellers.

SURAT.

